



T.C.
ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ



TEZİN ADI

MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİNİN
ORTAOKUL ÇAĞINDAKİ ÇOCUKLARININ
EĞİTİM SORUNLARININ SOSYOLOJİK
OLARAK İNCELENMESİ

TEZİN TÜRÜ

YÜKSEK LİSANS

ANABİLİM DALI

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

TEZİ HAZIRLAYAN

GÖNÜL TABCU

ADİYAMAN / 2015

**MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİNİN ORTAOKUL ÇAĞINDAKİ ÇOCUKLARININ
EĞİTİM SORUNLARININ SOSYOLOJİK OLARAK İNCELENMESİ**

Gönül TABCU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Murat Şakir CEYHAN

Adıyaman

Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Şubat 2015

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Yrd. Doç. Dr. Murat Şakir CEYHAN danışmanlığında, Gönül TABCU tarafından hazırlanan "Mevsimlik Tarım İşçilerinin Ortaokul Çağındaki Çocuklarının Eğitim Sorunlarının Sosyolojik Olarak İncelenmesi" başlıklı çalışma 19 / 02 / 2015... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Bekir KOCAOĞLU

İmza: 

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. M. Şakir CEYHAN

İmza: 

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÖNBÖŞ

İmza: 

25 / 03 / 2015


Doç. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Ortaokul Çağındaki Çocuklarının Eğitim Sorunlarının Sosyolojik Olarak İncelenmesi” başlıklı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

19 / 02 / 2015

Gönül TABCU

ÖZET

MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİNİN ORTAOKUL ÇAĞINDAKİ ÇOCUKLARININ EĞİTİM SORUNLARININ SOSYOLOJİK OLARAK İNCELENMESİ

Gönül TABCU

Sosyoloji Anabilim Dalı

Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Şubat 2015

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Murat Şakir CEYHAN

Mevsimlik tarım işçiliği, Türkiye’de özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde kırsal kesimde yaşayan topraksız ailelerin ya da şehirlerde ikamet eden sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerin geçim kaynağı olarak tercih ettiği çalışma biçimlerinden birisidir. Araştırma alanımız olan Adıyaman ilinde de özellikle belli çevrelerde yaşayan ailelerin mevsimlik tarım işçiliği yaptıkları ve çalışma dönemlerinde çocukları ile birlikte göç ettikleri bilinmektedir. Araştırmamızın amacı mevsimlik tarım işçiliğinin ortaokul çağındaki çocukların başta eğitimleri olmak üzere fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimleri üzerindeki etkisini ortaya koymaktır.

Adıyaman’da birçok mevsimlik tarım işçisi aile yaşamakta ve bu ailelerin yoğun olarak yaşadığı yerlerde mevsimlik işler döneminde çocukların eğitimi aksamaktadır. Çünkü mevsimlik tarım işlerinin önemli bir bölümü okulların açık olduğu sonbahar ve ilkbahar dönemlerine rastlamaktadır. Buna rağmen, bu durum bilimsel bir araştırmaya konu olmamıştır. Adıyaman İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile yapılan görüşme sonucunda yetkililerce yapılan açıklamada, bazı okullarda aileleri ile birlikte mevsimlik tarım işlerinde çalışmak amacıyla il dışına göç eden öğrencilerin bulunduğu; ancak bunların durumu ile ilgili ellerinde herhangi bir çalışma veya istatistiksel veri bulunmadığı ifade edilmiştir. İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nün yönlendirmesi ve Adıyaman merkezde bulunan bütün ortaokulların idari birimleri ile yapılan görüşmeler sonucunda mevsimlik tarım işçiliğinin okulun eğitim öğretim ortamını etkileme açısından belli okullarda yoğunluk kazandığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda Adıyaman Merkez Osman Gazi Ortaokulu, Orhan Gazi Ortaokulu, 23 Nisan Ortaokulu, Zeynep Turgut Ortaokulu, Malazgirt Ortaokulu ve Mimar Sinan Ortaokulu araştırmamızın çalışma alanı olarak seçilmiştir.

Çalışmamızda 600 öğrenciye anket ve 60 öğretmene de değerlendirme ölçeği uygulanmıştır. Veriler SPSS programıyla tablolastırılarak yorumlanmıştır. Araştırmamızda mevsimlik tarım işçisi ortaokul öğrencilerinin kendileri ve aile bireyleri, genel olarak aile yapıları hakkında sorular sorularak mevsimlik tarım işçisi aile profili ortaya konmaya çalışılmıştır. Öğrencilere mevsimlik tarım işçiliğiyle ilgili yöneltilen sorularla işçiliğin her aşamada ne şekilde gerçekleştiği, işçilerin çalışma ve yaşam koşulları ile öğrencilerin bu çalışma biçimine nasıl baktıkları sorgulanmıştır. Ayrıca bu öğrencilerin okul hayatları, başarıları, arkadaşlık ilişkileri ve gelecekleriyle ilgili bilgi edinmek için öğretmenlere uygulanan değerlendirme ölçeği sonuçları kullanılmıştır.

Mevcut araştırma, temelde betimsel bir çalışma olduğundan betimsel istatistikler (descriptive statistics) kullanılmıştır. 600 öğrenciye uygulanan anket sonuçları sıklık ve yüzde oranları tablolastırılarak yorumlanmıştır. Öğretmenlere 21 soruluk bir değerlendirme ölçeği uygulanmıştır. Likert Tipi dereceleme esasına göre düzenlenmiş bu sorularda, öğretmenler her bir soru için “Hiç, Nadiren, Bazen, Sık Sık, Her zaman” seçeneklerinden birini işaretlemişlerdir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, mevsimlik tarım işçiliğinin genellikle kalabalık ve sosyal güvencesi olmayan aileler tarafından seçildiğini ortaya koymuştur. Bu ailelerde ortaokul çağındaki çocukların da genellikle yaz tatillerinde ve kimi zaman da okulun açık bulunduğu dönemlerde mevsimlik tarım işlerinde çalıştıkları ve bu durumun da okul başarılarını olumsuz etkilediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Mevsimlik Tarım İşçiliği, Çalışan Çocuklar, Ortaokul Öğrencileri, Eğitimde başarı.

ABSTRACT

RESEARCHING EDUCATIONAL PROBLEMS OF SEASONAL AGRICULTURAL WORKERS' SECONDARY SCHOOL CHILDREN SOCIOLOGICALLY

GÖNÜL TABCU

Department of Sociology Administration

Adıyaman University Graduate School of Social Studies

February 2015

Advisor: Assist. Prof. Dr. Murat Şakir CEYHAN

Seasonal agricultural workship is one of the work style preferred as a source of income by the landless families living especially in the countryside of the South Eastern Anatolian Region and the families having a low socio-economic level in the cities in Turkey. It is known that some families living in the certain areas of Adıyaman which is our research field work in the seasonal agricultural works and immigrate with their children on the work seasons. The aim of this study is to reveal the effects of the seasonal agricultural workship firstly on the education of the secondary school children and on their physical, psychological and social developments.

A lot of families working as seasonal agricultural workers live in Adıyaman and the education of these families' children is hindered on the time of the seasonal agricultural works. Because a great deal of seasonal agricultural works come across in autumn and spring when the school is open. As a result of the interview done with Adıyaman Directorate of National Education, it is stated by the authorities that there are students migrating to other cities with their families for seasonal agricultural works in some schools ; however, they do not have any scientific study or statistical data about these students' conditions. As a result of the guidance of Adıyaman Directorate of National Education and after getting information from all the secondary schools' managements in Adıyaman Osman Gazi Secondary School, Orhan Gazi Secondary School, 23 Nisan Secondary School, Zeynep Turgut Secondary School, Malazgirt Secondary School and Mimar Sinan Secondary School were chosen as our studying field.

Our questionnaire was conducted on 600 students and an evaluation scale was conducted on 60 teachers. Our research tries to reveal the profile of the seasonal agricultural workers families by the questions directed to the students about their families' members and themselves. Thanks to the questions directed to the students, how the process of the seasonal agricultural workship is carried out, the workers' life and working conditions and the viewpoints of the students about this working style were examined. Additionally, the result of the evaluation scale conducted on the teachers of these students was used in order to get information about these students' school life, their success, friendship relations and future.

Since this research is basically descriptive, descriptive statistics were used. The results of the questionnaire conducted on the students were interpreted with the tables showing the frequency and percentage rate. An evaluation scale consisting of 21 questions was also conducted on 60 teachers. Teachers choose one of the options "Never, Seldomly, Sometimes, Often, Always" for the each question prepared according to the Likert Scale.

Findings obtained from our research have revealed that seasonal agricultural workship is chosen by the crowded families not having the social security. It is revealed that the children of these families who are students at the secondary school also work on the seasonal agricultural workship sometimes on the school time and generally on the summer holiday. It is shown that seasonal agricultural workship effect these children school success negatively.

Key Words: Seasonal Agricultural Workship, Seasonal Agricultural Workers (Children), Secondary School Students, Educational Success.

ÖN SÖZ

Çalışmamızın birinci bölümünde, mevsimlik tarım işçisi ailelerin ortaokul çağındaki çocuklarının inceleme konusu olarak seçilmesinin nedeni problem durumu olarak belirtildi. Ayrıca araştırmamızın amacı ve önemi, karşılaştığımız sınırlılıklar ve varsayımlar ortaya kondu.

İkinci bölümde kavramsal çerçeve ile ilgili araştırmalara yer verildi. Genel olarak mevsimlik göç ve mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili açıklamalardan sonra Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliğinin tarihsel geçmişi ve günümüzdeki durumu anlatıldı. Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşulları ile ilgili açıklamalardan sonra çocuk işçiliğine ihtiyaç duyulmasının nedenleri, çocukların çalıştıkları tarım sektörü, çocuk işçiliğiyle mücadele kapsamında yapılanlar ve bu bağlamda çocuk işçiliği ile ilgili ulusal düzenlemeler üzerinde duruldu. Bu bölümde ayrıca ortaokul çocuğunun genel özellikleri ve ihtiyaçlarının yanında ağır çalışma şartlarının çocuklar üzerindeki olumsuz sonuçları da açıklandı.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, verilerin toplanma ve analiz yöntemleri hakkında bilgi verildi. Dördüncü bölümde SPSS programında tablolastırılan araştırma verilerinin yorumu yapıldı. Beşinci bölümde ise araştırmanın sonucu önerilerle ortaya konarak çalışma tamamlandı.

Tez çalışmamı hazırladığım süre boyunca eleştirileriyle bana yol gösteren Sosyoloji Bölüm Başkanı Yrd. Doç. Dr. Bekir KOCADAŞ’a ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Murat Şakir CEYHAN’a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca anket çalışması yaptığım Adıyaman Merkez Osman Gazi Ortaokulu, Orhan Gazi Ortaokulu, Malazgirt Ortaokulu, Zeynep Turgut Ortaokulu, Mimar Sinan Ortaokulu ve 23 Nisan Ortaokulu idare, öğretmen ve öğrencilerine teşekkür ederim.

Bu zaman zarfında bana destek olan değerli anne ve babama, anket uygulamasında bana yardımcı olan kardeşim Ali ÖZKARA’ya ve tezimin her aşamasında yanımda olan eşime bana gösterdiği anlayış ve ilgisinden dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI	i
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar DİZİNİ	xiv
KISALTMALAR DİZİNİ	xviii

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	4
1.2. Araştırmanın Amacı	6
1.3. Araştırmanın Önemi	7
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	8
1.5. Varsayımlar	9
1.6. Tanımlar	10

İKİNCİ BÖLÜM

2. Kavramsal Çerçeve İle İlgili Araştırmalar	12
2.1. Mevsimlik Tarım İşçiliği İle İlgili Kavramların Açıklanması	12
2.1.1. Mevsimlik göç	12
2.1.2. Mevsimlik tarım işçiliği	13
2.2. Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi	16
2.2.1. Cumhuriyet dönemi tarım politikaları	16
2.2.1.1. Cumhuriyet döneminin ilk kırk yılı (1923-1963)	17
2.2.1.2. Planlı dönem (1963-2005)	20
2.2.2. Türkiye’de tarımda makineleşme	25

2.3. Türkiye'deki Toprak Sahipleri	26
2.3.1. Ağalar	26
2.3.2. Köylüler	28
2.4. Türkiye'de Mevsimlik Tarım İşçiliği	30
2.4.1. Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşulları	32
2.4.2. Mevsimlik tarım işçilerinin yaşam şartları	35
2.4.3. Ulaşım	37
2.4.4. Mevsimlik tarım işçiliğinde araçlar	39
2.4.5. Mevsimlik tarım işçiliğinde kadınlar	40
2.4.6. Mevsimlik tarım işçilerinin sağlık durumu	42
2.4.7. Mevsimlik tarım işçilerinin yaşadığı sosyal dışlanma	45
2.5. Çocuklar İle İlgili Kavramlar	46
2.5.1. "Çocuk" teriminin açıklanması	46
2.5.2. Çocuk işçiliği	47
2.6. Çocuk İşçiliğine İhtiyaç Duyulmasının Nedenleri	50
2.6.1. Genel olarak	50
2.6.2. Yoksulluk	51
2.6.3. Ucuz iş gücü	53
2.6.4. Göç	55
2.6.5. Denetimin yetersizliği ve zorluğu	57
2.6.6. Toprak sahibi olmayan aileler	58
2.7. Çocukların Çalıştıkları Sektörler	59
2.7.1. Tarım sektöründe çalışan çocuklar	60
2.7.1.1. Mevsimlik tarım işçisi çocuklar	61
2.8. Çocuk İşçiliği İle Mücadele	63
2.8.1. Türkiye'de çocuk işçiliği sorununa karşı izlenen politikalar	63
2.8.1.1. Uluslararası çalışma örgütü (ILO) – Çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi uluslararası programı (IPEC)	63
2.8.1.2. En kötü çocuk çalışması biçimlerinin ortadan kaldırılmasına yönelik program ve projeler	64
2.9. Çocuk İşgücü İle İlgili Ulusal Düzenlemeler	66
2.9.1. Anayasa	66
2.9.1.1. 4857 Sayılı iş kanunu	66
2.9.1.1.1. Çalıştırma yaşı ve çocukları çalıştırma yasağı	66

2.9.1.1.1.1. Yer ve su altında çalıştırma yasağı	67
2.9.1.1.1.2. Gece çalıştırma yasağı	67
2.9.1.1.2. Ağır ve tehlikeli işler	67
2.9.1.1.2.1. Ağır ve tehlikeli işlerde rapor	68
2.9.1.1.2.1.1. On sekiz yaşından küçük işçiler için rapor	68
2.9.1.2. 3308 Sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu	69
2.9.1.2.1. Çırak ve Çıraklık Şartları	69
2.9.1.2.1.1. Aday Çırak ve Çırakların Statüleri	69
2.9.1.2.1.2. Eğitim ve Çalışma	69
2.9.1.2.1.3. Sözleşme Yapılması	70
2.9.1.2.1.4. Çıraklığa Başlama ve Çıraklık Süresi	70
2.9.1.3. 1593 Sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu	70
2.9.1.4. 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu	71
2.9.1.5. 2559 Sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu	71
2.9.1.6. 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu	71
2.9.1.7. 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu	72
2.9.1.8. 818 Sayılı Borçlar Kanunu	72
2.10. Ortaokul Çağı Çocukları.....	73
2.10.1. Ortaokul öğrencisinin tanımı.....	73
2.10.2. Ortaokul öğrencilerinin ihtiyaçları.....	73
2.10.3. Fiziksel özellikleri ve ihtiyaçları.....	74
2.10.4. Duygusal ve ruhsal özellikleri ve ihtiyaçları.....	75
2.10.5. Bilişsel Özellikleri ve İhtiyaçları.....	77
2.11. Ağır Çalışma Şartlarının Çocuk İşçiler Üzerindeki Etkileri	79
2.11.1. Genel olarak	79
2.11.2. Çocukların fiziksel gelişimi üzerindeki etkileri	81
2.11.3. Çocukların ruhsal gelişimi üzerindeki etkileri	82
2.11.4. Çocukların sosyal gelişimi üzerindeki etkileri	83
2.11.5. Çocukların eğitim hayatı üzerindeki etkileri	84
2.11.6. Çocukların gelecek beklentileri üzerindeki etkileri	88

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Yöntem	89
-----------------	----

3.1. Araştırmanın Modeli	89
3.2. Evren ve Örneklem	89
3.3. Verilerin Toplanması	90
3.4. Verilerin Analizi	91

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. Bulgular ve Yorum	93
4.1. Öğrencinin Kendisi, Ailesi ve Mevsimlik Tarım İşçiliği İle İlgili Temel Sorulara İlişkin Analiz Sonuçları.....	93
4.1.1. Cinsiyet.....	93
4.1.2. Yaş.....	94
4.1.3. Okudukları sınıf.....	94
4.1.4. Ailelerin üye sayısı.....	94
4.1.5. Öğrenci kardeş sayısı.....	95
4.1.6. İlkokul öğrencisi kardeş sayısı.....	95
4.1.7. Ortaokul öğrencisi kardeş sayısı.....	96
4.1.8. Annenin hayatta olma durumu.....	96
4.1.9. Babanın hayatta olma durumu.....	96
4.1.10. Anne ve babanın birlikte olma durumu.....	97
4.1.11. Annenin eğitim durumu.....	97
4.1.12. Babanın eğitim durumu.....	98
4.1.13. Evde anne, baba ve kardeşler dışında birlikte yaşayanların varlığı.....	98
4.1.14. Evlerinin Sahibi Olma Durumu.....	99
4.1.15. Gelir durumu.....	99
4.1.16. Çocukların maddi durum değerlendirmesi.....	100
4.1.17. Annenin mesleği.....	100
4.1.18. Babanın mesleği.....	101
4.1.19. Düzenli geliri olan aile üyesi.....	102
4.1.20. Çocuklarda kalıcı hastalık.....	102
4.1.21. Babada kalıcı hastalık.....	103
4.1.22. Annede kalıcı hastalık.....	103
4.1.23. Kardeşlerde kalıcı hastalık.....	103
4.1.24. Engelli veya kalıcı hastalığı olan kardeşin mevsimlik işçiliğe iştiraki.....	104

4.1.25. Ailede genelde söz sahibi.....	104
4.1.26. Tarım işçiliğine gidilmesi kararında söz sahibi.....	105
4.1.27. Ailede mevsimlik tarım işçiliğine gidenler.....	105
4.1.28. Ailede mevsimlik tarım işçiliğinde çalışanlar.....	106
4.1.29. Yılda kaç kez mevsimlik tarım işçiliğine gidildiği.....	106
4.1.30. Hangi tarım ürünlerinde çalışıldığı.....	107
4.1.31. Kimler aracılığıyla mevsimlik tarım işlerinin bulunduğu.....	109
4.1.32. Ulaşım.....	109
4.1.33. Tarım işçiliği yapılan bölgede ne kadar süreyle kalındığı.....	110
4.1.34. İl içinde tarım işçiliği yapılması.....	110
4.1.35. Barınma olanakları.....	110
4.1.36. Kaç kişiyle barındığı.....	111
4.1.37. Çadırların kurulma yerleri.....	111
4.1.38. Yemek olanakları.....	112
4.1.39. Banyo yapma olanakları.....	112
4.1.40. Hastalık durumu.....	113
4.1.41. Haşere sokması.....	113
4.1.42. Akrep ve yılan sokması.....	114
4.1.43. Uyanma saatleri.....	114
4.1.44. Kahvaltı yapma.....	115
4.1.45. Günlük mesai saati.....	115
4.1.46. Uyuma süresi.....	115
4.1.47. Öğle molası.....	116
4.1.48. Aydınlatma.....	116
4.1.49. Yorulma.....	116
4.1.50. İş dışı aktiviteler.....	117
4.1.51. Kazanılan paranın harcanması.....	117
4.1.52. Ailenin aylık geliri.....	118
4.1.53. İşte denetlenme.....	118
4.1.54. Tarım işçiliği dışında yapılan işler.....	119
4.1.55. Başkasının işinde çalışmaya ilişkin tutum.....	119
4.1.56. Aile ekonomisine katkı yapmaya ilişkin tutum.....	120
4.1.57. Çalışmanın kendi gelişimlerine etkisine dair düşünce.....	120
4.1.58. Kazanılan paranın eğitim masrafında kullanılması.....	120

4.1.59. Aile ile birlikte çalışmaktan duyulan memnuniyet.....	121
4.1.60. Mevsimlik tarım işçiliği sırasında özel bir olay ya da sorun yaşadınız mı? Yaşadıysanız birkaç cümleyle ifade edebilir misiniz? (Anketin açık uçlu sorusu).....	121
4.2. Öğrencinin Yaşı, Cinsiyeti ve Sınıfına Göre Temel Sorulara Verilen Yanıtların Karşılaştırılmasına İlişkin Analiz Sonuçları.....	124
4.2.1. Cinsiyete Göre Anket Sorularına Verilen Yanıtların Dağılımları.....	124
4.2.2. Yaşa Göre Anket Sorularına Verilen Yanıtların Dağılımları.....	135
4.2.3. Sınıfa Göre Anket Sorularına Verilen Yanıtların Dağılımları.....	148
4.3. Öğretmenlerin Mevsimlik Tarım İşçiliğinde Çalışmanın Öğrencilerin Eğitimine Etkilerine Yönelik Değerlendirmeleri.....	163

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. Sonuç ve Öneriler	172
5.1. Sonuç ve Tartışma	172
5.2. Öneriler	176
KAYNAKÇA	179
EKLER	193
ÖZGEÇMİŞ	201

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Cinsiyet dağılımı.....	93
Tablo 2. Yaş.....	94
Tablo 3. Sınıflara göre dağılım.....	94
Tablo 4. Ailelerin üye sayısı.....	95
Tablo 5. Kardeş öğrenci sayısı.....	95
Tablo 6. İlkokul öğrencisi kardeş sayısı.....	95
Tablo 7. Ortaokul öğrencisi kardeş sayısı.....	96
Tablo 8. Annenin sağ olma durumu.....	96
Tablo 9. Babanın sağ olma durumu.....	96
Tablo 10. Anne ve babanın birlikte yaşama durumu.....	97
Tablo 11. Anne eğitim durumu.....	97
Tablo 12. Babanın eğitim durumu.....	98
Tablo 13. Anne, baba ve kardeş dışında evde yaşayan başka birinin olup olmadığı durumu.....	98
Tablo 14. Yaşanılan evin sahibi olma durumu.....	99
Tablo 15. Düzenli gelir sahibi olma durumu.....	99
Tablo 16. Maddi durumun çocuklar tarafından değerlendirilmesi.....	100
Tablo 17. Annenin mesleği.....	100
Tablo 18. Babanın mesleği.....	101
Tablo 19. Mevsimlik tarım işçiliği dışında ailede eve para getiren birinin olma durumu.....	102
Tablo 20. Çocuklarda kalıcı bir hastalık olma durumu.....	102
Tablo 21. Babalarda kalıcı bir hastalık olma durumu.....	103
Tablo 22. Annelerde kalıcı bir hastalık olma durumu.....	103
Tablo 23. Kardeşlerde kalıcı bir hastalık olma durumu.....	103
Tablo 24. Mevsimlik tarım işçiliğine iştirak eden engelli ya da kalıcı rahatsızlığı olan kardeşler.....	104
Tablo 25. Ailede söz sahibi kişi.....	104
Tablo 26. Tarım işçiliğine gidilmesi kararında söz sahibi olanların durumu.....	105
Tablo 27. Mevsimlik tarım işçiliğine gidenler.....	105

Tablo 28. Ailede mevsimlik tarım işçiliğinde çalışanlar.....	106
Tablo 29. Yıl içinde mevsimlik tarım işçiliğine gidilme sıklığı.....	106
Tablo 30. Çalışılan tarım ürünleri.....	107
Tablo 30-a. Kaç farklı üründe çalışıldığı.....	108
Tablo 31. Mevsimlik tarım işlerinin bulunma yolu.....	109
Tablo 32. Mevsimlik işlerin yapıldığı yerlere ulaşım.....	109
Tablo 33. Mevsimlik işte çalışma süresi.....	110
Tablo 34. İl içinde (Adıyaman) mevsimlik tarım işlerine gidilmesi.....	110
Tablo 35. Çalışılan bölgede barınma yerleri.....	110
Tablo 36. Çadırlardaki kişi sayısı.....	111
Tablo 37. Çadırların kurulduğu yerler.....	111
Tablo 38. Yemek ihtiyacının karşılanma şekli.....	112
Tablo 39. Banyo.....	112
Tablo 40. Mevsimlik işte çalışılırken hastalık durumunda yapılanlar.....	113
Tablo 41. Mevsimlik işlerde sivrisinek, böcek, arı sokması.....	113
Tablo 42. Mevsimlik işlerde akrep, yılan sokması.....	114
Tablo 43. Mevsimlik işlerde uyanma saatleri.	114
Tablo 44. Mevsimlik işte çalışırken kahvaltı yapma durumu.....	115
Tablo 45. Günde kaç saat çalışıldığı.....	115
Tablo 46. Uyuma süresi.....	115
Tablo 47. Öğle molası süresi.....	116
Tablo 48. Barınakların aydınlatılması durumu.....	116
Tablo 49. Çocuklara göre mevsimlik tarım işçiliğinde en çok kimin yorulduğu.....	116
Tablo 50. Öğle molalarında ya da akşamları yemek saati dışında çocukların neler yaptığı..	117
Tablo 51. Mevsimlik işlerden kazanılan paranın nasıl harcandığı.....	117
Tablo 52. Ailenin yaklaşık aylık ortalama geliri.....	118
Tablo 53. Tarlada çalışırken kontrol edilme sıklığı.....	118
Tablo 54. Tarlada çalışmak dışında yapılan işler.....	119
Tablo 55. Başkasının işinde çalışmaktan sıkılma durumu.....	119
Tablo 56. Aile ekonomisine katkıdan duyulan memnuniyet.....	120
Tablo 57. Çalışmanın kendilerini olgunlaştırdığına ilişkin düşünce.....	120
Tablo 58. Kazanılan parayla eğitim masraflarının karşılanması.....	120
Tablo 59. Aile ile birlikte çalışmaktan duyulan memnuniyet.....	121

Tablo 60. Cinsiyete göre anlamlı dağılım farklılıkları gösteren anket soruları ve analiz sonuçları.....	125
Tablo 61. Cinsiyet ile ailedeki kişi sayısı ilişkisi.....	125
Tablo 62. Cinsiyet ile kardeş öğrenci arasındaki ilişki.....	126
Tablo 63. Cinsiyet ile ailede düzenli geliri olanlar arasındaki ilişki.....	127
Tablo 64. Cinsiyet ile mevsimlik işçiliğe gidilmeyen dönemlerde ailede para kazananlar arasındaki ilişki.....	127
Tablo 65. Cinsiyet ile annesinde kalıcı hastalık bulunanlar arasındaki ilişki.....	128
Tablo 66. Cinsiyet ile ailede söz sahibi kişi arasındaki ilişki.....	128
Tablo 67. Cinsiyet ile mevsimlik tarım işçiliğine gidilmesine karar verenler arasındaki ilişki.....	129
Tablo 68. Cinsiyet ile ailede mevsimlik tarım işçiliğinde çalışanlar arasındaki ilişki.....	130
Tablo 69. Cinsiyet ile mevsimlik tarım işlerinde araçlar arasındaki ilişki.....	131
Tablo 70. Cinsiyet ile mevsimlik işte çalışırken hastalanıldığında ne yapıldığı arasındaki ilişki.....	131
Tablo 71. Cinsiyet ile uyuma saati arasındaki ilişki.....	132
Tablo 72. Cinsiyet ile ailelerin aylık geliri arasındaki ilişki.....	132
Tablo 73. Cinsiyet ile tarlada çalışmak dışında yapılan işler arasındaki ilişki.....	134
Tablo 74. Cinsiyet ile başkasının işinde çalışmaktan sıkılma arasındaki ilişki.....	134
Tablo 75. Cinsiyet ile çalışmanın olgunlaştırdığını düşünme arasındaki ilişki.....	135
Tablo 76. Yaşa göre anlamlı dağılım farklılıkları gösteren anket soruları ve analiz sonuçları.....	136
Tablo 77. Yaş ile kardeş öğrenci sayısı arasındaki ilişki.....	136
Tablo 78. Yaş ile annenin sağ olma durumu arasındaki ilişki.....	137
Tablo 79. Yaş ile maddi durum arasındaki ilişki.....	138
Tablo 80. Yaş ile annenin kalıcı hastalığı/rahatsızlığı arasındaki ilişki.....	138
Tablo 81. Yaş ile ailede söz sahibi kişi arasındaki ilişki.....	139
Tablo 82. Yaş ile mevsimlik tarım işlerinde araçlar arasındaki ilişki.....	140
Tablo 83. Yaş ile ulaşım durumu arasındaki ilişki.....	141
Tablo 84. Yaş ile mevsimlik işte hastalık durumunda ne yapıldığı arasındaki ilişki.....	142
Tablo 85. Yaş ile uyanma saati arasındaki ilişki.....	143
Tablo 86. Yaş ile uyuma süresi arasındaki ilişki.....	143
Tablo 87. Yaş ile öğle molası süresi arasındaki ilişki.....	144
Tablo 88. Yaş ile iş saatleri dışında yapılanlar arasındaki ilişki.....	145

Tablo 89. Yaş ile mevsimlik işlerden kazanılan paranın neye harcandığı arasındaki ilişki...	146
Tablo 90. Yaş ile başkasının işinde çalışmaktan sıkılma arasındaki ilişki.....	147
Tablo 91. Sınıfa göre anlamlı dağılım farklılıkları gösteren anket soruları ve analiz sonuçları.....	148
Tablo 92. Okudukları sınıf ile annenin sağ olma durumu arasındaki ilişki.....	149
Tablo 93. Okudukları sınıf ile babanın sağ olma durumu arasındaki ilişki.....	149
Tablo 94. Okudukları sınıf ile maddi durum değerlendirme arasındaki ilişki.....	150
Tablo 95. Okudukları sınıf ile kardeşlerin kalıcı rahatsızlığı arasındaki ilişki.....	150
Tablo 96. Okudukları sınıf ile ailede söz sahibi kişi arasındaki ilişki.....	151
Tablo 97. Okudukları sınıf ile mevsimlik tarım işlerinde araçlar arasındaki ilişki.....	152
Tablo 98. Okudukları sınıf ile mevsimlik işlerin yapıldığı yerlere ulaşım arasındaki ilişki..	153
Tablo 99. Okudukları sınıf ile yemek ihtiyacının karşılanma şekli arasındaki ilişki.....	154
Tablo 100. Okudukları sınıf ile mevsimlik işte çalışırken hastalanıldığında ne yapıldığı arasındaki ilişki.....	155
Tablo 101. Okudukları sınıf ile haşere sokması arasındaki ilişki.....	156
Tablo 102. Okudukları sınıf ile uyanma saati arasındaki ilişki.....	156
Tablo 103. Okudukları sınıf ile uyuma süresi arasındaki ilişki.....	157
Tablo 104. Okudukları sınıf ile öğle molası süresi arasındaki ilişki.....	158
Tablo 105. Okudukları sınıf ile çalışmada en çok kimin yorulduğu arasındaki ilişki.....	158
Tablo 106. Okudukları sınıf ile çalışma saatleri dışında yapılanlar arasındaki ilişki.....	159
Tablo 107. Okudukları sınıf ile kazanılan paranın neye harcandığı arasındaki ilişki.....	160
Tablo 108. Okudukları sınıf ile ailenin aylık ortalama geliri arasındaki ilişki.....	161
Tablo 109. Okudukları sınıf ile başkasının işinde çalışmaktan sıkılma arasındaki ilişki.....	162
Tablo 110. Okudukları sınıf ile çalışmanın olgunlaştırdığını düşünme arasındaki ilişki.....	162
Tablo 111. Mevsimlik tarım işçiliğinde çalışmanın, öğrencilerin eğitimine etkilerine yönelik öğretmen değerlendirmeleri (sıklık ve yüzdeler oranları).....	166
Tablo 112. Mevsimlik tarım işçiliğinde çalışmanın, öğrencilerin eğitimine etkilerine yönelik öğretmen değerlendirmeleri (Aritmetik ortalama ve standart sapması).....	167

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ATB	: Ankara Ticaret Borsası
BTO	: Bursa Tabipler Odası
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
df	: serbestlik derecesi (degree of freedom)
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IPEC	: Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı
İPKO	: İl Proje Koordinasyon Ofisi
Mak.	: En yüksek (Maximum)
MEK	: Mesleki Eğitim Kanunu
MİGA	: Mevsimlik İşçi Göçü İletişim Ağı
Min.	: En düşük (Minimum)
MTİ	: Mevsimlik Tarım İşçileri
N	: Sıklık
P	: Hata payı
Ss.	: Standart sapma
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
TMO	: Toprak Mahsulleri Ofisi
TRUP	: Tarım Reformu Uygulama Projesi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
X^2	: Ki – kare değeri
\bar{X}	: Aritmetik ortalama

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

Mevsimlik işçilik, işgücü açığının karşılanmasına yönelik farklı bir bölgeden mevsimlere dayalı olarak başta tarımsal üretim olmak üzere birçok iktisadi faaliyet alanında gerçekleşen bir işçilik biçimi olarak görülmektedir (Çınar ve Lordoğlu, 2011: 420). Yapılan işler genellikle bir mevsimle sınırlı olduğundan bu çalışma biçiminin adına mevsimlik tarım işçiliği denmiştir.

Mevsimlik tarım işçiliği, dünyanın birçok yerinde görüldüğü gibi ülkemizde de yaygın olarak karşılaşılan bir durumdur. Türkiye’de 1950’lerde başlayan tarımda makineleşmenin 1980’lere doğru ivme kazanması ve yaygınlaşmasıyla birlikte tarım alanları genişlemiştir. Tarımda makineleşme bir yönüyle insan gücüne duyulan ihtiyacı azaltırken öte yandan genişleyen tarım arazileri işleyecek ucuz insan gücüne olan gereksinimi arttırmıştır.

Bir araştırmaya göre, sanayileşme ve makineleşme ile birlikte tarımda da yapısal değişimler meydana gelmiştir. Makineleşmenin, bir yandan işlenmeyen toprakların kullanıma açılması ile tarım yapılan alanların genişlemesine, bir yandan da nüfus artışı ve miras yoluyla arazilerin parçalanmasına ve bunun sonucu olarak da tarım işletmelerinin parçalanıp küçülmesine neden olduğuna belirtilmiştir. 1952 yılında 77 dekar olan ortalama işletme büyüklüğü, 1980 yılında 62 dekara ve en son yapılan 1991 Genel Tarım Sayımı Sonuçlarına göre de 57,7 dekara düşmüştür. Giderek küçülen ve ekonomik olmaktan çıkan işletme büyüklüklerinin yanında bir de topraksız aileler bulunmakta olup Türkiye tarımında yer alan ailelerin % 30,2’si ise topraksızdır. Bunların ya tarım işçiliği ya da kiracılık/ortakçılık yaparak geçim sağladıkları belirtilmiştir (Gülçubuk ve Gün, 2002: 9).

Türkiye’de topraksız oldukları ya da topraktan elde ettikleri gelirle geçinemeyen büyük bir kesim mevsimlik tarım işçiliğini tercih etmek zorunda kalmaktadır. Bu ailelerin büyük çoğunluğu köylerde ve kırsal bölgelerde yaşamasına

rağmen kendilerine yetecek kadar toprağa sahip olmamaları ülkemizde toprak reformunun gerektiği gibi yapılamamış olmasıyla açıklanabilir.

Türkiye’de toprak reformu adına atılmış ilk adım 1945 tarihli Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu olduğu bilinmektedir. Bu kanun, topraksızları ve toprağı yetmeyenleri topraklandırma, verilen topraklar üzerinde işletmeler kurulması ve çiftçinin kredi ile desteklenmesi gibi toprak reformunun ana prensiplerinden bazılarını içermekte; ancak kapsamlı bir toprak reformu mahiyetinde değildi. Çiftçiyi Toprak Dağıtılması ve Çiftçi Ocakları Kurulması Hakkındaki Kanun Tasarısı adıyla gündeme gelen tasarı daha kapsamlı olup düzenli aile işletmeleri kurulması ve idamesi gibi daha ileri hükümleri içermekteydi. Tasarı Mecliste çetin müzakerelere konu olduğundan bazı bölümler tasarıdan çıkarılmıştır. Bu eksikliklerine rağmen memleket tarımı için yine de faydalı hükümleri ihtiva eden Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu’nun uygulanmadan seçim kaygıları ile 1950 seçimlerinden önce tadillere uğradığı ve bu suretle esas gayesinden uzaklaştığı bilinmektedir (Çamurcuoğlu, 2009:173). Nüfusun çoğunluğunun geçimini topraktan sağladığı gerçeği bilgisi dahilinde olan siyasiler, konunun öneminin farkında oldukları için toprak reformunu zaman zaman meclisin gündemine getirmişlerdir. İlerleyen dönemlerde konu anayasal çalışmalarda yer almıştır.

1961 anayasası diğer sektörlerde olduğu gibi tarım sektörünün de ekonomik ve sosyal açıdan ele alınmasına olanak sağlamıştır. Anayasa hem toprak reformunun yapılmasını öngören hem de reformun yapılabilmesi için dağıtılacak toprakların kamulaştırılmasına ilişkin hükümler içermiştir. Buna göre, devletin toprağın verimli olarak işletilmesini gerçekleştirmek ve topraksız olan veya yeterli toprağı bulunmayan çiftçiyi toprak sağlamak amaçlarıyla gereken tedbirleri alması gerekli görülmüştür. Ayrıca bu kanunla, değişik tarım bölgelerine ve çeşitlerine göre toprağın genişliği de gösterildiğinden devletin çiftçinin işletme araçlarına sahip olmasını da kolaylaştırabileceği (ATB, 2013) kanısına varılmıştır.

Türkiye’de toprak reformuyla ilgili atılan adımlar, yapılan uygulamalar yetersiz kalmış ve bu durum en çok Doğu ve Güneydoğu’daki ailelerin sosyo-

ekonomik durumlarını etkilemiştir. Bu bölgelerde işleyecek toprağı bulunmayan ve ya yetersiz toprağına sahip aileler gelirleri kendilerine yetmedikleri için mevsimlik tarım işçiliğı yapmak zorunda kalmaktadır.

Bu noktada Türkiye’de mevsimlik tarım işçileri kimlerden oluştuğı sorusuna yanıt arandığında bazı toplumsal değışimlere yakından bakılması gerektiğı görölmektedir. Özellikle mevsimlik tarım işçisi arzını ve boyutlarını belirleyen toplumsal değışkenler önem taşımaktadır. Bu toplumsal değışimlerden ilki, 1950’lerde tarımda makineleşme ve arazi mülkiyet yapısındaki değışimlerin ardından kırsal alandaki üretim ilişkilerinin çözülmesi ile başlayan değışim sürecidir. Kırsal dönüşüm sürecinde özellikle 1965 ve sonrasında toprak sahipleri ile ortakçılar arasındaki üretim ilişkilerinin doğurduğu sorunlar ortakçıların topraklarından kovulmaları ile sonuçlanmıştır. Bu da topraksız aile oranının en yüksek olduğu kentlerin Güneydoğı Anadolu’da yoğunlaşmasına neden olmuştur (Çınar ve Lordoğılu, 2010:4).

Ülkemizde kırsal kesimin bu topraksız aileleri mevsimlik tarım işgücünün önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Mevsimlik tarım işçiliğı Doğı ve Güneydoğı Anadolu Bölgelerinden endüstri bitkileri tarımının yoğun olduğu Akdeniz, Ege ve Karadeniz Bölgelerine doğru olmaktadır. Mevsimlik tarım işçileri ekim, hasat ve çapa gibi işgücüne ihtiyaç duyulan dönemlerde memleketlerinden bu bölgelere doğru göç etmektedir. Mevsimlik tarım işlerinde ailenin bütün bireyleri tarlada birlikte çalıştıklarından dolayı ailece göçler gerçekleşmekte ve bu durum da yeni bir yaşam biçimini ortaya çıkarmaktadır. Aylarca evinden ayrı kalmak, güvenli olmayan araçlarla uzun yolculuklar yapmak, çadırlarda yaşamak, yetersiz beslenmek, bedensel temizliğini gereğı gibi yapamamak bu yaşam biçiminin getirdikleri arasındadır.

Mevsimlik tarım işçileri, hiçbir sosyal güvenceleri olmadan ağır çalışma şartlarında, genellikle tarlalara kurulu çadırlarda kalarak düşük ücretlerle çalışmaktadır. İşin niteliğı dolayısıyla denetimin güçlüğü ve yetersizliğı mevsimlik tarım işçiliğini kısır bir döngüye çevirmekte ve toplumun belli bir kesiminin kaderi olmasına neden olmaktadır. Tezimizin asıl konusu olan mevsimlik tarım işçisi

çocuklar bu kısır döngü içinde belki de en çok ezilen ve gelecekleri ellerinden alınan kesim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mevsimlik tarım işçisi çocuklar eğitim hayatlarında ciddi sorunlar yaşamaktadır. Eğitim yılının başında yaklaşık iki ay ve ikinci dönemin yarısından sonra genellikle mevsimlik işlerde bulunmalarından dolayı okullarını aksatmaktadırlar. Bu durum onların öncelikle eğitim başarılarını olumsuz etkilemektedir. Bu çocukların eğitime olan inançları azalmakta ve gelecekte eğitim yoluyla bir meslek sahibi olabilecekleri umudunu kaybetmektedirler. Ayrıca uzun süreli ve ağır çalışma şartları çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Bu çocuklar insan hayatının kritik dönemlerinden biri olan ön ergenlik dönemlerini psiko-sosyal gelişimlerine hiç uygun olmayan zorlu çalışma koşullarında geçirdiklerinden toplumun eksik, yanlış yetişmiş, kendine yetmeyen bireyleri olarak yetişmektedir.

1.1. Problem

Kırsal bölgelerde topraksız ailelerin ya da miras paylaşımından kaynaklı olarak toprağı küçülen ailelerin kendilerine yeni iş olanakları yaratabilmek amacıyla yılın belli dönemlerinde tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu bölgelere geçici (mevsimlik) olarak göç ettikleri görülür. Bu göçler büyük ölçüde Doğu, Güneydoğu ve Orta Anadolu Bölgelerinden daha ziyade geniş tarım alanlarının bulunduğu Akdeniz, Karadeniz ve Ege Bölgeleri'ne doğru gerçekleşir.

Türkiye'de 1950'lerden itibaren tarımda makineleşme hızlı bir şekilde yaygınlaşmıştır. Bu durum tarımda insan gücüne duyulan ihtiyacı azaltırken, makineleşmeyle birlikte genişleyen arazilerin ekilip biçilmesinde yeni bir durum olarak işçi gücüne ihtiyaç duyulmuştur. Makineleşme olgusu, tarımsal faaliyetlerde birçok insanın yapabileceği işleri bir tek makine ile gerçekleştirmeye olanak sağlarken bir diğer taraftan da hızla genişleyen arazileri ekip biçecek büyük bir insan gücüne duyulan ihtiyacı da beraberinde getirir. Bu ihtiyaç, mevsimlik tarım işçiliğinin başlangıç noktası olarak kabul edilebilir. Şehir merkezlerinde yaşayan

düşük gelirli aileler ile kırsal kesimde yaşayan ancak işleyecek toprağı bulunmayan ya da tarımsal geliri kendilerine yetmeyen aileler bu işçileri oluşturur. Mevsimlik tarım işçiliğini temel geçim kaynakları olarak belirlemiş olan bu aileler genellikle çok çocuklu olup sosyo-ekonomik düzeyleri düşüktür.

Türkiye’de özellikle 1980’li yıllarla beraber tarımda yaşanan makineleşme ve modern tarım gibi değişikliklerle ucuz iş gücüne olan talep artmıştır. Fındık, pamuk, pancar, kayısı, patates vb. tarım ürünlerinin ekim ya da hasat dönemlerinde, kimi zaman çapa işinin yapılmasında düşük ücretle çalıştırılabilecek çok sayıda işçiye ihtiyaç duyulur. Bu işçilerin çalışmaları dönemsel olduğundan ve çoğunlukla kayıt dışı çalıştıklarından işverenlerden sigorta, iş güvencesi gibi talepleri de olamamaktadır.

Mevsimlik tarım işçilerinin zorlu çalışma ve yaşam koşullarından kaynaklı yaşadıkları sorunlar sık sık medyada da gündeme gelmesine rağmen konuyla ilgili yeterli önlemler alınmamıştır. İşçilerin çalışacakları bölgeye ulaşımını sağlayan araçların çoğunlukla uzun yolculuklara elverişli olmaması her yıl kazalara, can kayıplarına neden olmaktadır. Çalışma süresi boyunca işçiler uyumak, dinlenmek, yemek ve temizlenmek gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için genellikle barınak ya da çadır kullanırlar. Bu barınaklar çalışma alanlarına, tarlalara yakın olduklarından işçiler tarım ilaçları, böcekler, haşereler, yılanlar ve aşırı sıcaklık gibi tehlikelere maruz kalmaktadır.

Aslında bu işçilerin birçok hakkı yasalarla güvence altına alınmıştır. Şöyle ki, 4857 sayılı İş Kanununa göre 51 ve daha fazla sayıda işçi çalıştıran işletmelerde çalışan işçiler bu kanun kapsamındadır ve bu işçilerin yasal asgari ücretin altında çalıştırılmayacakları bu kanunla güvence altına alınmıştır. Ayrıca 30 günden kısa süreli işlerde çalıştırılan işçilere “süreksiz işçi” denmekte olup İş Kanunu’nun birçok maddesi bu işçiler için uygulanmamaktadır. 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tarım işlerinde hizmet akdiyle süreksiz çalışanlara da 6111 sayılı yasayla sigortalanabilme hakları tanınmıştır. Süreksiz işlerde çalışan işçiler, sigortalandıkları süre dışında kalan süre için “isteğe bağlı sigorta” yaptırabileceklerdir.

Tezimizin esas konusunu mevsimlik tarım işçisi ailelerin ortaokul çağındaki çocukları oluşturmaktadır. Bu çocuklar yaz tatillerinde ve okulda olmaları gereken zamanlarda aileleri ile birlikte kendilerine bedensel ve ruhsal olarak çok ağır gelen işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır. Mevsimlik tarım işçiliği kısır bir döngü halinde bu ailelerde kuşaktan kuşağa geçen bir hal alır. Çünkü çocukların geleceğine farklı bir yön verebilecekleri tek seçenek eğitimken, bu şansları ellerinden alınmaktadır. Mevsimlik tarım işçisi çocuklar, arkadaşlarına göre okula geç başlamak ya da okuldan erken ayrılmak zorunda kaldıklarından eğitimlerinde gereken başarıyı gösterememektedir. Ayrıca erken uyanmak, uzun saatler tarlalarda çalışmak, yetersiz beslenmek; oyun alanlarından, evlerinden, okullarından uzak kalmak bu çocukların fiziksel ve ruhsal açıdan gelişim dönemlerine aykırıdır.

Bugüne kadar konuyla ilgili yapılmış çalışmalarda mevsimlik tarım işçiliğinin çeşitli yönlerine değinilmiş olmasına rağmen okul çağındaki mevsimlik tarım işçilerinin durumu üzerine Adıyaman'da yeterli çalışma yapılmadığı görülmüştür. Çalışmamız konuyla ilgili problemin bu yönüne dikkat çekmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Mevsimlik tarım işçiliğiyle ilgili uluslar arası alanda ve ülkemizde yapılan bilimsel çalışmalar, bu işçiliğin en zor çalışma biçimlerinden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun nedeni ise sağlıksız ve güç çalışma koşullarının çocukların bünyelerine uygun olmamasıdır. Çünkü ucuz iş gücü olmalarından dolayı tercih edilen çocuklar, tehlikeli çalışma koşullarında çeşitli şekillerde istismar edilmektedir.

Tezimizin iki amacı vardır. Mevsimlik tarım işçisi ailelerin ortaokul çağındaki çocuklarının aileleriyle birlikte mevsimlik işlerde çalışmak zorunda olmalarından dolayı eğitim hayatlarında yaşadıkları sorunları belirlemek ve bu yaş grubu çocukların sahip olduğu fiziksel ve ruhsal özellikler göz önünde bulundurularak ağır çalışma koşullarının onların fiziksel, ruhsal, sosyal ve eğitsel başarılarını nasıl etkilediğini ortaya çıkarmak tezimizin birinci amacıdır.

Tezimizin bir diğerk amacı ise genel olarak mevsimlik tarım işçiliğini kavramsal olarak açıklayıp Türkiye'deki tarihsel gelişimini ve bu işçiliğin ortaya çıkış nedenlerini ortaya koymaktır. Denetiminin güç olması ve kayıtsız iş gücü olarak sınıflandırılması dolayısıyla mevsimlik tarım işçiliği konuyla ilgili yapılabilecek bilimsel çalışmaları zorlaştırmaktadır. Çalışmamız çocuk işçiler yoluyla konunun çeşitli yönlerini aydınlatmaya çalışmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Çocuk işçiliği, ILO (Uluslar arası Çalışma Örgütü) tarafından dünyada ivedi olarak çözümlenmesi gereken sorunların başında gösterilmiştir. Ülkemizde de birçok bilimsel çalışmaya konu olan çocuk işçiliğini önlemek amacıyla birçok çalışma ve yasal düzenlemeler yapılmaktadır. İlköğretimin zorunlu hale getirilip 8 yıla çıkarılması ülkemizde çocuk işçiliğini önlemede atılmış önemli bir adımdır. Alınan tedbirlere rağmen, çocuk işçiliği ülkemizde ve dünyada güncel kalan sorunlar arasındadır.

Mevsimlik tarım işçiliği ya da genel olarak çocuk işçiliği üzerine birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen özelde mevsimlik tarım işçisi çocuklar ile ilgili bilimsel alanda yeterli çalışma olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca ilimizde (Adıyaman) birçok tarım işçisi aile bulunmasına ve bu ailelerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde mevsimlik işler döneminde çocukların eğitiminin aksamasına rağmen, bu durum bilimsel bir araştırmaya konu olmamıştır. Mevsimlik işçiliğin çocukların eğitime ve psiko-sosyal gelişimine etkisini ortaya koyması tezimizin önemini göstermektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmamızın evrenini Adıyaman ili merkezindeki ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmamızın örneklemini ise Adıyaman merkezde bulunan Osman Gazi, Orhan Gazi, 23 Nisan, Zeynep Turgut, Malazgirt ve Mimar Sinan Ortaokulları'ndaki mevsimlik tarım işçisi öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklemin belirlenmesi için Adıyaman İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve il merkezindeki bütün ortaokulların idareleri ile görüşülerek mevsimlik tarım işçiliğinin okulun eğitim öğretim ortamını etkileme durumuna göre yukarıdaki okullarda anket çalışması yapılmasına karar verilmiştir.

Mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili bilimsel çalışmaların yetersiz olması konunun her yönüyle aydınlatılmasını zorlaştırmaktadır. Bu konu bilimsel çalışmalar açısından yenidir. Dolayısıyla konuyla ilgili yapılmış çok fazla çalışma bulunmadığından konunun farklı bakış açılarıyla irdelenememesi bir sorun olarak karşımıza çıkmıştır. Mevsimlik tarım işçileri büyük oranda kayıt dışı çalıştırıldıklarından dolayı bu işçilerle ilgili kesin istatistiki verilere ulaşamaması da önemli bir diğer sorun olmuştur.

600 öğrenciyle yapılan anket çalışması araştırmamıza kaynak teşkil etmiştir. Bazı öğrencilerin arkadaşlarından, öğretmenlerinden utandıkları için ve ayrıca yapılan anket çalışmasını yazılı bir sınav gibi algıladıklarından çalışmaya katılmak istememişlerdir. Bu öğrencilerin bir kısmı tarafımızca ikna edilerek çalışmaya katılmaları sağlanmıştır. 5. sınıf ortaokul öğrencilerinin yaşça küçük olmaları sebebiyle soruları anlamakta ve cevaplamakta zorlandıkları gözlemlendi. Bu öğrencilere tek tek sorular açıklanarak anketi tamamlamaları sağlandı.

Anket sonuçları SPSS programıyla değerlendirilerek veriler analiz edilmiştir. Bulgular yorumlanarak tablolarla gösterilmiştir.

1.5. Varsayımlar

- Mevsimlik tarım işçiliği ekonomik düzeyi düşük olan ailelerin kısa vadede nakit para elde edebilmek amacıyla yaptıkları bir iştir.
- Mevsimlik tarım işçisi olan aileler genellikle çok çocukludur.
- Mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitim hayatlarında başarılı olma ihtimalleri zayıftır.
- Mevsimlik tarım işçisi çocuklar çalıştıkları tarlalarda sözel ve fiziksel şiddete maruz kaldıklarından olumsuz davranışlar edinirler.
- Gelirleri düşük olan bu ailelerin eğitim düzeyleri de düşüktür. Bu durum çocukları olumsuz etkilemekte ve onların eğitim başarılarının düşmesine neden olmaktadır.
- Mevsimlik tarım işçiliğinde çalışan çocuklar yetersiz beslenmekte ve sağlıkları iş koşullarından olumsuz etkilenmektedir.
- Mevsimlik tarım işçisi çocuklar ile ilgili yasal mevzuat olmadığından, bu çocuklar başta aileleri olmak üzere işverenler tarafından da sömürülmektedir.
- Öğrenciler mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaktan hoşnut değildir.

1.6. Tanımlar

Aracı: İşveren ve işçi arasında arabuluculuk eden kişilerdir (Çetinkaya,2008:1).

Çocuk: Küçük yaştaki oğlan veya kız, ya da bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan anlamına gelmektedir. Bununla birlikte genel anlamda ifade edilmek gerekirse çocuk, “yaş boyutundaki rakamsal sınırlamalardan çok, oyun ya da eğitim çağında olup, bedensel, düşüncesel ve duygusal gelişimini henüz tamamlamamış olan, ailesine ya da sosyal kurumların koruyuculuğuna ihtiyaç duyarak, onlara bağımlı yaşayan kişiliği ile kimliği oluşturan yani toplumsal ve ahlaki gelişimini tamamlamaya çalışan, sosyalleşme sürecinin en önemli aşamalarında, temel yapı taşı olma özelliğini de bünyesinde barındıran ve yaş olarak ergenlik çağının bitişi olabilecek 21 yaşına kadar olan birey” olarak tanımlanabilir (Bekdaş, 2009:7).

Ayrıca Birleşmiş Milletler’in Çocuk Haklarına dair Sözleşmesi uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır (BM Çocuk Haklarına dair Sözleşme, 1995).

Çocuk İşçi: 15 yaşın altında yaşamını kazanmak, aile bütçesine katkıda bulunmak amacıyla çalışma yaşamına erken yasta atılan çocuklara “Çalışan Çocuk” ya da “Çocuk İşçi” denilmektedir. (Türkoğlu, 2009: 12). Bir başka tanıma göre; sosyal, ekonomik nedenlerle sanayi iş kolunda, esnaf ve sanatkarlar yanında, tarım sektöründe marjinal çalışma alanlarında, evde, sokakta maddi kazanç elde etmek amacıyla emeğini arz ederek çalışan 18 yaşından küçükleri çalışan çocuk olarak tanımlayabiliriz (Özeren, 2004:162). ILO (International Labour Office; Uluslar Arası Çalışma Örgütü) da 138 sayılı sözleşme ile çalışma yaş sınırını 15 yaş olarak benimsemiştir. Böylelikle 15 yaş altında çalışanları çocuk işçi olarak benimsemiştir (ILO, 2006: 5-6).

Daimi İşçi: İşletmenin faaliyeti esnasında her zaman işi bulunan yanaşma, bekar çiftçi, çoban, kahya gibi kimselerdir (Gülçubuk, Yıldırak v.d, 2002:2).

Geçici İşçi: İşletmede yıl içerisinde, belirli zamanlarda, işlerin en yoğun olduğu ve kısa zamanda yapılması gerektiği dönemlerde ihtiyaç duyulan kişilerdir Yıldırak, Gülçubuk, Gün, Olhan ve Kılıç (2002: 9).

Göç: Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret (TDK Türkçe Sözlük, 2011:954).

Mevsim: Kavramsal olarak, her şeyden önce, *“yılın, güneşten ısı, ışık alma süresi ve dolayısıyla iklim şartları bakımından farklılık gösteren dört bölümünden her birini”* (ilkbahar, yaz, sonbahar, kış) ifade etmektedir (Bulut ve Öz, 2013:96).

Mevsimlik Göç: Özellikle tarımsal yörelerde mevsimlere bağlı olarak işgücü arzı ile talebi arasındaki açığın kapatılmasına yönelik hareketlilik olarak algılanmaktadır (Çınar ve Lordoğlu, 2011: 420).

Mevsimlik İşçi: Özellikle endüstri bitkileri tarımının yoğun olarak yapıldığı Çukurova ve Ege Bölgesi'ne, bu bitkilerin çapa, sulama ve hasat dönemlerinde, Doğu ve Güneydoğu ile Orta Anadolu bölgelerinden göçler olmaktadır (Kutlu,2011:1-2). Bu işçilere *"günübirlik" (geçici) ya da "mevsimlik" (gezici) işçi* denilmektedir (Karaman ve Yılmaz, 2011).

Mevsimlik İşçilik: İşgücü açığının karşılanmasına yönelik farklı bir bölgeden mevsimlere dayalı olarak başta tarımsal üretim olmak üzere birçok iktisadi faaliyet alanında gerçekleşen bir işçilik biçimi olarak görülmektedir (Çınar ve Lordoğlu, 2011: 420).

İKİNCİ BÖLÜM

2. Kavramsal Çerçeve İle İlgili Araştırmalar

2.1. Mevsimlik Tarım İşçiliği İle İlgili Kavramların Açıklanması

2.1.1. Mevsimlik göç

“Göç; ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” (TDK Türkçe Sözlük, 2011:954) olarak tanımlanmıştır. Mevsimlik göç, göçün ekonomik nedenlere bağlı bir türü olarak adlandırılabilir.

Mevsimlik göç özellikle tarımsal yörelerde mevsimlere bağlı olarak işgücü arzı ile talebi arasındaki açığın kapatılmasına yönelik hareketlilik olarak algılanmaktadır. “Mevsimlik işçilik ise özetle işgücü açığının karşılanmasına yönelik farklı bir bölgeden mevsimlere dayalı olarak başta tarımsal üretim olmak üzere birçok iktisadi faaliyet alanında gerçekleşen bir işçilik biçimi” olarak görülmektedir (Çınar ve Lordoğlu, 2011: 420).

Mevsimlik işgücüne ihtiyaç duyulması mevsimlik göç olgusunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Türkiye’de tarımda makineleşmeye geçilmesi mevsimsel işçiye olan gereksinimin artmasına neden olmuştur. Tarımda makineleşme bütün aşamalarda tam olarak gerçekleşmediği için insan işgücüne olan ihtiyaç devam etmektedir. Bu sebeple bu aşamalarda çalışmak üzere mevsimsel tarım işçiliğine olan talep sürmektedir. Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliğinde çalışan insan sayısının çokluğu bu tür işçiliğin bazı işletmelerde makineleşmenin önüne geçmesinin nedenidir (Tekeli ve Erder, 1978).

Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinin kalabalık ailelerinin kayısı, fındık, pamuk ya da patates işçiliği için mevsimlik göçü, yeterince makineleşmemiş tarımın en somut örnekleri olarak görülebilir. Aileler için uzun vadeli tarımsal faaliyetlerle

uğraşmaktansa, fazla çocuklu olmanın bir sonucu olarak, gündelikli işlerde çalışıp kısa vadede para kazanmak daha cazip gelmektedir.

2.1.2. Mevsimlik tarım işçiliği

“Mevsim” ifadesini kavram olarak açıklamak gerekirse “yılın, güneşten ısı, ışık alma süresi ve dolayısıyla iklim şartları bakımından farklılık gösteren dört bölümünden her birini” (ilkbahar, yaz, sonbahar, kış) (TDK Türkçe Sözlük, 2011: 1669) anlamına gelmektedir. Bulut ve Öz’e göre (Akt.: Kar: 2006: 70) de yıl içinde bazı atmosfer olaylarının periyodik olarak gerçekleştiği; örneğin “yağmur mevsimi”, bazı ürünlerin toplandığı, örneğin “pamuk, buğday, narenciye mevsimi” ve etkinliklerin yapıldığı “tiyatro mevsimi” gibi belirli dönemlere de mevsim denilmiştir. Bu bağlamda mevsimlik iş, yılın belli zamanlarında sınırlı süreli olarak yapılan işleri kapsamaktadır. Mevsim kavramı ile ilgili yapılan adlandırılmalarda ortak nokta, söz konusu çalışmaların, etkinliklerin yılın belirli bir kısmında yürütülmüş olmasıdır

Türkiye açısından iklimsel koşullara bağlı olarak yaz mevsimi başta olmak üzere sonbahar ve ilkbaharda da mevsimlik tarım işçiliği çalışmalarının yoğunlaştığı görülmektedir. Bu dönemlerde mevsimlik tarım işçileri memleketlerinden ayrılarak tarım işçiliğine ihtiyaç duyulan bölgelere göç etmektedir.

Tarım işçilerinin çeşitli şekillerde etkinlik göstermeleri sebebiyle ortak bir tarım işçisi tanımının yapılmasını güçleştirmektedir. Bu durum da konuyla ilgili özel bir kanuni düzenleme yapılmasındaki engelleri ortaya koymaktadır. Uluslar arası Çalışma Örgütü (ILO) de tarım işçisinin tanımını tam olarak yapamamıştır. Bu sebeple uygulamada ve yasalarda tarım işçisi ile ilgili farklı tanımlar yapılmaktadır. 129 sayılı Tarım İş Teftişine İlişkin Sözleşme’ye göre tarım işçisi “*toprağı işleme, canlı hayvanların yetiştirilip bakıldığı yerler dahil olmak üzere hayvancılık ve besicilik, ormancılık, çiçekçilik, toprağı işleyenler tarafından yapılan ilk ürün işlemleri ile her tür diğer tarımsal çalışmaların yapıldığı işyerlerinde çalışanlar*” (Kılıç, 2006: 39-41) olarak tanımlanmıştır. Tarım işçiliğinin çeşitliliği sebebiyle işverenler ve işletmeler tarafından farklı tanımlamalar kullanılmaktadır. Tarım

sektöründe işçi olarak çalışan insanların yasalar tarafından korunabilmeleri için bu ifade ile ilgili ortak bir tanım kullanılması sağlanmalıdır.

Türkiye tarımında tarım işçiliğinin giderek artmasının sebeplerinden biri makineleşme ile işlenmeyen toprakların kullanıma açılması sonucunda tarım yapılan alanların genişlemesidir. Makineleşmenin tarıma bir diğer önemli etkisi ise nüfus artışı ve miras yoluyla arazilerin parçalanması ve bunun sonucu olarak da tarım işletmelerinin parçalanıp küçülmesine neden olmasıdır. 1952 yılında 77 dekar olan ortalama işletme büyüklüğü, 1980 yılında 62 dekara ve en son yapılan 1991 Genel Tarım Sayımı Sonuçlarına göre de 57,7 dekara düşmüştür. Giderek küçülen işletme büyüklükleri ile birlikte ülkenin tarım ekonomisini ciddi bir şekilde etkileyen topraksız aileler de mevcuttur. Türkiye tarımında yer alan ailelerin % 30,2 si ise topraksızdır. Bu aileler tarım işçiliği ya da kiracılık/ortakçılık yaparak geçimlerini sağlamaya çalışmaktadır (Yıldırak vd., 2002: 9).

Kiracılık, topraksız bir ailenin belli bir bedel karşılığında toprak sahibinden toprağını kullanma izni almasıdır. Hasat sonrasında kiracı ve toprak sahibi arasındaki sözleşme sona erer. Bu, herhangi bir yazılı belgeye bağlı olmaksızın tarafların sözlü olarak gerçekleştirdikleri bir anlaşmadır ve Anadolu'da yaygın olarak görülen bir uygulamadır. Ortakçılık ise, yine topraksız bir ailenin toprak sahibi ve işçiye ihtiyaç duyan bir ailenin topraklarını işleyerek üretimde bulunmasıdır. Üretim sonucunda, hasatta, elde edilen gelirin ya da ürünün toprak sahibi ve ortakçı aile arasında önceden belirlenen ölçülerde bölüşülmesidir. Bu ölçüler yaygın olarak yarıcılık yani ürünü yarı yarıya bölüşme ya da üçte bir oranında gerçekleşmektedir. Bu durumda ürünün üçte biri toprak sahibine, üçte ikisi ise işleyene yani ortakçıya pay olmaktadır. Bu tarımsal faaliyetlerin ikisi de mevsimlik göçü gerektirmez (Aksoy, 1965:8).

Kiracılık ve ortaklıktan başka kendi tarım işletmelerinden yeterli geliri elde edemeyen aileler iş gücü talebinin yoğun olduğu yerlere giderek tarım işçiliği yapmaktadır. Tarım işçileri pamuk, fındık, kayısı, çay, tütün, üzüm, havuç ve şekerpancarı tarımının yoğun olarak yapıldığı Çukurova, Karadeniz, Ege ve İç

Anadolu bölgelerine mevsimlik işler için göç etmektedir. Doğu, Güneydoğu ve Orta Anadolu bölgelerinden özellikle bu bitkilerin çapa, sulama ve hasat dönemlerinde binlerce tarım işçisinin aileleri ile birlikte çalıştığı görülmektedir. Bu işçilere "*günübirlik*" (*geçici*) ya da "*mevsimlik*" (*gezici*) işçi denilmektedir (Yıldırak vd., 2002: 10).

Mevsimlik işçiliğin gezici ve geçici bir şekilde devam etmesinin sebebi işgücüne ihtiyaç duyulan tarım işlerinin mevsimsel olmasıdır. Şimdiye kadar mevsimlik tarım işçilerinin çalışma ve yaşam şartlarının düzenlenmesine yönelik bir çalışma yapılmadığı için bu işçiler ağır ve kötü şartlarda yaşamlarına devam etmek zorunda kalmışlardır. 24.03.2010 tarihinde resmi gazetede yayınlanan 2010/6 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile mevsimlik gezici tarım işçilerinin sosyal hayatlarının daha iyi bir hale getirilmesi hedeflenmiştir (Olhan, 2011: 12). Mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili yapılan bilimsel araştırmalar mevsimlik tarım işçiliğinin gerek yaşam koşulları gerekse çalışma şartları göz önüne alındığında yasalarla düzeltilmesi ve yapılması gereken çok şey olduğunu ortaya koymaktadır.

Türkiye’de mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşulları, ücret, konut ve beslenme olanaklarının oldukça yetersizdir. Bu olumsuz şartlar işçilerin hayatlarını ve çalışma kalitelerini düşürmektedir. İşçilerin ücretleri düzeltilmesi gereken konuların başında gelmektedir. Ekonomik durumları bu işçilerin beslenme ve barınma şartlarını doğrudan etkilemektedir. Tarım sektöründe çalışanlar ile ilgili düzenlenmiş bir yasa olmaması onların Sosyal Sigortalar Yasası’nın sağladığı olanaklardan yararlanılmasını da engellemektedir (Özbekmezci ve Sahil, 2004: 262). Bu çalışma ve yaşam koşulları göçebe mevsimlik tarım işçiliğinin tarım işçiliğinin en zor çalışma biçimlerinden biri olduğunu göstermektedir.

Mevsimlik tarım işçiliğini “mahalli” ve “gezici” olarak ikiye ayırmak mümkündür. Bu ifadeleri açıklamak gerekirse mahalli işçileri yöre içi mevsimlik tarım işçileri, gezici işçileri ise yöre dışı mevsimlik tarım işçileri olarak ayırabiliriz. Yöre içinde çalışan mevsimlik tarım işçiler, yaşadıkları yerlerde ya da yakın çevrelerde sebze, meyve ve fındık hasat zamanlarında saatlik, günlük ya da iş

birimine göre belirlenen ücretlere bağılı olarak çalışmaktadırlar. Yöre dışı mevsimlik tarım işçilerini ise, yaşadıkları yerlerden aileleri ile birlikte ayrılarak işlerin yoğun olduğu bölgelere göç eden insanlar oluşturmaktadır (Devlet İstatistik Enstitüsü [DİE], 1985).

Yöre içi mevsimlik tarım işçiliğinde çalışanların göç etmek zorunda olmayışları günlük yaşamları, aile ilişkileri ve çocukların eğitimi açısından düşünüldüğünde yöre dışı mevsimlik tarım işçiliğine nazaran daha çok tercih edilir.

2.2. Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi

2.2.1. Cumhuriyet dönemi tarım politikaları

Osmanlı Devletinin son dönemleri incelendiğinde ekonomik yapının çok iyi olmadığı görülür. Sanayide batı ülkeleri takip edilememiş, ticarete dışa bağımlılık devam etmekte ve halkın çoğunluğu geçimini tarımla sağlamaktadır. Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı yıllarda halkın % 82'si tarım sektöründe çalışmaktadır. Nüfusun çoğunluğu tarımla geçinmesine rağmen devlet tarımsal üretimin artması için uğraşmadığından tarımda teknolojik gelişmeler takip edilememiş, ilkel araçlarla tarım yapılmaya devam edilmiştir. 19. yüzyılda Arazi Kanunnamesi çıkarılmış ve Halkalı Ziraat Mektebi açılarak yenilikler yapılmaya çalışılmışsa da bunlar tarım alanında gerçekleşen ilerlemeleri takip etmeye yeterli olmamıştır. Ülkede şehirlerarası ulaşım imkânları gelişmediğinden tarım ürünleri üretildikleri yerlerden büyük şehirlere taşınamamış, büyük şehirlerin tarımsal gereksinimleri ithalatta sağlanmıştır (Eraktan, 2001: 75-76).

Osmanlı İmparatorluğu'dan yeni kurulmuş Cumhuriyet yönetimine birçok sorunu olan tarım miras kalmıştır. Uzun süren savaş yılları ülkenin tarımını da oldukça olumsuz etkilemiştir. Savaşlardan sonra Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan devletler ve yaşanan göçler nüfusun demografik yapısının değişmesine neden olmuş, tarımsal üretim yarıya inmiş ve iş hayvanları da dahil olmak üzere üretim araçlarının çoğu ortadan kaybolmuştur. Bu sebeple yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti buğday, un, şeker gibi temel gıda ürünlerini bile ithal etmek zorunda

kalmıştır. Bu da toplam ithalatın ¼'nü oluşturuyordu. Ülkenin ihracatının % 80'ni de sadece 4-5 kalem tarımsal ürün oluşturmaktaydı. Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki bu olumsuz durum 1923-29 yıllarındaki gelişmelerle daha iyi bir hal alacaktır (Eşiyok, 2004:6).

Cumhuriyet döneminin ilk zamanlarında ülkenin yeni tarım politikası uygulamaları Osmanlı Devletinde toprak düzenini sağlayan tımar sistemi üzerine kurulmaya çalışılmıştır. Türkiye'nin tarım politikaları Cumhuriyet'in ilkeleri doğrultusunda ülke içinde destekleyici ve müdahaleciyken gümrüklerde koruyucu ve ulusçu bir şekil almıştır (Ulusoy, 2003:8).

2.2.1.1. Cumhuriyet döneminin ilk kırk yılı (1923-1963)

1925 yılında Aşar vergisinin kaldırılması ve 1926 yılında Medeni Kanunun kabul edilmesi ile çiftçilere toprak edinme haklarının verilmesi Cumhuriyet yönetiminin tarımla ilgili ilk önemli adımlarıdır. Bu politikalar başlangıçta çiftçiler için faydalı görünmesine rağmen Medeni Kanun miras yoluyla arazilerin parçalanmasına ve bunun sonucu olarak küçük ve ekonomik olmayan işletmelerin ortaya çıkmasına sebep olduğu için olumsuz sonuçlar da meydana çıkmıştır. İktisat Bakanlığı vatandaşlarına ucuz ekmek ve buğday sağlamak ve buğday fiyatlarının yükselmesini durdurmak için Cumhuriyetin ilk zamanlarında buğday ithal etmiştir (Yavuz, 2005: 46).

1927 yılında yapılan nüfus, tarım ve sanayi sonuçları Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde tarım sektörüyle ilgili ilk resmi bilgileri sağlamaktadır. Birinci nüfus sayım sonuçlarına göre ülkenin nüfusu yaklaşık olarak 13 milyon 648 bin kişiden oluşmaktadır ve bu nüfusun % 76'sına yakını bucak ve köylerde ikamet ederken %24'ü il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır. Tarım kesiminde üretimin artması savaştan sonra ülke ekonomisinde görülen ilk önemli gelişmelerdendir. Milli gelir hesaplamaları takip edildiğinde; 1923 yılında Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) içinde tarımın payı yaklaşık % 40 iken 1926'da % 50'lere yükseldiği tespit edilmiştir <http://www.ekodialog.com/makale.indeks.html> (Erişim tarihi:23.11.2013).

XX. Yüzyılın başlarından Cumhuriyet'e kadar olan dönemde tarımın GSMH içindeki payı yaklaşık % 50 olması ve 1927'den itibaren nüfusun % 70'inin kırsal kesimde yaşaması Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye tarımının genel özelliklerinin Osmanlı Devleti zamanındakine yakın olduğunu göstermektedir. Tarım işletmelerinin daha çok küçük ölçekli aile işletmelerinden oluşması büyük yatırımların yapılmasını engellemekteydi. 1925'te kaldırılan aşar vergisi de yasal düzenlemelerle desteklenmediği için tarımda istenilen üretim artışı sağlanamamıştır. Ayrıca 1923'te yapılan mübadele ile tarımda yetkin olan azınlıkların ülkeyi terk etmeleri ve tarımda kullanılan üretim tekniklerinde geride kalınması tarımsal faaliyetleri olumsuz etkilemiştir (Çokgezen, Genç ve Koraltürk, 2004: 63).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında ekonomide ve tarımda yaşanan olumsuzlukların temel nedenlerinin başında Osmanlı döneminde yabancılara verilen kapitülasyonların piyasalar üzerindeki etkileri gelmektedir. Ülkedeki ekonomik hayat çoğunlukla azınlıkların hâkimiyetindeydi. Bu azınlıklar savaş sırasında yurt dışında yaşayan Türklerle mübadele edildiler. Sadece tarım ve hayvancılık konusunda yetkin olan Türkler azınlıklardan boşalan işgücü açığını kapatmaya yetmemişlerdir (Akpınar, 2009). 1920li yıllarda Anadolu halkını savaştan yıpranmış ve ekonomik olarak çok zayıflamış insanlar oluşturmaktaydı. Cumhuriyet kurulduktan sonra insanlar ekonomik olarak kendi kendine yetecek durumda değildi. Bu sebeple yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti devletine büyük sorumluluklar düşmekteydi.

1929 Dünya ekonomik krizi başladığında Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomik durumu çok iyi değildi. 1923'ten beri uygulamada olan liberal politikalar ülkede istenen kalkınmayı gerçekleştirilememiş ve Türkiye dünya krizini bir ihracat ekonomisi olarak karşılamak zorunda kalmıştır. Cumhuriyet yönetimi krize karşı durabilmek için dışa dönük olan entegrasyonu, içe dönük ve yatay bir entegrasyona çevirmiştir. Bu şekilde dış ekonomik ilişkiler azaltılarak devletçilik ilkesi doğrultusunda uygulanan sanayi politikaları ile göreceli olarak bir iktisadi büyüme ortamı oluşturulmaya çalışılmıştır. 1933'ten 1939'a kadar geçen zamanda ekonomide yıllık ortalama büyüme hızı %9'un üzerindeyken, sanayide de büyüme hızı

ortalaması 1933-1939 döneminde, 1923-1928 dönemine kıyasla %1.7 daha yüksek olduğu görülebilir (Tol, 2012).

Dünya krizinden sonra uzun süre devam eden II. Dünya savaşı ve sonraki 1939-49 senelerinde tarım sektörü de kötü bir şekilde etkilenmiştir. Devletin gıda ihtiyacını karşılaması için aldığı tedbirlere rağmen tarımsal üretimin düşüşü durdurulamamış ve bazı ürünlerde kıtlık başlamıştır. Bazı ürün fiyatlarına narh koyulması piyasalarda karaborsaya sebep olmuştur. Ayrıca Merkez Bankasının karşılıksız para basması emisyon hacminin artmasına ve Türkiye’de ilk defa fiyat enflasyonunun meydana çıkmasına neden olmuştur. 1945’te Çiftçiyi Topraklandırma yasası tekrar meclisin gündemine taşınmış ve bu yasanın bir sonucu olarak sadece devlet arazilerin bir kısmı 432 bin aileye aile başına ortalama 51,6 dekar toprak verilmiştir. Bu yasa mecliste ciddi fikir ayrılıklarına sebep olarak Türkiye’de çok partili hayata geçilmesini sağlamıştır. Cumhuriyet Halk Partisinden bu yasaı desteklemeyen milletvekilleri 1946 yılında Demokrat Partiyi kurmuşlardır (Dernek, 2006: 4).

Tarım politikaları ve uygulamaları İkinci Dünya Savaşı yıllarından (1939-1946) olumsuz bir şekilde etkilenmiştir. Bu savaş yıllarında sayısı 1 milyonu geçen ordunun ve büyük şehirlerin geçindirilmesi sorunu baş göstermiştir. Hükümet toplumun gıda ihtiyacını karşılayabilmek için Milli Korunma Kanunu, el koymalar, yüzde 25 sistemi ve Toprak Mahsulleri Vergisi gibi birçok ağır yasaı uygulamaya almıştır. TMO (Toprak Mahsulleri Ofisi) aracılığıyla savaş şartlarında uygulamaya konan tarıma dayalı bu iktisat politikaları öncelikle ülkedeki küçük ve orta ölçekteki çiftçileri kötü bir şekilde etkilemiştir. 1944 yılından sonra savaşın etkisinin azalması ve 1946 yılında savaşın sona ermesiyle beraber ülkedeki tarım politikalarında değişikliklere gidilmeye başlanmıştır. Ayrıca savaştan en çok olumsuz etkilenen küçük ve orta ölçekteki çiftçilerden de gelen eleştiriler CHP’nin (Cumhuriyet Halk Partisi) iktisat politikalarının değişmesini sağlamıştır (Şener, 2004: 90).

Bu dönemin temel özelliği özellikle 1930-40’lı yıllarda alınan bütün tedbirlerin beklenen sonuçları vermesidir. 1940-45 yılları milli hâsılanın, sınaî ve tarımsal üretimin zayıfladığı yıllar olmasına rağmen 1946-53 yılları tarımsal alanda

ilerlemenin sağlandığı yıllardır. Tarımın ülkenin milli hasılasında yüksek bir yerinin olması ve etkin nüfusun çoğunluğunun tarımla geçimini sağlaması bu sektörün ülkenin milli ekonomisinde önemli olduğunu ortaya koymuştur (Topuz, 2007:389).

1950-60 yıllarında uygulamaya konan iktisat politikaları daha önceki dönemlerde uygulanan iktisat politikaları kadar devletçi ve müdahaleci değildir. Hükümetin iktisat politikalarında liberal anlayış etkin olmaya başladığı için devletin ekonomideki yeri azaltılmaya çalışılarak özel sektör desteklenmeye başlanmıştır. Bu kapsamda ekonomide liberasyonu arttıracak bazı atılımlar gerçekleştirilmiştir. 1950’de fiyat kontrolleri kaldırılarak ithalatın % 60-65 oranında liberalize edilmesi sağlanmıştır. Ayrıca özel sektörün daha fazla kredi kullanabilmesi için banka faizleri de düşürülmüştür (Eşiyok, 2004:10).

2.2.1.2. Planlı dönem (1963-2005)

1961 anayasası ile tüm sektörlerde olduğu gibi tarım sektöründe de ekonomik ve sosyal değişikliklere gidilmeye çalışılmıştır. Bu anayasa toprak reformunun gerçekleştirilmesini ve dağıtılacak toprakların kamulaştırılması ile ilgili kararları gündeme getirmiştir. Yapılacak olan bu reformla devlet topraksız olan ya da yeterli toprağa sahip olmayan çiftçilere toprak vermek ve toprağın verimli kullanılmasını sağlamak için gerekli önlemleri almak durumundadır. Kanun, tarım bölgelerinin özelliklerine ve türlerine göre toprağın genişliğini gösterebilir. Çiftçilerin tarım araçlarını edinebilmeleri için devlet kolaylıklar tanır (Ankara Ticaret Borsası [ATB], 2013).

1963 senesinde planlı kalkınma döneminin başlanmasıyla hükümet, programlarını beş yıllık kalkınma planlarına uygun olarak hazırlamaya çalışmıştır. Planlı dönemin temel hedefleri arasında tarım konusu ile birlikte köylülerin sorunlarının ortadan kaldırılması ve kırsal alan çalışmalarının önemsenmesi yer almaktadır. Kırsal bölgelerde yaşayan vatandaşların sosyal ve mesleki örgütlenmelerinin sağlanması yine bu dönemin amaçları arasındadır. Kırsal alandaki bireylerin ekonomik örgütlenebilmeleri için kooperatifleşmeye değer verileceği ve

bireylerin örgütlenmesinde kooperatiflerin bir araç olarak kullanılabilceğinin üstünde durulmuştur (Koçtürk, 2008: 51).

İlk Dört Beş Yıllık Kalkınma Planlarında tarım ve çiftçi örgütlenmesinin değerlendirilmesi (Koçtürk, 2008:52) :

DÖNEMLER	TARIM VE ÇİFTÇİ ÖRGÜTLEMESİ İÇİN ÖNGÖRÜLENLER
1. Plan Dönemi (1963–1967)	<ul style="list-style-type: none"> * Tarımsal girdi kullanımının teşviki ve sulama alanlarındaki büyük tarımla tarımda verim artışı amaçlanmıştır. * Çiftçilerin kooperatifleşmesini önleyici nedenlerin incelenmesi ve kooperatifleşmenin önemi üzerinde durulmuştur.
2. Plan Dönemi (1968–1972)	<ul style="list-style-type: none"> * Tarımda üretimi ve verimi artırıcı yatırım projeleri içinde köy çalışmalarının önemi belirtilmiştir. * Kooperatifçilik konusunda yapılan en önemli düzenleme 1969 yılında çıkarılan 1163 Sayılı kooperatifler kanunu ile 1196 sayılı Tütün TSK kanunu dur. *1972 yılında 2836 Sayılı yasanın yerine 1581 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Bölge ve Merkez Birliği yasası çıkarılmıştır.
3. Plan Dönemi (1973–1977)	<ul style="list-style-type: none"> * Ekonominin temelini oluşturan tarım sektörü ile ilgili hizmetlerin artırılması ve çiftçi menfaatlerinin korunması amaçlanmıştır. * Çiftçi örgütlenmesinin gerekliliği belirtilmiştir. Kooperatiflere teşkilatlanma ve eğitim konularında devlet desteği sağlanacağı belirtilmiştir. Ortakların menfaatleri korunması amaçlanmıştır.
4. Plan Dönemi (1979–1984)	<ul style="list-style-type: none"> * Çiftçi gelirini artırıcı politikalar ile kırsal alan destekleneceği belirtilmiştir. * Kalkınmada kooperatifleşme temel amaç olarak ele alınmıştır. Tarım sigortasının kooperatifler aracılığı ile gerçekleşmesi ve bu yolla sağlanacak fonların kooperatif tarafından kullanılması amaçlanmıştır. * İlk defa “Demokratik Kooperatif” deyimi kullanarak çiftçilerin demokratik kooperatif kurmalarının destekleneceği belirtilmiştir.

Birinci ve ikinci dönemde tarım ve hizmetler sektörlerinin toplam sabit sermaye yatırımlarındaki payı beklenen kadar olmamış, üçüncü dönemde ise beklenen payı geçmiştir. İlk üç dönemde ulaştırma ve konut sektörlerinin payı istenen düzeye ulaşmış ve ya istenen düzeyi aşmıştır. Sanayi sektöründe ise istenen başarı elde edilememiştir. Bütün sektörlerdeki gelişme oranları kıyaslanacak olursa amaçlarla gerçekleştirmeler arasında ciddi farkların olmadığı görülür. Fakat sanayi ve inşaat sektörlerinde istenilen büyüme oranları yakalanamamıştır. Sonuç olarak, GSMH'nın birinci ve ikinci plan dönemlerinde hedeflenen yıllık ortalama % 7 büyüme hızına ulaşamamış, büyüme hızı birinci dönemde % 6,7, ikinci dönemde %6.9, üçüncü dönemde ise %7.4 olarak beklenen büyüme oranı % 6.5 olabilmıştır (Gökdemir, 2013).

Tarımın Türkiye ekonomisi içindeki yeri incelendiğinde, bu sektörde uzun bir duraklama sürecinden sonra hızlı bir gerilemenin yaşandığı görülebilir. 1920'den 1960'ın bitimine kadar GSMH içinde tarımın payı % 45'lere ulaşırken, 1980'li yıllarda GSMH içinde tarımın payı % 26'lara kadar düşmüştür. 1997 yılında ise %14,5'e gerilemiştir. Zamanla gerileme eğilimi süren tarımın 2001 yılı itibariyle %12,8 olan ekonomiye katkısı 2005 yılına gelindiğinde %11,9'a kadar düşmüştür (Yalçinkaya ve Çılbant, 2006: 98).

Tarımda yaşanan bu düşüşü durdurmak için bazı projeler düşünülmüştür. 2000-2008 yılları arasında uygulanan Tarım Reformu Uygulama Projesi (TRUP/ARIP) 31 Aralık 2008'de bitmiştir. Tarım sektöründe istikrar ve yeniden yapılandırma programları planlanarak bu sektörün "baştan aşağı yapılandırılması" 2000 yılından sonra gündeme getirilerek o zamana kadar diğer sektörlerde hiç görülmemiş radikal değişiklikler tarımda uygulanmaya başlanmıştır. Yapılan değişiklikler tarımda beklenen sonuçları verememiş, bunun aksine olumsuz durumların oluşmasına neden olmuştur. Küçük çiftçiden büyük çiftçiye kadar tarımın içinde olan bütün kesimler ciddi zararlara uğramıştır. Özellikle yeterli ekonomik gücü olmayan çiftçilerin en yoksul kesimleri çiftçiliği bırakarak yaşadıkları yerlerden göç etmeye başlamışlardır. Bu koşullardan olumsuz etkilenen büyük çiftçiler ise yoksullaşarak sürece devam etmektedir (Oyan, 2009: 238).

Türkiye’de kırsal bölgelerin kalkınmalarını sağlamak amacıyla tasarlanan politikalar ve uygulamalarında (modeller, projeler vb) bu bölgelerde yaşayan vatandaşların katılımları pek önemsenmemiş, sadece toplumun kalkınması üzerinde durulmuştur. İzlenen politika ve uygulamalarda merkeziyetçi bir anlayış benimsenerek kırsal kesimin bu tasarıların oluşturulma sürecine dâhil edilmesi hiç düşünülmemiştir. Projeler ve ya politikalar merkezden planlanarak uygulamaya sokulmuştur. Bu tür uygulamaların sonuçları incelendiğinde kırsal kesimin katılımının sağlanmadığı ve merkezi karar organları tarafından tespit edilen plan, politika ve uygulamalarda istenilen başarılar elde edilememiştir. Katılımcı gerektiren toplum kalkınması gibi modellerde bile merkeziyetçi yaklaşımlar yüzünden istenilen sonuçlara ulaşılamamıştır (Çelik, 2005: 69). Başarısız politikalar yüzünden Türkiye’de kırsal kesimde yaşayan insanların topraklarından yeterli geliri elde edememesi ve gerekli iş olanaklarının sağlanamaması kırsaldan büyük şehirlere doğru göçün başlamasına sebep olmuştur.

Tarımda yaşanan bütün olumsuzluklara, tarım ve tarım-dışı sektörler arasındaki büyük ve sürekli ortalama gelir ve verimlilik farklarına rağmen, bugün Türkiye’de tarım sektörü iş gücünün neredeyse % 30’una iş vererek istihdam sağlayan durumdadır. Sayıları yaklaşık 3 milyon olan küçük ve orta büyüklükteki aile işletmesinde kendileri için çalışan bu insanlar tarım sektöründeki çoğunluğu oluşturmaktadır. Ülkedeki fakir insanların çoğu kırsal kesimlerde ikamet etmekte ve tarım sektöründe iş bulabilmektedir. Tarım sektöründe çalışan insanların çoğunluğunu şehir sektöründe çalışanlarla karşılaştırdığımızda eğitim düzeylerinin çok düşük olduğunu ve tarım sektöründe çalışan yaş ortalamasının artarak devam ettiği görülebilir. Bu durum genel olarak değerlendirildiğinde son elli yıldır kentleşme sürecinin düşünüldüğünün aksine yavaşça ilerlediği söylenebilir. Kentleşme sürecini sadece tarım sektörünün gelişimiyle açıklamak eksik kalır. Çünkü kent ekonomisinde daha hızlı bir büyüme gerçekleşseydi, kırsal kesimde yaşayan insanların daha iyi bir eğitim alma şansları olsaydı, bugün Türkiye’de kırsal nüfus ile kent nüfusundaki oranların çok farklı olması kaçınılmazdı (Pamuk, 2009: 74).

Küreselleşme ve neo-liberal politikaların etkisiyle son otuz yılda tarım sektöründe ciddi sorunlar baş göstermiştir. 1980'den beri, iktisadi kriz, mali endişeler ve dış baskılar sonucunda devletin tarım sektörüne sağladığı birçok desteğin geri çekmesi ortaya çıkmıştır. Tarım kesiminde yaşanan en temel sorun günümüz dünya şartlarında devam edilmesi çok zor olan eski politikaların yerine siyasi iktidarların güçlü seçenekleri getirememeleridir. Gerekenlerin yapılmaması durumunda mali kaygılar ve dış baskılar ülkemizin tarım politikalarında etkili olmaya devam etmektedir. Bugün konuşulması gereken tarım sektöründe daha donanımlı bir kitlenin nasıl yetiştirileceği ve tarımda daha fazla verimin nasıl elde edileceği olmalıdır (Pamuk, 2009: 75).

Planlı dönemler kapsamında ülkede uygulanan proje ve uygulamalarda istenen verim sağlanamamıştır. Yaşanan başarısızlığın temel sebeplerinden biri halka yönelik olan projelerde merkeziyetçi bir anlayış benimsenerek kırsal kesimin planlanma dönemlerinde yer almamasıdır. Ayrıca ekonomisi çok güçlü olmayan ülkemizde dış güçlerin baskısı, yaşanan ekonomik krizler ve uygulanan yanlış politikalar sonucunda nüfusun önemli bir bölümünün geçimini sağladığı tarım sektörü zayıflatılarak halkın çoğunluğu yoksullaştırılmıştır. Kırsal bölgelerde geçimlerini sağlayamayan halk kırdan kentlere doğru göçlere başlamış veya yaşadıkları yerleri yoğun iş dönemlerinde terk ederek mevsimlik tarım işçiliğine yönelmişlerdir.

2.2.2. Türkiye'de tarımda makineleşme

Anadolu'da makineleşmenin geçmişi 1860'lara bu topraklardaki yabancı toprak sahiplerine dayanmaktadır. Balkanlar'dan ve Rusya'dan Müslüman çiftçiler de modern aletler ve teknikler kullanımında yerli çiftçilerden ileri düzeydeydiler. Ayrıca 20. Yüzyıl başlarında özellikle Batı Anadolu'da insan gücüne olan ihtiyaç tarımsal ücretlerin artmasına neden olduğu için makine kullanımı cazip hale gelmekteydi.

Bazı bölgelerde yerli büyük toprak sahipleri makine kullanımında yabancı toprak sahiplerini izlemişlerdir (Baskıcı, 2009: 78).

Türkiye’de tarımda makineleşmenin oldukça geç başladığı görülür. Makineleşme süreci ancak 1950’li yıllarda hız kazanabilmiştir. Tarımda büyük değişikliklere bu yıllarda rastlanmaktadır. Bu dönemde birçok yerde tırpan kalkmış yerine biçerdöver kullanılmış, öküz arabasının yerini traktörler, karasabanın yerini pulluklar almaya başlamıştır.

1950-1953 yıllarında Marshall yardımıyla tarımda pazar için üretim koşullarını ve verimliliği arttırmak amacıyla ülkemize 40 bin üzerinde traktör alınmıştır. Bu gelişmenin bir sonucu olarak 1949-56 arasında ekim alanlarında % 60 oranında genişleme sağlanmıştır. ABD’nin birçok ülkeye yaptığı bu yardımların sebebi II. Dünya Savaşı sonrasında ülkenin ekonomisinde yaşanan gelişmelerdir. ABD, II. Dünya Savaşı sonrası silah üreten fabrikalarını traktör üreten fabrikalara dönüştürdüktan sonra ülkede traktör sayısında ciddi bir artış yaşanmıştır. Bu traktörlerden Marshall Yardımı kapsamında Türkiye’ye de verilmiştir. Devlete hibe olarak verilen traktörler, vatandaşa uzun vadeli kredi karşılığında satılmıştır. Bu traktörleri alan üreticilerin çoğu bu borçlarını zaman içerisinde ödeyemediklerinden topraklarını borçlarını ödemek için satmak zorunda kalmışlardır. Bunun sonucunda da ülkemizin temel sorunlarını oluşturan işsizlik, göç ve gecekondulaşma ortaya çıkmıştır (Dünya Gıda Dergisi, 2011).

Atatürk’ün tarımın gelişmesi için verdiği emir ve isteklerine rağmen Toprak Reformu tam olarak gerçekleştirilememiştir. Bunun sonucunda kırsal bölgelerde toprak ağalığına dayanan geleneksel üretim şekli devam etmiş, tarımda alanındaki teknolojik gelişmeler takip edilememiş ve üretimde bölgeler arası eşitsizlik ortadan kaldırılamamıştır. Ayrıca, tarımda verim artışı sağlanamamış, tarımsal gelişim hızı yıllarca % 2’leri geçememiştir. Sonuç olarak, kırsal kesimde gelir dağılımındaki bozukluğun önüne geçilememiştir. Bununla birlikte, tarımsal yapının teknik sorunları sürmektedir. Tarımsal üretimin % 65’ini küçük işletmeler sağlamak ve miras nedeniyle işletmelerdeki küçülmeler devam etmektedir. Ek olarak tarımsal işgücü

verimliliğinin düşük seviyelerde olmasının temel sebebi tarımda çalışan insanların sayısının fazlalığı ve eğitim düzeylerinin düşük olmasıdır. Tarımdan elde edilen gelirin az olması ve nüfusun bu özelliklerinden dolayı kentlere yoğun göçler olmaktadır. Bu durum da kırsal kesimlerin sorunlarının kentlere taşınmasına neden olmaktadır (Dernek, 2006: 8).

2.3. Türkiye'deki Toprak Sahipleri

2.3.1. Ağalar

Türkiye'de ağalığın ve büyük toprak sahiplerinin temelleri Osmanlı Devletine dayanmaktadır. Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde Osmanlı döneminde verilen tapular gösterilerek büyük toprak mülkiyeti edinilebilmiştir. Cumhuriyet'in ilk zamanlarında kırsal kesimde nüfusun % 5'ini oluşturan ailelerin tüm toprakların % 65'ine sahip olması durumu ortaya çıkmıştır (DİE, 1973: 24). Günümüzde bile hala bazı yörelerde kırsal kesimde etkin olan ağalığın Cumhuriyet döneminden bugünlere uzanmış bir sistemin ürünü olduğu söylenebilir.

Büyük toprak sahipleri Bağımsızlık Savaşının örgütlenmesinde ve kazanılmasında toplum üzerindeki etkilerini kullanarak sağladıkları destekle Cumhuriyet döneminde önemli bir yer edinmişlerdir. Cumhuriyet hükümetleri de ilk zamanlar Kurtuluş Savaşında önemli bir rol oynayan büyük toprak sahiplerinin yanında yer almışlardır. Büyük toprak sahipleri olan bu kişiler ülkenin iktisat politikalarında da söz sahibi olabilmişlerdir (Tezel, 1994: 371). Fakat ülkenin yönetici, aydın ve bürokrat kesiminin çoğunluğu büyük toprak sahiplerinden farklı görüşlere sahipti. Ülkenin ileri gelenlerini oluşturan bu insanlar hem kendileri hem de gelişme politikaları açısından köylülerin toprak sahibi olmasını ve köylü kesiminin ekonomik olarak desteklenmesini doğru buluyorlardı. O dönemin hükümetinin toprak politikaları zıt görüşlerin tartışmaları arasında şekillenmiştir (Avcıoğlu, 1969: 232). Köylülere toprak dağıtılmasıyla ilgili yasalar büyük toprak sahiplerinin çıkarlarına zarar verdiği için yaratılan gerginliklerle meclisin gündeminden sürekli olarak uzak tutulmaya çalışılmıştır.

1930'lu yıllarda İsmet Paşa ve dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya ağalık sisteminin tamamen kaldırılacağından ve bu kişilere ait toprakların yoksul halka dağıtılacağından yüksek sesle söz etmişler ve ağaların baskı aracı olarak insanların topraklarını ellerinden almakla tehdit etmelerinden duydukları rahatsızlıkları dile getirmişlerdir. Bu söylemlerin gerçekleşmesi ve ülkede eşit bir toprak dağılımının yapılması için bir toprak reformu yasının çıkarılması gerekmektedir. Meclisteki ağaların güçlü muhalefeti sebebiyle çıkarılamayan toprak yasının yerine iskân yasaları çıkarılmaya çalışılıyordu. Ancak kendi topraklarının kamulaştırılmasını gerektiren yasaları mülklerine yapılmış bir saldırı olarak niteleyen ağalar her defasında bu yasaların toprak reformu olma özelliklerini kaybetmelerine neden oluyordular (Babuş, 2007).

1945 yılında çıkarılan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Türkiye'de toprak reformu adına yapılmış ilk çalışmadır. Bu kanun, topraksız ve az topraklı kişilere toprak verilmesini, bu topraklar üzerinde işletmeler kurulmasını ve çiftçiye kredi sağlanması gibi kanunları kapsamasına rağmen bir toprak reformu niteliğini taşıyordu. Daha kapsamlı olan Çiftçiye Toprak Dağıtılması ve Çiftçi Ocakları Kurulması Hakkındaki Kanun Tasarısı aile işletmelerinin kurulmasını ve devam ettirilmesi gibi kanunları içermektedir. Tasarının son kısmı mecliste şiddetli tartışmalara neden olduğu için geri çekilmiştir. 1950 seçimlerinden önce seçim endişeleri ile millet için yararlı hükümleri içeren Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu daha uygulamaya geçilmeden değişikliklere uğratarak esas amacından saptırılmıştır (Çamurcuoğlu, 2009).

Kısacası ülkemizde yoksul insanların topraklandırılması ile ilgili kanun zaman zaman meclisin gündemine taşınmış olsa da mecliste güçlü bir muhalefeti oluşturan ağaların engeline takılmıştır. Bürokrat, aydın kesimin ülkede binlerce topraksız ve az topraklı insanı ilgilendiren bu konuda göstermiş oldukları çabalara rağmen gerekenler tam olarak yapılamamış; tarım sektörü için elzem olan toprak reformu kanunu çıkarılamamıştır. Osmanlı'dan bize miras kalan Cumhuriyet'in ilk dönemlerinden beri tarım kesimini sekteye uğratan bu durum önemli bir sorun olarak çözüm beklemektedir.

2.3.2. Köylüler

Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki toprak dağılımı ile ilgili yeterli istatistikî verilere ulaşmak mümkün değildir. Ancak farklı endişelerle gerçekleri ifade edememeleri göz önünde bulundurulmak suretiyle 1930'larda köylülere uygulanan bir anket o dönemdeki adaletsiz toprak dağılımı hakkında fikir sahibi olmamızı sağlamaktadır. Bu anket sonucuna göre bu dönemde 128.680 topraksız aile vardı. 1-20 dönüm (dekar) arası araziye sahip aile sayısı 856.661 ile toplam içinde %34,5 gibi yüksek bir orana tekabül etmekteydi. 21-50 dönüm arası araziye sahip olan ailelerin sayısı ise 611.971 idi. Bunların toplam içindeki oranı da %24,4'de ulaşıyordu. 1930'larda toplam 2.499.182 köylü ailelerinin %58,7'si geçimlerini sağlayamayacak kadar küçük olan küçük işletmelere sahipti (İnci, 2010).

Tarım Bakanlığı 1938 yılı içinde, çiftçiyi topraklandırma yasa tasarısını hazırlamakla görevlendirildiğinden "*Ziraî Islahat Kanun Tasarısı*"nı tekrar düzenlemiş ve gerekli meclis komisyonlarına ve bakanlıklara sunmuştur. Fakat II. Dünya Savaşının başlaması bu kanun ile ilgili işlerin ertelenmesine sebep olmuştur. Çünkü toprak dağılımında yapılacak değişikliklerin ziraî üretimi ve sosyal yapıyı savaş ortamında olumsuz etkileyeceği düşünülmüştür. Buna rağmen İnönü 1941 ve 1943 yılı TBMM açış konuşmalarında toprak meselesinin yasalarla mecliste çözülebileceğinden bahsetmiştir. Hükümet savaşın bittiği zamanlarda toprak reformu konusunu TBMM'ye sevk etmeleri konunun savaş yıllarında bile tartışıldığının ispatıdır (İnan, 2005: 46-47).

Toprak reformunun Türkiye toplumu için bu kadar önemli olmasının nedeni geniş mülklerin yanında toprağa bağımlı olup geçimini topraktan sağlayan topraksız ya da yeter derecede toprağı olmayan tarımsal üreticilerin sayılarının çokluğudur. Toprak mülkiyeti dağılımının sağlanabilmesi için büyük toprak mülkiyetinin sınırlandırılması ve topraksız, az topraklı çiftçilere toprak dağıtılması gerekmektedir. Bu da ancak toprak reformunun gerçekleşmesiyle mümkün olabilecektir. Toprak

reformunun sosyal ve ekonomik yönleri göz önüne alındığında bu uygulamanın siyasi boyutu ortaya çıkmaktadır (Gün, 2003: 2).

Toprak reformuyla hedeflenen temel nokta büyük toprak ağalarının toplumsal ve siyasal etkinlikleri ortadan kaldırarak buldukları bölgede etkin olan bu kişilerin devlet üstündeki baskısını ve gelişme önündeki engelleri ortadan kaldırmaktı. Bu uygulama sayesinde feodal yapılar yıkılacak ve topraksız köylü toprak sahibi olacaktı. Ayrıca, Doğu illerinde görülen isyanlarda bu feodal yapıların rolünün olduğu düşünülüyordu. 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun gerekçesi de bu konuda çok açıktı: *“Arazi mülkiyet rejiminin ve onun doğurduğu mülkiyet yapısının bir memleketin iç politikası ile de ilgisi vardır. Elverişsiz bir arazi mülkiyeti bünyesi kişiler ve devlet arasında anlaşmazlıklara yol açabilir. Büyük arazi mülkiyetine dayanan mahalli güçlerin devlet otoritesinin zayıflamasına yol açtığı çok görülmüştür”* demektedir (Alptekin, 2009:1).

Tarımsal kesime yönelik devletçe götürülen iyileştirmelerden ve desteklemelerden topraksız olan ve yeterli toprağı bulunmayan çiftçilerin yararlanabilmesi için toprak mülkiyetindeki dağılımındaki dengesizliğin çözümlenmesi gerekmektedir. Büyük toprak sahiplerinin faydasına olan mevcut durum tarım sektöründeki sosyo-ekonomik sorunların da giderek büyümesine neden olmaktadır. Bu sebeple, tarım kesiminde büyük bir çoğunluğu oluşturan topraksızlar, yeterli toprağı sahip olmayanlar, kiracı ve ortakçılar, mevsimlik veya sürekli tarım işçilerinin sorunları yasal çerçevede ve uygulamada çözümler beklemektedir (Gün, 2003:7).

2.4. Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçiliği

Ülkemizde tarım işletmelerinin her geçen yıl küçülmesi bu işletmelerden istenilen gelirlerin kazanılmamasına neden olmuştur. Bu durumda geçimini tarımdan sağlayamayan nüfus tarımsal işlerin yoğun olduğu dönemlerde başka yörelere giderek mevsimlik işçi olarak çalışmaktadır. Bu göçler çoğunlukla Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi’nden, iş gücüne ihtiyaç duyulan dönemlerde Akdeniz, Ege ve

Karadeniz Bölgeleri'ne doğru olmaktadır. Mevsimlik işçilerin genel olarak aileleri ile birlikte göç ettikleri ve çalıştıkları bölgelerde ekonomik ve sosyal anlamda birçok sorunla karşılaştıkları bilinmektedir. Bu işçilerin başlıca sorunlarını düşük ücret, barınma koşullarının elverişsiz oluşu, beslenme, güvenlik, sağlık, ulaşım konularındaki yetersizlikler oluşturmaktadır. Ayrıca, bu olumsuz koşulların düzeltilmesine yönelik düzenlemeler yeterli olamamıştır (İpekçioğlu, Büyükhatipoğlu, Monis, Özel ve Bayraktar, 2012: 1).

Yapılan çalışmalar toplumların sağlık düzeylerinin temel belirleyicilerinin onların yaşam biçimleri ve çalışma koşulları olduğunu ortaya çıkarmıştır. Kaza, yaralanma, hastalık ve erken ölümlerin tarımsal üretimin yoğun olduğu yerlerde kadınlara, çocuklara, yaşlılara ve mevsimlik tarım işçilerine (MTİ) olan olumsuz etkileri sebebiyle bu kişiler özel risk grubu olarak ele alınmaktadırlar. Dünyada 1,1 milyar tarım işgücünün yaklaşık 450 milyonunu mevsimlik tarım işçileri oluşturmaktadır. Gelişmiş ülkelerde de tarımsal üretimin sürdürülmesinde istihdam edilenlerin çoğunluğunu mevsimlik tarım işçileri oluşturmaktadır. Ülkemizde de Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2011 yılı istatistik sonuçları yaklaşık 25 milyon istihdam edilen işgücünün yaklaşık %26'sını tarım işgücünün oluşturduğunu göstermektedir. Yaklaşık 6,3 milyon tarım iş gücünün de yaklaşık yarısını mevsimlik tarım işçilerinin oluşturduğu düşünülmektedir (Şimşek, 2012: 15-18).

Çınar ve Lordoğlu'na göre (Akt.: Akçay: 1999: 115-131) bu noktada 'Türkiye'de mevsimlik tarım işçileri kimlerden oluşmaktadır?' sorusunun cevabının bazı toplumsal değişimlere dayandığı görülmektedir. Özellikle mevsimlik tarım işçisi arzını ve boyutlarını belirleyen toplumsal değişkenler önemli hale gelmektedir. 1950'lerde tarımda makineleşme ve arazi mülkiyet yapısındaki değişimler bu toplumsal değişimlerin başında gelmektedir. Daha sonra kırsal alandaki üretim ilişkilerinin çözülmesi de değişim sürecini önemli ölçüde etkilemiştir. Özellikle 1965 ve sonrasında toprak sahipleri ve ortakçılar arasında yaşanan çelişkiler ortakçıların topraklarından kovulmaları ile noktalanmıştır. Bu süreç sonucunda toprak sahiplerinin topraklarından kovulan ortakçı ve yarıcılar ülkemizdeki topraksız

köylüleri oluşturmuşlardır. Güneydoğu Anadolu'nun şehirleri topraksız aile oranının en yüksek olduğu yerlerdir.

Genel olarak işleyecek toprağı bulunmayan, yetersiz toprağına sahip olan ya da çeşitli nedenlerle bu toprakları işleyemeyen aileler işgücü talebi yoğun olan yerlere giderek tarım işçiliğı yapmaktadır. Yeterli gelir düzeyine sahip olmayan bu aileler, tarımsal işlerin yoğun olduğu ekim ve hasat zamanlarında çalışabilmek için, tarımsal işgücüne ihtiyaç duyulan yörelere göç ederler. Bu göçlerin büyük bir bölümü, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri gibi ücretli tarım işçiliğinin sürekli ve yaygın olmadığı bölgelerden, Çukurova ve Ege Bölgeleri gibi tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu bölgelere doğru olmaktadır. Özellikle endüstri bitkileri tarımının yoğun olarak yapıldığı Çukurova ve Ege Bölgesi'ne, bu bitkilerin çapa, sulama ve hasat dönemlerinde, Doğu ve Güneydoğu ile Orta Anadolu bölgelerinden göçler olmaktadır. Bu işçilik biçiminin yaygın olarak görüldüğü illerden biri Şanlıurfa'dır (Kutlu,2011:1-2). Şanlıurfa kadar olmasa da mevsimlik tarım işçisi ailelerin sayısı Adıyaman'da da azımsanmayacak düzeydedir. Adıyaman'da kırsal kesimde yeterli gelir elde edemeyen ya da şehir merkezinde genellikle kenar mahallelerde yaşayan ve ekonomik geliri zayıf olan ailelerin yılın hemen her mevsiminde mevsimlik işçiliğı bir geçim kaynağı olarak benimsedikleri görülmektedir.

Sanayileşme ve makineleşme ile birlikte tarımda da yapısal değişimler meydana gelmiştir. Makineleşme, bir yandan işlenmeyen toprakların tarım arazisi olarak kullanıma açılması ile tarım yapılan alanların genişlemesini sağlarken bir yandan da nüfus artışı ve miras yoluyla arazilerin parçalanmasına ve bunun sonucu olarak da tarım işletmelerinin parçalanıp küçülmesine neden olmuştur. 1952 yılında 77 dekar olan ortalama işletme büyüklüğü, 1980 yılında 62 dekara ve en son yapılan 1991 Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre de 57,7 dekara düşmüştür. Giderek küçülen ve ekonomik olmaktan çıkan işletme büyüklüklerinin yanında bir de topraksız aileler bulunmaktadır. Türkiye tarımında yer alan ailelerin % 30,2 si ise topraksızdır. Bunların tarım işçiliğı ya da kiracılık/ortakçılık yaparak geçim sağladıkları bilinmektedir (Yıldırak vd.,2002:9).

Konunun nicel boyutu ile ilgili bilinenler ne yazık ki, mevsimlik tarım göçü önemli bir sosyolojik sorun olmasına rağmen, ne kadar işçinin göç ettiğine dair temsili düzeyde istatistik toplanmadığını gösteriyor. Küçük ölçekli araştırmalardan çıkan tahminlere göre, Türkiye’de bir milyondan fazla insan, iki ay ile on ay arasında değişen sürelerde göç etmektedir. Kesin istatistiklere sahip olamama durumu sorunu görünür kılmada ve izleme/değerlendirme çalışmaları yürütmede sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır (Hoşgör, 2010:39).

2.4.1. Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşulları

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının konuyla ilgili bir araştırmasına göre, kırsal alanda topraksız çiftçilerin geçim sıkıntısından dolayı mevsimlik işçiliği tercih etmesinin yanı sıra tarım işletmelerinin başta miras hukuku olmak üzere çeşitli nedenlerle giderek küçülmesi ve parçalanması birçok işletmeyi kendine yeterli olmaktan uzaklaştırmıştır. Genel olarak bu durum, tarımsal faaliyet ile uğraşabilen birçok ailenin geçimini sağlayabilmek amacıyla daha fazla tarımsal iş olanağı bulunan yörelere gezici (yerleşik olmayan) ve mevsimlik (geçici) işçi olarak gitmek durumunda kaldıkları görülmektedir. Türkiye’de işgücünün yaklaşık yüzde 25’nin istihdam edildiği tarım sektöründe, özellikle gezici işçi olarak çalışan kesimin tarımın kendine özgü niteliklerinden ve buna ek olarak mevsimlik işçiliğin gerektirdiği geçici yaşama alanlarının sıkıntılarından dolayı oldukça ağır koşullarda çalıştıkları bilinmektedir (ÇSGB, 2010).

Ülkemizde, mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşullarının sıkıntı ve zorluklarla dolu; ücret, konut ve beslenme olanaklarının oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Bu yetersizlik işçilerin yaşam düzeylerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu açıdan özellikle ücret, üzerinde önemle durulması gereken konudur. Çünkü ekonomik refah ne kadar iyi olursa konut ve beslenme koşulları o kadar iyi olacaktır. Aynı zamanda tarım kesiminde çalışanlar için düzenlenmiş bir iş yasası olmadığı gibi, işçilerin gerek kendi yörelerinde gerekse çalışma için geldikleri yörelerdeki çalışma koşulları Sosyal Sigortalar Yasası’nın sağladığı olanaklardan yararlanılmasını da kısıtlamaktadır (Özbekmezci ve Sahil, 2004: 262).

Çalışma koşullarının ağırlığına rağmen mevsimlik tarım işçileri işleri üzerinden bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı değiller. Örneğin, hane halkı işgücü anketine göre tarım sektöründe sosyal güvenlikten yoksun çalışanların oranı % 85,1'tir (TÜİK, 2011). Tarımda sosyal güvenlik kapsamında olmamaları mevsimlik tarım işçilerinin çalıştıkları süre içinde iş kazası, meslek hastalığı veya ölüm hallerinde herhangi bir kurumsal destek görmemelerine neden olmaktadır. Bu durumlarda işçiler, yaşadıkları sorunları kendi aralarında ya da araçlar yardımıyla çözmek zorunda kaldıkları belirtilmektedir (Çınar ve Lordoğlu, 2010: 441). Çeşitli nedenlerden dolayı diğer endüstrilerle kıyaslanınca mevsimlik tarım işçilerin kazalarıyla ilgili yeterince bilgi mevcut değildir. Tarım fiziksel olarak dağınık bir şekilde yapılı; bu yüzden bilgi toplama işi önemli para ve zaman gerektirir. Ayrıca, mevsimlik tarım işçiliği ayrı bir iş kategorisi olarak değerlendirilmediğinden bilgi toplama zorlaşmaktadır (Gold, Mobed ve Schenker, 1992: 368).

Hemen her yıl mevsimlik işçilerin çalışmaya giderken ya da çalışmaktan dönerken kaza geçirip hayatlarını kaybetmeleri, sakat kalmaları gazetelere haber olurken sosyal güvenceleri olmadığı için ne kendileri ne de yakınları herhangi bir haktan yararlanamamaktadır.

“Tarımsal faaliyet: Kendi mülkünde, ortaklık veya kiralamak suretiyle başkalarının mülkünde veya kamuya mahsus mahallerde; ekim, dikim, bakım, üretme, yetiştirme ve ıslah yoluyla yahut doğrudan doğruya tabiattan istifade etmek suretiyle bitki, orman, hayvan ve su ürünleri elde edilmesini ve/veya bu ürünlerin yetiştiricileri tarafından; muhafazasını, taşınmasını veya pazarlanması”olarak ifade ediliyor (m.3/19). Mevsimlik tarım işçileri, bu tanıma uygun olarak çalıştığı halde İş Kanunu engeli nedeniyle sosyal sigorta hakkından yararlanamamaktadırlar. Ayrıca bu yasada, “Bu Kanunun kısa ve uzun vadeli sigorta kolları hükümlerinin uygulanmasında; ...tarım işlerinde veya orman işlerinde hizmet akdiyle süreksiz işlerde çalışanlar ile tarımda kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan; tarımsal faaliyette bulunan ve yıllık tarımsal faaliyet gelirlerinden, bu faaliyete ilişkin masraflar düşüldükten sonra kalan tutarın aylık ortalamasının, bu Kanunda tanımlanan prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olduğunu

belgeleyenler... sigortalı sayılmazlar” denmektedir (m.6/1) (Mesleki Sağlık ve Güvenlik Yayın Kurulu, 2010).

Bu konuda yapılmış uygulamalı bir araştırmaya göre her on aileden dokuzu uzun ve yorucu çalışmayı, sekizi banyo-tuvalet olmayışını bildirirken; yaklaşık on aileden yedisi sağlık hizmetine erişmede sorunlar yaşadıklarını, temiz su sorununu bildirmişlerdir. Aileler sağlık hizmetine erişme sorununu genel olarak “hasta olduklarında doktora gidememe” olarak bildirmişlerdir. İlk sıralarda bildirilen uzun çalışma süresi, banyo-tuvalet olmayışı ve sağlık hizmetine erişim de sağlığın temel belirleyicileri arasındadır. Her on aileden yaklaşık beş-altısı aşırı sıcak ve soğukta çalışmayı, beslenme sorununu, elektrik olmayışını ve okul sorunlarını ifade etmişlerdir. Her on aileden beşi sorunlarının tarlada çalışırken çocukları için okul olmaması olduğunu söylemiştir (Şimşek, 2012:54).

Tarım işçilerinin tarımda çalışan nüfusun yaklaşık % 10’u oranında olduğu kabul edilmiştir. 1970’li yıllarda tarımda çalışan nüfusun %10 unun tarım işçisi olduğu varsayılırsa aradan geçen 30 yıllık bir süre içinde oluşan sosyo-ekonomik değişimler (işletmelerin küçülmesi, tarımda rantabilitenin azalması, ekonomik kriz nedeniyle birçok işletmenin kapanması ve sahiplerinin işsiz kalması, girdi fiyatlarının olağanüstü artışı vb.) nedeniyle bu oranın % 12-15 e kadar çıktığı kabul edilebilir. Böyle bir öngörü ile 1997 yılı tarım sayım sonuçlarına göre tarımda çalışan 12 milyon işgücünün yaklaşık 1,5 milyonunun tarım işçisi olduğu kabul edilebilir. Bunlar buldukları bölgelere yaptıkları işe göre; marabacı, gündelikçi, yevmiyeci, çoban, karakullukçu, hodak, majgar, çakar ve rençber olarak adlandırılırlar. Kamu kesiminde çalışanların dışında kalan tarım işçilerinin tamamı sanayi kesiminde çalışan işçilerin elde ettikleri haklardan yoksundurlar. Çünkü tarım işçileri 3008 ve 931 sayılı iş kanunlarında olduğu gibi 1475 sayılı iş kanununda da kapsam dışı bırakılmışlardır. Bundan başka tarım işçileri 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamına da alınmamışlardır (Yıldırak vd.,2002:4-5).

Mevsimlik gezici işçilerin çoğunun sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olmaması güncelliğini koruyan önemli bir sorundur. Mevsimlik tarım işçilerinin bu

sıradışı durumları için çözüm üretmek amacıyla Başbakanlık, mevsimlik gezici tarım işçileriyle ilgili olarak 2010 yılında 6 sayılı genelgeyi yayımlamıştır. Genelge mevsimlik tarım işçilerinin iş güvencesi ile ilgili çözümler üretmeyi amaçlaması açısından önemli olmakla birlikte sonuç olarak çok şeyin değişmediği görülür (BTO, 2013).

2.4.2. Mevsimlik tarım işçilerinin yaşam şartları

Tarımsal faaliyetlerin yoğunlaştığı dönemlerde bu bölgelere çalışmak amacıyla göç eden ailelerin karşılaştıkları temel sorunların başında nerede ikamet edecekleri ve hangi koşullarda yaşayacakları konusu gelmektedir. Geçici tarım işçisi ailelerin barınma sorunlarını genellikle kendilerine ait olan savan, plastik örtü veya bezden yapılmış çadırlarda barınarak çözmeye çalıştıkları görülmektedir. Çok nadir durumlarda işveren işçilere barınacak yer imkânı sağlayabilmektedir. Bu imkân genellikle büyük çiftlik sahipleri tarafından verilmektedir. Bu tür çiftlikler, seneler öncesinden beri mevsimlik tarım işçisi çalıştırdıklarından dolayı çiftliğinin bir köşesine basit kerpiç evler yapmışlardır. Ancak bu barınakların da sağlıklı oldukları söylenemez. Çünkü uzun dikdörtgen bir plandan oluşan bu barınaklarda, kapasitenin üstünde işçi, yerde yan yana ve sıkışık bir şekilde yatabilmektedir. Çiftçilerin de yaşadıkları ekonomik sıkıntılardan dolayı bu tür barınaklara bile çok az rastlanabilmektedir. Bazen de iklimin yumuşak olması nedeniyle işçiler; çiftlik damlarında, samanlık, odunluk gibi yerlerde, büyük bir kısmı da kendi kurmuş oldukları çadırlarda son derece sağlıklı koşullarda gecelerini geçirmektedirler (Milli Prodüktivite Merkezi [M.P.M.], 1982).

İşçi ailelerin barınmak amacıyla kurdukları çadırlar genellikle birbirine bitişik ya da çok yakın olup bu çadır kampların yerleşim yerlerinin dışında, ancak stabilize ya da toprak yollarla ulaşılabilen, hiçbir güvenlik önleminin olmadığı meralara kurulduğu görülür. Kamp alanlarında başıboş hayvanlar ve köylerin gübre atıkları da bulunmaktadır. Hiçbir zemin düzenlemesi olmayan kamplar için yaz aylarında toz, yağışlı zamanlarda ise çamur hayatı güçleştirmektedir. Kampların büyük bir kısmında elektrik yoktur ve elektriği olanlarda ise ya voltaj düşüktür ya da sık sık

kesinti olmaktadır. Bazı yerlerde elektrik tesisatlarının açıkta olmaları ve kolay erişilebilir olmaları büyük tehlikeler arz etmektedir. Genelde tek çukurlu tuvaletler kullanılmakta olup, yer seçimleri doğru değildir. Çöplerin ve yemek artıklarının yaşam alanlarının yakınında açılmış çukurlarda toplanması sağlık açısından ciddi tehditler oluştururken bazen bu çöplerin yakılarak imha edilmesi de daha başka sağlık sorunları ve tehlikelere neden olabilmektedir (BTO, 2013). Çadırların içinde mutfak malzemelerinin yanında yatak ve yorgan gibi eşyalar da bulunmaktadır. Çadır yerleşimleri açık alanda kurulduğu için akrep, yılan gibi tehlikelere de korunmasız bir ortam oluşturmaktadır. Çadırların yan yana birbirlerine çok yakın konuşlanmış olması özel hayatın gizliliğini büyük ölçüde ortadan kaldırırken insanlar yaşamlarını sosyal değerlerin denetiminde sürdürmektedirler (İpekçioğlu vd., 2012: 6).

Bazı çalışma alanlarında işçi çadırlarının ilaçlanmış tarlaların yakınında bulunduğu görülmektedir. Bu da işçilerin zehire ya da çeşitli ilaçlara direkt maruz kalmasıyla sonuçlanır. Çadırların çoğunun kalabalık ve havasız olması tüberküloz gibi bulaşıcı hastalıkların kolay bir şekilde yayılmasına sebep olur (Donohoe ve Hansen, 2003: 155). Çukurova'da kurutulamamış bataklıklara yakın pamuk tarlalarında çalışan işçilerin sivrisinekten dolayı sıtmaya yakalanmaları ve hatta salgından dolayı bazılarının hayatını kaybetmesi buna örnek teşkil eder.

2.4.3. Ulaşım

Geçici tarım işçiliğinde insan yaşamını tehdit eden önemli sorunlardan birisi de ulaşım konusudur. Çalışma yerlerine giderken ya da iş sonrası işçiler evlerine dönerken maliyeti dolayısıyla otobüs kullanılmamaktadır. Ulaşım daha ziyade kamyon, kamyonet ya da minibüslerle sağlanmaktadır. İşçiler ve beraberlerindeki aile bireyleri iş mevsiminin başlangıcına göre sürekli yaşadıkları illerden, çalıştıkları illere giderken öncelikle kendileri için ilk planda çadır veya benzeri barınak görevi yapacak araçları; pişirme, yemek, aydınlatma için gerekli tüm eşyaları ya beraberinde veya seyahat için seçecekleri araca göre, kendilerinden önce

çalışacakları yere gönderirler. Birkaç yıl öncesine kadar, işçiler eşyaları ile birlikte kamyonlarla çalıştıkları yerlere seyahat ederlerdi. 24.03.2010 tarihinde 2010/6 sayılı Başbakanlık Genelgesi yayınlanmış, ayrıca Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca eylem planı hazırlanmıştır. Başbakanlık genelgesinin ve eylem planının uygulanmasını takip etmek ve koordinasyonu sağlanması amacıyla Bakanlık bünyesinde “Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri İzleme Kurulu” oluşturulmuştur. İl/ilçe giriş ve çıkışlarında, özellikle gece saatlerinde trafik denetimleri arttırılacak, mevsimlik gezici tarım işçilerinin taşındığı otobüs ve minibüslerin yetki belgeleri ile zorunlu sigortalarının bulunup bulunmadığı, araçların trafiğe uygun olup olmadığı, taşıma (yük ve yolcu) kapasitesinin üzerine çıkılıp çıkmadığı, sürücülerin araç kullanma ve dinlenme sürelerine uyup uymadıkları çıkış yaptıkları illerden başlamak üzere, güzergâh üzerinde titizlikle kontrol edilecek, eksiklikleri bulunan araçların hareketlerine izin verilmemektedir. Tüm önlemlere, sıkı denetimlere karşın yine de bazı ailenin eşyaları ile birlikte seyahat ettikleri görülmüştür (ÇSGB, 2010).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve sosyal hayatlarının iyileştirilmesi Stratejisi ve Eylem Planı’ne göre, ulaşımda yol güvenliğini arttırmak amacıyla, tarladan konaklama yerlerine nakillerde yük üzerinde işçi taşınmasına izin verilmeyecek, işçilerin güvenli bir şekilde ulaşımları sağlanacak ve daha güvenli olan yollardan gitmeleri sağlanacaktır. Tarım işçiliğinin yapıldığı yerlerde köy yollarının yanı sıra arazi yollarının da bakımı yapılacaktır. Yine bu rapora göre mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalışma mahallerine gidiş ve dönüşlerinde, il/ilçe merkezlerinde geçici konaklamaları için ihtiyaç halinde kamuya ait alan ve tesislerden yararlanma imkânı sağlanacak, şehir içinde, otogar ve istasyonlarda, parklarda, vs. gelişi güzel konaklama ve beklemelerine fırsat verilmeyeceği belirtilmiştir. (ÇSGB, 2010).

Birçok ülkede tarımda görülen ölümlü iş kazaları diğer sektörlere göre iki kat fazladır. ILO verilerine göre dünyada her yıl 335 bin ölümlü iş kazasının 170 bini tarım sektöründe görülmektedir. İstanbul İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi’nin 2012 yılındaki iş cinayetlerine yönelik yaptığı açıklamada 2012 yılında en az 878 işçi hayatını kaybederken bu ölümlerin 90’ının tarımda gerçekleştiği belirtildi. Özellikle mevsimlik tarım işçiliğinde ulaşım veya tarımsal faaliyet esnasında meydana gelen

kazalara bağlı ölümlerden medyaya yansımayanların bu raporlarda yer almadığı ve devletin bu anlamda iş kazalarına yönelik bir kayıt sisteminin olmadığı düşünülürse bu alandaki ölümlerin çok daha fazla olduğunu söylemek mümkün. Tarım işçiliğinde ölümle sonuçlanan kazaların çoğu ulaşım esnasında olmakla beraber boğulma, elektrik çarpması, hidrojen sülfid zehirlenmesi, tarım faaliyeti esnasında traktör devrilmesi gibi diğer nedenler de önemli rol oynamaktadır. Kastamonu il merkezinde Ocak 2004-Temmuz 2009 tarihleri arasında adli ölüm raporları, otopsi raporları ve tanık ifade tutanaklarının incelendiği bir çalışmada 601 ölüm olgusundan 42'sinin traktör devrilmesine bağlı olduğu görülmüştür. Ölümle sonlanmayan yaralanmaların ise sıklıkla kayma, takılma ve düşmelere, gerilme ve burkulmalara, makine kullanımına, kimyasallara ve yangınlara bağlı olarak ortaya çıktığı belirtilmektedir. Örneğin fındık işçilerinde ciddi el yaralanmaları tespit edilmiştir (Bakırcı, 2011).

Bir gazete haberine göre her yıl yaz aylarının başlangıcı ile birlikte hareketlenen tarım sektörü ve mevsimlik tarım işçiliği ağustos ayında en çok ölümlerin yaşandığı sektör olarak kayıtlara geçti. Ağustos ayında mevsimlik tarım işçilerini taşıyan araçların yaşadığı kazalar da dahil 34'ü mevsimlik tarım işçisi ve 16'sı çiftçi olmak üzere 50 tarım emekçisi hayatını kaybetmiştir (Tek Gıda İş, 2013). Tarım işçisi ölümleri büyük ölçüde ulaşım esnasında gerçekleşmekte olup uygun olmayan ulaşım araçlarından ve kurallara uyulmadan yapılan yolcu nakillerinden kaynaklanmaktadır.

2.4.4. Mevsimlik tarım işçiliğinde araçlar

Araçlar, mevsimlik tarım işçiliğinde işveren ve işçiler arasında köprü vazifesi gören kişilerdir. Bunlara kimi yörelerde elçi, çavuş gibi isimler de verilmektedir. İşçilerin yevmiyelerinin/ücretlerinin belirlenmesi, hangi koşullarda ve saatlerde çalışacakları, nerelerde barınacakları ve başka birçok hakları konusunda işçilerle işveren arasında aracılık ederler. İşçilere mevsimlik işi bulan, onlara ulaşım aracı temin eden, işçilerin çalışma esnasında ihtiyaç duyduklarını belli günlerde şehir ya da ilçe merkezine giderek onlar adına alışveriş eden araçlardır. Bunun karşılığında, yanlış bir uygulama olmasına rağmen, işçi ücretinin belli bir yüzdesini aracıya verir. Bu yüzde önceden belirlenmiş olup işçinin rızası dahilindedir.

Mevsimlik tarım işçileri, yörelere göre isimleri değişen ve genel olarak elçi, çavuş ya da dayıbaşı olarak adlandırılan araçlar sayesinde iş bulmakta ve araçlar bu uğraşlarının karşılığında işçi ve işverenden belli bir ücret almaktadırlar. Yılın belli aylarında iş bulup çalışabilen mevsimlik tarım işçileri, yılın diğer aylarında ya işsiz kalmakta, ya da kentsel alanlarda düşük ücretli, niteliksiz işler aramaktadırlar. Mevsimlik tarım işçilerinin %62,50'sinin çalışacağı işverenle irtibatı aracı vasıtasıyla sağlanmaktadır. Tanıdık, akraba vasıtasıyla işverenle irtibatı sağlananların oranı %28,75 diğer şekilde irtibatı sağlananların oranı ise %8,75'tir (İpekçioğlu vd., 2012: 5). İşçilerin büyük çoğunluğu araçlar vasıtasıyla iş bulabildiğinden ve çalışma esnasında alışveriş gibi ihtiyaçların da araçlar tarafından görülüyor olması gibi nedenlerle aracılık sistemi işçiler arasında kabul görmüş ve yerleşmiş durumdadır.

27.05.2010 tarihli *Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği*'ne göre, Türkiye İş Kurumu'ndan aracılık belgesi almayan kimselerin aracılık yapamayacağı ve araçların hizmetlerinin karşılığını yalnız işverenlerden isteyecekleri düzenlenmiş olmasına rağmen, uygulamada araçların çoğunun izin belgesine sahip olmadığı ve işçilerden de ücret aldıkları bilinmektedir. Bu konuda Türkiye İş Kurumu'nun denetim yetkisini etkin bir şekilde kullanması gerekmektedir (Öz ve Bulut, 2013:110).

2.4.5. Mevsimlik tarım işçiliğinde kadınlar

Geçgin'e göre (Akt.: Günaydın: 2001:23-28) tarım sektörü, kadın işgücünün en yoğun olduğu sektör konumundadır. 1999 yılı verilerine göre kadınların %72.2'si tarım kesiminde çalışmaktadır. 1990 – 2000 yılları arasında kadın istihdamında % 34'ten % 28'e olmak üzere % 6'lık bir daralma olmasına karşın, aynı zaman diliminde tarım istihdamındaki kadın payı % 49'dan %49.2'ye yükselmiştir. Bu sonuç, "tarımın feminizasyonu" olarak nitelenmektedir. Tarımın kadınsallaşması (tarımın feminizasyonu) genel olarak emek sömürsü içinde kadın emeği sömürsününün "ayrıcalıklı konumuna" işaret etmektedir. Kırdan kente göç, erkekler için işgücüne katılımda küçük bir düşüşe neden olurken, kadınların neredeyse

tamamının işgücü dışında kalması sonucunu doğurmaktadır. Tarım sektörü ise, yoğun emek ve az getiri sağlayan özellikleri ile öncelikle erkek işgücü tarafından terk edilen bir üretim alanı olma özelliği taşımaktadır. Bu sonuç, “tarımın kadınsallaşması”nın, kadın emeğinin giderek daha çok sömürüye açık hale gelmesine ilişkin bir kavramsallaştırmayı gündeme taşımaktadır.

Üretimin her aşamasına aktif bir biçimde katılan kadınların, kalkınmanın olanaklarından yeterli payı alamadıkları gibi, yoksulluktan da dünyada en fazla etkilenenler arasında yer aldıkları görülmektedir. İşsizliğin yaygın, eğitim ve sağlık hizmetlerinin sınırlı ve dengesiz dağıldığı az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde kırsal alanlardaki kadının durumu, konumu ve sorunları ise daha dikkat çekicidir. Gezici veya geçici konumda çalışan kadın tarım işçilerinin tarımsal uğraşlarının yanı sıra, ev içi rolleri açısından da ağır bir sorumluluk altında olduğu görülmektedir. Ailenin günlük gereksinimlerinin karşılanmasında başat rolü üstlenen kadınlar tarımsal faaliyetlerde de en zorlu koşullarda çalışarak aile ekonomisine destek olmaktadır (Olhan, 2011:11)

Tarımsal etkinliklerde erkeklerle birlikte aktif ve yoğun olarak rol almanın dışında her türlü temizliğin yapılması, yemek yapılması gibi zaruri gündelik işlerini de varsa kızlarıyla yoksa tek başına gerçekleştirmekle de yükümlüdür. Kadın, bu yaptıklarıyla bağımsız ücret kazanan çalışan kadın konumunda olmayıp, çocuklarla beraber ailenin ekonomisine katkı sunan bir bireyden öteye geçemez. Çünkü bu kadınların yaptığı ev dışı iş, kırsal yapılanma modelinde ev işinin bir uzantısı olarak görülmekte ve çoğunlukla ekonomik faaliyet sınıfına alınmamaktadır. Tarımsal faaliyetlerle uğraşan her kadın, herhangi bir iş planından söz etmek pek olası değilse de, tarımsal işlerin yoğunluğuna ve önemine göre evdeki işlerini ayarlamakta ve ona göre yönlendirmektedir (Yıldırak vd., 2002:11).

Erkekler tarımsal üretimde daha ziyade makineye dayalı işlerle uğraşırken kadınlar yabancı ot ayıklama, çapalama ve hasat gibi emek yoğunluğuna dayanan işleri üstlenmektedir. Bu yüzden kadınlar özellikle işlerin arttığı dönemlerde erkeklerden daha uzun ve daha ağır koşullarda çalışmaktadırlar. Kadınlar daha fazla

emekle çalışırken adeta kayıp işgücü gibi çabaları ve üretimleri gereğince önemsenmez. Çoğu ücretsiz aile işçisidir, ücretli çalışan kadınlar ise eşit işe eşit ücret alamamaktadırlar (Etiler, 2011:30).

Türkiye’de tarım işçileri arasında en zor koşullarda yaşamını sürdürenler kadın tarım işçileri ve çocuklardır. Kadınların gerek hem tarlada hem evde çalışma sürelerinin yüksekliği ile aldığı ücrete hane reisinin el koyması ekonomik açıdan çifte sömürüye tabi olduğunu göstermektedir. Bunun yanında Türkçe bilmemesi ve bunun sonucunda da sosyalleşme imkânının erkeğe göre daha kısıtlı olması diğer yoksunluklarla çakıştığında kendiliğinden bir sosyal dışlanmaya dönüşebilmektedir. Yine çocukların gerek emeklerinin sömürülmesi açısından gerekse oyun, eğitim gibi bazı temel haklardan mahrum kalması bakımından da çifte sömürüye maruz kalmaktadırlar (Geçgin, 2009:130).

Kadın tarım işçileri işteki uzun ve yorucu olan çalışma saatlerinin üstüne ev işlerini de yapmak zorunda kalmaktadırlar. Ortalama 3 ila 5 saat ev işleri ve bakım hizmetleri de düşünüldüğünde kadınların günlük çalışma süresi 17 saate yaklaşmaktadır. Ayrıca kadınlar, göç yollarında ve gittikleri bölgelerde taciz, tecavüz, kadın cinayetlerine maruz kalmaktadırlar (Politeknik, 2013)

En çok çalışan olmasına rağmen aldığı ücretin belirlenmesi gibi temel bir konuda dahi mevsimlik kadın işçilerin fikri alınmaz. Zaten bu profildeki kadın için emek-para ilişkisi bambaşka bir noktada işler. Yılın neredeyse her mevsiminde farklı bölgelerde, farklı işlerde çalışan kadının eğer evliyse ve eşi hayattaysa parayı teslim alma ve kullanma gibi bir girişimi bile yoktur. Onun hayatında değişen çok bir şey olmaz. Koşullar her zamanki gibidir; çok çalışmak daha konforlu bir yaşamı getirmez, bu sadece yaşamının gerektirdiği ve dayattığı bir eylemdir.

İş için gidilen yerlerdeki bütün yaşamsal zorluklarla mücadele etmek ve aile bireylerinin gündelik ihtiyaçlarını büyük ölçüde karşılamak kadının vazifesi olarak görülür. Mevsimlik tarım işçisi kadınların bu çalışma biçimine bakış açıları, mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili farklı bilgi üretmek için önemli bir kaynak

oluşturacaktır. Dolayısıyla, mevsimlik tarım işçisi kadınların toplumsal, ekonomik, sınıfsal, etnik ve cinsiyetçilikle ilgili deneyimleri, mevsimlik tarım işçisi kadınların konumunu ortaya koyacaktır. Bu kadınların ağzından yazılacak hikayelerle geçici tarım işçiliği ve tarım işçisi kadınlarla ilgili değerli bulgular belirlenebilir. Mevsimlik tarım işçisi olarak göç eden kadınların deneyimlerinin uzun vadede yapılacak çalışmalarda ortaya çıkarılması bir zorunluluktur (MİGA, 2012:11).

2.4.6. Mevsimlik tarım işçilerinin sağlık durumu

Tarım toplumlarında yaralanma, hastalık ve erken ölümler açısından kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve mevsimlik tarım işçileri özel risk grubu olarak tanımlanmıştır. Kadınlarda, tarımsal etkilenimlere bağlı olarak düşüklerin, ölü doğumların ve diğer üreme sağlığı sorunlarının daha fazla görülmesi; çocuklarda fiziksel ve psiko-sosyal becerilerin yeterince gelişmemiş olması, yeterli güvenlik önleminin alınmamasına bağlı olarak hastalık ve yaralanma riskinin yükselmesi; yaşlılarda fiziksel ve zihinsel yeteneklerde azalmaya bağlı yaralanmaların ve erken ölümlerin daha fazla görülmesi; mevsimlik tarım işçilerinde ise sağlıksız ortamlarda yaşamaya, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler başta olmak üzere kentsel hizmetlere erişememeye ve ağır iş yapmaya bağlı erken ölüm ve hastalık riskinin yükselmesi bu grupların özel risk grubu olarak ele alınmalarına neden olmuştur (Şimşek, 2012:17-18).

Uluslararası düzeyde sağlığın korunması ve geliştirilmesinde ortak hareketi belirlemek amacıyla, gerek 1978 yılında Alma Ata'da yayınlanan “Temel Sağlık Hizmetleri Bildirgesi”nde gerekse uluslararası konferanslarda sağlığın temel koşullarının düzgün beslenmek ve sağlığa elverişli ortamlarda barınmak olduğu belirtilmiştir. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de MTİ için yeterli düzeyde temiz ve güvenli barınma koşulları öncelikli sorundur. Dünyanın birçok ülkesinde barınma koşullarının uygunluğunu sağlamak için yasal düzenlemeler ve standartlar çıkarılmıştır. Bu düzenlemelerin odağını, insanın temel ihtiyaçlarından olan temiz içme-kullanma suyu, tuvalet ve banyo oluşturmuştur. Türkiye'de mevsimlik tarım işçilerinin çoğunlukla tarlalarda, çalışma alanlarına ya da köylere yakın yerlerde bez, naylon çadır ya da biriketlerle çevrilmiş ortamlarda barındıkları ve genel olarak

tuvalet, banyo ve temiz içme-kullanma suyundan yoksun alanlarda yaşadıkları saptanmıştır (Şimşek ve Koruk, 2008:499).

Tarımda kullanılan kimyasallar (pestisitler) ciddi mesleki maruziyetlerin başında gelmektedir. Pestisitler deri, solunum veya sindirim yolu ile vücuda girerek akut veya kronik olarak etki gösterebilmektedir. Tarım işçileri kimyasalları uygularken veya ürün toplama esnasında maruz kalmaktadırlar. Tarımda görülen tüm iş kazalarının %14'ü ve ölümlü iş kazalarının %10'u pestisit ve diğer tarımsal kimyasallar nedeniyle olmaktadır. DSÖ, her yıl üç milyon kişiyi etkileyen ciddi akut pestisit zehirlenmesi olduğunu ve yılda en az 300 bin kişinin akut pestisit zehirlenmesine bağlı hayatını kaybettiğini bildirmektedir. Türkiye'de bu konuda net veriler olmasa da ciddi etkilenme olduğu söylenebilir. Nitekim, Ulusal Zehir Danışma Merkezi 2008 yılı çalışma raporu özetine göre 2008 yılında görülen 80 bin zehirlenme olgusunun %8,3'ü tarım ilaçlarına bağlıdır. Pestisitlerin kronik etkileri de ciddi hastalıklara neden olmaktadır. Bu kimyasalların sinir sistemi ve endokrin sistem üzerine toksik etkiler, göz problemleri, karaciğer hasarı, kalp damar hastalıklarında artış ve kanserojen etkileri de bilinmektedir. Gebelikten önceki iki yıl içinde etkilenim olduğunda, bebekte böbrek kanseri riskinin arttığını, gebeliğin ilk üç ayında maruz kalındığında bebekte anomalilerin ve düşük riskinin arttığını gösteren çalışmalar vardır. Türkiye'de yapılmış bir saha çalışmasında, mevsimlik tarım işçisi kadınların %47'si en az bir kez düşük, %20'si en az bir kez ölü doğum yaptığı saptanmıştır. Tarım çalışanı kadınlarda infertilite riskinin 4-16 kat arttığı da gösterilmiştir. Tarım işçilerinin bilişsel kapasitesini değerlendiren bir çalışmada pestisite mesleki maruz kalımın Parkinson ve Alzheimer hastalığının oluşmasında önemli bir risk olduğu tanımlanmaktadır. Pestisit maruziyetine bağlı kanser gelişiminde kesin kanıtlar elde edilmemiş olsa da çeşitli çalışmalarda tarım işçilerinde; lenfoma, lösemi, multipl myelom, yumuşak doku sarkomu, pankreas, meme, over ve testis kanseri sıklığında artış bildirilmektedir (Canıvar, 2013:1).

Evlerinin ya da yaşam birimlerinin tarımda kullanılan kimyasalların uygulandığı alanlarda olması tarım işçileri için kanserler başta olmak üzere kronik etkileşimler açısından en büyük riski oluştururken, ishalli hastalıklar açısından da su

kaynaklarının yok edilmemesi önem taşımaktadır. Birleşmiş Milletlerin 2008 verisine göre; dünya nüfusunun % 39'u (2,6 milyar) temel sanitasyondan uzak yaşamakta, %17'si açık alanlara dışkılamakta, % 25'i alt yapı yetersizliği nedeniyle sağlıklı su kullanmaktadır. Bu grup içinde mevsimlik işçiler önemli yer tutmaktadır (WHO/UNICEF, 2010)

İşçiler, temel geçim kaynakları olan mevsimlik tarım işlerini gerçekleştirirken kentsel alanlara uzak yerlerde yaşamaları nedeniyle sağlık hizmeti başta olmak üzere eğitim, sosyal hizmetler gibi kamu hizmetlerine erişememektedirler. Her 10 kişiden yaklaşık birinin kimlik numarası bulunmadığından aile hekimlerinde kayıtları yoktur ve yılın ortalama 8 ayı tarlalarda yaşamaları nedeniyle temel sağlık hizmetlerine (ana-çocuk sağlığı, bulaşıcı hastalıkların kontrolü, sağlık eğitimi vb.) erişememektedirler. Gebe ve bebek izlemi, aşılar gibi koruyucu sağlık hizmetlerinden coğrafi uzaklık nedeniyle yeterince yararlanmamaktadırlar. Aile hekimi olanlar ise, farklı illerde çalıştıkları için bu sisteme istenilen düzeyde dâhil olamamaktadırlar (MİGA, 2012: 10).

Göçebe işçiler sağlık yardımına ulaşmada ulaşım eksikliği, sigorta sorunu, hasta olarak bırakılmak, dil engeli ve sınırlı klinik saatleri gibi sorunlarla karşılaşmaktadır (Donohoe ve Hansen, 2003: 160).

2.4.7. Mevsimlik tarım işçilerinin yaşadığı sosyal dışlanma

Mevsimlik tarım işçilerinin yaşadıkları sosyal dışlanma farklı etkenlere dayalı olan çoklu bir dışlanmadır. Çünkü mevsimlik tarım işçileri dışarıdan, geçici bir süre için gelen yabancılardır, ucuz işçi ya da ırgat, ameledir, yoksuldur, bazı bölgeler için farklı bir dil konuşan dolayısıyla iletişim kurma şansını baştan kaybetmiş iki kat yabancılardır. Nitekim Türkiye’de mevsimlik tarım işçisi olarak çalışanların %90 gibi çok önemli bir kısmını güneydoğu kökenliler oluşturmaktadır (Geçgin, 2009: 15; Özbek, 2007: 49; Özbekmezci ve Sahil, 2004: 266; Yıldırak vd., 2003). Özellikle 1990’lı yıllardan itibaren etnikleşme ve sosyal dışlama süreçleri çerçevesinde yaşanan sorunlar, Doğu ve Güneydoğu’dan Türkiye’nin batı ve kuzey bölgelerine

çalışmaya giden mevsimlik tarım işçileri için gündelik yaşamlarını olumsuz etkileyen çok önemli bir sorundur. Zorunlu göçler sonrasında hazırlıksız ve ani olarak büyükşehirlere ve yakın kentlere göç etmek zorunda kalan kitleler güvencesiz kaldıklarından düşük ücretlerle çalışmaya hazır bir işgücü haline gelmiştir. Bu etnik işgücü tarım, inşaat ve hizmet sektörü için önemli bir imkân haline gelirken diğer taraftan Kürt kökenli işçilerin batı bölgelerinin günlük hayatlarında ve çalışma ortamlarında aktif olarak yer almaları ile etnik gerginliklerin artması paralellik göstermiştir (MİGA, 2012:3).

Mevsimlik tarım işçilerinin çalışmak için gittikleri bölgelerde etnik kökenlerinden dolayı yaşadıkları sosyal dışlanma zorlu çalışma koşullarını daha da zorlaştırır. İşçilerin önemli bir kısmının Güneydoğu kökenli olması ve diğer bölgelerde çalışmaları yukarıda bahsedilen algıların da dahil olduğu bir toplumsal bir karşılaşma halini çok net bir şekilde ortaya çıkarmaktadır. İşçiler çalışmak için gittikleri bölgelerde yerli halkın kendileriyle ilgili çeşitli önyargılarından dolayı onlarla rahat bir iletişim kuramamaktadırlar. Tekrar belirtmek gerekirse Güneydoğu'da süren çatışma ortamı ve bunun yansıtılma şekilleri, bu bölgeden göçün bir güvenlik sorunu olarak algılanması, tek problemin iletişim sorunu olmamasına neden olmuştur. Bunun sonucunda mevsimlik tarım işçilerini hedef alan bazen medyaya da yansıyan linç girişimleri olmuştur. Bu linç girişimlerinin bazen birkaç tarım işçisi için binlerce kişinin toplandığı ciddi sosyal patlamalara dönüştüğü görülmüştür (Çınar ve Lordoğlu, 2011:432).

Bu bilgiler ışığında genel olarak emek piyasasının kendi içinde homojen olmadığı, "öteki" olarak görülen etnik gruplardan gelen işçilerin (Kürt; Arap; Roman; Gürcü kökenli gibi) önemli bir iktisadi imkân olarak ucuz işgücü biçiminde görüldükleri ve ayrıca bu grupların sosyoekonomik sorunları yanında etnikleşme ve sosyal dışlama süreçleri nedeniyle işçileşme sürecini daha dezavantajlı koşullarda yaşadığı söylenebilir. Bu konuda işçilerle görüşülmesi ve daha kapsamlı araştırmalar yapılması ihtiyacı ortadadır (MİGA, 2012:4)

2.5. Çocuklar İle İlgili Kavramlar

2.5.1. “Çocuk” teriminin açıklanması

Çocuk, en basit tanımıyla toplumun yarınını ifade ettiği için ona yapılan yatırım en değerli yatırımdır. Çünkü çocuk değer yaratmaya adaydır. Gelecekte toplumlar huzur ve mutluluğa ulaşmak, özgürlük ve barış ortamında yaşamak istiyorlarsa çocuklarını iyi şekilde yetiştirmek zorundadırlar. Bunun için toplum ve devlet, çocuk kavramını tanımlamak durumundadır.

Çocuk kavramını tek bir yönden ele alarak ya da kesin tanımlamalarla sınırlandırmak çok da mümkün olamamaktadır. Çünkü çocuk kavramını tanımlamada kullanılan ölçütler birbirinden farklıdır. Bu farklılıklar genelgeçer bir çocuk tanımının yapılmasını zorlaştırmaktadır. Çocuğun yaşadığı sosyal ortam söz konusu ölçütleri belirleyen temel etkidir. Bu durum gelişmiş batı ülkelerindeki çocuk tanımı ile az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerdeki çocuk tanımının da farklılık göstermesine neden olmaktadır. Bu nedenle kavramı, tek bir görüş açısından değil, genel anlamda açıklamanın dışında psikolojik, biyolojik ve hukuksal açılardan tanımlamak yerinde olacaktır (Bekdaş, 2009:4).

“Çocuk”, küçük yaştaki oğlan veya kız, ya da bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan anlamına gelmektedir (Şişman, 2003:4).

Genel anlamda ifade etmek gerekirse çocuk kavramını “yaş boyutundaki rakamsal sınırlamalardan çok, oyun ya da eğitim çağında olup, bedensel, düşüncesele ve duygusal gelişimini henüz tamamlamamış olan, ailesine ya da sosyal kurumların koruyuculuğuna ihtiyaç duyarak, onlara bağımlı yaşayan kişiliği ile kimliği oluşturan yani toplumsal ve ahlaki gelişimini tamamlamaya çalışan, sosyalleşme sürecinin en önemli aşamalarında, temel yapı taşı olma özelliğini de bünyesinde barındıran ve yaş olarak ergenlik çağının bitişi olabilecek 21 yaşına kadar olan birey” olarak tanımlayabiliriz (Gürçay ve Kumaş, 2002: 35).

Çeşitli ulusal ve uluslararası düzenlemelere bakıldığında da 18 yaşına kadar herkesin çocuk kabul edildiği görülür. Örneğin; Türk Medeni Kanunu'na göre 18 yaşından küçük bireyler reşit sayılmamıştır. Toplum ise çocuğu henüz sosyal veya ekonomik açıdan sorumluluk alacak düzeye gelmemiş, birilerine bağımlı olarak yaşayan birey olarak kabul eder (Ağcabay, 2012).

2.5.2. Çocuk işçiliği

Yapılan incelemeler çocukların çok eski tarihlerden itibaren çalıştırıldığını göstermiştir. Çocuklar, kendilerine farklı beceriler kazandırılması düşüncesiyle küçük yaşlardan itibaren çalıştırılmıştır.

İnsanın gelişim evresinde çocukluk önemli bir yer tutar. Çocuklukta yetişme koşulları ve çocukken alınan eğitimin yetişkinlik evresindeki yaşam kalitesi üzerinde büyük katkısı vardır. Çocuk işçiliği dünyanın birçok ülkesinde görülen bir olgu olup insanlığın ilk çağlarından beri var olagelmiş bir meseledir. Küçük yaşlardan itibaren zorlu koşullarda çalışmak çocukların ruhsal, bedensel ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu olumsuz etkilerden en önemlisi ise çocuğun çalışmak zorunda olması nedeniyle eğitimine devam edememesi, eğitim yoluyla bir yerlere gelebilme ve donanımlı bir birey olabilme fırsatını kaçırmasıdır (Avşar ve Öğütoğulları, 2012:10).

Günöz'e göre (Akt: Karaduman ve Karakaya, 1994:1) kırsal toplum yapısının belirlediği geleneksel anlayışa göre çocuk; aile için duygusal bir varlık olmanın ötesinde hazır işgücü, yaşlılıkta anne ve babaya bakacak bir sosyal güvenlik aracı olarak görülmüştür. Çocuk büyütme maliyetinin çok düşük olduğu kırsal kesimde, her yeni çocuk ucuz işgücü olarak görülmektedir.

World Vision (dünya görüşü) adlı kuruluş tarafından hazırlanan rapora göre, dünyada 21'nci yüzyılda karşılaşılabilecek en önemli 10 sorun sıralamasında açlık,

yoksulluk, savaş, barış ve çevrenin korunmasının yanı sıra, çocuk işçiler sorununa dikkat çekilmesi konunun önemine ilişkin bir fikir sağlamaktadır (Bulut, 1996:144).

Uluslar Arası Çalışma Örgütü (ILO) raporlarına göre, çocuk işçiliği dünya gündeminde en üst sırada yer alması gereken ve ivedi çözüm bekleyen bir sorundur. Milyonlarca çocuk, fiziksel, zihinsel, eğitsel, sosyal, duygusal, ve kültürel gelişimlerine zarar veren ve ulusal yasalarla uluslararası standartlara uygun olmayan koşullarda çalışmaktadır. İstatistiksel olarak dünya üzerinde çalışan çocukların sayısını net olarak ifade edememekle beraber, 5-14 yaş grubunda 250 milyon çalışan çocuk bulunduğu, 12-17 yaş grubu 283 milyon çocuğun çalıştığı için okula devam edemediği tahmin edilmektedir (ILO, 2010).

Kuruluşundan bu yana ILO, çocuk işçiliğini önemli bir konu olarak ele almıştır. 1992-1993 yıllarından itibaren ise çocuk işçiliği konusunu, ILO ölçeğinde gözetilmesi gereken bir konu olarak belirlemiş ve "Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı"nı (International Programme on the Elimination of Child labour- IPEC) başlatmıştır. IPEC programı 1992 yılında Brezilya, Hindistan, Endonezya, Kenya, Tayland ve Türkiye'de başlatılmış, 1994 yılında Bengaldeş, Nepal, Pakistan; Filipinler, Tanzanya, 1996-1997 yıllarında ise Kamboçya, Sri Lanka, Benin, Mısır, Madagaskar, Senegal, Kosta Rika, Dominik Cumhuriyeti, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nikaragua, Panama, Arjantin, Bolivya, Peru, Venezuela, Kolombiya ve Ekvador programa katılmıştır. Halihazırda 74 ülkede sürdürülen programa Afrika, Arap ülkeleri, Asya, Orta ve Doğu Avrupa'dan katılmak isteyen bazı ülkelerde de hazırlık çalışmaları yapılmaktadır (ILO, 2010).

Çocuk işçi tanımında evrensel anlamda belli bir yaş kistasının olmayışı, çocuk kavramının topluma, kültüre, sosyal çevreye ve hatta tarihe bağlı olarak değişen algısı nedeniyle, çocuk işçiliği kavramı değişik tarih ve toplumlarda ele alındığı konuya göre farklı şekillerde algılanmıştır. Türkiye'de ve çocuk işçiliğinin görüldüğü diğer ülkelerde demografi, eğitim, ekonomi ve sosyal kalkınma da dahil olmak üzere bu işçilik biçimi birçok farklı açıdan ele alınması gereken bir konudur. ILO'nun yaptığı bir çalışmaya göre Türkiye, çocuk işçiliğini kullanan ülkeler

arasında Senegal, Nijerya ve Bangladeş'ten sonra dördüncü sırada yer almaktadır (Bilkent, 2013).

1995 yılında Türkiye nüfusu, 61,6 milyon olarak tahmin edilmiştir. Bu nüfusun yaklaşık % 35'i, 0-14 yaş grubundan oluşmaktadır. 6-14 yaş grubundaki çocuk sayısı yaklaşık 11,9 milyondur (Hane halkı İşgücü Anketi, Devlet İstatistik Enstitüsü, Ekim 1994). Bu çocukların yaklaşık 1,08 milyonu (% 8) iş alanında istihdam edilmektedir ve diğer 2,8 milyonu (% 23) ailelerin işlettiği çiftlikler, kendi tarlalarındaki işler vb. ailevi işlerde çalışmaktadır. Aynı yaş grubunun yaklaşık % 13'ü okula devam etmemektedir (Bilkent, 2013).

Yine UNICEF'in Haziran 2012'de Dünya Çocuk İşçiliği İle Mücadele Günü dolayısıyla yayımladığı bildiriye göre Türkiye, dünyanın en büyük 16. ekonomisine sahiptir. Ancak, son 20 yılda yaşanan birçok gelişmeye rağmen çocuk işçiliği ile mücadele devam etmektedir. 2006 yılına ait son Türkstat verilerine göre Türkiye'de 6-17 yaş grubunda 958 bin çalışan çocuk bulunmaktadır. Bu verilere göre tarım kesiminde 392 bin, sanayide 271 bin çocuk çalışırken, 294 bin çocuk da ticaret ve diğer hizmetlerde çalışmaktadır. Bu çocukların bir kısmının ailelerinin tarım arazilerinde, dükkanlarında veya diğer işlerinde ücretsiz olarak çalıştırıldıkları belirlenmiştir (UNICEF, 2013).

Hindistan'da 1948 yılında çıkarılan Fabrikalar Kanunu'nda 15 yaşın altındakiler çocuk olarak kabul edilmesine rağmen, aynı yıla ait Asgari Ücret Kanunu'nda 14 yaşın altındakiler çocuk olarak kabul edilmiştir (Şahin, 2009: 6).ILO'nun 1973'de "İstihdama Kabulde Asgari Yas" a ilişkin hazırladığı 138 sayılı sözleşmeye göre ise 15-24 yaşları arasında çalışanlara "Genç İşçi"; 15 yaşın altında genellikle ailesinin yönlendirmesiyle yaşamını kazanmak, aile bütçesine katkıda bulunmak amacıyla çalışma yaşamına erken yasta atılan çocuklara "Çalışan Çocuk" ya da "Çocuk İşçi" denilmektedir. (ILO, 2010). Bir başka tanıma göre; sosyal, ekonomik nedenlerle sanayi alanında, esnaf ve sanatkarlar yanında ya da tarım sektöründe, evde, sokakta maddi kazanç elde etmek amacıyla emeğini arz ederek çalışan 18 yaşından küçükleri çalışan çocuk olarak tanımlayabiliriz (Özeren, 2004:162).

Çocuk istihdamı, çocuğun çocukluk dönemi faaliyetlerini, potansiyelini ve saygınlığını kısıtlayan ve çocuğun fiziksel ve zihinsel (mental) gelişimine zarar veren iş olarak tanımlanmaktadır (ILO, 2010).

2.6. Çocuk İşçiliğine İhtiyaç Duyulmasının Nedenleri

2.6.1. Genel olarak

Çocuk çalıştırılmasına insanlık tarihinin her döneminde rastlanılmaktadır, ancak tarihin her döneminde çalıştırılma biçimleri o döneme özgü farklılıklar göstermektedir. Tarihin ilk dönemlerinde çocuklar anne ve babaya yardımcı olarak çalışma hayatında yer alırken, yerleşik hayata geçişin ardından tarıma dayalı yaşam ve geçim biçimlerinin baskın olduğu devirlerde, aile ya da akraba işlerinde çalıştırılmışlardır (Bakır, 2008:7).

Türkiye’de çocuk işçiliğinin nedenlerini geleneksel bakış açılarıyla açıklayabilmek mümkündür. Ülkemizde özellikle kırsal alanlarda çocuklar, tarım sektöründe aileleriyle birlikte çalışmaktadır. Tarım toplumunda çocuk işçiliği normal karşılanmakta, hatta ucuz işgücü olması dolayısıyla gerekli görülmektedir. Kentlerde eğitim masraflarının yüksekliliği, eğitilmiş işgücünde yaşanan işsizlik aileleri, çocuklarını meslek edinmeleri için çalıştırmaya yöneltmektedir. İşgücü maliyetlerindeki yüksek olması, çocukların ucuz işgücü olarak görülmesi, bazı işverenlerin çocuk istihdamının sakıncaları konusunda yeterli bilince sahip olmaması, küçük işletmelerin ekonomik imkânlarının yeterli olmaması işverenlerin çocuk işgücünü talep etmelerindeki gerekçeler olarak sıralanabilir (ÇSGB, 2005).

Çocuk işçiliğine ihtiyaç duyulmasının temel nedenlerini genel olarak tüm dünyada olduğu gibi ülkemiz açısından da; yoksulluk, göç, geleneksel aile yapıları, eğitim olanaklarının yetersizliği, işsizlik, işverenlerin ucuz işgücünü tercih etmeleri, iş mevzuatlarında eksiklikler bulunması ve mevcut mevzuatın uygulanmasındaki yetersizlikler olarak sıralayabiliriz. İşverenlerin ucuz işgücüne olan talepleri ile

ailelerin günlük parasal gereksinimlerinin örtüşmesi de çocuk işçiliğinin varlığını sürdürmesine ve zaman zaman yaygınlaşmasına neden olmaktadır (Türk iş, 2008).

Türkiye 2012 verilerine göre 2006 yılından bu yana çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin en yaygın olduğu ücretsiz aile işçisi çocuk işçilerin, toplam çocuk işçiler içerisindeki oranı % 41'den % 46'ya, sayısı ise 362 binden 413 bine yükselmiştir. Yine aynı kapsamda değerlendirilen tarım sektöründe çalışan çocukların sayısı da 73 bin kişi artış göstererek 326 binden 399 bine, toplam çocuk işçilere oran ise % 37'den % 45'e ulaşmıştır. Tarımda çalışan çocuklar, tarımdaki istihdam artışının % 66'sını ve ücretsiz aile işçilerindeki artışın % 90'ını ise 6-14 yaş arası çocuklar oluşturmaktadır. Toplamda da çocuk işçiliğinin artmasına neden olan 6-14 yaş çocuk işçilerin sayısındaki artıştır (TÜİK, 2013).

2.6.2.Yoksulluk

Çocuk işçiliğinin ana nedeni olarak gösterilen aslında bu çalışma biçiminin hem nedeni hem de sonucudur. Ailelerin yeterli bütçeye sahip olmamaları ve ekonomik güçlükler, çocuklarını okuldan alarak çalışmaya itmelerine neden olmaktadır. Ekonomik nedenler, özellikle okul masraflarının karşılanmasında ailelerin yetersiz kalması veya çocuğun işten alınması nedeniyle uğrayacağı gelir kaybı çocuğun okuldan ayrılmasının en önemli nedeni olarak gösterilebilir (ÇSGB, 2006). İstatistiksel olarak çocuk işçiliğinin nedenlerine bakıldığında çocukların ağırlıklı olarak hane halkı gelirine katkıda bulunmak amacıyla çalıştıkları görülmekte (% 38.4), bunu hane halkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak için çalışma durumu izlemektedir (% 19.7) (ILO, 2010).

Çocukların hane halkının gelirine katkıda bulunmak amacıyla gerçekleştirdiği mevsimlik işin belli dönemleri muhakkak ki okulların açık bulunduğu dönemlere rastlar. Bundan dolayı okula gerektiği gibi devam edemeyen mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocukları okulda başarısız olmakta ve eğitim şansını daha baştan kaybetmektedir. Ayrıca bir kısmı oyun çağında bulunan bu çocukların çalışmak zorunda oluşları, emek-para ilişkisi ile çok erken tanıştırmaları ruhsal gelişimleri açısından da son derece olumsuz bir durumdur.

Genel olarak çocuk işçiliği problemi büyük oranda ülkelerin içinde bulunduğu yapısal sorunlardan kaynaklanmaktadır. Bu yapısal sorunlar ise temelde halkın ekonomik durumuyla açıklanabilir. Bu açıdan bakıldığında, çocukların çalışma yaşamında var olmasının en temel nedenlerinden birinin yoksulluk olduğu görülür. Aileler gelir düzeyleri düşük olduğu için okul çağındaki çocuklarının kazanacakları paraya ihtiyaç duymaktadır. Sanayileşme sürecini tamamlayamamış, nüfus artış hızı yüksek ve nüfus yapısı genç olan ülkelerde ailelerin eğitime yaklaşımı çoğunlukla fakirliğin zorlayıcı baskısı altında kalmakta ve bu durum da çalıştırılan çocukların yeterince eğitilemediği için gereği gibi sosyalleşememiş ve ekonomik anlamda kendini gerçekleştirememiş bireyler olarak yetişmelerine neden olmaktadır (Ağcabay, 2012).

ILO'nun dünya ölçeğinde verdiği istatistiklere göre mevsimlik tarım işçilerinin yaklaşık % 60'ının yoksulluk sınırı altında yaşadığı belirtilmektedir. Yoksulluk sınırının belirlenmesinde ailenin bir yılda mevsimlik tarım işçiliğinden kazandığı toplam para, eve giren özürlü maaşı, eğitim desteği, nakdi yardımlar ve diğer kazançlar toplanıp genellikle evde yaşayan kişilerin sayısına bölünmesi sonucu elde edilen meblağ ile yoksulluk hızı hesaplanmıştır. Yoksulluk sınırının altında bulunmanın ölçütü olarak da günlük kişi başına düşen gelirin 1 doların altında olması şeklinde belirlenmiştir (Şimşek, 2012: 41).

Çocuk işçiliğinin yaygın olarak görüldüğü ülkelerin ortak özelliği yurttaşların ekonomik düzeyleri arasındaki uçurumlar, yani belli kesimlerin içinde bulunduğu yoksulluk durumudur. Çoğunlukla yoksulluk sınırının altında yaşayan bu insanlar için her çocuk aile ekonomisine katkı sağlayacak bireyler olarak görülüyor. Bugün dünyada çocuk işçiliğinin gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerde yoğun biçimde görülmesi de bunu doğrulamaktadır. Dünyada yoksulluk önlenemediği sürece çocuk işçiliğini tamamen yok etmek mümkün olmayacaktır. Bu yüzden çocuk işçiliği ile mücadele eden örgütler kısa vadede çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri ile mücadele ederek amaca ulaşmayı daha gerçekçi bulmaktadırlar. Uzun vadede ise daha geniş

ölçekli olarak yoksullukla mücadele stratejileri geliştirmek ve uygulamak çocuk işçiliğini kendiliğinden ortadan kaldıracaktır (TİSK ve Türk-İş, 2007:5).

2.6.3. Ucuz iş gücü

Mevsimlik ya da gezici tarım işçiliği dünyanın hemen her ülkesinde bulunan, yüzlerce yıldır olagelen bir işçilik biçimi. Bu işçiler genellikle toplumun en eğitimsiz, topraksız, yoksul ve yoksun kesimlerini oluşturmaktadır.

Bazen de bu işçiler, çaresizlikten, olağanüstü koşullardan (köy boşaltma, deprem, savaş, siyasal düzenin bozulması, göçmenlik), afetlerden, siyasal sorunlardan veya devletin zorlamasından dolayı bu sürece katılmakta, sürekli yaşadığı yerleri belirli süreyle terk ederek, başkalarının arazisinde bitkisel üretim, hayvancılık, ormancılık, balıkçılık üretim süreçlerine katılıyor (Kepenek, 2013 Söyleşi).

Bu ekonomik faaliyetlerde işverenin tercihi elbette ucuz olan işgücüdür. Bundan dolayı daha düşük ücretlerle çalıştırılabilen kadınlar ve çocuklar işçi olarak daha çok tercih edilir. Bu da emeğin sömürsünü ve yanlış, eksik yetiştirilmiş kuşakları beraberinde getirir.

Çocukların çalıştırılması bütün insanlık tarihinde var olan bir sorun olmasına rağmen, çocukların “çocuk işçi” olarak çalıştırılması sanayileşme süreciyle birlikte ortaya çıkmıştır. Sanayileşme sürecinden önce daha ziyade ailenin ekonomik faaliyetlerinde aile ile birlikte çalışan çocuklar, sanayi devriminin ardından çeşitli sektörlerde işçi olarak çalışmaya başlamıştır. Sanayi devrimi ve aile temelinde örgütlenmiş olan üretim sistemlerinin çözülmesi ile çocuklar iş piyasasında talep edilen ucuz işgücü olarak bir nakit kaynağı olmuşlardır. Aslında belirttiğimiz gibi bu tarihlerden önce de özellikle yoksul halk kesimlerinin çocukları hep çalışmışlardır (Bakır, 2008:7).

Sanayi Devrimi ile birlikte teknolojinin üretim sürecini kolaylaştıran yönde gelişimi yetişkin işgücüne duyulan talebi geçmişe oranla hızla azaltır. Çocuk ve

gençlerin yetişkin işgücüne göre daha düşük ücretlerle çalıştırılabilmeleri, daha uysal ve kolay yönetilir bulunmaları ve aileleri tüm üyeleriyle çalışmak zorunda bırakan ağır ekonomik koşullar, çocuk ve genç işgücünün kentsel alanda hızla yayılmasına, özellikle de sanayide yoğun biçimde kullanılmasına neden olur (Altan, 2000:296).

İşverenlerin çeşitli nedenlerden dolayı çocuk işçiliğine yönelik talepleri, çocuk işçiliğinin nedenlerinin başka bir boyutudur. Piyasa şartları, ekonomik ve mali sıkıntılar, bazı işverenler tarafından çocukların ucuz ve uysal işgücü olarak görülmesi ve bu konuda yeterli bilince sahip olmaması, küçük işletmelerin ekonomik ve teknik imkanlarının yetersiz oluşu, bazı ailelerin ise çocuklarının meslek sahibi olabilmesi için işverenlerden talepleri gibi etkenler işverenlerin çocuk işgücünü talep etmelerine neden olmaktadır (ÇSGB, 2006: 21). Küreselleşme ve onun getirdiği ‘daha fazla kar’ düşüncesinin de etkisiyle ucuz işgücü için adeta yanıp tutuşan özellikle küçük ölçekli işletmeler ellerinin altındaki böyle bir gücü kullanmaktan imtina etmemekte ve çocuk işçiliği çarkını çevirmektedir (Ağcabay, 2012).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı raporlarına göre, 6-17 yaş grubunda ekonomik işlerde çalışan çocukların %56,2 si (538 bin kişi) ücretli, yevmiyeli, kendi hesabına veya işveren olarak gelir elde etmektedir. Çalışan ve gelir getiren çocukların %80 i asgari ücret düzeyinin altında gelir elde etmektedir. Çocuğun ucuz işgücü olarak görülmesi, çocuk işgücünün başka bir boyutu karşımıza çıkarken ekonomik işlerde çalışan kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha yüksek bir kazanç elde ettikleri görülüyor (ÇSGB, 2006).

Küreselleşen ekonomi özellikle Üçüncü Dünya Ülkelerinde çalışan çocuk sayısının artış göstermesine neden olmakta, işgücünün daha ucuz olduğu coğrafyalara kayan uluslararası sermaye için kadın ve çocuklar vazgeçilmez işgücü kaynağı olarak görülmektedir. Uzakdoğu ülkeleri, üretim süreçlerinde yaygın olarak kullanılan çocuk emeği nedeniyle, gelişmiş Batı ülkeleriyle dünya pazarında rekabet etme konusunda çok önemli avantajlar sağlamaktadır (Baştaymaz, 1998: 63-65).

2.6.4. Göç

Türkiye’de çocuk işçilik sorununu yaratan ve devam etmesine neden olan etmenlerin belki de en önemlisi göç olgusudur. Özellikle köyden şehre yaşanan göçlerle, tarım sektöründen gelen aileler, şehirlerde zorunlu olarak ya sanayi ya da hizmet sektöründe kendilerine iş imkanı bulabilmiştir. Bu nedenle köyden kente göç eden ailelerin şehirdeki iş sektörleri için niteliksiz iş gücünü oluşturduğu söylenebilir. Niteliksiz iş gücünün doğurduğu en önemli sonuçlardan bir diğeri de yoksulluktur. DİE’nin 2000 yılı Genel Nüfus sayımı ve Göç İstatistikleri verilerine göre; 1975 yılından 2000 yılına kadar toplam 3.608.661 kişi köyden şehre göç etmiştir. Yaşanan göç olgusu ve buna bağlı olan yoksulluk çocukların yine çalışma hayatına itilmelerine neden olmuştur (Şahin,2009: 34).

Türkiye’de özellikle 1990’lı yıllardan itibaren etnik meselelerin neden olduğu sosyal dışlanmadan kaynaklanan sorunlardan dolayı, Doğu ve Güneydoğu’dan Türkiye’nin batı ve kuzey bölgelerine giderek mevsimlik tarımsal faaliyetlerde bulunarak geçinmeye çalışmak bu insanlar için yeni bir yaşam tarzı olmuştur. Özellikle zorunlu göç sonrasında hazırlıksız ve ani olarak büyükşehirilere ve yakın kentlere göç etmek zorunda kalan kitleler güvencesiz, düşük ücretlerle çalışmaya hazır bir işgücü haline gelmiştir. Bu etnik işgücü tarım, inşaat ve hizmet sektörü için önemli bir imkân haline gelirken diğer taraftan Kürt kökenli işçilerin Batı bölgelerde günlük yaşamın aktif birer parçası olarak görünmeye başlamaları etnik birtakım tartışmaları, kavgaları da beraberinde getirerek bu konuyla ilgili sorunları daha da derinleştirmiştir (MİGA,2012:3). Kısacası bu insanların yaşadıkları bölgelerde özgürce tarım ve havyacılık yapma imkanlarını kaybetmeleri üzerine zorunlu bir tercih olarak yaşadıkları mevsimlik işçi olma durumu sorunun bir boyutuyken çalışmak için gittikleri yerde etnik kökenlerinden dolayı yaşadıkları ayrımlar da diğer boyutudur.

Kent merkezlerine yaşanan göç olgusu ile birlikte çocuk işçiliği daha fazla gündeme gelmiştir. Bu durumu ailelerin kent kültürüne kolaylıkla uyum sağlayamamalarına bağlamak mümkündür. Bu sebeple ailenin ekonomisine katkıda bulunmak amacıyla sokaklarda ve çeşitli sektörlerde çalışan çocuk sayısı belirgin

şekilde artmıştır. Çalışırken aile takibinden uzak kalan çocukların güvenlik sorunları ortaya çıkarken öte yandan çalıştıkları ortamlarda ve sokaklarda her türlü istismara maruz kalabilmektedirler. Ağır sorumluluklar yüklenen ve kontrol edilmeyen bu çocukların, kötü alışkanlıklara bulaşma, ailelerinden uzaklaşma, manevi değerlerini kaybetme gibi durumlarla karşılaşma olasılıkları da yüksektir. Çocuk işçiliğine maruz kalan çocuklar, okul hayatlarında başarılı olma ve toplumda iyi bir statüye sahip olma şansını da küçük yaşta kaybetmiş olurlar (Budak, 2013).

Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren büyük şehirler başta olmak üzere farklı şehirlerde göçmen ailelerin sosyo-ekonomik yapısı, istihdam durumları, çocuklarının iş ve eğitim durumlarıyla ilgili çalışmaları sayılarında ciddi bir artış görülür. Kuvvet Lordoğlu ve Tahir Başyatmaz tarafından *12-18 Yaş Arası* Bursa’daki 179 çocuk işçi ile görüşülerek bölgesel bir çalışma yapılmış ve yapılan çalışmadan elde edilen sonuçlara göre; çocuk işçilerin %68,4’ünün aileye yardım ve kendi hayatlarını sürdürebilmek amacıyla çalıştıkları belirlenmiştir. Bu tespitten yola çıkarak ekonomik durumu zayıf olan ailelerin istihdamda yer aldıkları ve “çocuk işçiliği” olgusunu ortaya çıkardıkları söylenebilir. Çocukların ise %68,1’lik kesimin günde 8 saatten fazla çalıştığı ve %43,6’lık bir kesimin herhangi bir sağlık güvencesinin olmadığı görülmektedir. Bülent İlik ve Zeynep Türkmen (1994) tarafından Ankara’nın önemli ölçüde göç alan yerlerinden Şentepe semtindeki 15 yaş ve altındaki çalışan çocuklarla ilgili yapılmış araştırmalar bu konuyla ilgili bir diğer çalışmadır. Bu çalışmada ailelerin %53,5’i yoksul olmaları dolayısıyla çocuklarının çalışmasına izin verdiklerini, %27,5’i ise çocuklarını çalıştırmak zoruna olduklarını, onların gelirlerinin kendileri için hayati önem taşıdığını belirtmişlerdir.

2.6.5. Denetimin yetersizliği ve zorluğu

Çocuk işçiler büyük ölçüde aile rızasıyla çalıştırılmaktadır. Çoğunun kayıt dışı çalışıyor olması ya da yasal çalışma yaşının altında bulunmalarından dolayı resmi kaynaklara yansıtılmaması, kayıp ya da gizli bir çocuk işgücünü doğurmuştur. Bu durum, denetimi ve kontrolü zorlaştıran temel nedendir.

Diğer bir neden ise konu ile ilgili mevzuat eksiklikleri ya da mevzuatın etkin uygulanamamasıdır. Çocukların yaygın olarak istihdam edildikleri küçük işletmeler, tarım ve sokakta yürütülen işlerle ev hizmetlerinin İş Kanunu'nun kapsamı dışında olması yanında, kapsamda olan işyerlerinin denetiminin etkin olarak yapılamaması, cezai müeyyidelerin yetersizliği, denetim yapan kurum ve kişilerin denetimlerde çocuk işçiliğini göz ardı etmeleri veya yaklaşım tarzlarındaki yetersizlikler bu alandaki ciddi sorunlardır (ÇSGB, 2006: 21).

Türkiye, Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin dışında şu ILO Sözleşmelerinin de tarafı durumundadır: 138 sayılı Sözleşme (Asgari Yaş Sözleşmesi) ve 182 sayılı Sözleşme (En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi). Bu noktada şunu belirtelim ki Türkiye, küçük yaştakilerin gece çalışmalarıyla ilgili 79 ve 90 sayılı ILO Sözleşmelerine taraf değildir. Çocukların çalıştırılabilecekleri işler, çocukların asgari çalışma yaşları ve çalışan çocukların hakları ile ilgili hükümler içeren çeşitli yasalar mevcuttur. İş Yasasına göre, istisnai bazı durumlar dışında 15 yaşından küçüklerin çalıştırılmalarını yasaktır. Ancak Türkiye'de çok sayıda küçük işletmenin varlığı, kayıt dışı ekonominin varlığını sürdüren önemli bir sorun oluşu ve sendikaların bu konuda üzerlerine düşeni yeterince yerine getirmemeleri bu yasanın işlerliğini zayıflamaktadır. Ayrıca, İş Yasası tarım kesiminde büyük ölçüde geçerli olmadığı için tarımsal faaliyetlerde çalıştırılan çocuklara dair önemli kontrol ve teftişler söz konusu olamamaktadır. Uygulanan cezalar caydırıcı olmaktan uzak olup sokaklarda çalışma her durumda yasa dışı değildir. İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili bir yasa tasarısı ile, 18 yaşından küçükler için ağır ve tehlikeli işleri yasaklayan İş Yasası hükmü kaldırıldığı için 2012 yılı başlarında HDK'ların ve akademinin eleştirilerine hedef olmuştur (UNICEF, 2013).

4857 sayılı İş Kanunu, ülkemizde çalışma hayatını düzenlemek amacıyla hazırlanmış olup bu kanuna göre oluşturulan yönetmeliklerin, uluslar arası mevzuat ve normlarla uyum içerisinde olduğu görülmektedir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi bu kanunla ilgili en önemli sıkıntı, tarım sektöründe yaşanmaktadır. Tarım sektöründe işgücünün denetimi, 50'den fazla, daimi statüde, tam zamanlı işçi çalıştıran işletmelerde yapılabilmektedir. Dolayısıyla, 50'den daha az işçi çalıştıran

tarım işletmelerinde işgücünün denetimi mümkün değildir. Türkiye’de tarım sektöründe çalışanların % 98’i küçük tarım işletmelerinde istihdam edilmektedir. Küçük çocukların da yoğun olarak çalıştırıldığı bu sektör birçok yönüyle çocuklar açısından hayati tehlikeler arz ederken denetimin bulunmayışı sıkıntının artarak devam etmesine neden olmaktadır

www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/cocukparlamentosu2003.htm Erişim tarihi: (09.11.2013).

Bir habere göre, CHP İstanbul Milletvekili Süleyman Çelebi çocuk işçiliğe son verilmesine yönelik düzenlemeler içeren kanun teklifi vererek çocuk işçiliğini emek sömürsünün en vahşi biçimi olarak tanımlamıştır. Bu teklifin verilmesinin gerekçesi olarak ise, daha fazla kar için daha ucuz işgücüne yönelim olarak belirtilmiştir. Yetişkinlere nazaran kayıt dışında tutulan çocukların bu durumdan dolayı tercih edilen işgücü olmaktadır. Ekonomik durumu zayıf olan ailelerde geçim neredeyse çocukların kazandıklarıyla sağlanabilmekte, denetimin zayıflığından dolayı da çocuklar yoğun bir biçimde emek sömürsüne maruz kalmaktadırlar. Kanun teklifinin gerekçesinde çocukların haklarını güvence altına alınmanın zorunluluğu da dile getirilmiştir (Bia Haber Merkezi, 2013).

2.6.6. Toprak sahibi olmayan aileler

Türkiye İş Kurumu verilerine göre kırsal kesimde yaşayan halkın yaklaşık % 30.2’sini oluşturan 1.000.000 aile, kendi toprağı bulunmadığı için başkalarının topraklarında çalışmak zorundadır. Elde kesin veriler yoktur; ancak bu konumda çalışan kişilerin yüzde 25-30’unu çocukların oluşturduğu tahmin edilebilir (Bakır, 2008: 18).

Yaşadıkları bölgelerde topraksız oldukları için kendi işlerini yapamayan ya da yeterli toprağı bulunmayan aileler, çalışabilmek amacıyla daha fazla tarımsal iş olanağı bulunan yörelere geçici olarak göç ederek iş aramaktadır. Bu işçiler, gittikleri yerlerde tarımsal faaliyetlerin zorluğu ve birçok olanaksızlık dolayısıyla büyük sıkıntılar yaşamaktadır. Mevsimlik tarım işçisi bu aileler, çalışma yerlerine giderken ekonomik ve sosyal zorunluluklardan dolayı çocuklarını da götürmektedir. Bu

şekilde çocuklar, aile ekonomisine katkısı olsun diye yaşlarına uygun olmayan tarımsal işlerde çalışmaktadır. Türkiye’de söz konusu “mevsimlik” iş göçü, özellikle sanayi bitkileri olan pamuk, tütün, fındık ve şekerpancarı tarımında yoğunlaşmaktadır (Gülçubuk, 2012: 79).

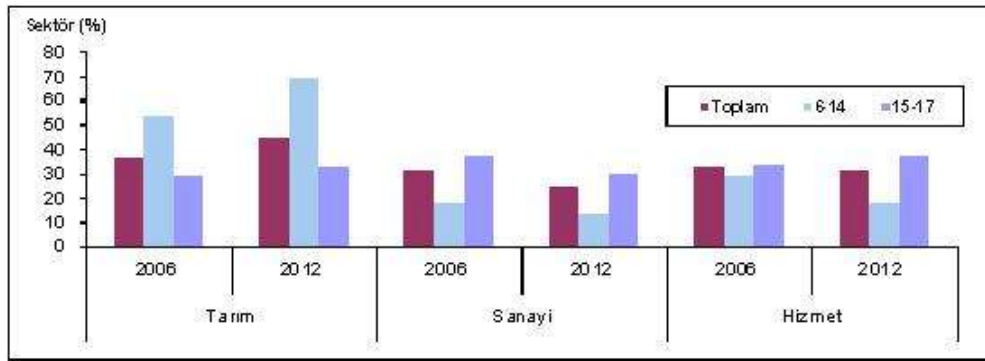
Türkiye’de kırsal kesimde topraksız ailelerin büyük bir çoğunluğunun tarımdan başka geçim olanaklarının bulunmamasıdır. 1981 yılında son yapılan köy envanter etüdünde topraksız ailelerin toplam içindeki oranının % 30,9 olduğu belirlenmiştir. Topraksız aileler; ya köyden kente göç etmekte ya kırsal alanda tarım dışı faaliyetlerde çalışmakta ya da tarım işçisi, kiracı-ortakçı olarak tarımsal faaliyetlerini sürdürmektedirler. Topraksız aile sayısındaki bu yüksek oran, kırdan kente göçle birlikte yaşanan sorunlara, mevsimlik işgücünün çalışma ve yaşam koşullarına ilişkin sorunlara ve tarımda kiracılık, ortakçılık ilişkilerinin toprak sahiplerinin ekonomik ve sosyal üstünlüklerinin yararına olacak biçimde yaygınlaşmasına yol açmaktadır (Gün, 2007: 2).

2.7. Çocukların Çalıştıkları Sektörler

Çalışan çocukların % 40,9’u tarım (392.000 kişi), % 59,1’i tarım dışı sektörde (566.000 kişi) faaliyet gösterirken, % 53’ü ücretli veya yevmiyeli, % 2,7’si kendi hesabına veya işveren, % 43,8’i ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Çalışan 392 bin çocuktan %51,8’i erkek, %48,2’si kız çocuğudur. Bu çocukların 182.000’i 6–14 yaş arasındadır. Çocuklar arasında ücretsiz çalışanların %79,5’i tarımdadır (TÜİK, 2012).

TÜİK 2012 verileri incelendiğinde sektörlere göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocukların dağılım grafiği şöyledir (TÜİK, 2012):

2006-2012



2.7.1. Tarım sektöründe çalışan çocuklar

TÜİK tarafından 2006 yılında yapılan Çocuk İşgücü Araştırması'na göre, 6-17 yaş grubundaki 16 milyon 264 bin çocuktan sadece % 5,9'u (958 bin kişi) istihdam edildiği bir işte çalışmaktadır. Türkiye'de çalışan çocuk işçilerin yarısından fazlası tarım sektöründe çalışmaktadır. Bu çocukların bir kısmı, kendi tarımsal işlerini yapan ailelerinin yanında çalışırken diğer bir kısım da mevsimlik göç ile birlikte çoğunlukla Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nden Ege, Akdeniz ve Karadeniz'e gitmekte ve çok zorlu koşullarda çalışmaktadır. Bu çocukların çalışma şartlarından ve işin özelliklerinden dolayı okula gereği gibi devam edememeleri beraberinde akademik başarısızlığı getirmektedir. Bu çocuklar için yoksulluğu kader olmaktan çıkarabilecek tek fırsat olan eğitim yoluyla bir yerlere gelebilme şansı da yoğun ve zorlu çalışmalardan dolayı kaybedilmektedir (Olhan, 2011:13).

Tarım kesiminde çalışan çocuk işgücünü iki grupta incelemek mümkündür. Bir grup; yaşadığı yerde, başka bir yere göç etmeden ailesiyle birlikte kendi işlerinde veya bir başka işletmede ücretli veya ücretsiz olarak çalışan çocuklardan oluşur. Bu gruptaki çocuklar iş döneminde tarlada ailesiyle ya da işverenin gözetiminde çalışmakta, diğer zamanlarda normal günlük hayatına devam etmektedir. Çalışma ve barınma koşulları, iş dışındaki uğraşları sürekli olarak yaşadıkları yerleşim yerinin yapısıyla ilgilidir. İkinci grup ise; buldukları yerden başka yörelere 3-7 ay arasında

değişen sürelerde mevsimlik olarak aileleri veya kardeşleri, yakınları ile birlikte çalışmaya giden çocuklardan oluşmaktadır. Bu çocuklar, genellikle muşambalardan yapılmış çadırlarda çok rahatsız koşullarda yaşamaktan ve güçlerini aşan çetin koşullarında çalışmaktan ötürü çokça yıpranırlar (Gülçubuk, 2012:80).

2.7.1.1. Mevsimlik tarım işçisi çocuklar

Yetişkinler tarafından yapılan tarım işçiliği ile ilgili güvenlik, sağlık ve çalışma şartlarına yeterince ilgi gösterilmesine rağmen, mevsimlik tarım işçiliğinin çocukların yaşam biçimine etkileri hakkında az şey bilinmektedir (Kupersmidt ve Martin, 1997: 224).

Türkiye tarımında, az topraklı veya topraksız aileler ile kentlerdeki işsiz ve yoksul ailelerin, geçimlerini sağlayabilmek için göç edip mevsimlik tarım işçiliği yaptıkları bilinmektedir. Bu ailelerde çocukların da aileleriyle birlikte çalıştırılmak amacıyla göç ettirildikleri ve dolayısıyla onlar için esas olan eğitim görme hakkından kimi zaman mahrum kaldıkları gerçeği, önemli bir çocuk hakkı ihlali olarak belirtilmelidir (MİGA, 2012).

Tarım ürünlerinin hasat döneminde çok sayıda işçiye ihtiyaç duyulur. Böylece özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nden ürünlerin yetiştiği bölgelere yoğun bir mevsimlik göç gerçekleşir. Hasat dönemi güz başı başlasa da mevsim sonuna kadar devam eder. Bu da eğitim-öğretim yılının birinci döneminin yarısına denk gelir. Dönemin ortasında yoğun ve ağır bir çalışma ortamından dönmüş bir öğrencinin bedensel yorgunluğu ve yıpranmışlığının üzerine derslerinde epeyce ilerlemiş arkadaşlarına yetişebilmesi, okul ortamına ısınabilmesi çok zordur. Ayrıca çalışma ortamındaki sağlıksız koşulların, oyun çağındaki çocukların sürekli çalışmak zorunda oluşlarının ruhsal bozulmalara yol açabileceği ve öğrenci davranışlarında sebepsiz gibi görünen bozulmaların ortaya çıkacağı önemle vurgulanması gereken gerçeklerdir.

Mevsimlik tarım işlerinde çalışan bu ailelerin bazılarında yaşlı ve çocukların dahi çalıştırılabilir olması yaşanan yoğun işsizlik durumuyla açıklanabilir. Bu aileler çoğu zaman birkaç ayda kazandıklarıyla bütün bir yıl geçindikleri için çalışan kişi sayısı önemlidir. Aileleriyle birlikte çalışmaya giden çocuklar dışında yakın akrabalarıyla çalışmaya giden tarım işçisi çocuklara da rastlanmaktadır (Çınar ve Lordoğlu, 2010:10).

2006 yılından bu yana ücretsiz aile işçisi çocuk işçilerin, toplam çocuk işçiler içerisindeki oranı % 41'den % 46'ya, sayısı ise 362 binden 413 bine yükseldiği görülmektedir. Yine aynı kapsamda değerlendirilen tarım sektöründe çalışan çocukların sayısı da 73 bin kişi artış göstererek 326 binden 399 bine, toplam çocuk işçilere oran ise % 37'den % 45'e ulaşmıştır. Tarım işçisi olarak çalıştırılan çocukların durumuyla ilgili çarpıcı bir başka durum da tarımdaki istihdam artışının % 66'sını ve ücretsiz aile işçilerindeki artışın % 90'ını 6-14 yaş arası çocuklar oluşturmaktadır (Canıvar, 2013).

Mevsimlik gezici tarım işçiliği, sağlıksız barınaklar, temiz içme-kullanma suyunun olmayışı, yaşam alanında biriken atıklar, sağlıksız tuvalet, gıda yetersizliği vb. durumların neden olduğu uygunsuz yaşam koşulları; tarım ilacı, tozlar, kazalar ve yaralanmalar, böcek sokmaları, güneş çarpması vb. gibi işin niteliğine bağlı olarak maruz kalınabilecek riskler ile sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler gibi temel insan hakkı olan hizmetlere ulaşamama nedenleriyle çocuklar için çok zorlu ve yıpratıcı çalışma biçimlerinden biri olmaktadır (Bianet, 2013).

Uluslararası Çalışma Örgütü'ne göre 18 yaşın altındaki çocukların çalışması yasaktır; ancak Türkiye'de 14 yaşından itibaren çocuklar "çocuk işçi" kapsamında İş Kanunu'nda belirtilen alanlarda çalışabilmektedir. Çok daha küçük yaşlarda on binlerce çocuk ise, ilgililer farkında olduğu halde, kayıt dışı çalışmakta ve adeta görmezden gelinmektedirler (Vardar, 2013).

2.8. Çocuk İşçiliği İle Mücadele

2.8.1. Türkiye'de çocuk işçiliği sorununa karşı izlenen politikalar

2.8.1.1. Uluslararası çalışma örgütü (ILO) – Çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi uluslararası programı (IPEC)

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), kurulduğu günden beri çocuk işçiliğini önemli bir konu olarak ele almış ve bu konuyla ilgili çok önemli düzenlemelere önayak olmuştur. 1992-1993 yıllarından itibaren ise çocuk işçiliği konusunu, ILO ölçeğinde gözetilmesi gereken bir konu olarak belirlemiş ve "Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı"nı (International Programme on the Elimination of Child labour- IPEC) başlatmıştır. IPEC programı 1992 yılında Brezilya, Hindistan, Endonezya, Kenya, Tayland ve Türkiye'de başlatılmış, 1994 yılında Bengaldeş, Nepal, Pakistan; Filipinler, Tanzanya, 1996-1997 yıllarında ise Kamboçya, Sri Lanka, Benin, Mısır, Madagaskar, Senegal, Kosta Rika, Dominik Cumhuriyeti, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nikaragua, Panama, Arjantin, Bolivya, Peru, Venezuela, Kolombiya ve Ekvator programa katılmıştır. Halihazırda 74 ülkede sürdürülen programa Afrika, Arap ülkeleri, Asya, Orta ve Doğu Avrupa'dan katılmak isteyen bazı ülkelerde de hazırlık çalışmaları yapılmaktadır (ILO, 2010).

Programa katılan ülkelerde çalışan çocukların korunması amacıyla gerçekleştirilen ulusal düzeydeki çalışmalar, kamu, gönüllü kuruluşlar ve işçi sendikaları, iş müfettişleri, işveren örgütleri, eğitimciler, basın, aileler, çocuklar ve diğerleri gibi ilgili kilit gruplar tarafından yürütülmektedir. ILO/ IPEC'in uzun vadeli asıl hedefi, çocuk işçiliğine son verilmesi, kısa ve orta vadeli hedefi ise çocukların korunması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesidir. Ancak, genel olarak birçok ülkede çocuk işçiliğinin ortadan kalkabilmesini sosyo-ekonomik koşulların değişmesine bağlamak yanlış olmaz. Ekonomik olarak kendine yetebilen aileler, çocuklarını çalıştırmaktansa eğitmeyi tercih edeceklerdir. Dolayısıyla hala birçok ülkede çocuk işçiliği en ağır koşullarıyla devam etmektedir. Bundan dolayı, IPEC önceliğini "en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği" olarak belirlemiştir. IPEC stratejisi hükümetlerin çocuk işçiliğiyle mücadeledeki politik istek ve kararlılıklarını; işçi, işveren ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde en üst düzeye çıkarmasına katkıda bulunmak olarak özetlenebilir (Çağlar, 2009).

IPEC Programı, bir ülkede çocuk işçiliğinin sona erdirilebilmesinin, ancak ulusal politika olarak benimsenmesi ve ilgili tüm kurum ve kuruluşların katılımının sağlanmasıyla mümkün olabileceği noktasından hareket etmektedir. Böyle bir politikanın hazırlanması ve uygulanmasında elbette en önemli devlet kuruluşu İş Teftiş Kurulları olmaktadır. İş Müfettişlerinin amacı, iş mevzuatının uygulanmasını denetleyerek, işyerlerinin çalışma koşulları ve ortamlarının iyileştirilmesine, çalışma barışının sağlanmasına katkı vermektir. Bu nedenle, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de giderek yaygınlaşan çocuk emeğinin kullanımının önlenmesi konusunda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İş Teftiş Kurulu Başkanlığı da harekete geçmiştir. Kurul Başkanlığı, olağan denetim programları çerçevesinde çözüm getirmeye çalıştığı çocuk işçiliği konusunda, Uluslararası Çalışma Örgütü’nün 1992 yılında başlattığı (ILO/IPEC) Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programına 1993 yılında katılarak önemli bir adım atmıştır (ÇSGB, 2013).

2.8.1.2. En kötü çocuk çalışması biçimlerinin ortadan kaldırılmasına yönelik program ve projeler

ILO’nun 182 sayılı Sözleşmesi, çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin yasaklanması için gerekli tüm önlemlerin ivedilikle alınmasını gerektiriyor. Türkiye, 2001 yılından bu yana söz konusu sözleşmeye taraf olmuştur. “Zamana Bağlı Politika ve Program Çerçevesi”, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB), Çalışma Genel Müdürlüğü Çalışan Çocuklar Bölümü tarafından bu bağlamda geliştirilmiş bir programdır. Amaç, özellikle en kötü koşullardaki çocuk işçiliğinin, 10 yıl içerisinde ortadan kaldırmak olup AB finansmanlığında bu program çerçevesinde yürütülen “Türkiye’de Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Ortadan Kaldırılması Projesi”, 7 pilot ilde uygulanmaktadır. Sinop, Ordu, Kastamonu, Çankırı, Van, Erzurum ve Elazığ illerinin her birinde “İl Proje Koordinasyon Ofisi” (İPKO) faaliyet gösteriyor (ILO,2012).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve ILO Türkiye Temsilciliği tarafından ortaklaşa yürütülecek ve yukarıda bahsettiğimiz 7 pilot ilden birisi olan Ordu ilinde, fındık toplama işleri çerçevesindeki mevsimlik tarımda çocuk işçiliğinin

önlenmesini hedefleyen projeyi ILO Türkiye Direktörü Ümit Deniz Efendioğlu ve Hollanda Dış Ticaret ve Kalkınma İşbirliği Bakanı Lilianne Ploumen 6 Kasım 2012 tarihinde ILO Türkiye Temsilciliğinde gerçekleştirilen bir törenle imzaladılar. 18 ay süreli proje ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından koordine edilen en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi için zamana bağlı politika ve program çerçevesi (2005-2015) hedefleri doğrultusunda çocuk işçiliğine karşı yerel ve ulusal kapasitenin güçlendirilmesine destek verilmesi ile izleme ve duyarlılık artırma bileşenlerini içeren stratejik bir müdahale modeli geliştirilmesi öngörülmektedir. Bu çalışma ile kamu sektörü, sosyal taraflar, sivil toplum ve özel sektörün proje faaliyetlerine etkin katılımının sağlanarak bahse konu modelin sürdürülebilirliğinin sağlanması ve diğer sektörlere yaygınlaştırılması hedeflenmektedir (ILO, 2012).

IPEC'in çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi çalışmaları, ILO'nun "İnsana Yakışır" gündeminin önemli bir yönünü oluşturmaktadır. Çocuk işçiliği, çocukların daha iyi bir gelecek için gereksinim duydukları eğitim ve becerilere kavuşmalarını engellerken, aynı zamanda rekabet edebilirlik, verimlilik ve olası gelir kayıpları yoluyla ulusal ekonomileri de etkilemektedir. Çocukların çalışma yaşamından çekilmeleri, eğitime yönlendirilmeleri, ailelerinin eğitim ve istihdam olanaklarıyla desteklenmesi yetişkinler için insana yakışır iş yaratma çabalarına doğrudan katkıda bulunur. IPEC'in amacı her türlü çocuk işçiliğinin önlenmesi ve sona erdirilmesi iken, acil eylem için öncelikli hedefler ILO'nun 1999 tarih ve 182 sayılı en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği sözleşmesinde tanımlanan çocuk işçiliği biçimlerine yöneliktir (Çağlar, 2009).

2.9. Çocuk İşgücü İle İlgili Ulusal Düzenlemeler

2.9.1. Anayasa

1982 Anayasanın 50. Maddesi, kimsenin yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmayacağını belirtir. Yine bu maddeye göre, küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.

Ayrıca dinlenmek, çalışanların hakkıdır. TC Anayasasına göre, ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.

2.9.1.1. 4857 Sayılı iş kanunu

Bu kanun çocukları çalıştırma yaşı ve yasağı, yer ve su altında çalıştırma yasağı, gece çalıştırma yasağı, ağır ve tehlikeli işlerde ve sağlık raporu bulunmadan çalıştırma yasağı konularını içermektedir.

2.9.1.1.1. Çalıştırma yaşı ve çocukları çalıştırma yasağı

4857 Sayılı İş Kanununun 71. Maddesine göre, on beş yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak, on dört yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocuklar, bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler.

Çocuk ve genç işçilerin işe yerleştirilmelerinde ve çalıştırılabilecekleri işlerde güvenlik, sağlık, bedensel, zihinsel ve psikolojik gelişmeleri, kişisel yatkınlık ve yetenekleri dikkate alınır. Çocuğun gördüğü iş onun okula gitmesine, mesleki eğitiminin devamına engel olamaz, onun derslerini düzenli bir şekilde izlemesine zarar veremez.

Yine aynı maddeye göre, on sekiz yaşını doldurmamış çocuk ve genç işçiler bakımından yasak olan işler ile on beş yaşını tamamlamış, ancak on sekiz yaşını tamamlamamış genç işçilerin çalışmasına izin verilecek işler, on dört yaşını bitirmiş ve ilköğretimini tamamlamış çocukların çalıştırılabilecekleri hafif işler ve çalışma koşulları Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir.

Temel eğitimi tamamlamış ve okula gitmeyen çocukların çalışma saatleri günde yedi ve haftada otuz beş saatten fazla olamaz. Ancak, on beş yaşını

tamamlamış çocuklar için bu süre günde sekiz ve haftada kırk saate kadar artırılabilir.

Okula devam eden çocukların eğitim dönemindeki çalışma süreleri, eğitim saatleri dışında olmak üzere, en fazla günde iki saat ve haftada on saat olabilir. Okulun kapalı olduğu dönemlerde çalışma süreleri yukarıda birinci fıkrada öngörülen süreleri aşamaz.

2.9.1.1.1.1. Yer ve su altında çalıştırma yasağı

MADDE 72. - Maden ocakları ile kablo döşemesi, kanalizasyon ve tünel inşaatı gibi yer altında veya su altında çalışılacak işlerde on sekiz yaşını doldurmamış erkek ve her yaştaki kadınların çalıştırılması yasaktır.

2.9.1.1.1.2. Gece çalıştırma yasağı

MADDE 73. - Sanayiye ait işlerde on sekiz yaşını doldurmamış çocuk ve genç işçilerin gece çalıştırılması yasaktır.

On sekiz yaşını doldurmuş kadın işçilerin gece postalarında çalıştırılmasına ilişkin usul ve esaslar Sağlık Bakanlığının görüşü alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca hazırlanacak bir yönetmelikte gösterilir.

2.9.1.1.2. Ağır ve tehlikeli işler

MADDE 85. – On altı yaşını doldurmamış genç işçiler ve çocuklar ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmaz.

Hangi işlerin ağır ve tehlikeli işlerden sayılacağı, kadınlarla on altı yaşını doldurmuş fakat on sekiz yaşını bitirmemiş genç işçilerin hangi çeşit ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılabilecekleri Sağlık Bakanlığının görüşü alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca hazırlanacak bir yönetmelikte gösterilir.

2.9.1.1.2.1. Ağır ve tehlikeli işlerde rapor

86. Maddede ağır ve tehlikeli işlerde çalışacak işçilerin işe girişinde veya işin devamı süresince en az yılda bir, bedence bu işlere elverişli ve dayanıklı oldukları işyeri hekimi, işçi sağlığı dispanserleri, bunların bulunmadığı yerlerde sırası ile en yakın Sosyal Sigortalar Kurumu, sağlık ocağı, hükümet veya belediye hekimleri tarafından verilmiş muayene raporları olmadıkça, bu gibilerin işe alınmaları veya işte çalıştırılmalarının yasak olduğu belirtilmiştir. Sosyal Sigortalar Kurumu işe ilk giriş muayenesini yapmaktan kaçınmaz.

İşyeri hekimi tarafından verilen rapora itiraz halinde, işçi en yakın Sosyal Sigortalar Kurumu hastanesi sağlık kurulunca muayeneye tabi tutulur, verilen rapor kesindir.

Yetkili memurlar isteyince, bu raporları işveren kendilerine göstermek zorundadır.

Bu raporlar damga vergisi ve her çeşit resim ve harçtan muaftır.

2.9.1.1.2.1.1. On sekiz yaşından küçük işçiler için rapor

Kanunun 87. Maddesinde belirtildiği üzere on dört yaşından on sekiz yaşına kadar, on sekiz dahil, çocuk ve genç işçilerin işe alınmalarından önce işyeri hekimi, işçi sağlığı dispanserleri, bunların bulunmadığı yerlerde sırası ile en yakın Sosyal Sigortalar Kurumu, sağlık ocağı, hükümet veya belediye hekimlerine muayene ettirilerek işin niteliğine ve şartlarına göre vücut yapılarının dayanıklı olduğunun raporla belirtilmesi ve bunların on sekiz yaşını dolduruncaya kadar altı ayda bir defa aynı şekilde doktor muayenesinden geçirilerek bu işte çalışmaya devamlarına bir sakınca olup olmadığının kontrol ettirilmesi ve bütün bu raporların işyerinde saklanarak yetkili memurların isteği üzerine kendilerine gösterilmesi zorunludur. Kanun maddesinde, Sosyal Sigortalar Kurumunun işe ilk giriş muayenesini yapmaktan kaçınmayacağı belirtilmiştir.

Birinci fıkrada yazılı hekimlerce verilen rapora itiraz halinde, işçi en yakın Sosyal Sigortalar Kurumu hastanesi sağlık kurulunca muayeneye tabi tutulur, verilen rapor kesindir.

Bu raporlar damga vergisi ve her çeşit resim ve harçtan muaftır.

2.9.1.2. 3308 Sayılı çıraklık ve mesleki eğitim kanunu

Bu kanunla çırak ve aday çıraklı, aday çırak ve çırakların statüleri, eğitim ve çalışma şartları, sözleşme durumları, çıraklık yaşı ve süresi ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır.

2.9.1.2.1. Çırak ve çıraklık şartları

Mesleki Eğitim Kanununa göre, ilköğretim okulunu bitirmiş olanlar, bir mesleğe hazırlık amacı ile çıraklık dönemine kadar işyerlerinde aday çırak olarak eğitilebilirler. Çırak olabilmek için 14 yaşını doldurmuş, 19 yaşından gün almamış olmak, en az ilköğretim okulu mezunu olmak ve bünyesi ve sağlık durumu gireceği mesleğin gerektirdiği işleri yapmaya uygun olmak gerekmektedir.

2.9.1.2.1.1. Aday çırak ve çırakların statüleri

Aday çırak ve çırak; öğrenci statüsünde olup, öğrencilik haklarından yararlanır. Bunlar işyerinde çalışan işçi sayısına dahil edilmezler.

2.9.1.2.1.2. Eğitim ve çalışma

Aday çırak ve çıraklar, mesleğin özelliğine göre haftada sekiz saatten az olmamak üzere genel ve mesleki eğitim görürler. Bu eğitime katılmaları için aday çırak ve çırak öğrencilere ücretli izin verilir. Mevsime göre özellik arz eden mesleklerde teorik ve pratik eğitim belirli aylarda bloklaştırılmış olarak yapılabilir.

Pratik eğitim, hazırlanmış eğitim programlarına göre, işyerinin ve mesleğin özelliklerine uygun olarak usta öğreticinin gözetiminde yapılır. Pratik eğitimde 1475 sayılı İş Kanununun 69'uncu Maddesi hükmü göz önünde bulundurulur.

2.9.1.2.1.3. Sözleşme yapılması

Bu Kanun kapsamında bulunan il ve mesleklerde faaliyet gösteren iş yerlerinin, Bakanlıkça tespit edilecek illerde ve meslek dallarında on dokuz yaşından gün almamış kişileri çıraklık sözleşmesi yapmadan çalıştıramayacakları belirtilmiştir. Mesleki ve teknik eğitim okul ve kurumlarının örgün eğitim programlarından mezun olanlar ve kalfalık belgesi sahipleri bu hükmün dışında tutulmaktadır. İşyeri sahibinin, aday çırak veya çırağı çalıştırmaya başlamadan önce bunların velisi veya vasisi veya reşit ise kendisi ile yazılı çıraklık sözleşmesi yapması zorunludur.

2.9.1.2.1.4. Çıraklığa başlama ve çıraklık süresi

Çıraklığa bir deneme dönemi ile başlanmakta ve bakanlıkça belirlenen bu deneme süresinin mesleğin özelliğine göre bir aydan az, üç aydan fazla olamaz. Deneme döneminden sonra tarafların 10 gün içinde ilgili Mesleki Eğitim Merkezi müdürlüğüne başvuramaları durumunda çıraklık sözleşmesi kesinleşir ve bu dönem çıraklık süresinden sayılır. Aday çıraklara deneme döneminde ücret ödenir ve aday çıraklıktan çıraklığa geçenler deneme dönemini yapmış sayılırlar (Meb Mevzuat, 2001)

2.9.1.3. 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu

Bu kanunun yedinci bölümünde çocuklar ile ilgili çeşitli düzenlemelere yer verilmiştir. Buna göre on iki yaşından aşağı hiçbir çocuğun fabrika ve imalathane gibi sanat müesseseleriyle maden işlerinde amele ve çırak olarak istihdamı yasaktır. On iki yaş ile on altı arasında bulunan kız ve erkek çocuklar günde en fazla sekiz saat çalıştırılabilir. On iki yaş ile on altı yaş arasında bulunan çocukların saat yirmiden sonra gece çalışmaları yasaktır. Bütün amele için gece hizmetleriyle yer altında yapılması lazım gelen işler 24 saatte sekiz saatten fazla devam edemez. Ayrıca mahalli belediyelerce bar, kabare, dans salonları, kahve, gazino ve hamamlarda on sekiz yaşından aşağı çocukların istihdamı yasaklanmıştır (Resmi Gazete, 1930).

2.9.1.4. 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu

Bu kanunun 59. Maddesinde ilköğrenim çağında olup da mecburi ilköğretim kurumlarına devam etmeyenlerin, hiçbir resmi ve özel iş yerinde veya her ne surette olursa olsun çalışmayı gerektiren başka yerlerde ücretli veya ücretsiz çalıştırılmayacakları belirtilmiştir. İlköğretim kurumlarına devam ettiklerini belgeleyenler, çocukların çalıştırılmasını düzenleyen kanun hükümleri uygulamak şartıyla ancak ders zamanları dışında bu gibi yerlerde çalıştırılabilirler.

İlköğretim çağında bulunan ve mecburi ilköğretim kurumlarına devam eden çocukların bu kanunda gösterilen ve Milli Eğitim Bakanlığınca açılmasına izin verilmiş olunanlar dışında, her ne ad altında kurulmuş olursa olsun, özel kurs ve dershanelere kabulü yasaktır (Mevzuat, 2008: 18).

2.9.1.5. 2559 Sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu

Bu kanunun 12. Maddesine dayanarak kanunî istisnalar saklı kalmak üzere, eğlence, oyun, içki ve benzeri amaçlı umuma açık ve açılması izne bağlı yerlerde on sekiz yaşından küçükler çalıştırılmaz.

Bu Kanuna göre polis; bar, pavyon, gazino, meyhane gibi içkili yerler ile kıraathane ve oyun oynatılan benzeri yerlere yanlarında veli ve vasileri olsa bile on sekiz yaşını doldurmamış küçüklerin girmesini meneder.

Bu madde hükümlerine aykırı hareket edenler hakkında 17'nci, işyerleri hakkında da 6'ncı madde hükümlerine göre işlem yapılır.

2.9.1.6. 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu

Sosyal Sigortalar Kanununa göre çalıştırılanlar, işe alınmalarıyla kendiliğinden sigortalı olurlar. Sigortalılar ile bunların işverenleri hakkında sigorta hak ve yükümlülükleri sigortalının işe alındığı tarihten başlar ve bu suretle sigortalı olmak

hak ve yükümlülüğünden kaçınılamaz ve vazgeçilemez. Kanuna göre; sözleşmelere, sosyal sigorta yardım ve yükümlerini azaltmak veya başkasına devretmek yolunda hükümler konulamaz.

18 yaşından küçük çocuk işçiler, Sosyal Sigortalar Kurumu'nun sağladığı tüm sigorta kollarına tabidir. Ancak 18 yaşından önce malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi olanların sigortalılık süresi, 18 yaşını doldurdukları tarihte başlamış kabul edilir.

2.9.1.7. 2821 sayılı Sendikalar Kanunu

Bu kanunun 20. Maddesine göre on altı yaşını doldurmuş olup da bu Kanuna göre işçi sayılanlar, işçi sendikalarına üye olabilirler. On altı yaşını doldurmamış olanların üyeliği kanuni temsilcilerinin yazılı iznine bağlıdır.

Bu Kanun anlamında işveren sayılanlar işveren sendikalarına üye olabilirler.

2.9.1.8. 818 sayılı Borçlar Kanunu

Bu kanunun 330. Maddesine göre çıraklık mukavelesinde, ustanın çırağa sanatını olanca dikkat ve itinasıyla öğretmeğe mecbur olduğu belirtilmiştir. Kanunda ustanın, çırağın mecburi derslere devamını takip etmesi gerektiği ve mesleğine ait okullara, kurslara gitmesi ve çıraklık imtihanlarına katılması için gerekli zamanlarda izin vermekle sorumlu olduğu da belirtilmiştir.

Ayrıca yine bu kanuna göre, 18 yaşın altındaki kişilerin geceleri ve hafta tatilinde çalıştırılmaları yasaktır.

2.10. Ortaokul Çağı Çocukları

2.10.1. Ortaokul öğrencisinin tanımı

11/4/2012 tarihli ve 28261 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 30/3/2012 tarihli ve 6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmıştır. Bu kanun ile zorunlu eğitim süresi 8 yıldan 12 yıla çıkarılmış ve bazı yeni uygulamalar gündeme gelmiştir.

Zorunlu eğitim 4 yıl süreli ilkokul, 4 yıl süreli ortaokul ve 4 yıl süreli lise eğitimini kapsamaktadır. Öğrencilerin öğrenim gördüğü birinci 4 yıl (1, 2, 3, 4. sınıflar) ilkokul, ikinci 4 yıl (5, 6, 7, 8. sınıflar) ortaokul ve üçüncü 4 yıl (9, 10, 11, 12. sınıflar) ise lise şeklinde adlandırılacaktır. İlkokullar ile ortaokullara ilköğretim veya ilköğretim kurumları, liselere ise ortaöğretim veya ortaöğretim kurumları denilecektir (MEB, 2012).

2.10.2. Ortaokul öğrencilerinin ihtiyaçları

Ortaokul öğrencilerinin ihtiyaçlarını anlayabilmek için onların yaşları itibariyle içinde oldukları dönemin özelliklerini iyi bilmek gerekmektedir. Ortaokul öğrencilerini yaşları 10-14 arasında olan 5, 6, 7, 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Bu öğrenciler bir bireyin kişiliğinin oluşmaya başladığı insan hayatının en kritik dönemlerinden biri olan ergenlik çağını yaşamaktadır. Bu sebeple, öğrencilerin aile ve okul tarafından karşılanması gereken birçok farklı ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu yaşta öğrencilerin sağlıklı, güçlü ve donanımlı bireyler olarak yetişmeleri için gerekli fiziksel, sosyal ve ruhsal ihtiyaçlarının karşılanmasına özen gösterilmesi gerekmektedir.

Ergenlik dönemi, fiziksel ve duygusal süreçlerin etkili olduğu cinsel ve psiko-sosyal olgunlaşma ile başlayan ve bireyin bağımsızlığını, kimlik duygusunu ve sosyal üretkenliğini tamamladığı zaman biten bir dönem olarak tanımlanabilir. Bu dönem temel olarak biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimlerden oluşmaktadır. Ergenlik döneminin biyolojik gelişimi iskelet sisteminde hızlı büyüme ve cinsel

gelişim ile birlikte psikolojik gelişim, bilişsel gelişim ve kimlik gelişimi özellikleriyle tespit edilebilir. Ayrıca, sosyal olarak da ergenlik genç erişkin rolüne hazırlığın olduğu bir dönemdir. Ergenin sosyalizasyonu, kişinin kendi toplumunda yaşamını sürdürebilmesi için talep ettiği minimum öğrenmeyi üreten bir süreçtir. Sosyolojik öğrenme süreci ise taklit ve rekabet ile oluşur (Parlaz, Tekgül, Karademirci ve Öngel, 2008: 10-14).

2.10.3. Fiziksel özellikleri ve ihtiyaçları

Ortaokul çağında ergenlik döneminde kişilik araması içinde olan çocuklar bazen hızlı bedensel büyümeye ve değişimlere uymada zorluk yaşayabilirler. Çocukların yaşadığı bu değişikliklerin onlara anlatılması ve bunların normal gelişmeler olduğunun açıklanması çocukların bu dönemdeki sıkıntıları daha kolay atlattıklarını sağlayacaktır. Kişiliklerine göre daha inatçı olan çocuklara bu dönemde anlayışlı olup, yol gösterici olmak gerekmektedir. Her bireyin ergenlik dönemine girme yaşı farklılık gösterir. Erken veya geç büyüme, az ya da çok gelişkin olma gençleri daha iyi ya da daha kötü yapmayacağına bilinmesi gerekir. Bunlar doğal farklılıklardır. Bireysel farkların varlığını ve gelişme - değişimin herkeste değişik düzeylerde olacağını öğrenmiş olan bir gencin endişelerinin azaltılması sağlanacaktır (Ayyıldız, 2004).

Bedenlerinde gerçekleşen değişiklikleri olumlu algılayan ergenlerin “benlik saygılarını” da yüksektir. Kişinin kendine verdiği değer olarak tanımlanan benlik saygısı ve beden algısı bir arada gençlerin benlik algılarının şekillenmesinde etkilidir. “Bireyin kendisi, fiziki ve sosyal çevresiyle olan etkileşimleri sonucu sahip olduğu kendine ait bir takım duygu, değer ve kavramlar sistemi” olarak açıklanan benlik algısının olumlu olması ergenin ruh sağlığı açısından önemlidir. Olumlu bir benlik algısı geliştirmek için uzun bir zamana ve tecrübeye gereksinim duyulmaktadır (Karabeyoğlu, 2004: 16).

İlk bebeklik dönemi dışında ergenlik dönemine yeni giren gençler büyüyen vücutlarını kullanabilmek ve gelişmekte olan küçük ve büyük kas kapasitelerini keşfetmek için birçok fırsata ihtiyaç duymaktadırlar. Bu gençler, fiziksel

gelişmelerini ve artmış olan etkinlik seviyelerini desteklemek için birçok çeşit besleyici yiyeceğe de gereksinim duymaktadır. Ergenlik dönemine henüz girmiş olan bu gençler, büyüdükçe yeni fiziksel beceriler ile birlikte bedenlerini sağlıklı ve güvenli tutmayı da öğrenmelidirler. Onlara güvenli bir çevrede şefkatli yetişkinlerin yardımı ve desteğiyle gelişen fiziksel kapasitelerini geliştirmek ve kendi sınırlarını test etmek için fırsatlar gerekmektedir. Bu gençlere kendi hızlarını ayarlamak için fiziksel etkinliklerin yanında yeterli dinlenme ve rahatlama dönemleri de sağlanmalıdır (The Center for Early Adolescence, 1991).

Ergenlik dönemine girmiş olan öğrencilerin fiziksel özellikleri ve ihtiyaçları göz önüne alındığında bu çocuklara sağlanması gereken birçok koşulun olduğu ortaya çıkmaktadır. Çocukların özgüvenli bireyler olarak yetişebilmeleri için öncelikle kendi bedenleriyle barışık olmaları, ihtiyaçlarının ebeveynleri ve öğretmenleri tarafından özenle karşılanması gerekmektedir.

2.10.4. Duygusal ve ruhsal özellikleri ve ihtiyaçları

Ortaokul dönemine denk düşen yıllar olan ilk ergenlikte, cinsel uyanışla birlikte yeni ruhsal özellikler ve davranışlar ortaya çıkar. Oldukça dengeli ve uzun bir davranış döneminden sonra çocukları dengesiz ve düzensiz bir evre olan “ergenlik döneminin” içinde buluruz. Dengeli ve uyumlu olan ilkökul çocuğunun yerini oldukça tedirgin ve güç beğenen çabuk tepki gösteren bir ergen alır. Duyguları iniş çıkış gösteren, tepkileri önceden kestirilemeyen ve istekleri artmış olan bireylerdir ergenler. Bu yaştaki ergenlerin evdeki kuralların çokluğundan ve sıklığından yakındıkları ve süse, giyime olan düşkünlüklerinin arttığı gözlemlenmiştir. Ayrıca, anne-babaya ters gelen davranışları yapmaktan hoşlandıkları görülür (Eşsiz, 2013).

Çocukluk dönemi ile ergenlik dönemi arasında duygusal yönden en belirgin fark çocuklar öfke, kızgınlık ve sevinç gibi duygularını daha açık davranışlarla ve anında ifade eder, buna karşılık ergenlikte bu duygular daha fazla gizlenmeye başlanır. Ergenlik döneminde genel olarak kızların erkeklerden daha önce duygusal olgunluğa ulaştıkları söylenebilir. Ergenliğin ilk yıllarında büyümenin hızlı oluşu,

biyolojik-cinsel değişmeye eşlik eden hormonal salgılar buluşda ve onu izleyen yıllardaki ergenin hem duygularında, hem de davranış ve tutumlarında belirgin farklılıklar göstermesine yol açmaktadır. Ergenlikten başlayarak ergenin duygularının yoğunluğunda artış olur. Artan duygululuk ve coşku hali ergende duygularını dışa vurma ve ifade etme ihtiyacını ortaya çıkarır. Ergenin duygusal tepkilerinde bir düzenlilik yoktur. Hem duygusal durumlarının değişim hızı çabuktur, hem de duygularında istikrarsızlık vardır. Ergenin aynı olaya bir gün ara ile gösterdiği tepki farklılık gösterebilir. Çocukluktaki gibi olmasa da duygusal durum çabuk değişir. Ergenlerin duygularındaki değişmelerin hızında ve düzensizliğinde bireysel farkların etkisi göz ardı edilmemelidir (Dortluoğlu, 2014).

Ergenlik döneminin ilk yıllarında bedensel büyüme hızla gerçekleşirken ruhsal büyüme geri kalmaktadır. Dengesi bozulan genç bu yeni duruma alışmaya çalışmaktadır. Tepkilerindeki iniş çıkışlar, davranışlarındaki tutarsızlıklar, duygulardaki değişkenlik bu uyum çabasıyla ilgilidir. Genç bir yandan büyümek için sabırsızlanmakta, öte yandan çocuksu davranışlarından sıyrılamamaktadır. Ergenlik belirtilerini yaşıtlarından çok önce gösteren gençlerde bu bocalama daha da belirgindir. Genç, kendisini evrenin merkezinde etkin ve güçlü görürken anne babasını etkisiz, güçsüz olarak görür. Kişiliğini kazandığını düşünen genç, kendisiyle ilgili tüm kararlarda bağımsız olarak almak ister. Fakat, ailede ya da okulda kendi üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmez ya da zorla getirir. Bu dönemin temel özelliklerinden biri de gencin ailesinden daha çok çevreye yönelmesidir. Anne babasından farklı olma eğilimi onu bir bakıma boşlukta bırakıp arkadaşlarına bağlanmasına neden olur. Bu sebeple, bu kritik dönemde ebeveynlerin denetlemesi ve uyarısı gereklidir. Anne babalarıyla iyi ilişkilere sahip olan ve ailelerinin desteğini her zaman hisseden gençler hayatlarındaki bu kritik dönemi de sağlıklı bir şekilde atlatacaklardır (Kök, 2013).

Ortaokul dönemiyle başlayan ilk ergenlik dönemi çocuklarda ciddi duygusal değişimlerin yaşandığı, çocukluktan yeni bir dönem olan gençliğe ilk adım atıldığı ve gençlerin karakterlerinde hayatları boyunca izler bırakabilecek olan kritik bir dönem yaşanmaktadır. Bu dönemde çocukların aileleri, arkadaşları ve öğretmenleri başta

olmak üzere çevreleriyle yaşadıkları ve geliştirdikleri ilişkileri önem taşımaktadır. Duyguların yoğun olarak yaşandığı bu dönemde kendilerini ailelerinden uzak hisseden bu gençlere doğru rehberlik edilmesi onların gelecekları için çok önemlidir. Bu sebeple, özellikle arkadaşlık ilişkilerinin yoğun olarak yaşandığı okul ortamı çocuklar üzerinde çok etkilidir. Öğretmenlerin ve anne babaların çocukların içinde buldukları dönemin özelliklerinden haberdar olup çocuklara nasıl davranmaları gerektiğini bilmeleri gerekir.

2.10.5. Bilişsel özellikleri ve ihtiyaçları

Ergenlik ile birlikte, ergenler soyut değerlendirme yapabilme yeteneği kazanırlar. Bu yetenek onlara, olaylara çok yönlü bakabilme, en iyiyi tüm insanlara sunabilme, insan yaşamının değeri gibi kavramları ele alabilme olanağı verir (MEB, 2000: 6).

Ergenlik yaşlarına denk gelen bu dönemde birey çocuk kimliğinden sıyrılarak yetişkin kimliği edinmeye doğru yönelmeye başlar. Bu dönemi olumlu bir şekilde tamamlamış ergenlerin olumlu bir kimlik duygusu geliştirmeleri beklenir. Olumlu bir kimlik duygusunun gelişmesi, bu dönemde ergende soyut işlemler döneminin gerektirdiği özelliklerin gelişimine bağlıdır. Piaget'in soyut işlemler olarak tanımladığı bu dönem 11 yaşta itibaren başlamaktadır. Bu dönemle birlikte kişide bilimsel düşünme, soyut problemler üzerinde fikir yürütme ve sosyal konulara ilginin başladığı görülür. Bunun için de kişinin kendi cinsine uygun cinsiyet rolünün benimsemesi ve meslek seçimine yönelmesi gerekmektedir. Ergen gerekli yaşantıları geçirmemesi düşünce sisteminde yeterince olgunlaşma sağlanamamasına neden olur. Bu durumda da genç kendi yeteneklerini fark ederek geleceğine uygun planlar yapamaz ve kendisine uygun olan mesleği seçmesi zorlaşır. Ayrıca, fazla baskı altında yetişen ve kendilerine uygun modeller ile karşılaşmayan gençler sağlıklı bir yetişkin cinsel kimlik geliştirmede sorunlar yaşamaktadır. Böyle durumlarda ergenin çocuk kimliğinden yetişkin kimliğine geçişte sorun yaşamaması kaçınılmazdır (Karabeyoğlu, 2004: 28).

İçinde bulunduğu bilişsel aşama, çocuğun çevresine uyum sağlamasında yetersiz kaldığı zaman, çocuk bilişsel gelişimin bir aşamasından diğer bir aşamasına geçer. Soyut işlemleri gerektiren bir çevre oluşturduğu için okul yaşantısı çocuğu gelişmeye zorlamaktadır. Okula gitmeyen bir çocuk böyle bir gereksinmeye sahip olmayacaktır. Daha önce okula gidemeyip sonra okula gitme fırsatı bulan çocuklarda soyut işlemlerin hızla geliştiği görülmüştür. Piaget de bu durumu bir etkileşim olayı olarak yorumlamaktadır. Bilişsel açıdan soyut işlemlere hazır hale gelen birey, çevreden bu yönde uyarım ve teşvik görürse gelişmesini tamamlar, toplumsal çevre bu düşünsel gelişmeyi desteklemiyorsa ve birey kendini mantıksal düşünmesinden dolayı toplumdan yabancılaşmış hissediyorsa, bu tip düşünceden uzaklaşır. Piaget'e göre çocuk bazı toplumlarda soyut işlemleri kullanmak için zorlanmaz, doğa ve toplum çevreye uyumu somut işlemler aşamasındaki işlemlerle yapabilir. Bilim ve teknolojinin çok gelişmediği tarım ülkelerinde bilişsel gelişme durmaktadır. Bilim ve teknolojik anlamda gelişmiş olan sanayi ülkelerinde ise bireyin eğitimi soyut işlemlere dayalı düşünce biçimine dayanmaktadır (Cüceloğlu, 1992: 353-362).

Ortaokul dönemindeki öğrencilerde soyut düşünebilme yetenekleri gelişmeye başladığından öğrencilerin bu becerilerinin okul ve ailesi tarafından desteklenmesi gerekmektedir. Özellikle okuma becerilerinin bu kritik dönemde gelişmesi çocukların bilişsel gelişimleri açısından çok önemlidir. Bu dönemde bilişsel gelişimleri desteklenen öğrencilerin daha hızlı öğrendiği ve eğitim hayatlarında daha başarılı oldukları düşünülmektedir.

Ortaokul dönemindeki öğrencilerin mantıklı ve soyut düşünme yetenekleri hızlı bir gelişme gösterdiğinden öğrencilerin kendi kendilerine çalışma, öğrenme ve araştırma becerileri de artmaktadır. Bu sebeple, verilen ödevler öğrencilerin bağımsızca araştırma yapmalarını sağlamalı ve onların soyut düşünme yetilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır. Öğrencilerin geçirdikleri yaşantıların bilişsel gelişimleri üzerindeki etkileri göz önüne alındığında, öğrenciler ders kitapları dışında farklı alanlardaki kitapları okumaya yönlendirilmeli ve onlara geziler, konferanslar düzenlenerek öğrencilerin değişik ortamlarda bulunmalarını sağlamak öğrencilerin

farklı şemalar oluşturarak, bilişsel gelişim dönemleri içinde ilerlemelerini sağlayacaktır (Karabeyoğlu, 2004: 24).

2.11. Ağır Çalışma Şartlarının Çocuk İşçiler Üzerindeki Etkileri

2.11.1. Genel olarak

İnsanlığın gelişim evresinde çocukluk önemli bir yer tutar. Bu dönemdeki yetişme koşulları ve alınan eğitimin yetişkinlik evresindeki yaşam kalitesi üzerinde büyük katkısı vardır. Çocukların çalışması dünya çapında bir olgudur ve tarihin ilk çağlarından beri dünya ülkelerinin neredeyse tamamında görülür. Ancak bu durum onların ruhsal, bedensel ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir (Şahinli ve Şahbaz, 2013: 10). İnsanın çocukluk döneminde kazanacağı bilgi ve becerilerin, ilerideki yaşam kalitesini doğrudan etkileyeceği aşikardır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) çalışan çocukların bedensel, ruhsal ve toplumsal olmak üzere üç yönden mağdur durumda kaldıklarını saptamıştır (Özeren, 2004: 169).

Çocuklar açısından fiziksel, zihinsel, sosyal, psikolojik gelişim büyük ölçüde çocuk işçiliğin başladığı yaşlara rastlamakta ve yine bu yaşlarda çocuklar büyük ve önemli değişimler göstermektedir. Bu yaş dönemi, insanın yetişkinliğe adım atma sürecindeki en önemli yaş basamaklarını oluşturmaktadır. Bireyin gelişiminin doğru ve eksiksiz bir biçimde gerçekleşebilmesi için her gelişim döneminin sağlıklı bir biçimde yaşanması ve bir sonraki dönem için gerekli donanıma sahip olarak ilerleyebilmesi şarttır (ÇSGB, 2007: 8).

Gelişimin fiziksel yönünü ifade eden büyüme olgusunun değişik yaş gruplarında farklı özellikler arz etmesi insan gelişiminin bebeklik, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik, yaşlılık gibi evrelere ayrılmasını gerektirmektedir. Kuşkusuz gelişme, fiziksel değişimlerin yanında bir de sosyal, psikolojik, zihinsel ve ahlaki boyutları olan bir olgudur. 0-18 yaş dönemi insan yaşamında fiziksel, zihinsel, psikolojik ve sosyal değişimlerin en hızlı yaşandığı dönem olup bu dönemde insanın sağlıklı yetiştirilmesinin hayat kalitesi açısından önemi büyüktür (Bakırcı, 2004: 42).

Hızlı gelişimin etkisiyle bedeninde meydana gelen değişimlere aynı hızla uyum sağlayamayan çocuk işçi ergenler yetişkinlere göre daha fazla iş kazalarına maruz kalabilmektedirler. Bu durum, çocuk işçiliğinin çocuğun eğitim hayatına, ruhsal durumuna verdiği zararların yanı sıra hayati riskler taşıdığını da göstermesi açısından dikkate değerdir.

Günümüzde bütün dünyada çocuk emeği istismarına karşı duyarlılıklar her geçen gün artmaktadır. Buna karşı çocuk işçiliğini artırarak sürdüren bir işveren kesimin ve buna meyleden ailelerin sayısında da artış söz konusudur. Bu durum, siyasal sınırları, dilleri, kültürleri ve manevi gelenekleri aşan bir hareket boyutunu almıştır. Sivil toplumun bütün kesimleri bir araya gelerek çalışma yaşamında çocuk sömürüsüne son verilmesi gerektiğini ilan etmişlerdir. Türkiye açısından da çocuk işçiliğine karşı önlem almak, çözüm üretmek, duyarlılık göstermek evrensel bir sorumluluk haline gelmiştir. Çocuklar, çalıştıkları iş kollarında birçok tehlikeye maruz kalmaktadırlar. Buna örnek olarak tarım sektöründe çalışan çocuklara yönelik başlıca tehlikeleri gösterebiliriz: Güneşin altında veya soğuk, rüzgârlı havalarda saatlerce çalışmak, yetersiz ve güvenli olmayan alet ve makineler, toz, aşırı sıcaklık, tehlikeli kimyasal maddelere maruz kalma, kişisel koruyucu donanım olmaksızın çalışma, ağır yükler, tehlikeli hayvanlar, zehirli böcekler, yılanlar vb. tehlikeli canlılarla karşılaşabilme olasılığının yüksekliği çocuklar için ciddi iş riskleri olarak sayılabilir (Gülçubuk, 2012: 77).

Diğer ülkelerde yapılan araştırmalarda da mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarında ciddi sıkıntılar tespit edilmiştir. Bu çocuklarda aşı kapsayıcılığının düşük, malnütrisyon sıklığının yüksek, gelişimsel geriliklerin fazla olduğu, paraziter hastalıklar ve aneminin yüksek oranda görüldüğü belirlenmiştir. Bu çocuklarda, fiziksel sağlık sorunlarının yanı sıra, duygusal ve davranışsal sorunlar ile ağız-diş sağlığı sorunları ile çocuk ihmali ve istismarının diğer çalışma ortamlarına göre daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca, çocukların tarım alanlarında çalışmasının büyüme ve gelişme geriliğine sebep olmasının yanı sıra eğitim hakkına da engel

olması nedeniyle ILO tarafından çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinden biri olarak tanımlanmıştır (Şimşek, 2012: 21).

2.11.2. Çocukların fiziksel gelişimi üzerindeki etkileri

Ağır işlerde çalışmak, çocukların fiziki gelişimi üzerinde oldukça zararlı sonuçlar doğurmaktadır. Çocuk işçilere, bir işletmenin ağır iş yükünün yüklenmesi, işçilere ödenecek düşük ücretler yoluyla işletmenin kar etmesini ve hatta diğer rakiplerini geride bırakmasını sağlayabilir. Çocuk işçi çalıştıran işletmeler kısa vadede kazançlı çıkarken toplumun geleceği açısından çok ciddi yanlışlar yapılmış olur. Yeterince eğitilmemiş ve fiziksel olarak yıpranmış bir gençlik sağlıksız bir toplum ortaya çıkaracak ve bu durum, hem ekonomik açıdan hem de insan kaynağı açısından ülkeye ağır bir yük olacaktır. Dolayısıyla bir işletmenin kısa vadede sağlayacağı kar aslında uzun vadede ülke açısından ortaya çıkacak zararın habercisidir (Şahin, 2009: 23).

Mevsimlik tarım işçiliği de çocuklar açısından koşulları epey ağır olan bir çalışma biçimidir. Bu işçiliğin çocuklar üzerindeki en önemli olumsuz etkisi beslenme yetersizliği ve açlıktır. İnsan ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak barınaklar, çoğu zaman temiz içme suyu bulamama, yerleşim alanlarında sanitasyon sorunlarının bulunması “çocuk yoksulluğu” kavramsallaştırmasında önemli bir diğer boyutu oluşturmaktadır. Ekonomik yoksulluğun yanı sıra sağlık ve temel eğitim haklarına erişememe ya da bu hakları yeterince kullanamama gibi yoksunlukla ilgili diğer unsurlar da yine çocuk yoksulluğu tanımlaması içerisindedir. Türkiye’nin taraf olduğu İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de de vurgulandığı üzere, sağlık hakkı ve temel eğitim hakkı cinsiyet farkı gözetmeksizin her çocuğun eşit olarak yararlanması gereken önemli vatandaşlık haklarıdır (MİGA, 2012).

Gezici tarım işçilerinin, çalışmak için çıktıkları yolculuktan başlayarak çok zor koşullarda yaşadıklarının en somut göstergesi barınma yerleri ve çevrelerinde tuvalet, banyo ve çamaşır yıkama yerlerinin bulunmamasıdır. Bu durum, temizlik ve

sağlık açısından sakıncalar yaratmaktadır. Bir yandan aldıkları düşük ücreti biriktirme isteği, diğer yandan elverişsiz yemek pişirme koşulları nedeniyle bu işçiler ve çocukları yeterli beslenememekte, her geçen gün daha da zayıf düşmektedirler (Olhan, 2011: 11).

Tarımsal işlerde çocuklar, kendi fiziksel güçlerinin üstünde ve ergonomik olmayan araç gereçle çalışmaları nedeniyle kas iskelet sistemi ağrıları ve yaralanmaları ile karşılaşmaktadır. Tarlalarda geçirilen zamanlarda ya da eldiven ve benzeri koruyucu olmadan yapılan toplama ve hasat işlerinde çocukların organik tozlar, toprak ve bitkilerle teması artmakta ve bu durum da alerjik ve kontak dermatitlere neden olmaktadır. Tarım alanlarındaki tehlikeli işlerden biri olan ilaçlama işleminden çocukların yaklaşık yüzde 4'ünün doğrudan, diğerlerinin ise dolaylı olarak etkilendikleri belirlenmiştir. Uzun süreli tarım ilacına maruz kalmanın kanser, zihinsel engel, kısırlık, kendiliğinden düşük, intihar gibi pek çok fiziksel, ruhsal ve nörolojik sağlık sorunlarına neden olduğu bildirilmektedir (Bianet, 2013).

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin kötü yaşam koşulları, çocukların güvensiz içme ve kullanma suyu tüketmeleri, banyo, tuvalet donanımının yetersiz olması nedeniyle çocuklarda ishalleri hastalıklar görülmektedir. Bilinç eksikliği, düzensiz yaşam, ulaşım sorunları ve çalışılan yerdeki sağlık kurumları hakkındaki bilgisizlik tedavi süreçlerini zorlaştırarak özellikle tüberküloz gibi uzun süreli tedavi gerektiren hastalıklarda tedavi başarısızlıklarına neden olmaktadır (Kürkçü, 2013: 2).

Görüldüğü üzere, en iyimser tahminle, 13-18 gibi çocuk işçileri kapsayan yaş aralığı, bir çocuğun sağlıklı fiziki gelişimi açısından en kritik yaşları ifade etmektedir. Bu yaş döneminde çocuk işçilere yaptırılan ağır yük taşıma işleri, tehlikeli kimyasalların kullanıldığı işler, yüksek sıcaklık ve toz içeren zararlı işler, çocuğun fiziki gelişimi için ciddi bir tehdit oluşturmakta ve yetişkinliklerinde sağlıklı birer birey olmalarına neden olmaktadır.

2.11.3. Çocukların ruhsal gelişimi üzerindeki etkileri

Çalışma yaşamı çocuklar üzerinde fiziksel, ruhsal, toplumsal ve ahlaki yönden olumsuz etkiler yaratmaktadır. Ağır çalışma koşullarının çocuklar üzerindeki ilk

belirgin olumsuz sonuçları fiziksel rahatsızlıklar ve gelişimsel sıkıntılardır. Ağır fiziksel güçle yapılan bedensel çalışmalar çocuğun biyolojik gelişimini geriletir ve bedeninde kalıcı hasarlara neden olmaktadır. Çocukların olumsuz koşullar altında çalışması, onların psikolojik gelişimlerine de zarar vermekte, tedavisi güç rahatsızlıklara yol açabilmektedir (Şahinli ve Şahbaz, 2013: 34).

Çocukların yaşına ve bünyesine uygun olmayan işlerde çalışırken maruz kaldıkları hastalık ve riskler şöyle özetlenebilir: Yetişme çağındaki çocuk ve gençlerin çalıştıkları işyeri çevresindeki usta, işçi, kalfa vb. rol model olabilecek kişilerin yetersizliği; zararlı kimyasal maddelerin kullanılması ve birçok açıdan kullanışlı olmayan iş ortamı olumsuz sonuçlara meydan vermekte, bütün bu olumsuzluklar çocuk ve gençlerin ruh ve beden hastalığını bozmakta, zaman zaman iş kazalarına da yol açmaktadır. Gelişme bozukluğu, organ kaybı, yanık ve cilt hastalıkları, işitme bozuklukları, bel ve sırt ağrıları, solunum ve sindirim rahatsızlıkları ile fiziksel, sosyal ya da psikolojik yönden gelişme bozuklukları gibi rahatsızlıklar ağır koşullarda çalışan çocukların yaşadıkları başlıca sağlık sorunlarıdır (Unicef, 2006).

2.11.4. Çocukların sosyal gelişimi üzerindeki etkileri

Küçük yaşta çalışmak zorunda kalan çocuklar, eğitim ve gelişim olanaklarından yoksun kaldıkları ve çocukluklarını yaşayamadıkları gibi, ileriki yaşlarda eğitim eksikliğinden kaynaklanan sorunlar yaşayacak, ekonomik açıdan daha üretken bir birey olma fırsatını da kaçırmış olacaktır. Daha da önemlisi, içinde buldukları döngüden kurtulamayıp, kendilerinden sonraki kuşakların da aynı biçimde yaşamasına yol açacaklardır. Çocuğun kendini yetiştirme olanağından yoksun kalması, yalnızca bireysel ölçekte bir kayıp değildir, ülke ekonomisinin geleceği açısından da bir kayıp oluşturmaktadır. Çocukluğunda eğitimden yoksun kalan insanların gelecekte oluşturacağı çalışma ortamı, eğitimsiz, niteliksiz ve verimsiz küçük işyerlerinin egemenliği altında olacaktır (Özeren, 2004: 169).

Çocuklar arasındaki yoksulluğun en önemli görünüşlerinden biri de çocuk işçiliğidir. Çocuk işçiliği, çocuklar açısından ciddi sonuçlara yol açmaktadır. Çalışan çocuklar çeşitli risklere açıktır; örneğin okullarını bırakabilirler, derslerini kaçırabilirler, ders çalışma imkanı bulamayabilirler ve tüm bunlar çocukların sosyalleşmelerini etkiler; fiziksel, duygusal ve bilişsel gelişimlerine zarar verebilir ve yetişkin hayatlarında yeterli bir gelir düzeyine ulaşmalarını engelleyebilir. Çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri çocukları sağlıksız ortamlara, zararlı maddelere, yetersiz beslenmeye, fiziksel acılara ve tükenmişliğe, kaza riskine, zararlı bağımlılıklara, şiddete, işverenlerinin ya da başkalarının istismarına maruz bırakabilir (UNICEF, 2013).

Kaldıramayacakları sorumluluklar yüklenen ve kontrol edilmeyen çocuklar, bazı kötü alışkanlıklara bulaşabilir hatta madde bağımlısı olup ailesinden ve toplumdan uzaklaşabilir. Bugün Türkiye'nin en büyük sorunlarından biri olan sokakta yaşayan çocuklarla çocuk işçiliği arasında göz ardı edilmemesi gereken önemli bir bağlantı vardır. Çocuk işçiliğine maruz kalan çocuklar, çok büyük zararlara uğramasalar bile, akademik eğitimlerinde akranlarından geri kalacak ve toplumsal statü olarak da seçkin bir konumda olamayacaklardır (Ağcabay, 2012:2).

2.11.5. Çocukların eğitim hayatı üzerindeki etkileri

Çalışan çocukların Türkiye'de önemli bir bölümünü oluşturan mevsimlik tarım işçisi çocuklar, işlerin mevsime bağlı özelliklerinden dolayı okula eğitim öğretim yılı başında başlayamamakta, çoğu zaman ilk dönemin sonunu bulan işlerde çalışmaktadırlar. Bu durum da onların dersleri, okula normal bir şekilde devam eden arkadaşlarıyla aynı şekilde takip edip öğrenmelerini neredeyse imkânsız kılmaktadır. Mevsimlik tarım işçiliği, hem yorucu olması hem de barınma, beslenme, temiz içme suyuna erişme gibi yaşamsal konularda birçok güçlüğü beraberinde getiren bir çalışma biçimidir. Çalışma koşullarının yanı sıra ulaşım koşulları da sağlıksız ve güvensizdir. Çalıştıkları aylar boyunca elde edecekleri çok az birikimin büyük bölümünü ulaşımaya harcamak istemeyen aileler, normal otobüs ya da trenle dönmek yerine kiralanan minibüslerle ya da otobüslerle ve kapasitenin çok üstünde bir

sayıyla yolculuk yapmaktadırlar. Böylesi olumsuz yaşam ve çalışma koşullarının ardından okula gelen öğrenciler, ruhsal ve bedensel olarak bitkin durumda olmakla beraber eğitime de hazır değildirler. Mevsimlik tarım işçiliğine giden aileler, genellikle buldukları mahallelerdeki en yoksul aileler durumundadır. Bu nedenle yılın yarısından fazlasını oturdukları yerleşim yerinin dışında çalışarak geçirdikleri halde geri döndüklerinde öğrencilerin okul ihtiyaçlarının tümünü karşılamakta bile zorlandıkları görülmektedir. Öğrenciler derslere geç başlamanın yanında eğitim okul ortamında kendilerine gereken defter, kalem, ayakkabı gibi temel gereksinimleri bile tam olarak karşılayamadan okula gelmenin ezikliğini yaşamaktadırlar (Eğitimsen, 2007: 8).

Bu koşullarda okula gelen çocuklar konsantrasyon sorunları yaşamakta ve dolayısıyla okula olan ilgileri azalmaktadır. Ailelerin genel olarak eğitimin kendileri açısından maddi bir getirisinin olmayacağı düşüncesinde olmaları çocukların eğitimlerinin yarıda kesilmesine neden olmaktadır. Bu koşullarda kendileri istemeseler bile okulu terk etmek zorunda kalan çocuklar olmaktadır (Eğitimsen, 2007: 8).

Bir çalışmaya göre, gezici olarak nitelenen tarım işçileri içinde çocukları ilkokul çağında olan ailelerin oranı yaklaşık % 26'dır. Çocukların çoğu iş mevsiminin başladığı mart, nisan, mayıs aylarından itibaren okula gidememektedir. Çünkü ailesiyle birlikte iş yerine gelmek zorunda olan çocuk, ya annesi veya babası ile çalışmaya başlamakta veya anne-babası işe gittiğinde kendisinden küçük kardeşlerine bakmak için görevlendirilmektedir. Bazı durumlarda da bu çocukların çadırda tek başlarına kalarak varsa yaşlıları ile oynayıp akşamı bekledikleri, yaşlıları yoksa 10-11 saat yalnız başına oyalanmaya çalıştıkları görülmektedir. Grup halinde çalışmaya gelen kadınlardan biri çoğu kez çadırlarda bekçilik görevini üstlenmesine karşın, yine de tüm çocuklarla gereğince ilgilenememektedir. Çadırda nöbetçi kalan kadının 20-25 ailenin oluşturduğu bir grupta denetim ve gözetim dışında bir de çocuk bakımını gereğince yapamayacağı açıktır (Yıldırak vd., 2002: 27).

Çok küçük yaşlarda çalışma hayatına katılan çocuklar, gelecekte rahat ve huzurlu bir hayat sürebilmek için alacağı temel eğitim ve öğretimden yoksun kalmaktadır (Şahinli ve Şahbaz, 2013: 34). Çocuk işçiliğinin çocuğa en büyük zararı belki de eğitim hayatına dair uğradığı kayıplardır. Eğitimini tamamlayamayan ve bu yolla bir statü edinemeyen çocuğun yaşamının geri kalan kısmında toplumsal kısır döngüden kurtulup kendini geliştirme şansı çok düşük olacak ve belli bir çevrenin kalıpları arasında sıkışmış olarak aynı döngüyü devam ettirmekten başka bir şansı kalmayacaktır (Avşar ve Ögütoğulları, 2012: 14).

Çalışan çocukların %49,8'i bir okula devam ederken, %50,2'si okula devam etmemektedir. Yaş grupları itibarıyla, 6-14 yaş grubundaki çalışan çocukların %81,8'i, 15-17 yaş grubundaki çalışan çocukların ise %34,3'ü bir okula devam etmektedir. Okula devam eden 6-17 yaş grubundaki çocukların %3,2'si ekonomik işlerde ve %50,2'si ev işlerinde faaliyet gösterirken, %46,6'sı herhangi bir faaliyette bulunmamaktadır. Bu yaş grubunda okula devam etmeyen çocukların ise; %34,5'i ekonomik işlerde ve %38,8'i ev işlerinde faaliyet gösterirken, %26,7'si herhangi bir faaliyette bulunmamaktadır (TÜİK, 2012).

2006 yılında TÜİK tarafından gerçekleştirilen Çocuk İşgücü Araştırması'na göre ise 6-17 yaş grubundaki 16 milyon 264 bin çocuktan % 5,9'u (958 bin kişi) ekonomik bir işte çalışmakta, yani istihdam edilmektedir. Türkiye'de çalışan çocuk işçilerin yarısından fazlası tarım sektöründe çalışmaktadır. Buldukları yerde tarım işlerinde çalışan çocukların yanında mevsimlik göç ile birlikte Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yaşayan on binlerce ailenin çocukları tarım işçisi olarak çeşitli bölgelere göçmekte ve insan onuruna yakışmayan koşullarda yaşamak ve çalışmak zorunda kalmaktadır. Çalışan çocuklar genelde okula devam etmemekte, devam edenler ise diğer arkadaşlarına göre derslere daha geç başladıklarından ya da dönem sonundan önce okulu bırakıp çalışmaya gittiklerinden derslerine yeterince konsantre olamamakta ve eğitim hayatlarında başarı gösterememektedirler. Kırsalda kader gibi algılanan yoksulluk ve tarım işçiliğinden kurtulmanın tek yolu eğitim olmasına rağmen, bu yörelerde yaşayan çocuk ve gençler çalışma koşulları nedeniyle eğitim hayatlarını yarıda kesmek durumunda kalmaktadırlar (Olhan, 2011: 12).

Türkiye'nin birçok ilinde yoksul kesim tarafından bir geçim kaynağı olarak yapılan mevsimlik gezici tarım işçiliği ve bu çalışma biçiminin dayattığı yaşam tarzı, yüz binlerce çocuğun doğrudan veya ailesi gezici tarım işçisi olarak çalıştığından, yoksulluk sınırının altında yaşadığını gösteriyor. Bu çocuklar zorunlu eğitime devam edemiyor ve eğitim yoluyla bir yerlere gelebilme umudunu da kaybediyor. Birçok çocuk için gerçekten “tatil” anlamına gelen yaz tatili; bu çocuklar için “işbaşı” anlamına gelmektedir. Ne yazık ki bu çocuklar okulun kapanmasını bile bekleyemeyip ve dolayısıyla karnelerini de göremeden, tarlalara doğru yola çıkmış oluyor. Tarım işçisi olarak çalışan bu çocuklar, 180 günlük eğitim yılının yaklaşık 60 gününü, tarlalarda çalıştığı için kaçırmaktadır (Kepenek, 2013: 5).

Türkiye’de, 6-14 yaş grubundaki çocuklar zorunlu ilköğretim eğitime tabidir ve bu zorunlu eğitim devlet okullarında parasızdır. Yine de kayıt, yakıt, hizmetli, kitap, fotokopi gibi çeşitli kalemler altında bir yığın masraf ortaya çıkar. Bütün bunlar asgari ücretle çalışan bir işçi veya gelirini yılda bir kez hasat zamanında alan bir çiftçi için fazla gelmektedir. Bu nedenle bu ailelerde dünyaya gelen çocuklar, hiç değilse yazın üç aylık dönemde ağır işlerde çalışıp eğitim yılı içindeki masraflarını kendileri çıkarmak zorunda kalmaktadır. Belki parlak bir gelecek vadeden bu çocuklar, ekonomik koşullar nedeniyle çalışmak zorunda kaldıklarından eğitim yaşamlarını sağlıklı sürdürememektedirler (Ağcabay, 2012: 2). Görünen o ki, 4+4+4 olarak bilinen zorunlu 12 yıllık eğitimle beraber velilerin eğitim masrafları artacaktır. Bundan dolayı yaz tatillerinde mevsimlik tarım işleri başta olmak üzere çeşitli işlerde çalıştırılan çocukların sayısında artış olacağı öngörüsünde bulunmak çok da yanlış olmayacaktır.

İstatistikleri incelediğimizde, çalışan çocuk sayısının 6-14 yaş grubunda 292 bin, 15-17 yaş grubunda ise 601 bin kişi olduğunu görmekteyiz. Ekonomik faaliyetlerde çalışan 6-17 yaş grubundaki çocukların istihdam oranı yüzde 5,9’dur. Aynı yaş grubundaki istihdam oranı 2006 yılı sonuçlarına göre aynı düzeyde kalırken, çalışan çocuk sayısında 3 bin kişilik artışın olduğu tespit edilmiştir. Çalışan çocukların yüzde 49,8’i bir okula devam ederken, yüzde 50,2’si okula devam

etmemektedir. Ailesiyle birlikte kendi aile işlerinde çalışan çocukların oranı ise yüzde 49,2'dir." (Bianet, 2013).

2.11.6. Çocukların gelecek beklentileri üzerindeki etkileri

Gezici olarak çalışan mevsimlik tarım işçilerinin oldukça zor koşullarda yaşamlarını sürdürdükleri bilinmektedir. Bunlar arasında çocukların durumunun daha vahim olduğu belirtilmelidir. Çünkü çocuklar, kötü koşullarda çalışmakta, başta eğitim olmak üzere sosyal üstyapı olanaklarından yararlanamamakta, ve de geleceğe ilişkin umutlar açısından karamsar bir tablo sergilemektedirler (Gülçubuk, 2012: 83).

Yılın 7-8 ayı evlerinden ayrı kalan gezici tarım işçilerinin çocuklarının genellikle, anne-babalarının işlerinden dolayı eğitimlerini yarım bırakmak zorunda kaldıkları görülmektedir. Bu da kırsal alandaki çocukların hayatlarını değiştirebilecek tek araç olan eğitimden mahrum kalmaları anlamına gelir. Bu durumda tarım işçiliği ve yoksulluk kuşaktan kuşağa aktarılmakta ve bu ailelerde kısır döngü devam etmektedir (Olhan, 2011: 11). Çalışmak durumunda olan bu çocuklar, eğitim durumları açısından değerlendirildiklerinde, bu çocukların ilköğretim mezunu olanlarının en kalabalık grubu oluşturduğu görülmektedir. Buldukları yerde, çok düşük işlerde vasıfsız işçi olarak çalışan bu çocuklar, eğitimsiz olmaları dolayısıyla gelecekte daha iyi şartlarda çalışabilme imkânlarını da elde edemeyeceklerdir. Bu nedenle uzun vadeli büyümeyi yakalayabilmek için geleceğin kaliteli insan gücünü hazırlamak, bu genç nüfusu eğiterek onlara geleceğin mesleklerine uygun nitelikler kazandırmak önem arz etmektedir (Kayhan, 2012:196).

Bu noktada şu hususa da dikkat çekmek gerekiyor ki, mevsimlik tarım işçilerinin ilköğretim çağındaki çocuklarını da beraberlerinde çalışma ortamına götürmelerinin en önemli nedenlerinden birisi onları teslim edebilecekleri kimsenin geride kalmamasıdır. Ayrıca iş amaçlı bu mevsimlik göçler onlar için bir yaşam biçimidir ve doğal olarak çocukları da bu yaşam şekline ayak uydurmak durumundadır. Dolayısıyla böyle ailelerde doğmuş çocuklar, yoksulluğu adeta bir yazgı olarak yaşamakta ve çoğunlukla eğitim hayatlarında başarılı olabilmeye ayrıcalığını elde edememektedirler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Yöntem

Bu bölümde araştırma problemine uygun olarak seçilen araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntemler hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada mevsimlik tarım işçiliğinin kapsamı ve Türkiye'deki tarihsel geçmişi üzerinde durulmuştur. Mevsimlik tarım işçiliğine ihtiyaç duyan sosyo-ekonomik yapıya, mevsimlik tarım işçiliğinin işleyişine yer verilmiştir. Genel olarak çocuk işçiliği, çocuk haklarının evrensel boyutu üzerinde durulmuştur. Daha sonra çalışmamızın asıl amacı olan mevsimlik tarım işçisi ailelerin ortaokul çağındaki çocuklarının aileleriyle birlikte mevsimlik işlerde çalışmaktan kaynaklı yaşadıkları eğitim sorunları ve diğer sorunlar incelenmiştir. Araştırma nicel verilerin kullanıldığı bir çalışmadır. Nicel veriler karşılaştırmalı ilişkisel tarama modeli kullanılarak elde edilmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmamızın evrenini Adıyaman ili merkezinde bulunan 13.510 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Örneklem ise mevsimlik tarım işçiliğine katılımın yoğunluğundan dolayı eğitim öğretim ortamının olumsuz etkilendiği Osman Gazi Ortaokulu, Orhan Gazi Ortaokulu, 23 Nisan Ortaokulu, Malazgirt Ortaokulu, Zeynep Turgut Ortaokulu ve Mimar Sinan Ortaokulu'nun mevsimlik tarım işçiliği yapan 600 öğrencisidir. Örneklemimiz % ± 4 'lük yanılğı payıyla birlikte %95 güven düzeyi sağlayan tablo esas alınarak belirlenmiştir. Bu Güven Düzeyi tablosuna göre 10.000 kişilik evren büyüklüğü için önerilen örneklem büyüklüğü 566 kişidir (Sencer, 1989: 609).

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada mevsimlik tarım işçisi öğrencilere 60 soruluk bir anket ve bu öğrencilerin öğretmenlerine 21 sorudan oluşan bir değerlendirme ölçeği uygulanmıştır. Bu anket ve değerlendirme ölçeği araştırmacının kendisi tarafından hazırlanmıştır.

Anketin ilk 25 maddesi öğrencilerin kendileri ve aileleri ile ilgili kişisel ve ailevi bilgileri elde etmeye yöneliktir. Ankette bu sorulara yer verilmesinin nedeni mevsimlik tarım işçisi aile tipinin demografik özellikleri, eğitim durumları, ekonomik ve sosyal yapılarını ortaya koymaktır. 26-59. maddeler ise öğrencilerin mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili deneyim ve tutumlarını belirlemeye yöneliktir. Bu sorularla mevsimlik tarım işçiliğine kimin kararıyla ve nasıl gidildiği, bu işlerin kimler aracılığıyla bulunduğu, yılda kaç kez ve hangi tarım ürünlerinde çalışıldığı, ailede kimlerin bu işlerde çalıştıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Yıl içinde kaç gün mevsimlik tarım işçisi olarak çalışıldığı, çalışma ve yaşam koşulları, elde edilen paranın kim tarafından ne şekilde kullanıldığı ve öğrencilerin mevsimlik tarım işçiliğine karşı tutum ve duygularını belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur. Anket 2,3,4 ve 5 seçenekli sorulardan oluşmaktadır. Anketin son maddesi ise öğrencilerin mevsimlik tarım işçiliği sırasında yaşamış olabilecekleri özel bir olay ya da sorunu tespit etmek amacıyla hazırlanmış açık uçlu bir sorudur.

Araştırmamızın anketi 2014 Ekim ve Kasım aylarında uygulanmıştır. Öğrenciler 20-25 kişilik gruplara ayrılmıştır. Öğrencilerin soruları doğru anlayabilmeleri için gerekli rehberlik yapılmıştır.

Öğretmenlere yönelik hazırlanmış olan değerlendirme ölçeği 21 maddeden oluşmaktadır. Bu ölçekte mevsimlik tarım işçiliğinin öğrencilerin okul hayatları ve eğitim başarılarına; fiziksel, sosyal ve ruhsal gelişmelerine ve geleceklerine etkisini ortaya çıkarmak amacıyla hazırlanmış maddeler bulunmaktadır. Bu ölçeğin 1-20. maddeleri “hiç, nadiren, bazen, sık sık, her zaman” seçeneklerinden oluşan 5’li Likert ölçeğine göre hazırlanmıştır. Ölçeğin 21. maddesi öğretmenlerin mevsimlik

tarım işçiliğinde çalışan çocuklar ve gelecekleri ile ilgili düşüncelerini belirlemeye yönelik açık uçlu bir sorudan oluşmaktadır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada iki veri seti bulunmaktadır: 1) Mevsimlik tarım işçiliğinde aileleri ile birlikte çalışan çocuk ve ergen 600 katılımcının, ailesi ve kendisi ile ilgili ve mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili temel soruları içeren 60 maddeden oluşan ankete verdikleri cevaplar ve 2) Bu çocukların öğretmenleri olan 60 katılımcının, mevsimlik tarım işçiliğinin, öğrencilerin eğitimine ve gelişimlerine etkisine yönelik 21 maddelik değerlendirmeleri.

Mevcut araştırma, temelde betimsel bir çalışma olduğundan, yukarıda sözü edilen iki veri seti için betimsel istatistikler (descriptive statistics) yürütülmüştür. Betimsel istatistik gözlem sonuçlarını bazı istatistiki ölçülerle betimlemeyi konu edinen istatistik teknik ve yöntemleri kapsar. Betimsel istatistik genelde çok sayıda birimden elde edilen verileri özetlemeyi, verileri niteliklerine göre ayırmayı amaçlar (Balcı, 2005:194).

Araştırmanın birinci veri setini oluşturan öğrencilere yönelik anketin sonuçları SPSS programında değerlendirilmiştir. Her madde için elde edilen veriler ayrı ayrı analiz edilerek tablolaştırılmıştır. Her madde için oluşturulan tabloda verilere ait sıklık ve yüzde oranları verilmiştir. Ayrıca bu bölümde çocukların cinsiyeti, yaşı ve sınıfı açısından cevaplarda farkın olup olmadığını belirlemeye yönelik Ki-kare Bağımsızlık Testi analizi de uygulanmıştır. Balcı'ya göre (Akt.: Karasar: 1982 ve Siegel: 1977: 231) Ki-kare Bağımsızlık Testi, parametrik olmayan bir istatistiksel test olup verilerin frekansları gösterir biçimde olmasını gerektirmektedir. Frekanslar iki veya daha çok kategoriye yerleştirilirler. Ki-kare testinin uygulanabilmesi için her hücrede beklenen değerın sıfır olmaması ve beklenen değeri beşin altında olan hücre sayısının %20'sini geçmemesi gerekir.

Bu araştırmanın ikinci veri seti, araştırma örneklemini belirleyen okullarda öğretmen olarak çalışan 60 katılımcının, mevsimlik tarım işçiliğinde çalışmanın, öğrencilerin eğitimine etkilerine yönelik değerlendirmelerini içermektedir. Bu sorular özel olarak mevsimlik tarım işçiliğinde çalışan öğrencilerin değerlendirilmesine yöneliktir. Likert Tipi dereceleme esasına göre düzenlenmiş bu sorularda, öğretmenler her bir soru için “Hiç, Nadiren, Bazen, Sık Sık, Her zaman” seçeneklerinden birini işaretlemişlerdir. Bu değerlendirme sonuçları Tablo 60’da yer almaktadır. Ayrıca öğretmenlerden elde edilen bu veriler yorumlanarak mevsimlik tarım işçiliğinin öğrencilerin başta eğitimleri olmak üzere çeşitli açılardan gelişimlerine etkisi ortaya konmuştur.

Anketin 21. Maddesi, “mevsimlik tarım işçiliğinde çalışan çocuklar ve gelecekleri ile ilgili öğretmenlerin düşüncelerine” yönelik açık uçlu bir soru olduğundan tabloda yer almamaktadır. Bu soruya verilen yanıtlar ayrıca sözel olarak değerlendirilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde araştırmamızda veri toplama aracı olarak kullanılan öğrencilere yönelik 60 maddelik anket ve bu öğrencilerin öğretmenlerinden alınan 21 maddelik değerlendirme ölçeğinin sonuçları analiz edilerek yorumlanmıştır. Hem anket hem de değerlendirme ölçeğinin son maddeleri açık uçlu birer sorudan oluşmaktadır. Öğrenci ve öğretmenlerin bu sorulara verdikleri yanıtlar ayrıca yorumlanmıştır.

Mevcut araştırma, temelde betimsel bir çalışma olduğundan, yukarıda sözü edilen veriler için betimsel istatistikler (descriptive statistics) yürütülmüştür. Bu bölümde, ayrıca çocukların cinsiyeti, yaşı ve sınıfı açısından cevaplarda farkın olup olmadığını belirlemeye yönelik Ki-kare Bağımsızlık Testi analizi de uygulanmıştır. İlk olarak betimsel analiz sonuçları, ikinci olarak ki-kare analizi sonuçları, üçüncü sırada ise öğretmenlerin değerlendirmelerine ilişkin betimsel analiz sonuçları yer almaktadır.

4.1. Öğrencinin Kendisi, Ailesi ve Mevsimlik Tarım İşçiliği İle İlgili Temel Sorulara İlişkin Analiz Sonuçları

4.1.1. Cinsiyet

Tablo 1. Cinsiyet dağılımı.

	N	%
Kız	248	41,3
Erkek	352	58,7
Toplam	600	100

Araştırmada yer alan 600 katılımcıdan 248'i kız (%41,3), 352'si erkektir (%58,7) (bkz. Tablo 1). Tablo 1'den, çalışmada yer alan erkek çocukların sayıca daha fazla olduğu görülmektedir. Bu bulgu, kız çocuklarının eğitime katılımının erkek

çocuklara göre daha düşük olması ya da kız çocukların bu anket çalışmasına katılma konusunda erkeklere göre daha çekingen davrandıklarıyla açıklanabilir.

4.1.2. Yaş

Tablo 2. Yaş.

	N	%
10-11 Yaş	122	20,3
12-13 Yaş	285	47,5
14-15 Yaş	193	32,2
Toplam	600	100

Çocukların yaşlarına ilişkin sıklık ve yüzdeler Tablo 2’de yer almaktadır. Buna göre, çocukların yaklaşık yarısı (%47,5) 12-13 yaşlarındadır.

4.1.3. Okudukları sınıf

Çocukların okudukları sınıfa ilişkin sıklık ve yüzdeler Tablo 3’te yer almaktadır. Buna göre, en yüksek oran 8. Sınıf çocukları (%33,2) için elde edilmiştir. Tablo 3’ten, katılımcı çocukların büyük bölümünün 7. ve 8. Sınıf öğrencisi olduğu görülmektedir. Çocukların yaşı ile mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştırılma durumları arasında bir doğru orantının varlığından söz edilebilir.

Tablo 3. Sınıflara göre dağılım.

	N	%
5. Sınıf	122	20,3
6. Sınıf	109	18,2
7. Sınıf	170	28,3
8. Sınıf	199	33,2
Toplam	600	100

4.1.4. Ailelerin üye sayısı

Çocukların, kendileri ile birlikte ailelerinin kaç kişiden oluştuğuna ilişkin cevapları Tablo 4’te yer almaktadır. Tablo 4’e göre, çocukların büyük bir bölümü (%56,0) 6-8

kişilik aile büyüklüğüne sahiptir. Sonraki yüksek oran (%32,2) 3-5 kişilik aile büyüklüğüne aittir. Sekiz kişiden daha büyük aileye sahip çocuk sayısı ve oranı (toplam %11,8) ise görece olarak düşüktür. 6-8 kişilik aile yapısı genel olarak kalabalık aile tipi olarak tarif edilebilir. Ancak mevsimlik tarım işçiliğinin, Adıyaman yöresinde geleneksel kalabalık aile tipinden birkaç kişilik çekirdek aile tipine doğru kaydığı da bu sonuçlardan çıkarılabilir.

Tablo 4. Ailelerin üye sayısı.

	N	%
3-5 Kişi	193	32,2
6-8 Kişi	336	56,0
9-11 Kişi	63	10,5
12-14 Kişi	8	1,3
Toplam	600	100

4.1.5. Öğrenci kardeş sayısı

Tablo 5. Kardeş öğrenci sayısı.

	N	%
1-2 Kardeş	214	35,7
3-4 Kardeş	279	46,5
5-6 Kardeş	96	16,0
7+ Kardeş	11	1,8
Toplam	600	100

Çocukların, kendileri ile birlikte kaç kardeşinin öğrenci olduğuna ilişkin cevapları Tablo 5'te yer almaktadır. Tablo 5'e göre, çocukların büyük bir bölümü (%46,5) 3-4 kardeşten biridir. Sonraki yüksek oran (%35,7) 1-2 kardeş kategorisine aittir. Beş ve daha fazla kardeş kategorilerine verilen cevapların toplam oranı (%17,8) ise nispeten daha düşük olmuştur. 3-4 öğrenci kardeş dışında bir de okula gitmeyen aile üyeleri ve anne baba düşünüldüğünde mevsimlik tarım işçisi ailelerin kalabalık bir yapısının olduğu bu maddeyle de ortaya çıkmış oluyor.

4.1.6. İlkokul öğrencisi kardeş sayısı

Tablo 6. İlkokul öğrencisi kardeş sayısı.

	N	%
0 Kardeş	264	44,0
1-2 Kardeş	290	48,3
3-4 Kardeş	38	6,3
5+ Kardeş	8	1,3
Toplam	600	100

Çocukların ilkokul öğrencisi kardeş sayıları Tablo 6’da yer almaktadır. İlkokulda okuyan kardeş sayısı açısından en yüksek oran %48,00 ile 1-2 kardeş kategorisine aittir.

4.1.7. Ortaokul öğrencisi kardeş sayısı

Tablo 7. Ortaokul öğrencisi kardeş sayısı.

	N	%
0 Kardeş	197	32,8
1-2 Kardeş	347	57,8
3-4 Kardeş	43	7,2
5+ Kardeş	12	2,0
Ara Toplam	599	99,8
Kayıp Veri	1	0,2
Toplam	600	100

Çocukların ortaokul öğrencisi kardeş sayıları Tablo 7’de yer almaktadır. Ortaokulda en yüksek oran % 57,8 ile yine 1-2 kardeş kategorisine aittir.

4.1.8. Annenin hayatta olma durumu

Tablo 8. Annenin sağ olma durumu.

	N	%
Hayatta	579	96,5
Hayatta Değil	21	3,5
Toplam	600	100

Çocukların %96,5’inin annesi sağ olup, annesi hayatta olmayanların oranı ise %3,5’tir.

4.1.9. Babanın hayatta olma durumu

Tablo 9. Babanın sağ olma durumu.

	N	%
Hayatta	572	95,3
Hayatta Değil	28	4,7
Toplam	600	100

Çocukların %95,3'ünün babası hayattadır; babası hayatta olmayanların oranı ise %4,7'dir. Mevsimlik tarım işçisi çocukların büyük oranda anne ve babalarının sağ olması bu işi öz anne ve babalarıyla yaptıklarını ortaya koymaktadır. Bu sonuçtan çocuklardaki bu çalışma durumunun kendi ailelerinin kararı olduğu, çocukların başkaları tarafından zorla çalıştırılmadığı sonucuna ulaşılabilir.

4.1.10. Anne ve babanın birlikte olma durumu

Tablo 10. Anne ve babanın birlikte yaşama durumu.

	N	%
Birlikte	573	95,5
Birlikte Değil	27	4,5
Toplam	600	100

Çocukların anne ve babasının birlikte veya ayrı olması durumuna ilişkin soruya verdikleri cevaplar Tablo 10'da verilmiştir. Tablo 10'dan, çocukların %95,5'inin anne ve babası birlikte iken %4,5'inin ayrı olduğu görülmektedir. Bu sonuçtan yola çıkarak mevsimlik tarım işçisi ailelerin parçalanmış aile tipi olmadığı söylenebilir.

4.1.11. Annenin eğitim durumu

Tablo 11. Anne eğitim durumu.

		N	%
Anne	Okula Gitmemiş	208	34,7
	İlkokul	260	43,3
	Ortaokul	101	16,8
	Lise	31	5,2
	Toplam	600	100

Çocukların annesinin eğitim durumuna ilişkin sonuçlar ise Tablo 11’de yer almaktadır. Tablo 11’den, annenin eğitim durumuna ilişkin en yüksek oran (%43,3) ilkokul için elde edilmiştir. Sonraki oranlar sırasıyla %34,7 hiç okula gitmemiş olmak, %16,8 ortaokul ve %5,2 lise kategorileri için elde edilmiştir.

Mevsimlik tarım işçisi öğrencilerin annelerinin eğitim durumları incelendiğinde hiç okula gitmemiş ya da sadece ilkokul mezunu olanların oranlarının toplamda % 80 civarında olduğu görülmektedir. Bu sonuç mevsimlik tarım işçiliğini bir geçim kaynağı ve çalışma biçimi olarak seçen ailelerde annenin eğitim durumunu ortaya koymaktadır. Bu durum okutulmayan kız çocuklarının geleceği ile ilgili bir fikir vermektedir.

4.1.12. Babanın eğitim durumu

Tablo 12. Babanın eğitim durumu.

		N	%
Baba	Okula Gitmemiş	79	13,2
	İlkokul	230	38,3
	Ortaokul	208	34,7
	Lise	83	13,8
	Toplam	600	100

Çocukların babasının eğitim durumuna ilişkin sonuçlar ise Tablo 12’de yer almaktadır. Tablo 12’den, babanın eğitim durumuna ilişkin en yüksek oran (%38,3) yine ilkokul için elde edilmiştir. Sonraki oranlar sırasıyla %34,7 ortaokul, %13,8 lise, %13,2 hiç okula gitmemiş olmak kategorileri için elde edilmiştir.

Mevsimlik tarım işçisi babaların eğitim durumları annelerle kıyaslandığında sonucun nispeten daha olumlu olduğu görülür. Hiç okula gitmemiş ya da ilkokul mezunu olan babaların oranı % 50 civarındadır. Sonuçlar, babaların eğitim seviyelerinin annelere göre daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonucu bu aile tipinde erkek çocukların kız çocuklara oranla okullaşma durumlarının daha yüksek olması ile açıklamak mümkündür.

4.1.13. Evde anne, baba ve kardeşler dışında birlikte yaşayanların varlığı

Tablo 13. Anne, baba ve kardeş dışında evde yaşayan başka birinin olup olmadığı.

	N	%
Evet	92	15,3
Hayır	508	84,7
Toplam	600	100

Evde anne, baba ve kardeşler dışında birlikte yaşayan birinin olup olmadığı sorusuna, çocukların %15,3'ü "evet, var", %84,7'si "hayır, yok" olarak cevap vermiştir (bkz. Tablo 13). Bu bulgu mevsimlik tarım işçiliği yapan sosyo-ekonomik durumları zayıf olan ailelerin de kalabalık geleneksel aile tipinden modern çekirdek aile tipine doğru bir değişim gösterdiklerini ortaya koyar.

4.1.14. Evlerinin Sahibi Olma Durumu

Tablo 14. Yaşanılan evin sahibi olma durumu.

	N	%
Bize Ait	389	64,8
Kiracı	155	25,8
Akrabamızın	56	9,3
Toplam	600	100

Yaşadıkları evin kendilerinin olup olmadığı yönündeki soruya, çocukların %64,8'i "bize ait", %25,8'i "kiracıyız", %9,3'ü ise "akrabamızın" yanıtını vermişlerdir. Buradan katılımcıların büyük çoğunluğunun kendi evlerinde oturdukları anlaşılmaktadır (bkz. Tablo 14).

4.1.15. Gelir durumu

Tablo 15. Düzenli gelir sahibi olma durumu.

	N	%
Evet	246	41,0
Hayır	354	59,0
Toplam	600	100

Ailenin düzenli bir gelirinin olup olmadığına yönelik soruya çocukların verdikleri cevaplar Tablo 14’te verilmiştir. Çocukların %59,0’u düzenli bir gelirlerinin olmadığını söylerken, %41,0’i olduğunu bildirmiştir. Bu soruya verilen yanıtlardan yola çıkarak mevsimlik tarım işçiliğinin bu işi yapan ailelerin çoğunda ek gelir getiren bir iş değil de temel geçim kaynağı olduğu belirtilebilir.

4.1.16. Çocukların maddi durum değerlendirilmesi

Tablo 16. Maddi durumun çocuklar tarafından değerlendirilmesi.

	N	%
Çok Kötü	21	3,5
Kötü	115	19,2
Orta	375	62,5
İyi	89	14,8
Toplam	600	100

Tablo 16’da, çocukların ailelerinin maddi durumunu nasıl değerlendirdikleri bilgisi yer almaktadır. Tablo 16’dan, en yüksek oranla (%62,5) çocukların maddi durumlarını “orta” olarak değerlendirdiği görülmektedir. Sonraki yüksek oranlar (%19,2 ve %14,8) sırasıyla “kötü” ve “iyi” kategorilerine aittir. Maddi durumlarının “çok kötü” olduğunu düşünen çocukların oranı ise (%3,5) oldukça düşüktür. Türkiye’de açlık ve yoksulluk sınırı ile ilgili olarak Türk-İş’in TÜİK verilerinden yola çıkarak yaptığı açıklamaya göre 2014 Nisan ayında dört kişilik bir ailenin açlık sınırı 1.136.43 TL, yoksulluk sınırı ise 3.800 TL olarak hesaplanmıştır. Bu istatistikler ile mevsimlik tarım işçisi öğrencilerin ekonomik durum değerlendirilmesi karşılaştırıldığında öğrencilerin büyük oranda ailelerinin maddi durumlarını “orta” derecede değerlendirmeleri onların içinde buldukları yoksulluk ve yoksunluğun tam olarak farkında olmadıklarını göstermektedir. Ekonomik düzeyi yakın olan ailelerin aynı çevrede bir arada yaşıyor olmaları bu çocukların kendi durumlarını objektif olarak değerlendirme şanslarını ortadan kaldırmaktadır.

4.1.17. Annenin mesleği

Tablo 17. Annenin mesleği.

	N	%
Ev Hanımı	568	94,7
Sigortasız Çalışıyor	17	2,8
Sigortalı Çalışıyor	15	2,5
Toplam	600	100

Çocukların annelerinin mesleğine ilişkin sonuçlar Tablo 17’de verilmiştir. Tablo 17’den izlenebileceği gibi, çocukların %94,7’sinin annesi ev hanımı olup, sigortasız veya sigortalı bir işte çalışma oranlarının (sırasıyla %2,8 ve %2,5) oldukça düşük olduğu görülmektedir. Anne mesleği ile ilgili değerlendirme sonuçları annenin eğitim durumu sonuçlarının gösterildiği Tablo 11 ile paralellik göstermektedir. % 80 civarında hiç okula gitmemiş ya da ilkokul mezunu annelerin meslek grubu olarak ev hanımı kategorisinde yoğunlaşmaları eğitim görmemiş olmalarının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

4.1.18. Babanın mesleği

Tablo 18. Babanın mesleği.

	N	%
İşsiz	192	32,0
Sigortasız Çalışıyor	226	37,7
Sigortalı Çalışıyor	181	30,2
Emekli	1	0,2
Toplam	600	100

Çocukların babalarının mesleklerine ilişkin sonuçlar Tablo 18’de verilmiştir. Tablo 18’den izlenebileceği gibi, çocukların %37,7’sinin babalarının sigortasız bir işte çalıştığı, %30,2’sinin sigortalı bir işte çalıştığı, ancak babaların %32,0 gibi oldukça yüksek bir oranla işsiz olduğu da görülmektedir.

Bu ailelerde babalar meslek ve çalışma durumu açısından annelerle karşılaştırıldığında sigortalı ya da sigortasız bir işte çalışma oranlarının % 70

civarında olduğu annelerinse tamamına yakınının ev hanımı olduğu görülmektedir. Bu duruma göre, mevsimlik tarım işçiliği yapan aileler, babanın aile reisi olduğu feodal aile tipidir. Ancak bu ailelerde % 32 oranında ortaya çıkan babanın işsizlik durumu ise Türkiye'deki işsizlik sorununu ortaya koyar.

4.1.19. Düzenli geliri olan aile üyesi

Tablo 19. Mevsimlik tarım işçiliği dışında ailede eve para getiren birinin olma durumu.

	N	%
Yok	191	31,8
Babam	303	50,5
Annem	29	4,8
Ağabeyim	54	9,0
Ablam	23	3,8
Toplam	600	100

Mevsimlik tarım işçiliğine gidilmeyen dönemlerde eve düzenli para getiren birinin olup olmadığı sorusuna, çocukların %31,8'i hayır cevabını verirken, %50,5'inin eve parayı babalarının getirdiğini söylemiştir. Anne ve büyük kardeşlerin eve para getirdiğini söyleyenlerin toplam oranı (%17,6) ise nispeten düşük kalmıştır (bkz. Tablo 19). Ailelerin % 50'sinde düzenli geliri olan aile üyesi olarak babanın gösterilmesi bir önceki tablo ile paralellik gösterir. % 32 civarında karşımıza çıkan ailede düzenli geliri olan hiç kimsenin bulunmadığı sonucu ise bu aile tipindeki işsizlik sorununu ve bu ailelerin sadece mevsimlik tarım işçiliği yaparak geçindikleri gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.

4.1.20. Çocuklarda kalıcı hastalık

Tablo 20. Çocuklarda kalıcı bir hastalık olma durumu.

	N	%
Evet	101	16,8
Hayır	499	83,2
Toplam	600	100

Çocukların sağlık durumu ile ilgili elde edilen sıklık ve oran Tablo 20’de yer almaktadır. Tablo 20’den de takip edilebileceği gibi, araştırmada yer alan çocukların %16,8’inde kalıcı bir hastalık ve/veya rahatsızlık bulunmaktadır.

4.1.21. Babada kalıcı hastalık

Tablo 21. Babalarda kalıcı bir hastalık olma durumu.

	N	%
Evet	178	29,7
Hayır	422	70,3
Toplam	600	100

Çocukların %29’7’sinin babalarında kalıcı bir hastalık ve/veya rahatsızlık bulunmaktadır (bkz. Tablo 21).

4.1.22. Annede kalıcı hastalık

Tablo 22. Annelerde kalıcı bir hastalık olma durumu.

	N	%
Evet	192	32,0
Hayır	408	68,0
Toplam	600	100

Çocukların %32,0’sinin annelerinde kalıcı bir hastalık ve/veya rahatsızlık bulunmaktadır (bkz. Tablo 22).

4.1.23. Kardeşlerde kalıcı hastalık

Tablo 23. Kardeşlerde kalıcı bir hastalık olma durumu.

	N	%
Evet	99	16,5
Hayır	501	83,5
Toplam	600	100

Çocukların %16,5'inin kardeşlerinde kalıcı bir hastalık ve/veya rahatsızlık bulunmaktadır (bkz. Tablo 23).

4.1.24. Engelli veya kalıcı hastalığı olan kardeşin mevsimlik işçiliğe iştiraki

Tablo 24. Mevsimlik tarım işçiliğine iştirak eden engelli ya da kalıcı rahatsızlığı olan kardeşler.

	N	%
Evet	83	13,8
Hayır	517	86,2
Toplam	600	100

Çocukların engelli ya da kalıcı rahatsızlığı olan kardeşlerinin de kendileri ile birlikte mevsimlik tarım işçiliğine iştirak ettiğini belirtenlerin oranı %13,8'dir (bkz. Tablo 24). Yukarıdan da takip edilebileceği gibi, kardeşlerinde kalıcı rahatsızlık olduğunu bildirenlerin oranı %16,5 idi.

4.1.25. Ailede genelde söz sahibi

Tablo 25. Ailede söz sahibi kişi.

	N	%
Baba	253	42,2
Anne	28	4,7
Baba ve Anne	232	38,7
Baba, Anne ve Çocuklar	87	14,5
Toplam	600	100

Çocuklara ailelerindeki karar süreçleri ile ilgili de sorular sorulmuştur. Bu doğrultuda, çocukların ailede genel olarak kimin söz sahibi olduğu sorulmuştur. Çocukların %42,2'si babalarının, %4,7'si annelerinin, %38,7'si anne ve babalarının

birlikte söz sahibi olduklarını bildirmiştir. Çocuklardan %14,5'i karar vermede kendilerinin de söz sahibi olduğu bildirilmiştir (bkz. Tablo 25).

4.1.26. Tarım işçiliğine gidilmesi kararında söz sahibi

Tablo 26. Tarım işçiliğine gidilmesi kararında söz sahibi olanların durumu.

	N	%
Baba	163	27,2
Anne	43	7,2
Baba ve Anne	257	42,8
Baba, Anne ve Çocuklar	137	22,8
Toplam	600	100

Çocuklara ayrıca tarım işçiliğine gidilmesi kararında kimin söz hakkı olduğu da sorulmuştur. Çocuklardan %27,2'si babalarının, %7,2'i annelerinin, %42,8'i anne ve babalarının birlikte söz sahibi olduğunu belirtmiştir. Bu konudaki kararda kendilerinin de söz hakkı olduğunu bildirenlerin oranı %22,8'dir (bkz. Tablo 26). Bu ailelerde Tablo 25'te görüldüğü üzere ağırlıklı olarak baba söz sahibiyken mevsimlik tarım işçiliğine gitme konusunda anne ve babanın ortak kararının etkili olduğu görülmektedir. Tablo 26'daki sonuçlardan yola çıkarak bu aileler çocukların bakış açılarına göre demokratik aile olarak değerlendirilebilir.

4.1.27. Ailede mevsimlik tarım işçiliğine gidenler

Tablo 27. Mevsimlik tarım işçiliğine gidenler.

	N	%
Ailenin Tamamı	292	48,7
Anne ve Çocuklar	222	37,0
Baba ve Çocuklar	54	9,0
Sadece Çocuklar	32	5,3
Toplam	600	100

Ailede kimlerin mevsimlik tarım işçiliğine gittiği yönündeki soruya, çocukların %48,7'si tüm ailenin, %37,0'si sadece anne ve çocukların, %9,0'u sadece baba ve çocukların mevsimlik tarım işçiliğine gittiklerini belirtmiştir. Sadece çocukların

mevsimlik tarım işçiliğinde çalıştığını söyleyenlerin oranı ise %5,3'tür (bkz. Tablo 27).

Bu maddenin sonuçlarına göre mevsimlik tarım işçi ailelerin çoğunda aile üyelerinin tamamı işe gitmektedir. Bu durum mevsimlik tarım işçiliğinin bu ailelerin temel geçim kaynağı olduğunu gösterir. Ayrıca baba olmadan anne ve çocuklarla mevsimlik tarım işçiliğine gidenlerin oranı da ikinci sıradadır. Bu durumu babanın kalıcı bir işte çalışıyor olması ile açıklamak mümkündür.

4.1.28. Ailede mevsimlik tarım işçiliğinde çalışanlar

Tablo 28. Ailede mevsimlik tarım işçiliğinde çalışanlar.

	N	%
Kız Çocuklar	20	3,3
Erkek Çocuklar	57	9,5
Kız ve Erkek Çocuklar	130	21,7
Anne, Baba ve Çocuklar	385	64,2
Anne ve Çocuklar	7	1,2
Baba ve Çocuklar	1	0,2
Toplam	600	100

Ailede kimlerin mevsimlik tarım işçiliğinde çalıştığı yönündeki soruya, çocukların %64,2'si tüm ailenin, %21,7'i kız ve erkek çocukların, %9,5'i erkek çocukların, %1,2'si anne ve çocukların, %0,2'si baba ve çocukların mevsimlik tarım işçiliğinde çalıştığını belirtmiştir. Sadece kız çocuklarının mevsimlik tarım işçiliğinde çalıştığını söyleyenlerin oranı ise %3,3'tür (bkz. Tablo 28).

4.1.29. Yılda kaç kez mevsimlik tarım işçiliğine gidildiği

Tablo 29. Yıl içinde mevsimlik tarım işçiliğine gidilme sıklığı.

	N	%
Yılda 1 Kez	340	56,7
Yılda 2 Kez	156	26,0
Yılda 3 Kez	52	8,7
Yılda 4 Kez	34	5,7
Yılda 5+ Kez	18	3,0
Toplam	600	100

Yılda kaç kez mevsimlik tarım işçiliğine gidildiğine ilişkin sonuçlar Tablo 29'da verilmiştir. Çocukların verdikleri cevaplara göre, ailelerin %56,7'si yılda bir kez, %26,0'sı yılda iki kez, %8,7'si üç kez, %5,7'si dört kez, %3,0'ü beş ve daha fazla kez mevsimlik tarım işçiliğine gitmektedir.

Araştırmanın bu maddesinden çıkan sonuçlara göre ağırlıklı olarak yılda bir kez mevsimlik tarım işçiliğine gidiliyor olmasını Adıyaman'daki kayısı işçilerinin yoğunluğuna bağlamak mümkündür. Adıyaman'ın Malatya'ya komşu olması ve kayısı hasat döneminin okulların tatil dönemine denk gelmesi bu sonucun nedeni olarak gösterilebilir.

4.1.30. Hangi tarım ürünlerinde çalışıldığı

Tablo 30. Çalışılan tarım ürünleri.

		N	%
1 Tür Ürün	Kayısı	219	36,5
	Fındık	34	5,7
	Üzüm	29	4,8
	Pamuk	24	4,0
	Biber	21	3,5
	Patates	11	1,8
	Tütün	8	1,3
	Elma	3	0,5
2 Tür Ürün	Kayısı - Fındık	62	10,3
	Kayısı - Üzüm	20	3,3
	Kayısı -Biber	13	2,2
	Kayısı - Pamuk	12	2,0
	Kayısı -Tütün	7	1,2
	Kayısı -Elma	7	1,2
	Üzüm -Tütün	5	0,8
	Pamuk - Fındık	4	0,7
	Kayısı-Patates	4	0,7
	Pamuk -Biber	4	0,7
	Pamuk - Üzüm	2	0,3
	Fındık- Üzüm	2	0,3
	Fındık -Şeker Pancarı	2	0,3
	Fındık -Biber	1	0,2
	Patates- Üzüm	1	0,2
	Patates- Üzüm	1	0,2
	Tütün-Biber	1	0,2
3 Tür Ürün	Kayısı - Pamuk - Fındık	18	3,0
	Kayısı - Fındık -Patates	7	1,2
	Kayısı - Fındık -Tütün	6	1,0
	Kayısı - Fındık - Üzüm	4	0,7

Kayısı - Pamuk - Patates	2	0,3
Kayısı - Pamuk - Üzüm	2	0,3
Kayısı - Pamuk - Biber	2	0,3
Kayısı - Fındık - Elma	2	0,3
Kayısı - Fındık - Şeker Pancarı	2	0,3
Kayısı - Patates - Üzüm	2	0,3
Kayısı - Üzüm - Biber	2	0,3
Kayısı - Fındık - Ceviz	1	0,2
Kayısı - Pamuk - Şeker Pancarı	1	0,2
Kayısı - Fındık - Biber	1	0,2
Kayısı - Patates - Şeker Pancarı	1	0,2
Pamuk - Fındık - Üzüm	1	0,2
Kayısı - Pamuk - Nar	1	0,2

Yıl içinde hangi tarım ürünlerinde çalışıldığına ilişkin cevaplar Tablo 30'da yer almaktadır. Tablo 30'dan izlenebileceği gibi, yıl içinde çok çeşitli ürünlerde çalışılmaktadır. Çocukların büyük bir bölümü tek bir üründe çalıştıklarını belirtmiştir. Oranları en yüksek olan bu tür cevaplar, “kayısı” ve “fındık” ve “üzüm” seçenekleri için elde edilmiştir; çocukların %36,5'i “kayısı”, %5,7'si “fındık” ve %4,8'i “üzüm” cevabını vermiştir. Ancak birden fazla seçeneği işaretleyen çocukların cevaplarında bu ürünleri yeniden görmek mümkündür.

Tablo 30-a. Kaç farklı üründe çalışıldığı.

	N	%
1 Tür Ürün	349	58,2
2 Tür Ürün	148	24,7
3 Tür Ürün	55	9,2
4 + Tür Ürün	48	8,00
Toplam	600	100

Cevaplar ürün sayısı bakımından kategoriye ayrıldığında (bkz. Tablo 30-a), çocukların %58,2'sinin tek tür ürün belirttikleri, %24,7'sinin iki tür ürün belirttikleri, %9,2'sinin üç tür ürün belirttikleri ve %8,0'inin 4 ve daha fazla tür ürün belirttikleri görülmektedir.

4.1.31. Kimler aracılığıyla mevsimlik tarım işlerinin bulunduğu

Tablo 31. Mevsimlik tarım işlerinin bulunma yolu.

	N	%
Elçiler	278	46,3
Akrabalar	178	29,7
Aile Tanıdıkları	109	18,2
Diğer	35	5,8
Toplam	600	100

Mevsimlik tarım işlerinin nasıl bulunduğuna ilişkin sonuçlar Tablo 31’de yer almaktadır. Buna göre, ailelerin %46,3’ü elçiler, %29,7’si akrabalar, %18,2’si aile tanıdıkları aracılığıyla mevsimlik tarım işlerini bulmaktadır. Elçiler aracılığıyla iş bulanlar günlük kazançlarının belli bir yüzdesini elçilere vermeyi kabul ederek onlarla anlaşmaktadır. Elçilik mevsimlik tarım işçiliğinin ortaya çıkardığı bir sektördür ve devletin herhangi bir kanalıyla kontrolleri yapılmamakta kazançlarının vergisini ödememektedirler.

4.1.32. Ulaşım

Tablo 32. Mevsimlik işlerin yapıldığı yerlere ulaşım.

	N	%
Minibüsle	436	72,7
Şehirlerarası Otobüsle	56	9,3
Kamyonetle/Kamyonla	34	5,7
Diğer	74	12,3
Toplam	600	100

Mevsimlik tarım işlerinin yapıldığı yerlere hangi olanaklarla gittiklerine ilişkin sonuçlar Tablo 32’de verilmiştir. Tablo 32’den de izlenebileceği gibi, ailelerin %72,7’si minibüsle, %9,3’ü şehirlerarası otobüsle, %5,7’si ise Kamyonetle/Kamyonla iş bölgesine ulaşmaktadır. Minibüsle yolculuk edildiği bu maddenin yüzdesi en yüksek çıkan seçeneğidir. Bu sonuç yolculuğun güvenliğinin çok da öncelik olarak görülmediğini göstermektedir.

4.1.33. Tarım işçiliği yapılan bölgede ne kadar süreyle kaldığı

Tablo 33. Mevsimlik işte çalışma süresi.

	N	%
10-20 Gün	143	23,8
20-30 Gün	228	38,0
30-45 Gün	148	24,7
45-60 Gün	81	13,5
Toplam	600	100

Tarım işçiliği yapılan bölgede ne kadar süre ile kaldıkları sorusuna ilişkin çocukların cevapları Tablo 33'te verilmiştir. Buradan, %23,8'inin 10-20 gün, %38,0'inin 20-30 gün, %24,7'sinin 30-45 gün bölgede kaldıkları görülmektedir. Daha uzun sürelerle bölgede kalanların oranı (%13,5) da düşük değildir. Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere öğrenciler okullarında bulunmaları gereken zamanlarını ya da tatillerinin önemli bir kısmını mevsimlik tarım işçiliği yaparak geçirmektedir.

4.1.34. İl içinde tarım işçiliği yapılması

Tablo 34. İl içinde (Adıyaman) mevsimlik tarım işlerine gidilmesi.

	N	%
Evet	249	41,5
Hayır	351	58,5
Toplam	600	100

Yaşadıkları ilde de tarım işçiliği yapıp yapmadıklarına dair soruya çocukların %41,5'i "evet" cevabını vermiştir (bkz. Tablo 34).

4.1.35. Barınma olanakları

Tablo 35. Çalışılan bölgede barınma yerleri.

	N	%
Çadırda	334	55,7
İşverenin Gösterdiği Evlerde	215	35,8
Devletin Sağladığı Barınaklarda	10	1,7
Diğer	41	6,8
Toplam	600	100

Mevsimlik tarım işçiliği yaptıkları bölgelerde barınma olanaklarına ilişkin cevaplar Tablo 35'te yer almaktadır. Tablo 35'den, ailelerin %55,7'sinin çadırda, %35,8'inin işverenin gösterdiği evlerde, %1,7'sinin devletin sağladığı barınaklarda kaldıkları görülmektedir. Oldukça yüksek bir oranın çadırlarda barındığı görülmekte olup daha önce de açıklandığı gibi bu durumun da sağlık açısından türlü sakıncalar doğurduğu söylenebilir.

4.1.36. Kaç kişiyle barındığı

Tablo 36. Çadırlardaki kişi sayısı.

	N	%
3-4 Kişi	146	24,3
5-6 Kişi	251	41,8
7-8 Kişi	141	23,5
9+ Kişi	62	10,3
Toplam	600	100

İş bölgesinde barındıkları mekânlarda kaç kişinin kaldığına ilişkin sonuçlar Tablo 36'da yer almaktadır. Buna göre, ailelerin % 24,3'ü 3-4 kişiyle; %41,8'i 5-6 kişiyle, %23,5'i 7-8 kişi ile kalmaktadır. Daha fazla sayıda kişi ile kaldığını bildirenlerin oranı (%10,0) ise hiç de az değildir. Mevsimlik tarım işçiliğinde çalışan aileler genellikle çok çocuklu olduklarından ve bu aileler ailece çalışmayı tercih ettiklerinden çadırlarda sağlığa elverişli olmayan koşullarda kalabalık bir şekilde barınmaktadırlar.

4.1.37. Çadırların kurulma yerleri

Tablo 37. Çadırların kurulduğu yerler.

	N	%
Tarlanın Kenarında	271	45,2
İşverenin Evinin Yanında	207	34,5
Köy Gibi Yerleşim Yerlerinde	58	9,7
Diğer	64	10,7
Toplam	600	100

Mevsimlik tarım işçiliği sırasında çadırlarını nerede kurdukları sorusuna verilen cevaplar Tablo 37’de yer almaktadır. Çocukların %45,2’si “tarlanın kenarında”, %34,5’i “işverenin evinin yanında”, %9,7’si “köy gibi yerleşim yerlerinde cevabını vermiştir. Yüksek oranda çadırların tarla kenarlarında kurulduğu ifade edilmiştir. Bu durum çeşitli zehirlenme ve hastalıklara sebep olmaktadır.

4.1.38. Yemek olanakları

Tablo 38. Yemek ihtiyacının karşılanma şekli.

	N	%
İşveren Tarafından Verilir	260	43,3
Çadırlarda Kendimiz Yaparız	260	43,3
Elçinin Görevlendirdiği Biri Hazırlar	57	9,5
Diğer	23	3,8
Toplam	600	100

Yemek ihtiyaçlarının nasıl karşılandığına dair sonuçlar Tablo 38’de verilmiştir. Ailelerin %43,3’üne yemekleri işveren tarafından verilmektedir. “Çadırlarda kendimiz yaparız” diyenlerin oranı yine %43,3 olarak bulunmuştur. Daha düşük bir oranda (%9,5) ise “elçinin görevlendirdiği biri hazırlar” cevabı elde edilmiştir. Çadırlarda beslenmenin yeterli ve dengeli olamayacağı söylenebilir.

4.1.39. Banyo yapma olanakları

Tablo 39. Banyo.

	N	%
Banyo İçin Yapılmış Çadırlarda	179	29,8
Kaldığımız Çadırda	90	15,0
İşverenin Gösterdiği Yerlerde	264	44,0
Diğer	67	11,2
Toplam	600	100

Banyo olanaklarına ilişkin sonuçlar Tablo 39’da yer almaktadır. Çocukların %29,8’i “banyo için yapılmış çadırlarda”, %15,0’i “kaldığımız çadırda”, %44,0’ü “işverenin gösterdiği yerlerde” cevabını vermiştir. Çoğunluğun işverenin gösterdiği yerlerde

banyo yapıldığını belirtmesi kısmen olumlu bir sonuç olarak değerlendirilebilir; ancak bir sonraki seçenek olan banyo için yapılmış çadırların kullanılması sağlık açısından sakıncalıdır. Çünkü bu çadırlarda su giderlerinin olmayışı ve banyo suyunun da sınırlı oluşu önemli sorunlar olarak görülebilir.

4.1.40. Hastalık durumu

Tablo 40. Mevsimlik işte çalışılırken hastalık durumunda yapılanlar.

	N	%
Doktora Gideriz	323	53,8
Yanımızda Götürdüğümüz İlaçları Kullanırız	129	21,5
Dinlenerek Hastalığın Geçmesini Bekleriz	120	20,0
Diğer	28	4,7
Toplam	600	100

Mevsimlik tarım işçiliği yapıldığı sırada hastalandıklarında ne yaptıklarına ilişkin cevaplar Tablo 40’da yer almaktadır. Çocukların %53,8’i “doktora gideriz”, %21,5’i “yanımızda götürdüğümüz ilaçları kullanırız”, %20,0’si “dinlenerek geçmesini bekleriz” cevabını vermiştir. Yüksek oranda doktora gidildiğinin belirtilmesi olumlu bir sonuç olup azımsanmayacak bir oranın da dinlenerek ya da kendileriyle götördükleri ilaçları kullandıklarını belirtmeleri sağlık açısından uygun olmayan durumlardır.

4.1.41. Haşere sokması

Tablo 41. Mevsimlik işlerde sivrisinek, böcek, arı sokması.

	N	%
Evet	414	69,0
Hayır	186	31,0
Toplam	600	100

Mevsimlik işçilik yapıldığı sırada haşere tarafından hiç sokuldu mu sorusuna yönelik cevaplar Tablo 41’de aktarılmıştır. “Evet” cevabını verenlerin oranı %69,0 olarak bulunmuştur.

4.1.42. Akrep ve yılan sokması

Tablo 42. Mevsimlik işlerde akrep, yılan sokması.

	N	%
Evet	111	18,5
Hayır	489	81,5
Toplam	600	100

Mevsimlik işçilik yapıldığı sırada nispeten daha tehlikeli sonuçlara yol açabilecek akrep ve yılan gibi canlılar tarafından hiç sokuldunuz mu sorusuna yönelik cevaplar ise Tablo 42’de aktarılmıştır. “Evet” cevabını verenlerin oranı %18,5 olarak bulunmuştur. Haşere sokması hayati açıdan çok büyük tehlikeler arz etmeyebilir; ancak akrep, yılan vb. sokması acil müdahalede bulunulmazsa ölümcül olabilir. Çalışma ve barınma yerleri sağlık kuruluşlarına uzaksa hayati tehlike arz eden durumlar yaşanabilir.

4.1.43. Uyanma saatleri

Tablo 43. Mevsimlik işlerde uyanma saatleri.

	N	%
05:00’te	188	31,3
06:00’da	262	43,7
07:00’de	118	19,7
08:00’de	32	5,3
Toplam	600	100

Mevsimlik işte çalışırken sabahları kaçta uyanıldığına ilişkin sonuçlar Tablo 43’te verilmiştir. Buna göre, %31,3 oranı ile “sabah 05:00’te”, %43,7 oranıyla “sabah 06:00’da”, %19,7 oranıyla “sabah 07:00’de” ve en son olarak %5,3 oranıyla “sabah 08:00’de” cevabı verilmiştir. Büyük oranda belirtilen sabah 5’te ya da 6’da uyanmak ortaokul çağı çocuklarının gelişimleri için uygun değildir.

4.1.44. Kahvaltı yapma

Tablo 44. Mevsimlik işte çalışırken kahvaltı yapma durumu.

	N	%
Evet	473	78,8
Hayır	127	21,2
Toplam	600	100

Mevsimlik işte çalışırken işe gitmeden önce kahvaltı yapıp yapmadıklarına ilişkin sonuçlar Tablo 44’te yer almaktadır. Çocukların %78,8’i kahvaltı yaptıklarını belirtmiştir.

4.1.45. Günlük mesai saati

Tablo 45. Günde kaç saat çalışıldığı.

	N	%
8-9 Saat	215	35,8
10-11 Saat	149	24,8
12-13 Saat	138	23,0
14-15 Saat	98	16,3
Toplam	600	100

Mevsimlik işte çalışırken günde kaç saat çalıştıklarına ilişkin soruya verilen cevaplar Tablo 45’te verilmiştir. En yüksek oran (%35,8) “8-9 saat” kategorisi için elde edilmiştir. Ancak “10-11 saat”, “12-13 saat”, “14-15 saat” seçenekleri için de oldukça yüksek oranlar (sırasıyla %24,8, %23,0 ve %16,3) hiç de düşük değildir. Uzun çalışma saatleri ergenlik döneminde olan ortaokul çocuklarının gelişimine uygun olmayıp onlara ağır gelmektedir.

4.1.46. Uyuma süresi

Tablo 46. Uyuma süresi.

	N	%
5-6 Saat	212	35,3
7-8 Saat	218	36,3
9-10 Saat	133	22,2
Diğer	37	6,2
Toplam	600	100

Çocukların günde ortalama uyuma sürelerine ilişkin cevapları Tablo 46’da verilmiştir. Tablo 46’dan, %35,3 oranı “5-6 saat”, %36,3 oranı “7-8 saat”, %22,2 oranı “9-10 saat” seçenekleri için elde edilmiştir.

4.1.47. Öğle molası

Tablo 47. Öğle molası süresi.

	N	%
Yarım Saat	157	26,2
1 Saat	349	58,2
2 Saat	94	15,7
Toplam	600	100

Mevsimlik tarım işçiliğinde öyle molasının ne kadar olduğuna yönelik soruya verilen cevaplar Tablo 47’de verilmiştir. En yüksek oran (%58,2) “1 saat” seçeneği için elde edilmiştir.

4.1.48. Aydınlatma

Tablo 48. Barınakların aydınlatılması durumu.

	N	%
Evet	486	81,0
Hayır	114	19,0
Toplam	600	100

Barındıkları mekânlarda gece aydınlatma olanaklarına ilişkin olarak, çocukların geneli (%81,0) “evet, aydınlatma var” cevabını vermiştir (bkz. Tablo 48).

4.1.49. Yorulma

Tablo 49. Çocuklara göre mevsimlik tarım işçiliğinde en çok kimin yorulduğu.

	N	%
Erkekler	312	52,0
Kadınlar	149	24,8
Çocuklar	139	23,2
Toplam	600	100

Çocuklara en çok kimin yorulduğu sorulduğunda, çocukların daha büyük bir bölümünün (%52,00) yorulanın babaları olduğunu düşündükleri görülmektedir (bkz. Tablo 49). Erkekler kasa taşıma, ağaç silkeleme gibi ağır işleri gördüklerinden çocuklar en çok onların yorulduğunu ifade etmişlerdir.

4.1.50. İş dışı aktiviteler

Tablo 50. Öğle molalarında ya da akşamları yemek saati dışında çocukların neler yaptığı.

	N	%
Dinlenirim	293	48,8
Arkadaşlarımla Oynarım	89	14,8
Uyurum	73	12,2
Anne Babamın İsteddiği İşleri Yaparım	145	24,2
Toplam	600	100

Çocukların öyle molalarında ve akşamları neler yaptıklarına dair cevaplar Tablo 50’de yer almaktadır. Tablo 50’ye göre, Çocukların yaklaşık yarısı (%48,8) dinlendiğini söylemiştir. Daha sonraki yüksek oran (%24,2) “anne-babamın istediği işleri yaparım” için elde edilmiştir. Arkadaşlarımla oynarım diyenlerin oranı (%14,8) ile uyurum diyenlerin oranı (%12,2) ise nispeten düşüktür.

4.1.51. Kazanılan paranın harcanması

Tablo 51. Mevsimlik işlerden kazanılan paranın nasıl harcandığı.

	N	%
İstedğim gibi harcarım	60	10,0
Aile ihtiyaç ve borçları için kullanılır	383	63,8
Benim kazancım eğitimim için kullanılır	92	15,3
Parayı babam kullanılır	21	3,5
Aile ihtiyaç ve borçları için, Benim kazancım eğitimim için kullanılır	26	4,3
İstedğim gibi harcarım, Benim kazancım eğitimim için kullanılır	2	,3
Aile ihtiyaç ve borçları için, Parayı babam kullanılır	12	2,0
İstedğim gibi harcarım, Parayı babam kullanılır	4	,7
Toplam	600	100

Kazanılan para ile ne yapıldığı sorusuna yönelik cevaplar Tablo 51’de yer almaktadır. Tablo 51’de, en yüksek oranın (%63,8) ailenin ihtiyaç ve borçları için elde edildiği görülmektedir. Benim kazancım eğitimim için kullanılır cevabına yönelik oran ise %15,3’tür.

4.1.52. Ailenin aylık geliri

Tablo 52. Ailenin yaklaşık aylık ortalama geliri.

	N	%
250-500 TL	221	36,8
500-750 TL	164	27,3
750-1000 TL	119	19,8
1000-1500 TL	56	9,3
1500 + TL	40	6,7
Toplam	600	100

Ailenin aylık gelirinin 250-500 TL arasında olduğunu bildirenlerin oranı %36,8, 500-750 TL arasında olduğunu bildirenlerin oranı ise %27,3’tür. Daha yüksek gelirler için elde edilen oranlar sırasıyla %19,8, %9,3 ve %6,7 olarak bulunmuştur (bkz. Tablo 52). Bu sonuçlar mevsimlik tarım işçiliği yapan ailelerin açlık sınırının altında yaşadıklarının kanıtıdır.

4.1.53. İşte denetlenme

Tablo 53. Tarlada çalışırken kontrol edilme sıklığı.

	N	%
Günde Bir Kaç Kez	405	67,5
Günde 1 Kez	99	16,5
Haftada 1 Kaç Kez	50	8,3
Kontrol Etmezler	46	7,7
Toplam	600	100

Mevsimlik tarım işçiliği sırasında kaç kez denetlendiklerine yönelik soruya verilen cevaplar Tablo 53’te verilmiştir. Çocukların “günde birkaç kez” cevabı en yüksek orana (%67,5) sahip olmuştur. Sonraki yüksek oranlar (%16,5 ve %8,3) “günde bir

kez” ve “haftada bir kez” seçenekleri için elde edilmiştir. İşveren tarafından sıkça denetlenme çocukların çalışma ortamında rahat olmadıklarını göstermektedir. Baskı altında çalışmak onların tedirgin ve özgüvensiz yetişmesine neden olmaktadır.

4.1.54. Tarım işçiliği dışında yapılan işler

Tablo 54. Tarlada çalışmak dışında yapılan işler.

	N	%
Kardeşlere Bakma	149	24,8
Temizlik İşlerine Yardım	97	16,2
Yemeğin Hazırlanmasına Yardım	108	18,0
Su Taşıma	246	41,0
Toplam	600	100

Tarla dışında yapılan işler için en yüksek oran (%41,0) su taşıma işi için elde edilmiştir. Çocukların %24,8'i ise kardeşlerine baktıklarını belirtmiştir (bkz. Tablo 54). Zaten ağır olan mevsimlik tarım işçiliği dışında arta kalan kısa zamanlarda da su taşımak ya da kardeşlerine bakmak gibi yorucu işlerle görevlendirilen bu çocuklar ezilmekte ve sömürülmektedir.

4.1.55. Başkasının işinde çalışmaya ilişkin tutum

Tablo 55. Başkasının işinde çalışmaktan sıkılma durumu.

	N	%
Evet	319	53,2
Hayır	281	46,8
Toplam	600	100

Çocukların %53,2'si başkasının işinde çalışmış olmaktan dolayı sıkıldığını belirtmiştir (bkz. Tablo 55). Bu sonuç çocukların büyük ölçüde sorunun farkında olduklarını göstermektedir.

4.1.56. Aile ekonomisine katkı yapmaya ilişkin tutum

Tablo 56. Aile ekonomisine katkıdan duyulan memnuniyet.

	N	%
Evet	549	91,5
Hayır	51	8,5
Toplam	600	100

Aile ekonomisine katkıda bulunmaktan mutlu olduğunu bildiren çocukların oranı %91,5'tir (bkz. Tablo 56). Bu sonuç çocukların kendilerini yetişkin gibi algıladıklarını ve ailelerine karşı sorumlu hissettiklerini göstermesi açısından önemlidir.

4.1.57. Çalışmanın kendi gelişimlerine etkisine dair düşünce

Tablo 57. Çalışmanın kendilerini olgunlaştırdığına ilişkin düşünce.

	N	%
Evet	428	71,3
Hayır	172	28,7
Toplam	600	100

Çalışmanın kendilerini olgunlaştırdığını düşünen çocukların oranı ise %71,3'tür (bkz. Tablo 57). Ağır çalışma koşullarının onları geliştirmekten ziyade yıprattığının farkında olmamaları dikkat çekici bir sonuçtur.

4.1.58. Kazanılan paranın eğitim masrafında kullanılması

Tablo 58. Kazanılan parayla eğitim masraflarının karşılanması.

	N	%
Evet	487	81,2
Hayır	113	18,8
Toplam	600	100

Kazandıkları paranın eğitim masrafları için kullanıldığını belirten çocukların oranı %81,2'dir (bkz. Tablo 58).

4.1.59. Aile ile birlikte çalışmaktan duyulan memnuniyet

Tablo 59. Aile ile birlikte çalışmaktan duyulan memnuniyet.

	N	%
Evet	547	91,2
Hayır	53	8,8
Toplam	600	100

Ailesi ile birlikte çalışmaktan mutluluk duyduğunu bildiren çocukların oranı %91,2'dir. (bkz. Tablo 59).

4.1.60. Mevsimlik tarım işçiliği sırasında özel bir olay ya da sorun yaşadınız mı? Yaşadıysanız birkaç cümleyle ifade edebilir misiniz? (Anketin açık uçlu sorusu)

600 öğrenciden 31'i bu maddeye açıklama yapmıştır.

8. sınıftan bir kız öğrenci arkadaşlarından birinin mevsimlik tarım işçiliği yaparken yılan sokması sonucu öldüğünü, kendisinin de çok korktuğunu ve bu yüzden bu tür işlerde çalışmaktan nefret ettiğini ifade etmiştir.

8. sınıf kız öğrencilerinden biri işverenin kendilerine çok bağırdığını, kendisine ve ailesine kaba davrandığını belirterek paralarını işten ayrıldıktan üç hafta sonra alabildiklerini ifade etmiştir.

8. sınıf kız öğrencilerinden biri kendisine askıntılık yapıldığını ifade etmiştir.

8. sınıf erkek öğrencilerinden biri 4-5 defa yılan gördüğünü ve çok korktuğunu ifade etmiştir.

8. sınıf erkek öğrencilerinden biri işte fırtına çıktığını ve çadırlar bozulduğu için bir ay boyunca ahırda kaldıklarını belirtmiştir.

8. sınıf erkek öğrencilerinden biri ablasının kulağına hamam böceği girdiğini ve bundan çok korktuğunu yazmıştır.

7. sınıftan bir kız öğrenci işverenle kavga ettiklerini ve işi bıraktıklarını, bir gün boyunca araç bekleyip sıkıldıklarını belirtmiştir.

7. sınıftan bir kız öğrenci tuvaletin yokluğundan rahatsızlığını dile getirmiştir.

7. sınıf erkek öğrencilerinden biri ayağı incindiği halde doktora götürülmediğini ve çalışmaya devam ettiğini ve bu durumdan rahatsız olduğunu belirtmiştir.

7. sınıf erkek öğrencilerinden üçü işleri bittikten sonra ağanın parayı eksik verdiğini ifade etmiştir.

7. sınıf erkek öğrencilerinden ikisi kavga ve bağrıışmaların çokluğundan şikayet etmiştir.

7. sınıf erkek öğrencilerinden birinin ayağına çalışırken çivi batmıştır.

7. sınıf erkek öğrencilerden biri birlikte işe gittikleri aile ile kavga ettiklerini ve işi yarım bırakıp döndüklerini ifade etmiştir.

7. sınıf erkek öğrencilerden biri yatağından akrep çıktığını, bir kez ağaçtan düşerek ayağını incittiğini; ancak doktora gitmeden çalışmaya devam ettiğini, bir kez de havuzda boğulma tehlikesi yaşadığını belirtmiştir.

7. sınıf erkek öğrencilerden biri yevmiyesinin tam verilmediğini ve her gün başlarında durulmasından rahatsızlık duyduğunu belirtmiştir.

7. sınıf erkek öğrencilerden biri geceleri uyuyamadığını yazmıştır.

7. sınıf erkek öğrencilerden biri minibüsle giderken arabanın freninin patladığını ifade etmiştir.

7. sınıf erkek öğrencilerden biri banyo yapacak bir yerin olmadığını yazmıştır.

6. sınıf kız öğrencilerinden biri babasını bir kez arı soktuğunu ifade etmiştir.

6. sınıf kız öğrencilerinden biri bir kez ağaçtan düştüğünü ifade etmiştir.

6. sınıf kız öğrencilerinden biri kayısıda çalışırken zehirlendiğini ve abisinin de arı sokması yaşadığını belirtmiştir.

6. sınıf kız öğrencilerinden biri işin sahibinin onları azarladığını ve bu durumdan mutsuz olduğunu yazmıştır.

6. sınıf erkek öğrencilerden biri kayısıda çalışırken akrep soktuğunu ve hastaneye götürüldüğünü yazmıştır.

6. sınıf erkek öğrencilerden biri kayısıda çalışırken gözüne sap battığını ve ameliyat olduğunu yazmıştır.

5. sınıf kız öğrencilerinden biri Giresun'dan fındık işinden dönerken trafik kazası yaptıklarını ve babasını bu trafik kazasında kaybettiğini belirtmiştir.

5. sınıf kız öğrencilerinden biri annesinin hasta olduğu için çalışırken sık sık bayıldığını ifade etmiştir.

5. sınıf kız öğrencilerinden biri annesi hamileyken akrep soktuğunu yazmıştır.

5. sınıf erkek öğrencilerinden biri arı soktuğu halde hastaneye gitmediğini belirtmiştir.

5. sınıf erkek öğrencilerinden biri ağabeylerinden birinin boğulma tehlikesi geçirdiğini yazmıştır.

5. sınıf kız öğrencilerinden biri çalışma saatinin uzunluğundan şikayet etmiştir.

5. sınıf erkek öğrencilerinden biri suda yüzerken karşısına yılan çıktığını ve korktuğunu ifade etmiştir.

4.2. Öğrencinin Yaşı, Cinsiyeti ve Sınıfına Göre Temel Sorulara Verilen Yanıtların Karşılaştırılmasına İlişkin Analiz Sonuçları

Bu başlık altında, yukarıda ayrı ayrı sıklık ve yüzde oranları verilmiş olan anket sorularına ilişkin cevapların öğrencilerin yaşı, cinsiyeti ve sınıfına göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik analiz sonuçları yer almaktadır. Bu amaç doğrultusunda ankete verilen cevapların cinsiyetin kız ve erkek; yaşın 10-11 yaş, 12-13 yaş ve 14-15 yaş; ve sınıfın 5. sınıf, 6. sınıf, 7. sınıf ve 8. sınıf düzeylerine dağılımlarının farklılık gösterip göstermediği Ki-kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. Anketin ilk 3 sorusunu oluşturan cinsiyet, yaş ve sınıf düzeylerine göre anketin 4-59. Sorularına verilen yanıtlar ayrı ayrı olmak üzere Ki-kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir.

4.2.1. Cinsiyete Göre Anket Sorularına Verilen Yanıtların Dağılımları

Kız ve erkek çocukların anketin 4-59. Sorularına verdikleri yanıtlardan, dağılımları istatistiksel olarak anlamlı fark göstermiş olanları Tablo 60'ta özetlenmiştir. Buna göre, toplam 15 soruya ilişkin cevaplar ile cinsiyet arasında bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 60. Cinsiyete göre anlamlı dağılım farklılıkları gösteren anket soruları ve analiz sonuçları.

1. Cinsiyet	X ²	df	p
4.Sizinle birlikte aileniz kaç kişiden oluşmaktadır	23,337	3	0,000
5.Sizinle birlikte kaç kardeşiniz öğrencidir?	7,724	3	0,052
15. Ailenizin düzenli bir aylık geliri var mı?	4,568	1	0,033
19. Mevsimlik işçiliğe gidilmeyen dönemlerde ailenizde eve para...	12,501	4	0,014
22. Annenizin kalıcı bir hastalığınız/rahatsızlığınız var mı?	5,047	1	0,025
25. Ailenizde kim söz sahibidir?	21,077	3	0,000
26. Ailenizde mevsimlik tarım işçiliğine gidilmesiyle ilgili kararları kim...	17,734	3	0,000
28. Ailenizde kimler mevsimlik tarım işçiliğinde çalışıyor?	33,340	5	0,000
31.Mevsimlik tarım işlerini kim aracılığıyla buluyorsunuz?	12,443	3	0,006
40.Mevsimlik işte çalışırken hastalandığınızda ne yaparsınız?	12,019	3	0,007
46.Mevsimlik işte çalışırken günde kaç saat uyursunuz?	14,867	3	0,002
52.Ailenizin yaklaşık aylık ortalama geliri ne kadardır?	16,060	4	0,003
54.Tarlada çalışmak dışında yaptığınız işler var mıdır?	68,920	3	0,000
55. Başkasının işinde çalışmaktan sıkılıyorum.	6,333	1	0,012
57.Çalışmanın beni olgunlaştırdığını düşünüyorum.	5,599	1	0,018

Tablo 61. Cinsiyet ile ailedeki kişi sayısı ilişkisi

		1. Cinsiyet		Toplam
		Kız	Erkek	
3-5 Kişi	Sıklık	55	138	193
	Beklenen Sıklık	79,8	113,2	193,0
	%	22,2%	39,2%	32,2%
6-8 Kişi	Sıklık	152	184	336
	Beklenen Sıklık	138,9	197,1	336,0
	%	61,3%	52,3%	56,0%
9-11 Kişi	Sıklık	37	26	63
	Beklenen Sıklık	26,0	37,0	63,0
	%	14,9%	7,4%	10,5%
12-14 Kişi	Sıklık	4	4	8
	Beklenen Sıklık	3,3	4,7	8,0
	%	1,6%	1,1%	1,3%
Toplam	Sıklık	248	352	600
	Beklenen Sıklık	248,0	352,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 23,337, df=3, p=0,000)$$

Kız ve erkek çocukların anketin 4. Sorusu olan “Sizinle birlikte aileniz kaç kişiden oluşmaktadır?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. Toplamda %56’lık oranla seçilen “6-8 kişiden oluşur.” seçeneğini kız çocuklarının %61, erkeklerin ise %52 oranında işaretledikleri görülmektedir. Kız çocuklarının bu

seçeneği beklenen düzeyin üstünde, erkeklerin ise beklenenin altında işaretledikleri tespit edilmiştir.

Tablo 62. Cinsiyet ile kardeş öğrenci arasındaki ilişki

		1. Cinsiyet		Toplam
		Kız	Erkek	
1-2 Kardeş	Sıklık	78	136	214
	Beklenen Sıklık	88,5	125,5	214,0
	%	31,5%	38,6%	35,7%
3-4 Kardeş	Sıklık	115	164	279
	Beklenen Sıklık	115,3	163,7	279,0
	%	46,4%	46,6%	46,5%
5-6 Kardeş	Sıklık	51	45	96
	Beklenen Sıklık	39,7	56,3	96,0
	%	20,6%	12,8%	16,0%
7+ Kardeş	Sıklık	4	7	11
	Beklenen Sıklık	4,5	6,5	11,0
	%	1,6%	2,0%	1,8%
Toplam	Sıklık	248	352	600
	Beklenen Sıklık	248,0	352,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 7,724, df=3, p=0,052)$$

Kız ve erkek çocukların anketin 5. Sorusu olan “Sizinle birlikte kaç kardeşiniz öğrencidir?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine kız ve erkek çocuklarının dağılımları Tablo 62’de yer almaktadır. Bu soruda yoğunluk her iki cinsiyet için 3-4 kardeş seçeneğinde görülmekte ve oranlar beklenen sıklıktadır.

Tablo 63. Cinsiyet ile ailede düzenli geliri olanlar arasındaki ilişki

		1. Cinsiyet		Toplam
		Kız	Erkek	
Evet	Sıklık	89	157	246
	Beklenen Sıklık	101,7	144,3	246,0
	%	35,9%	44,6%	41,0%
Hayır	Sıklık	159	195	354
	Beklenen Sıklık	146,3	207,7	354,0
	%	64,1%	55,4%	59,0%
Toplam	Sıklık	248	352	600
	Beklenen Sıklık	248,0	352,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 4,568, df=1, p=0,033)$$

% 59 oranında düzenli bir gelirleri olmadığını ifade eden öğrencilerden bu seçeneği işaretleyen kızların oranı beklenenin üzerindeyken erkeklerde oran beklenenin altındadır. Ayrıca öğrencilerin % 41'i düzenli bir gelirleri olduğunu ifade ederken bu oranda kızlar beklenenin altında iken erkekler beklenenin üstündedir.

Tablo 64. Cinsiyet ile mevsimlik işçiliğe gidilmeyen dönemlerde ailede para kazananlar arasındaki ilişki

		1. Cinsiyet		Toplam
		Kız	Erkek	
Yok	Sıklık	79	112	191
	Beklenen Sıklık	78,9	112,1	191,0
	%	31,9%	31,8%	31,8%
Babam	Sıklık	113	190	303
	Beklenen Sıklık	125,2	177,8	303,0
	%	45,6%	54,0%	50,5%
Annem	Sıklık	20	9	29
	Beklenen Sıklık	12,0	17,0	29,0
	%	8,1%	2,6%	4,8%
Ağabeyim	Sıklık	24	30	54
	Beklenen Sıklık	22,3	31,7	54,0
	%	9,7%	8,5%	9,0%
Ablam	Sıklık	12	11	23
	Beklenen Sıklık	9,5	13,5	23,0
	%	4,8%	3,1%	3,8%
Toplam	Sıklık	248	352	600
	Beklenen Sıklık	248,0	352,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 12,501, df=4, p=0,014)$$

“Mevsimlik işçiliğe gidilmeyen dönemlerde ailenizde eve para getiren bir is yapan kimse var mı?” sorusuna ilişkin cevaplar anlamlı farklılık göstermiştir. Öğrencilerin % 31'i mevsimlik işçilik dışında eve para getiren kimsenin bulunmadığını beklenen düzeyde ifade etmişlerdir. % 50'si ise babayı eve düzenli para getiren kişi olarak belirtmiştir.

Tablo 65. Cinsiyet ile annesinde kalıcı hastalık bulunanlar arasındaki ilişki

		1. Cinsiyet		Toplam
		Kız	Erkek	
Evet	Sıklık	92	100	192
	Beklenen Sıklık	79,4	112,6	192,0
	%	37,1%	28,4%	32,0%
Hayır	Sıklık	156	252	408
	Beklenen Sıklık	168,6	239,4	408,0
	%	62,9%	71,6%	68,0%
Toplam	Sıklık	248	352	600
	Beklenen Sıklık	248,0	352,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 5,047, df=1, p=0,025)$$

“Anninizin kalıcı bir hastalığı/rahatsızlığı var mı?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. Öğrenciler % 68 oranında annede kalıcı hastalık bulunmadığını belirtmiştir.

Tablo 66. Cinsiyet ile ailede söz sahibi kişi arasındaki ilişki

		1. Cinsiyet		Toplam
		Kız	Erkek	
Baba	Sıklık	79	174	253
	Beklenen Sıklık	104,6	148,4	253,0
	%	31,9%	49,4%	42,2%
Anne	Sıklık	15	13	28
	Beklenen Sıklık	11,6	16,4	28,0
	%	6,0%	3,7%	4,7%
Baba-Anne	Sıklık	106	126	232
	Beklenen Sıklık	95,9	136,1	232,0
	%	42,7%	35,8%	38,7%
Baba-Anne-Çocuklar	Sıklık	48	39	87
	Beklenen Sıklık	36,0	51,0	87,0
	%	19,4%	11,1%	14,5%
Toplam	Sıklık	248	352	600
	Beklenen Sıklık	248,0	352,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 21,077, df=3, p=0,000)$$

Kız ve erkek çocukların anketin 25. Sorusu olan “Ailenizde kim söz sahibidir?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine kız ve erkek çocuklarının dağılımları Tablo 66’da yer almaktadır. % 42’si ailede söz sahibi kişi olarak babayı gösterirken % 38’inin baba ve anne seçeneğini işaretlemiş olması dikkate değerdir.

Tablo 67. Cinsiyet ile mevsimlik tarım işçiliğine gidilmesine karar verenler arasındaki ilişki

		1. Cinsiyet		Toplam
		Kız	Erkek	
Baba	Sıklık	49	114	163
	Beklenen Sıklık	67,4	95,6	163,0
	%	19,8%	32,4%	27,2%
Anne	Sıklık	17	26	43
	Beklenen Sıklık	17,8	25,2	43,0
	%	6,9%	7,4%	7,2%
Baba-Anne	Sıklık	108	149	257
	Beklenen Sıklık	106,2	150,8	257,0
	%	43,5%	42,3%	42,8%
Baba-Anne-Çocuklar	Sıklık	74	63	137
	Beklenen Sıklık	56,6	80,4	137,0
	%	29,8%	17,9%	22,8%
Toplam	Sıklık	248	352	600
	Beklenen Sıklık	248,0	352,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 17,734, df=3, p=0,000)$$

Kız ve erkek çocukların anketin 26. Sorusu olan “Ailenizde mevsimlik tarım işçiliğine gidilmesiyle ilgili kararları kim verir?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine kız ve erkek çocuklarının dağılımları Tablo 67’de yer almaktadır. % 27 oranında babanın karar verdiği düşünülürken bu sonuçta kızların sayısı erkeklere göre beklenenin altındadır. Kız çocukların bu konuda baba, anne ve çocukları daha yüksek oranda karar organı olarak gördükleri söylenebilir. Öğrencilerin % 42’si beklenen düzeyde bu kararın anne ve baba tarafından verildiğini düşünmektedir.

Tablo 68. Cinsiyet ile ailede mevsimlik tarım işçiliğinde çalışanlar arasındaki ilişki

		1. Cinsiyet		Toplam
		Kız	Erkek	
Kız Çocuklar	Sıklık	18	2	20
	Beklenen Sıklık	8,3	11,7	20,0
	%	7,3%	0,6%	3,3%
Erkek Çocuklar	Sıklık	12	45	57
	Beklenen Sıklık	23,6	33,4	57,0
	%	4,8%	12,8%	9,5%
Kız-Erkek Çocuklar	Sıklık	51	79	130
	Beklenen Sıklık	53,7	76,3	130,0
	%	20,6%	22,4%	21,7%
Anne-Baba-Çocuklar	Sıklık	165	220	385
	Beklenen Sıklık	159,1	225,9	385,0
	%	66,5%	62,5%	64,2%
Anne-Çocuklar	Sıklık	1	6	7
	Beklenen Sıklık	2,9	4,1	7,0
	%	0,4%	1,7%	1,2%
Baba-Çocuklar	Sıklık	1	0	1
	Beklenen Sıklık	,4	,6	1,0
	%	0,4%	0,0%	0,2%
Toplam	Sıklık	248	352	600
	Beklenen Sıklık	248,0	352,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 33,340, df=5, p=0,000)$$

Kız ve erkek çocukların anketin 28. Sorusu olan “Ailenizde kimler mevsimlik tarım işçiliğinde çalışıyor?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine kız ve erkek çocuklarının dağılımları Tablo 68’de yer almaktadır. Bu sorunun yanıtının beklenen şekilde anne, baba ve çocuklar seçeneğinde yoğunlaştığı görülüyor.

Tablo 69. Cinsiyet ile mevsimlik tarım işlerinde araçlar arasındaki ilişki

		1. Cinsiyet		Toplam
		Kız	Erkek	
Elçiler	Sıklık	134	144	278
	Beklenen Sıklık	114,9	163,1	278,0
	%	54,0%	40,9%	46,3%
Akrabalar	Sıklık	58	120	178
	Beklenen Sıklık	73,6	104,4	178,0
	%	23,4%	34,1%	29,7%
Aile Tanıdıkları	Sıklık	45	64	109
	Beklenen Sıklık	45,1	63,9	109,0
	%	18,1%	18,2%	18,2%
Diğer	Sıklık	11	24	35
	Beklenen Sıklık	14,5	20,5	35,0
	%	4,4%	6,8%	5,8%
Toplam	Sıklık	248	352	600
	Beklenen Sıklık	248,0	352,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 12,443, df=3, p=0,006)$$

“Mevsimlik tarım işlerini kim aracılığıyla buluyorsunuz?” sorusuna ilişkin cevaplar anlamlı farklılık göstermiştir. Bu soruda yoğunluğun öncelikle elçiler, sonrasında da akrabalar seçeneklerinde belirdiği görülür.

Tablo 70. Cinsiyet ile mevsimlik işte çalışırken hastalanıldığında ne yapıldığı arasındaki ilişki

		1. Cinsiyet		Toplam
		Kız	Erkek	
Doktora gideriz	Sıklık	116	207	323
	Beklenen Sıklık	133,5	189,5	323,0
	%	46,8%	58,8%	53,8%
Yanımızda götürdüğümüz ilaçları kullanırız	Sıklık	69	60	129
	Beklenen Sıklık	53,3	75,7	129,0
	%	27,8%	17,0%	21,5%
Dinlenerek hastalığın geçmesini bekleriz	Sıklık	52	68	120
	Beklenen Sıklık	49,6	70,4	120,0
	%	21,0%	19,3%	20,0%
Diğer	Sıklık	11	17	28
	Beklenen Sıklık	11,6	16,4	28,0
	%	4,4%	4,8%	4,7%
Toplam	Sıklık	248	352	600
	Beklenen Sıklık	248,0	352,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 12,019, df=3, p=0,007)$$

Kız ve erkek çocukların anketin 40. Sorusu olan “Mevsimlik işte çalışırken hastalandığınızda ne yaparsınız?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine kız ve erkek çocuklarının dağılımları Tablo 70’da yer almaktadır. % 53 gibi önemli bir oran doktora gidildiğini belirtirken % 21’i yanlarında götürdükleri ilaçları kullandıklarını, % 20’si ise dinlenerek hastalığın geçmesini beklediklerini belirtmiştir.

Tablo 71. Cinsiyet ile uyuma saati arasındaki ilişki

		1. Cinsiyet		Total
		Kız	Erkek	
5-6 Saat	Sıklık	102	110	212
	Beklenen Sıklık	87,6	124,4	212,0
	%	41,1%	31,3%	35,3%
7-8 Saat	Sıklık	91	127	218
	Beklenen Sıklık	90,1	127,9	218,0
	%	36,7%	36,1%	36,3%
9-10 Saat	Sıklık	37	96	133
	Beklenen Sıklık	55,0	78,0	133,0
	%	14,9%	27,3%	22,2%
Diğer	Sıklık	18	19	37
	Beklenen Sıklık	15,3	21,7	37,0
	%	7,3%	5,4%	6,2%
Toplam	Sıklık	248	352	600
	Beklenen Sıklık	248,0	352,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 14,867, df=3, p=0,002)$$

Kız ve erkek çocukların anketin 46. Sorusu olan “Mevsimlik işte çalışırken günde kaç saat uyursunuz?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine kız ve erkek çocuklarının dağılımları Tablo 71’de yer almaktadır.

Tablo 72. Cinsiyet ile ailelerin aylık geliri arasındaki ilişki

		1. Cinsiyet		Toplam
		Kız	Erkek	
250-500 TL	Sıklık	104	117	221
	Beklenen Sıklık	91,3	129,7	221,0
	%	41,9%	33,2%	36,8%
500-750 TL	Sıklık	78	86	164
	Beklenen Sıklık	67,8	96,2	164,0
	%	31,5%	24,4%	27,3%
750-1000 TL	Sıklık	36	83	119
	Beklenen Sıklık	49,2	69,8	119,0
	%	14,5%	23,6%	19,8%
1000-1500 TL	Sıklık	19	37	56
	Beklenen Sıklık	23,1	32,9	56,0
	%	7,7%	10,5%	9,3%
1500 + TL	Sıklık	11	29	40
	Beklenen Sıklık	16,5	23,5	40,0
	%	4,4%	8,2%	6,7%
Toplam	Sıklık	248	352	600
	Beklenen Sıklık	248,0	352,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 16,060, df=4, p=0,003)$$

Kız ve erkek çocukların anketin 52. Sorusu olan “Ailenizin yaklaşık aylık ortalama geliri ne kadardır?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. Bu soruya verilen yanıtlar beklendiği gibi gelir düzeyinin düşüklüğü ile doğru orantılıdır. Kızların %41, erkeklerinse % 33 oranında en düşük meblağ olan 250 – 500 seçeneğini işaretledikleri görülüyor. Bu oranı % 27 ile 500 – 750 TL seçeneği izlemektedir. Aylık geliri 1500 TL ve üzeri olan ailelerin oranı % 6 olarak belirlenmiş olup bu oranın belirmesinde erkeklerin beyanının öne çıktığı görülmektedir.

Tablo 73. Cinsiyet ile tarlada çalışmak dışında yapılan işler arasındaki ilişki

		1. Cinsiyet		Toplam
		Kız	Erkek	
Kardeşlerime bakarım	Sıklık	61	88	149
	Beklenen Sıklık	61,6	87,4	149,0
	%	24,6%	25,0%	24,8%
Temizlik işlerine yardım ederim	Sıklık	67	30	97
	Beklenen Sıklık	40,1	56,9	97,0
	%	27,0%	8,5%	16,2%
Yemeğin hazırlanmasına yardım ederim	Sıklık	60	48	108
	Beklenen Sıklık	44,6	63,4	108,0
	%	24,2%	13,6%	18,0%
Su taşıırım	Sıklık	60	186	246
	Beklenen Sıklık	101,7	144,3	246,0
	%	24,2%	52,8%	41,0%
Toplam	Sıklık	248	352	600
	Beklenen Sıklık	248,0	352,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 68,920, df=3, p=0,000)$$

Kız ve erkek çocukların anketin 54. Sorusu olan “Tarlada çalışmak dışında yaptığımız işler var mıdır?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine kız ve erkek çocuklarının dağılımları Tablo 73’te yer almaktadır. Buna göre kızlar cinsiyetlerine uygun olan temizlik işlerine yardım ederken, erkekler su taşıma işlerini yapmaktadır.

Tablo 74. Cinsiyet ile başkasının işinde çalışmaktan sıkılma arasındaki ilişki

		1. Cinsiyet		Toplam
		Kız	Erkek	
Evet	Sıklık	147	172	319
	Beklenen Sıklık	131,9	187,1	319,0
	%	59,3%	48,9%	53,2%
Hayır	Sıklık	101	180	281
	Beklenen Sıklık	116,1	164,9	281,0
	%	40,7%	51,1%	46,8%
Toplam	Sıklık	248	352	600
	Beklenen Sıklık	248,0	352,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 6,333, df=1, p=0,012)$$

Kız ve erkek çocukların anketin 55. Sorusu olan “Başkasının işinde çalışmaktan sıkılıyorum?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine kız ve erkek çocuklarının dağılımları Tablo 74’te yer almaktadır. Bu tabloya göre kız çocuklar başkasının işinde çalışmaktan erkek çocuklara göre daha fazla sıkılmaktadırlar.

Tablo 75. Cinsiyet ile çalışmanın olgunlaştırdığını düşünme arasındaki ilişki

		1. Cinsiyet		Toplam
		Kız	Erkek	
Evet	Sıklık	164	264	428
	Beklenen Sıklık	176,9	251,1	428,0
	%	66,1%	75,0%	71,3%
Hayır	Sıklık	84	88	172
	Beklenen Sıklık	71,1	100,9	172,0
	%	33,9%	25,0%	28,7%
Toplam	Sıklık	248	352	600
	Beklenen Sıklık	248,0	352,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 5,599, df=1, p=0,018)$$

Kız ve erkek çocukların anketin 57. Sorusu olan “Çalışmanın beni olgunlaştırdığını düşünüyorum?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine kız ve erkek çocuklarının dağılımları Tablo 75’te yer almaktadır. Erkekler, kızlara oranla daha yüksek düzeyde çalışmanın kendilerini olgunlaştırdığını ifade etmiştir.

4.2.2. Yaşa Göre Anket Sorularına Verilen Yanıtların Dağılımları

Çocukların 10-11 yaş, 12-13 yaş ve 14-15 yaş grupları açısından anketin 4-59. Sorularına verdikleri yanıtlardan, dağılımlarının istatistiksel olarak anlamlı fark göstermiş olanları Tablo 76’da özetlenmiştir. Buna göre, toplam 14 soruya ilişkin cevaplar ile yaş arasında bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 76. Yaşa göre anlamlı dağılım farklılıkları gösteren anket soruları ve analiz sonuçları

2. Yaş	X ²	df	p
5.Sizinle birlikte kaç kardeşiniz öğrencidir?	13,577	6	0,035
8. Anneniz sağ mı?	8,010	2	0,018
16. Maddi durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?	22,135	6	0,001
22. Annenizin kalıcı bir hastalığınız/rahatsızlığınız var mı?	6,026	2	0,049
25. Ailenizde kim söz sahibidir?	15,351	6	0,018
31.Mevsimlik tarım işlerini kim aracılığıyla buluyorsunuz?	15,426	6	0,017
32.Mevsimlik işlerin yapıldığı yerlere nasıl gidersiniz?	15,605	6	0,016
40.Mevsimlik iste çalışırken hastalandığınızda ne yaparsınız?	30,618	6	0,000
43.Mevsimlik iste çalışırken sabahları kaçta uyanırsınız?	16,701	6	0,010
46.Mevsimlik iste çalışırken günde kaç saat uyursunuz?	20,099	6	0,003
47.Öğle molası suresi ne kadardır?	13,192	4	0,010
50.Öğle molalarında ya da akşamları yemek saati dışında...	23,528	6	0,001
51.Mevsimlik islerden kazandığınız parayı ne yaparsınız?	27,995	14	0,014
55. Başkasının işinde çalışmaktan sıkılıyorum.	24,416	2	0,000

Tablo 77. Yaş ile kardeş öğrenci sayısı arasındaki ilişki

		2. Yaş			Toplam
		10-11 Yaş	12-13 Yaş	14-15 Yaş	
1-2 Kardeş	Sıklık	52	94	68	214
	Beklenen Sıklık	43,5	101,7	68,8	214,0
	%	42,6%	33,0%	35,2%	35,7%
3-4 Kardeş	Sıklık	41	139	99	279
	Beklenen Sıklık	56,7	132,5	89,7	279,0
	%	33,6%	48,8%	51,3%	46,5%
5-6 Kardeş	Sıklık	27	45	24	96
	Beklenen Sıklık	19,5	45,6	30,9	96,0
	%	22,1%	15,8%	12,4%	16,0%
7+ Kardeş	Sıklık	2	7	2	11
	Beklenen Sıklık	2,2	5,2	3,5	11,0
	%	1,6%	2,5%	1,0%	1,8%
Toplam	Sıklık	122	285	193	600
	Beklenen Sıklık	122,0	285,0	193,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 13,577, df=6, p=0,035)$$

10-11 Yaş, 12-13 Yaş ve 14-15 Yaş çocuklarının anketin 5. Sorusu olan “Sizinle birlikte kaç kardeşiniz öğrencidir?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık

göstermiştir. 3- 4 kardeşle yoğunluk söz konusu olup yoğunlaşmanın yaş gruplarıyla doğru orantılı olarak artmış olması dikkate değerdir.

Tablo 78. Yaş ile annenin sağ olma durumu arasındaki ilişki

		2. Yaş			Toplam
		10-11 Yaş	12-13 Yaş	14-15 Yaş	
Evet	Sıklık	113	280	186	579
	Beklenen Sıklık	117,7	275,0	186,2	579,0
	%	92,6%	98,2%	96,4%	96,5%
Hayır	Sıklık	9	5	7	21
	Beklenen Sıklık	4,3	10,0	6,8	21,0
	%	7,4%	1,8%	3,6%	3,5%
Toplam	Sıklık	122	285	193	600
	Beklenen Sıklık	122,0	285,0	193,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 8,010, df=2, p=0,018)$$

10-11 Yaş, 12-13 Yaş ve 14-15 Yaş çocuklarının anketin 8. Sorusu olan “Annemiz sağ mı?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine yaş gruplarının dağılımları Tablo 78’de yer almaktadır. % 96 oranında annenin sağ olduğu belirtilirken annesi ölmüş olan mevsimlik tarım işçisi kız çocukların oranının erkeklerden çok daha yüksek olması da dikkat çekmektedir.

Tablo 79. Yaş ile maddi durum arasındaki ilişki

		2. Yaş			Toplam
		10-11 Yaş	12-13 Yaş	14-15 Yaş	
Çok kötü	Sıklık	3	11	7	21
	Beklenen Sıklık	4,3	10,0	6,8	21,0
	%	2,5%	3,9%	3,6%	3,5%
Kötü	Sıklık	21	69	25	115
	Beklenen Sıklık	23,4	54,6	37,0	115,0
	%	17,2%	24,2%	13,0%	19,2%
Orta	Sıklık	68	169	138	375
	Beklenen Sıklık	76,3	178,1	120,6	375,0
	%	55,7%	59,3%	71,5%	62,5%
İyi	Sıklık	30	36	23	89
	Beklenen Sıklık	18,1	42,3	28,6	89,0
	%	24,6%	12,6%	11,9%	14,8%
Toplam	Sıklık	122	285	193	600
	Beklenen Sıklık	122,0	285,0	193,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 22,135, df=6, p=0,001)$$

Bu tabloya göre bütün yaş gruplarında öğrenciler ailelerinin ekonomik durumunu ağırlıklı olarak orta olarak değerlendirmişlerdir.

Tablo 80. Yaş ile annenin kalıcı hastalığı/rahatsızlığı arasındaki ilişki

		2. Yaş			Toplam
		10-11 Yaş	12-13 Yaş	14-15 Yaş	
Evet	Sıklık	32	105	55	192
	Beklenen Sıklık	39,0	91,2	61,8	192,0
	%	26,2%	36,8%	28,5%	32,0%
Hayır	Sıklık	90	180	138	408
	Beklenen Sıklık	83,0	193,8	131,2	408,0
	%	73,8%	63,2%	71,5%	68,0%
Toplam	Sıklık	122	285	193	600
	Beklenen Sıklık	122,0	285,0	193,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 6,026, df=2, p=0,049)$$

10-11 Yaş, 12-13 Yaş ve 14-15 Yaş çocuklarının anketin 22. Sorusu olan “Annenizin kalıcı bir hastalığı/rahatsızlığı var mı?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine yaş gruplarının dağılımları Tablo 80’de yer almaktadır.

Tablo 81. Yaş ile ailede söz sahibi kişi arasındaki ilişki

		2. Yaş			Toplam
		10-11 Yaş	12-13 Yaş	14-15 Yaş	
Baba	Sıklık	44	128	81	253
	Beklenen Sıklık	51,4	120,2	81,4	253,0
	%	36,1%	44,9%	42,0%	42,2%
Anne	Sıklık	2	17	9	28
	Beklenen Sıklık	5,7	13,3	9,0	28,0
	%	1,6%	6,0%	4,7%	4,7%
Baba Anne	Sıklık	47	110	75	232
	Beklenen Sıklık	47,2	110,2	74,6	232,0
	%	38,5%	38,6%	38,9%	38,7%
Baba-Anne-Çocuklar	Sıklık	29	30	28	87
	Beklenen Sıklık	17,7	41,3	28,0	87,0
	%	23,8%	10,5%	14,5%	14,5%
Toplam	Sıklık	122	285	193	600
	Beklenen Sıklık	122,0	285,0	193,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 15,351, df=6, p=0,018)$$

10-11 Yaş, 12-13 Yaş ve 14-15 Yaş çocuklarının anketin 25. Sorusu olan “Ailenizde kim söz sahibidir?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine yaş gruplarının dağılımları Tablo 81’de yer almaktadır. En yüksek oranda söz sahibi kişi olarak baba görülürken bunu baba ve anne takip eder. Ayrıca baba ve anne seçeneğini işaretleyenlerin oranları bütün yaş gruplarında birbirine çok yakındır.

Tablo 82. Yaş ile mevsimlik tarım işlerinde araçlar arasındaki ilişki

		2. Yaş			Toplam
		10-11 Yaş	12-13 Yaş	14-15 Yaş	
Elçiler	Sıklık	39	136	103	278
	Beklenen Sıklık	56,5	132,1	89,4	278,0
	%	32,0%	47,7%	53,4%	46,3%
Akrabalar	Sıklık	45	82	51	178
	Beklenen Sıklık	36,2	84,6	57,3	178,0
	%	36,9%	28,8%	26,4%	29,7%
Aile Tanıdıkları	Sıklık	30	48	31	109
	Beklenen Sıklık	22,2	51,8	35,1	109,0
	%	24,6%	16,8%	16,1%	18,2%
Diğer	Sıklık	8	19	8	35
	Beklenen Sıklık	7,1	16,6	11,3	35,0
	%	6,6%	6,7%	4,1%	5,8%
Toplam	Sıklık	122	285	193	600
	Beklenen Sıklık	122,0	285,0	193,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 15,426, df=6, p=0,017)$$

10-11 Yaş, 12-13 Yaş ve 14-15 Yaş çocuklarının anketin 31. Sorusu olan “Mevsimlik tarım işlerini kim aracılığıyla buluyorsunuz?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine yaş gruplarının dağılımları Tablo 82’de yer almaktadır. 10 - 11 yaş grubu, işleri en yüksek oranda akrabaları aracılığıyla bulduklarını söylerken diğer yaş gruplarında elçi seçeneği öne çıkar.

Tablo 83. Yaş ile ulaşım durumu arasındaki ilişki

		2. Yaş			Toplam
		10-11 Yaş	12-13 Yaş	14-15 Yaş	
Minibüsle	Sıklık	76	211	149	436
	Beklenen Sıklık	88,7	207,1	140,2	436,0
	%	62,3%	74,0%	77,2%	72,7%
Şehirlerarası otobüsle	Sıklık	10	30	16	56
	Beklenen Sıklık	11,4	26,6	18,0	56,0
	%	8,2%	10,5%	8,3%	9,3%
Kamyonetle/kamyonla	Sıklık	13	14	7	34
	Beklenen Sıklık	6,9	16,2	10,9	34,0
	%	10,7%	4,9%	3,6%	5,7%

Diğer	Sıklık	23	30	21	74
	Beklenen Sıklık	15,0	35,2	23,8	74,0
	%	18,9%	10,5%	10,9%	12,3%
Toplam	Sıklık	122	285	193	600
	Beklenen Sıklık	122,0	285,0	193,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 15,605, df=6, p=0,016)$$

10-11 Yaş, 12-13 Yaş ve 14-15 Yaş çocuklarının anketin 32. Sorusu olan “Mevsimlik islerin yapıldığı yerlere nasıl gidersiniz?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine yaş gruplarının dağılımları Tablo 83’te yer almaktadır. Buna göre bütün yaş gruplarında % 72.7 oranında minibüs seçeneği öne çıkmaktadır. Bu durum da öğrencilerinin çoğunun şehirlerarası çalışmaya giderken güvenilir olmayan minibüslerle seyahat ettiklerini ortaya koymaktadır.

Tablo 84. Yaş ile mevsimlik işte hastalık durumunda ne yapıldığı arasındaki ilişki

		2. Yaş			Toplam
		10-11 Yaş	12-13 Yaş	14-15 Yaş	
Doktora gideriz	Sıklık	72	138	113	323
	Beklenen Sıklık	65,7	153,4	103,9	323,0
	%	59,0%	48,4%	58,5%	53,8%
Yanımızda götürdüğümüz ilaçları kullanırız	Sıklık	23	78	28	129
	Beklenen Sıklık	26,2	61,3	41,5	129,0
	%	18,9%	27,4%	14,5%	21,5%
Dinlenerek hastalığın geçmesini bekleriz	Sıklık	14	59	47	120
	Beklenen Sıklık	24,4	57,0	38,6	120,0
	%	11,5%	20,7%	24,4%	20,0%
Diğer	Sıklık	13	10	5	28
	Beklenen Sıklık	5,7	13,3	9,0	28,0
	%	10,7%	3,5%	2,6%	4,7%
Toplam	Sıklık	122	285	193	600
	Beklenen Sıklık	122,0	285,0	193,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 30,618, df=6, p=0,000)$$

10-11 Yaş, 12-13 Yaş ve 14-15 Yaş çocuklarının anketin 40. Sorusu olan “Mevsimlik işte çalışırken hastalandığımızda ne yaparsınız?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine yaş gruplarının dağılımları Tablo 84’te yer almaktadır. Üç yaş grubunda da çocuklar hastalandıklarında çoğunlukla % 53,8 oranında doktora gittiklerini belirtmişlerdir. Fakat, % 21,5 gibi küçümsenmeyecek bir oranda öğrenciler hastalandıklarında kendileriyle götürdükleri ilaçları kullandıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 85. Yaş ile uyanma saati arasındaki ilişki

		2. Yaş			Toplam
		10-11 Yaş	12-13 Yaş	14-15 Yaş	
5:00’te	Sıklık	30	91	67	188
	Beklenen Sıklık	38,2	89,3	60,5	188,0
	%	24,6%	31,9%	34,7%	31,3%
6:00’da	Sıklık	51	115	96	262
	Beklenen Sıklık	53,3	124,5	84,3	262,0
	%	41,8%	40,4%	49,7%	43,7%
7:00’de	Sıklık	31	63	24	118
	Beklenen Sıklık	24,0	56,1	38,0	118,0
	%	25,4%	22,1%	12,4%	19,7%
8:00’de	Sıklık	10	16	6	32
	Beklenen Sıklık	6,5	15,2	10,3	32,0
	%	8,2%	5,6%	3,1%	5,3%
Toplam	Sıklık	122	285	193	600
	Beklenen Sıklık	122,0	285,0	193,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 16,701, df=6, p=0,010)$$

10-11 Yaş, 12-13 Yaş ve 14-15 yaş çocuklarının toplamda % 43,7’si sabah 6.00’da uyanıklarını belirtmişlerdir. Bu yaştaki çocuklar için bu kadar erken uyanıp çalışmaya başlamanın onların fiziksel gelişimleri için uygun olmadığı söylenebilir. Yaş gruplarına göre dağılımlar Tablo 85’te yer almaktadır.

Tablo 86. Yaş ile uyuma süresi arasındaki ilişki

		2. Yaş			Toplam
		10-11 Yaş	12-13 Yaş	14-15 Yaş	
5-6 Saat	Sıklık	42	90	80	212
	Beklenen Sıklık	43,1	100,7	68,2	212,0
	%	34,4%	31,6%	41,5%	35,3%
7-8 Saat	Sıklık	42	117	59	218
	Beklenen Sıklık	44,3	103,6	70,1	218,0
	%	34,4%	41,1%	30,6%	36,3%
9-10 Saat	Sıklık	22	65	46	133
	Beklenen Sıklık	27,0	63,2	42,8	133,0
	%	18,0%	22,8%	23,8%	22,2%
Diğer	Sıklık	16	13	8	37
	Beklenen Sıklık	7,5	17,6	11,9	37,0
	%	13,1%	4,6%	4,1%	6,2%
Toplam	Sıklık	122	285	193	600
	Beklenen Sıklık	122,0	285,0	193,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 20,099, df=6, p=0,003)$$

10-11 Yaş, 12-13 Yaş ve 14-15 yaş çocuklarının “Mevsimlik işte çalışırken günde kaç saat uyursunuz?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. Öğrencilerin toplam % 36,3’ü ortalama 7-8 saat uyduklarını söylemişlerdir. Uyku süresinin az çıkmayışının temel sebebi çocukların iş ortamında uyumaktan başka yapacakları çok fazla etkinliğin olmaması ve gün içinde yorgun düşmeleridir.

Tablo 87. Yaş ile öğle molası süresi arasındaki ilişki

		2. Yaş			Toplam
		10-11 Yaş	12-13 Yaş	14-15 Yaş	
Yarım Saat	Sıklık	43	77	37	157
	Beklenen Sıklık	31,9	74,6	50,5	157,0
	%	35,2%	27,0%	19,2%	26,2%
1 Saat	Sıklık	65	168	116	349
	Beklenen Sıklık	71,0	165,8	112,3	349,0
	%	53,3%	58,9%	60,1%	58,2%
2 Saat	Sıklık	14	40	40	94
	Beklenen Sıklık	19,1	44,7	30,2	94,0
	%	11,5%	14,0%	20,7%	15,7%
Toplam	Sıklık	122	285	193	600
	Beklenen Sıklık	122,0	285,0	193,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 13,192, df=4, p=0,010)$$

10-11 Yaş, 12-13 Yaş ve 14-15 Yaş çocuklarının anketin 47. Sorusu olan “Öğle molası süresi ne kadardır?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. Uzun çalışma saatlerine rağmen öğrencilerin % 58’i öğle molalarının 1 saat olduğunu söylemişlerdir. Öğrencilerin % 26’sı ise öğle molaları için yarım saat seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu sonuçlar ergenlik çağındaki bu çocuklara mevsimlik tarım işçiliği gibi ağır işte yetişkin muamelesi yapıldığını göstermektedir.

Tablo 88. Yaş ile iş saatleri dışında yapılanlar arasındaki ilişki

		2. Yaş			Toplam
		10-11 Yaş	12-13 Yaş	14-15 Yaş	
Dinlenirim	Sıklık	54	143	96	293
	Beklenen Sıklık	59,6	139,2	94,2	293,0
	%	44,3%	50,2%	49,7%	48,8%
Arkadaşlarımla oynarım	Sıklık	30	26	33	89
	Beklenen Sıklık	18,1	42,3	28,6	89,0
	%	24,6%	9,1%	17,1%	14,8%
Uyurum	Sıklık	8	37	28	73
	Beklenen Sıklık	14,8	34,7	23,5	73,0
	%	6,6%	13,0%	14,5%	12,2%
Anne-babamın istediği işleri yaparım	Sıklık	30	79	36	145
	Beklenen Sıklık	29,5	68,9	46,6	145,0
	%	24,6%	27,7%	18,7%	24,2%
Toplam	Sıklık	122	285	193	600
	Beklenen Sıklık	122,0	285,0	193,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 23,528, df=6, p=0,001)$$

10-11 Yaş, 12-13 Yaş ve 14-15 Yaş çocuklarının anketin 50. Sorusu olan “Öğle molalarında ya da akşamları yemek saati dışında siz çocuklar genelde ne yaparsınız?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. Toplamda öğrencilerin % 48,8’i iş saatleri dışında dinlendiklerini ifade ederken, % 24’ü iş

saatleri dışında da anne-babalarının istedikleri işleri yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu durum çocuklara çok fazla yüklenildiğini göstermektedir.

Tablo 89. Yaş ile mevsimlik işlerden kazanılan paranın neye harcaıldığı arasındaki ilişki

		2. Yaş			Toplam
		10-11 Yaş	12-13 Yaş	14-15 Yaş	
İstediğim gibi harcarım	Sıklık	18	20	22	60
	Beklenen Sıklık	12,2	28,5	19,3	60,0
	%	14,8%	7,0%	11,4%	10,0%
Ailemin ihtiyaçları ve borçları için kullanılır	Sıklık	78	195	110	383
	Beklenen Sıklık	77,9	181,9	123,2	383,0
	%	63,9%	68,4%	57,0%	63,8%
Benim kazancım eğitimim için kullanılır	Sıklık	19	43	30	92
	Beklenen Sıklık	18,7	43,7	29,6	92,0
	%	15,6%	15,1%	15,5%	15,3%
Parayı babam kullanır	Sıklık	1	13	7	21
	Beklenen Sıklık	4,3	10,0	6,8	21,0
	%	0,8%	4,6%	3,6%	3,5%
Ailemin ihtiyaçları ve borçları için kullanılır, Benim kazancım eğitimim için kullanılır	Sıklık	5	6	15	26
	Beklenen Sıklık	5,3	12,4	8,4	26,0
	%	4,1%	2,1%	7,8%	4,3%
İstediğim gibi harcarım, Benim kazancım eğitimim için kullanılır	Sıklık	0	0	2	2
	Beklenen Sıklık	,4	1,0	,6	2,0
	%	0,0%	0,0%	1,0%	0,3%
Ailemin ihtiyaçları ve borçları için kullanılır, Parayı babam kullanır	Sıklık	0	6	6	12
	Beklenen Sıklık	2,4	5,7	3,9	12,0
	%	0,0%	2,1%	3,1%	2,0%
İstediğim gibi harcarım, Parayı babam kullanır	Sıklık	1	2	1	4
	Beklenen Sıklık	,8	1,9	1,3	4,0
	%	0,8%	0,7%	0,5%	0,7%
Toplam	Sıklık	122	285	193	600
	Beklenen Sıklık	122,0	285,0	193,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 27,995, df=14, p=0,014)$$

10-11 Yaş, 12-13 Yaş ve 14-15 Yaş çocuklarının anketin 51. Sorusu olan “Mevsimlik işlerden kazandığınız parayı ne yaparsınız?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. Öğrencilerin % 68,3’ü mevsimlik tarım işçiliğinden kazandıkları parayı ailelerinin ihtiyaçları için kullanıldığını söylemişlerdir. Üç yaş grubunda da kazandıkları paranın kendi eğitimleri için kullanıldığını söyleyenlerin

oranı % 15'lerdedir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine yaş gruplarının dağılımları Tablo 89'da yer almaktadır.

Tablo 90. Yaş ile başkasının işinde çalışmaktan sıkılma arasındaki ilişki

		2. Yaş			Toplam
		10-11 Yaş	12-13 Yaş	14-15 Yaş	
Evet	Sıklık	43	153	123	319
	Beklenen Sıklık	64,9	151,5	102,6	319,0
	%	35,2%	53,7%	63,7%	53,2%
Hayır	Sıklık	79	132	70	281
	Beklenen Sıklık	57,1	133,5	90,4	281,0
	%	64,8%	46,3%	36,3%	46,8%
Toplam	Sıklık	122	285	193	600
	Beklenen Sıklık	122,0	285,0	193,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 24,416, df=2, p=0,000)$$

10-11 Yaş, 12-13 Yaş ve 14-15 Yaş çocuklarının anketin 55. Sorusu olan "Başkasının işinde çalışmaktan sıkılıyorum?" sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. Bu tabloya göre öğrencilerin başkasının işinde çalışmaktan sıkılma durumuyla yaşları arasında doğru orantı olduğu söylenebilir. Öğrencilerin yaşı büyüdükçe daha fazla başkasının işinde çalışmaktan sıkıldıkları (%63,7) görülmektedir. Başkasının işinde çalışmaktan sıkılmadığını ifade eden 10-11 yaş grubundaki öğrencilerin oranı % 64,8'dir. Bu da ileri sürdüğümüz düşüncelyi doğrular niteliktedir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine yaş gruplarının dağılımları Tablo 90'da yer almaktadır.

4.2.3. Sınıfa Göre Anket Sorularına Verilen Yanıtların Dağılımları

Çocukların 5. Sınıf, 6. Sınıf, 7. Sınıf ve 8. Sınıf grupları açısından anketin 4-59. Sorularına verdikleri yanıtlardan, dağılımlarının istatistiksel olarak anlamlı fark göstermiş olanları Tablo 91'de özetlenmiştir. Buna göre, toplam 19 soruya ilişkin cevaplar ile çocukların sınıfı arasında bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 91. Sınıfa göre anlamlı dağılım farklılıkları gösteren anket soruları ve analiz sonuçları.

3. Sınıf	X ²	df	p
8. Anneniz sağ mı?	12,375	3	0,006
9. Babanız sağ mı?	9,209	3	0,027
16. Maddi durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?	29,641	9	0,001
23.Kardeşlerinizden birinin ya da birkaçının kalıcı bir hastalığı...	15,044	3	0,002
25. Ailenizde kim söz sahibidir?	18,309	9	0,032
31.Mevsimlik tarım işlerini kim aracılığıyla buluyorsunuz?	27,215	9	0,001
32.Mevsimlik işlerin yapıldığı yerlere nasıl gidersiniz?	23,973	9	0,004
38.Yemek ihtiyacınızı nasıl karşılırsınız?	23,281	9	0,006
40.Mevsimlik iste çalışırken hastalandığınızda ne yaparsınız?	31,682	9	0,000
41.Şimdiye kadar mevsimlik bir isteyken sivrisinek, böcek, ari sokması...	10,893	3	0,012
43.Mevsimlik iste çalışırken sabahları kaçta uyanırsınız?	18,405	9	0,031
46.Mevsimlik iste çalışırken günde kaç saat uyursunuz?	29,915	9	0,000
47.Öğle molası süresi ne kadardır?	26,729	6	0,000
49.Sizce mevsimlik tarım işçiliğinde en çok kim yorulmaktadır?	12,376	6	0,054
50.Öğle molalarında ya da akşamları yemek saati dışında...	30,089	9	0,000
51.Mevsimlik işlerden kazandığınız parayı ne yaparsınız?	33,593	21	0,040
52.Ailenizin yaklaşık aylık ortalama geliri ne kadardır?	34,757	12	0,001
55. Başkasının işinde çalışmaktan sıkılıyorum.	27,748	3	0,000
57.Çalışmanın beni olgunlaştırdığını düşünüyorum.	8,826	3	0,032

Tablo 92. Okudukları sınıf ile annenin sağ olma durumu arasındaki ilişki

		3. Sınıf				Toplam
		5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	
Evet	Sıklık	112	104	168	195	579
	Beklenen Sıklık	117,7	105,2	164,1	192,0	579,0
	%	91,8%	95,4%	98,8%	98,0%	96,5%
Hayır	Sıklık	10	5	2	4	21
	Beklenen Sıklık	4,3	3,8	6,0	7,0	21,0
	%	8,2%	4,6%	1,2%	2,0%	3,5%
Toplam	Sıklık	122	109	170	199	600
	Beklenen Sıklık	122,0	109,0	170,0	199,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 12,375, df=3, p=0,006)$$

5. Sınıf, 6. Sınıf, 7. Sınıf ve 8. Sınıf çocuklarının anketin 8. Sorusu olan “Anneniz sağ mı?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine sınıfların dağılımları Tablo 92’de yer almaktadır.

Tablo 93. Okudukları sınıf ile babanın sağ olma durumu arasındaki ilişki

		3. Sınıf				Toplam
		5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	
Evet	Sıklık	111	102	166	193	572
	Beklenen Sıklık	116,3	103,9	162,1	189,7	572,0
	%	91,0%	93,6%	97,6%	97,0%	95,3%
Hayır	Sıklık	11	7	4	6	28
	Beklenen Sıklık	5,7	5,1	7,9	9,3	28,0
	%	9,0%	6,4%	2,4%	3,0%	4,7%
Toplam	Sıklık	122	109	170	199	600
	Beklenen Sıklık	122,0	109,0	170,0	199,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 9,209, df=3, p=0,027)$$

5. Sınıf, 6. Sınıf, 7. Sınıf ve 8. Sınıf çocuklarının anketin 9. Sorusu olan “Babanız sağ mı?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine sınıfların dağılımları Tablo 93’te yer almaktadır.

Tablo 94. Okudukları sınıf ile maddi durum değerlendirme arasındaki ilişki

		3. Sınıf				Toplam
		5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	
Çok kötü	Sıklık	6	4	10	1	21
	Beklenen Sıklık	4,3	3,8	6,0	7,0	21,0
	%	4,9%	3,7%	5,9%	0,5%	3,5%
Kötü	Sıklık	24	29	31	31	115
	Beklenen Sıklık	23,4	20,9	32,6	38,1	115,0
	%	19,7%	26,6%	18,2%	15,6%	19,2%
Orta	Sıklık	62	61	112	140	375
	Beklenen Sıklık	76,3	68,1	106,3	124,4	375,0
	%	50,8%	56,0%	65,9%	70,4%	62,5%
İyi	Sıklık	30	15	17	27	89
	Beklenen Sıklık	18,1	16,2	25,2	29,5	89,0
	%	24,6%	13,8%	10,0%	13,6%	14,8%
Toplam	Sıklık	122	109	170	199	600
	Beklenen Sıklık	122,0	109,0	170,0	199,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 29,641, df=9, p=0,001)$$

5. Sınıf, 6. Sınıf, 7. Sınıf ve 8. Sınıf çocuklarının anketin 16. Sorusu olan “Maddi durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı

farklılık göstermiştir. Maddi durum değerlendirmesinde öğrencilerin önemli bir kısmı durumlarını orta düzeyde değerlendirmiş olup bu değerlendirmenin sınıflara bağlı olarak doğru orantılı bir şekilde artış gösterdiği tabloda görülmüştür.

Tablo 95. Okudukları sınıf ile kardeşlerin kalıcı rahatsızlığı arasındaki ilişki

		3. Sınıf				Toplam
		5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	
Evet	Sıklık	25	29	18	27	99
	Beklenen Sıklık	20,1	18,0	28,1	32,8	99,0
	%	20,5%	26,6%	10,6%	13,6%	16,5%
Hayır	Sıklık	97	80	152	172	501
	Beklenen Sıklık	101,9	91,0	142,0	166,2	501,0
	%	79,5%	73,4%	89,4%	86,4%	83,5%
Toplam	Sıklık	122	109	170	199	600
	Beklenen Sıklık	122,0	109,0	170,0	199,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 15,044, df=3, p=0,002)$$

5. Sınıf, 6. Sınıf, 7. Sınıf ve 8. Sınıf çocuklarının anketin 23. Sorusu olan “Kardeşlerinizden birinin ya da birkaçının kalıcı bir hastalığı/rahatsızlığı var mı?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir.

Tablo 96. Okudukları sınıf ile ailede söz sahibi kişi arasındaki ilişki

		3. Sınıf				Toplam
		5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	
Baba	Sıklık	42	51	78	82	253
	Beklenen Sıklık	51,4	46,0	71,7	83,9	253,0
	%	34,4%	46,8%	45,9%	41,2%	42,2%
Anne	Sıklık	2	7	9	10	28
	Beklenen Sıklık	5,7	5,1	7,9	9,3	28,0
	%	1,6%	6,4%	5,3%	5,0%	4,7%
Baba-Anne	Sıklık	50	41	67	74	232
	Beklenen Sıklık	47,2	42,1	65,7	76,9	232,0
	%	41,0%	37,6%	39,4%	37,2%	38,7%
Baba-Anne-Çocuklar	Sıklık	28	10	16	33	87
	Beklenen Sıklık	17,7	15,8	24,7	28,9	87,0
	%	23,0%	9,2%	9,4%	16,6%	14,5%
Toplam	Sıklık	122	109	170	199	600
	Beklenen Sıklık	122,0	109,0	170,0	199,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 18,309, df=9, p=0,032)$$

5. Sınıf, 6. Sınıf, 7. Sınıf ve 8. Sınıf çocuklarının anketin 25. Sorusu olan “Ailenizde kim söz sahibidir?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine sınıfların dağılımları Tablo96’da yer almaktadır. Buna göre ailede söz sahibi kişiyi baba olarak gösteren % 42’lik orana karşı % 38’ de babayla birlikte anneyi de ailede kararlar verme konusunda işin içine katmıştır. Bu kararın verilmesinde sınıflar arası düzenli bir dağılımın olduğu tabloda görülmüştür.

Tablo 97. Okudukları sınıf ile mevsimlik tarım işlerinde araçlar arasındaki ilişki

		3. Sınıf				Toplam
		5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	
Elçiler	Sıklık	35	49	92	102	278
	Beklenen Sıklık	56,5	50,5	78,8	92,2	278,0
	%	28,7%	45,0%	54,1%	51,3%	46,3%
Akrabalar	Sıklık	46	40	38	54	178
	Beklenen Sıklık	36,2	32,3	50,4	59,0	178,0
	%	37,7%	36,7%	22,4%	27,1%	29,7%
Aile Tanıdıkları	Sıklık	32	15	28	34	109
	Beklenen Sıklık	22,2	19,8	30,9	36,2	109,0
	%	26,2%	13,8%	16,5%	17,1%	18,2%
Diğer	Sıklık	9	5	12	9	35
	Beklenen Sıklık	7,1	6,4	9,9	11,6	35,0
	%	7,4%	4,6%	7,1%	4,5%	5,8%
Toplam	Sıklık	122	109	170	199	600
	Beklenen Sıklık	122,0	109,0	170,0	199,0	600,0
	%	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0%

$$(X^2 = 27,215, df=9, p=0,001)$$

5. Sınıf, 6. Sınıf, 7. Sınıf ve 8. Sınıf çocuklarının anketin 31. Sorusu olan “Mevsimlik tarım işlerini kim aracılığıyla buluyorsunuz?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine sınıfların dağılımları Tablo 97’de yer almaktadır. Yoğunlaşmanın görüldüğü elçiler

seçeneğini en düşük düzeyde işaretleyen grup 5. Sınıf öğrencileri olmuştur. Bu sonucu, bu öğrencilerin yaşları itibarıyla elçilik yapılanmasını çok iyi bilmedikleri şeklinde yorumlamak mümkündür.

Tablo 98. Okudukları sınıf ile mevsimlik işlerin yapıldığı yerlere ulaşım arasındaki ilişki

		3. Sınıf				Toplam
		5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	
Minibüsle	Sıklık	80	69	129	158	436
	Beklenen Sıklık	88,7	79,2	123,5	144,6	436,0
	%	65,6%	63,3%	75,9%	79,4%	72,7%
Şehirlerarası otobüsle	Sıklık	8	13	17	18	56
	Beklenen Sıklık	11,4	10,2	15,9	18,6	56,0
	%	6,6%	11,9%	10,0%	9,0%	9,3%
Kamyonetle/kamyonla	Sıklık	13	10	7	4	34
	Beklenen Sıklık	6,9	6,2	9,6	11,3	34,0
	%	10,7%	9,2%	4,1%	2,0%	5,7%
Diğer	Sıklık	21	17	17	19	74
	Beklenen Sıklık	15,0	13,4	21,0	24,5	74,0
	%	17,2%	15,6%	10,0%	9,5%	12,3%
Toplam	Sıklık	122	109	170	199	600
	Beklenen Sıklık	122,0	109,0	170,0	199,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 23,973, df=9, p=0,004)$$

5. Sınıf, 6. Sınıf, 7. Sınıf ve 8. Sınıf çocuklarının anketin 32. Sorusu olan “Mevsimlik işlerin yapıldığı yerlere nasıl gidersiniz?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine sınıfların dağılımları Tablo 98’de yer almaktadır. Bu soruda büyük ölçüde minibüsle yolculuk yapıldığı belirtilmiş olup yanıtlarda en yüksek oranın 8. Sınıf öğrencilerine ait olduğu görülüyor.

Tablo 99. Okudukları sınıf ile yemek ihtiyacının karşılanma şekli arasındaki ilişki

		3. Sınıf				Toplam
		5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	
İşveren tarafından verilir	Sıklık	54	44	65	97	260
	Beklenen Sıklık	52,9	47,2	73,7	86,2	260,0
	%	44,3 %	40,4 %	38,2 %	48,7 %	43,3%
Çadırlarda kendimiz yaparız	Sıklık	49	54	79	78	260
	Beklenen Sıklık	52,9	47,2	73,7	86,2	260,0
	%	40,2 %	49,5 %	46,5 %	39,2 %	43,3%
Elçinin görevlendirdiği biri hazırlar	Sıklık	8	6	23	20	57
	Beklenen Sıklık	11,6	10,4	16,2	18,9	57,0
	%	6,6%	5,5%	13,5 %	10,1 %	9,5%
Diğer	Sıklık	11	5	3	4	23
	Beklenen Sıklık	4,7	4,2	6,5	7,6	23,0
	%	9,0%	4,6%	1,8%	2,0%	3,8%
Toplam	Sıklık	122	109	170	199	600
	Beklenen Sıklık	122,0	109,0	170,0	199,0	600,0
	%	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0%

$$(X^2 = 23,281, df=9, p=0,006)$$

5. Sınıf, 6. Sınıf, 7. Sınıf ve 8. Sınıf çocuklarının anketin 38. Sorusu olan “Yemek ihtiyacınızı nasıl karşılıyorsunuz?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. Yanıtlar eşit düzeyde yemeklerin işveren tarafından verildiği ve çadırlarda işçiler tarafından yapıldığı şeklinde belirmiştir. Bu sonucun ortaya çıkmasında sınıflar arası düzensiz bir dağılım söz konusu olup ilgili sorunun cevap seçeneklerine sınıfların dağılımları Tablo 99’da yer almaktadır.

Tablo 100. Okudukları sınıf ile mevsimlik işte çalışırken hastalandığında ne yapıldığı arasındaki ilişki

		3. Sınıf				Toplam
		5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	
Doktora gideriz	Sıklık	76	44	86	117	323
	Beklenen Sıklık	65,7	58,7	91,5	107,1	323,0
	%	62,3 %	40,4%	50,6 %	58,8 %	53,8%
Yanımızda götürdüğümüz ilaçları kullanırız	Sıklık	21	34	46	28	129
	Beklenen Sıklık	26,2	23,4	36,6	42,8	129,0
	%	17,2 %	31,2%	27,1 %	14,1 %	21,5%
Dinlenerek hastalığın geçmesini bekleriz	Sıklık	15	24	33	48	120
	Beklenen Sıklık	24,4	21,8	34,0	39,8	120,0
	%	12,3 %	22,0%	19,4 %	24,1 %	20,0%
Diğer	Sıklık	10	7	5	6	28
	Beklenen Sıklık	5,7	5,1	7,9	9,3	28,0
	%	8,2%	6,4%	2,9%	3,0%	4,7%
Toplam	Sıklık	122	109	170	199	600
	Beklenen Sıklık	122,0	109,0	170,0	199,0	600,0
	%	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0%

$$(X^2 = 31,682, df=9, p=0,000)$$

5. Sınıf, 6. Sınıf, 7. Sınıf ve 8. Sınıf çocuklarının anketin 40. Sorusu olan “Mevsimlik işte çalışırken hastalandığımızda ne yaparsınız?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine sınıfların dağılımları Tablo 100’de yer almaktadır.

Tablo 101. Okudukları sınıf ile haşere sokması arasındaki ilişki

		3. Sınıf				Toplam
		5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	
Evet	Sıklık	75	71	133	135	414
	Beklenen Sıklık	84,2	75,2	117,3	137,3	414,0
	%	61,5%	65,1%	78,2%	67,8%	69,0%
Hayır	Sıklık	47	38	37	64	186
	Beklenen Sıklık	37,8	33,8	52,7	61,7	186,0
	%	38,5%	34,9%	21,8%	32,2%	31,0%
Toplam	Sıklık	122	109	170	199	600
	Beklenen Sıklık	122,0	109,0	170,0	199,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 10,893, df=9, p=0,012)$$

5. Sınıf, 6. Sınıf, 7. Sınıf ve 8. Sınıf çocuklarının anketin 41. Sorusu olan “Şimdiye kadar mevsimlik bir isteyken sivrisinek, böcek, arı sokması gibi bir sorunla karşılaştınız mı?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir.

Tablo 102. Okudukları sınıf ile uyanma saati arasındaki ilişki

		3. Sınıf				Toplam
		5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	
5:00'te	Sıklık	26	36	57	69	188
	Beklenen Sıklık	38,2	34,2	53,3	62,4	188,0
	%	21,3%	33,0%	33,5%	34,7%	31,3%
6:00'da	Sıklık	52	42	74	94	262
	Beklenen Sıklık	53,3	47,6	74,2	86,9	262,0
	%	42,6%	38,5%	43,5%	47,2%	43,7%
7:00'de	Sıklık	35	22	32	29	118
	Beklenen Sıklık	24,0	21,4	33,4	39,1	118,0
	%	28,7%	20,2%	18,8%	14,6%	19,7%
8:00'de	Sıklık	9	9	7	7	32
	Beklenen Sıklık	6,5	5,8	9,1	10,6	32,0
	%	7,4%	8,3%	4,1%	3,5%	5,3%
Toplam	Sıklık	122	109	170	199	600
	Beklenen Sıklık	122,0	109,0	170,0	199,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 18,405, df=9, p=0,031)$$

5. Sınıf, 6. Sınıf, 7. Sınıf ve 8. Sınıf çocuklarının anketin 43. Sorusu olan “Mevsimlik işte çalışırken sabahları kaçta uyanırsınız?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine sınıfların dağılımları Tablo 102’de yer almaktadır.

Tablo 103. Okudukları sınıf ile uyuma süresi arasındaki ilişki

		3. Sınıf				Toplam
		5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	
5-6 Saat	Sıklık	43	34	57	78	212
	Beklenen Sıklık	43,1	38,5	60,1	70,3	212,0
	%	35,2%	31,2%	33,5%	39,2%	35,3%
7-8 Saat	Sıklık	35	55	59	69	218
	Beklenen Sıklık	44,3	39,6	61,8	72,3	218,0
	%	28,7%	50,5%	34,7%	34,7%	36,3%
9-10 Saat	Sıklık	29	12	48	44	133
	Beklenen Sıklık	27,0	24,2	37,7	44,1	133,0
	%	23,8%	11,0%	28,2%	22,1%	22,2%
Diğer	Sıklık	15	8	6	8	37
	Beklenen Sıklık	7,5	6,7	10,5	12,3	37,0
	%	12,3%	7,3%	3,5%	4,0%	6,2%
Toplam	Sıklık	122	109	170	199	600
	Beklenen Sıklık	122,0	109,0	170,0	199,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 29,915, df=9, p=0,000)$$

5. Sınıf, 6. Sınıf, 7. Sınıf ve 8. Sınıf çocuklarının anketin 46. Sorusu olan “Mevsimlik işte çalışırken günde kaç saat uyursunuz?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine sınıfların dağılımları Tablo 103’te yer almaktadır.

Tablo 104. Okudukları sınıf ile öğle molası süresi arasındaki ilişki

		3. Sınıf				Toplam
		5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	
Yarım Saat	Sıklık	39	39	46	33	157
	Beklenen Sıklık	31,9	28,5	44,5	52,1	157,0
	%	32,0%	35,8%	27,1%	16,6%	26,2%
1 Saat	Sıklık	65	56	108	120	349
	Beklenen Sıklık	71,0	63,4	98,9	115,8	349,0
	%	53,3%	51,4%	63,5%	60,3%	58,2%
2 Saat	Sıklık	18	14	16	46	94
	Beklenen Sıklık	19,1	17,1	26,6	31,2	94,0
	%	14,8%	12,8%	9,4%	23,1%	15,7%
Toplam	Sıklık	122	109	170	199	600
	Beklenen Sıklık	122,0	109,0	170,0	199,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 26,729, df=6, p=0,000)$$

5. Sınıf, 6. Sınıf, 7. Sınıf ve 8. Sınıf çocuklarının anketin 47. Sorusu olan “Öğle molası süresi ne kadardır?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine sınıfların dağılımları Tablo 104’te yer almaktadır.

Tablo 105. Okudukları sınıf ile çalışmada en çok kimin yorulduğu arasındaki ilişki

		3. Sınıf				Toplam
		5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	
Erkekler	Sıklık	64	46	101	101	312
	Beklenen Sıklık	63,4	56,7	88,4	103,5	312,0
	%	52,5%	42,2%	59,4%	50,8%	52,0%
Kadınlar	Sıklık	33	33	28	55	149
	Beklenen Sıklık	30,3	27,1	42,2	49,4	149,0
	%	27,0%	30,3%	16,5%	27,6%	24,8%
Çocuklar	Sıklık	25	30	41	43	139
	Beklenen Sıklık	28,3	25,3	39,4	46,1	139,0
	%	20,5%	27,5%	24,1%	21,6%	23,2%
Toplam	Sıklık	122	109	170	199	600
	Beklenen Sıklık	122,0	109,0	170,0	199,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 12,376, df=6, p=0,054)$$

5. Sınıf, 6. Sınıf, 7. Sınıf ve 8. Sınıf çocuklarının anketin 49. Sorusu olan “Sizce mevsimlik tarım işçiliğinde en çok kim yorulmaktadır?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine sınıfların dağılımları Tablo 105’te yer almaktadır.

Tablo 106. Okudukları sınıf ile çalışma saatleri dışında yapılanlar arasındaki ilişki

		3. Sınıf				Toplam
		5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	
Dinlenirim	Sıklık	60	47	76	110	293
	Beklenen Sıklık	59,6	53,2	83,0	97,2	293,0
	%	49,2%	43,1%	44,7%	55,3%	48,8%
Arkadaşlarımla oynarım	Sıklık	27	14	22	26	89
	Beklenen Sıklık	18,1	16,2	25,2	29,5	89,0
	%	22,1%	12,8%	12,9%	13,1%	14,8%
Uyurum	Sıklık	6	10	25	32	73
	Beklenen Sıklık	14,8	13,3	20,7	24,2	73,0
	%	4,9%	9,2%	14,7%	16,1%	12,2%
Anne-babamın istediği işleri yaparım	Sıklık	29	38	47	31	145
	Beklenen Sıklık	29,5	26,3	41,1	48,1	145,0
	%	23,8%	34,9%	27,6%	15,6%	24,2%
Toplam	Sıklık	122	109	170	199	600
	Beklenen Sıklık	122,0	109,0	170,0	199,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 30,089, df=9, p=0,000)$$

5. Sınıf, 6. Sınıf, 7. Sınıf ve 8. Sınıf çocuklarının anketin 50. Sorusu olan “Öğle molalarında ya da akşamları yemek saati dışında siz çocuklar genelde ne yaparsınız?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine sınıfların dağılımları Tablo 106’da yer almaktadır.

Tablo 107. Okudukları sınıf ile kazanılan paranın neye harcandığı arasındaki ilişki

		3. Sınıf				Topla m
		5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	
İstediğim gibi harcarım	Sıklık	13	13	15	19	60
	Beklenen Sıklık	12,2	10,9	17,0	19,9	60,0
	%	10,7%	11,9%	8,8%	9,5%	10,0%
Ailemin ihtiyaçları ve borçları için kullanılır	Sıklık	74	71	123	115	383
	Beklenen Sıklık	77,9	69,6	108,5	127,0	383,0
	%	60,7%	65,1%	72,4%	57,8%	63,8%
Benim kazancım eğitimim için kullanılır	Sıklık	21	15	19	37	92
	Beklenen Sıklık	18,7	16,7	26,1	30,5	92,0
	%	17,2%	13,8%	11,2%	18,6%	15,3%
Parayı babam kullanır	Sıklık	2	3	9	7	21
	Beklenen Sıklık	4,3	3,8	6,0	7,0	21,0
	%	1,6%	2,8%	5,3%	3,5%	3,5%
Ailemin ihtiyaçları ve borçları için kullanılır, Benim kazancım eğitimim için kullanılır	Sıklık	8	3	3	12	26
	Beklenen Sıklık	5,3	4,7	7,4	8,6	26,0
	%	6,6%	2,8%	1,8%	6,0%	4,3%
İstediğim gibi harcarım, Benim kazancım eğitimim için kullanılır	Sıklık	0	0	0	2	2
	Beklenen Sıklık	,4	,4	,6	,7	2,0
	%	0,0%	0,0%	0,0%	1,0%	0,3%
Ailemin ihtiyaçları ve borçları için kullanılır, Parayı babam kullanır	Sıklık	1	4	1	6	12
	Beklenen Sıklık	2,4	2,2	3,4	4,0	12,0
	%	0,8%	3,7%	0,6%	3,0%	2,0%
İstediğim gibi harcarım, Parayı babam kullanır	Sıklık	3	0	0	1	4
	Beklenen Sıklık	,8	,7	1,1	1,3	4,0
	%	2,5%	0,0%	0,0%	0,5%	0,7%
Toplam	Sıklık	122	109	170	199	600
	Beklenen Sıklık	122,0	109,0	170,0	199,0	600,0
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	%	%	%	%	%	%

$$(X^2 = 33,593, df=21, p=0,040)$$

5. Sınıf, 6. Sınıf, 7. Sınıf ve 8. Sınıf çocuklarının anketin 51. Sorusu olan “Mevsimlik işlerden kazandığınız parayı ne yaparsınız?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine sınıfların dağılımları Tablo 107’de yer almaktadır.

Tablo 108. Okudukları sınıf ile ailenin aylık ortalama geliri arasındaki ilişki

		3. Sınıf				Topla m
		5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	
250-500 TL	Sıklık	52	51	67	51	221
	Beklenen Sıklık	44,9	40,1	62,6	73,3	221,0
	%	42,6%	46,8%	39,4%	25,6%	36,8%
500-750 TL	Sıklık	33	22	43	66	164
	Beklenen Sıklık	33,3	29,8	46,5	54,4	164,0
	%	27,0%	20,2%	25,3%	33,2%	27,3%
750-1000 TL	Sıklık	12	26	31	50	119
	Beklenen Sıklık	24,2	21,6	33,7	39,5	119,0
	%	9,8%	23,9%	18,2%	25,1%	19,8%
1000-1500 TL	Sıklık	14	5	14	23	56
	Beklenen Sıklık	11,4	10,2	15,9	18,6	56,0
	%	11,5%	4,6%	8,2%	11,6%	9,3%
1500 + TL	Sıklık	11	5	15	9	40
	Beklenen Sıklık	8,1	7,3	11,3	13,3	40,0
	%	9,0%	4,6%	8,8%	4,5%	6,7%
Toplam	Sıklık	122	109	170	199	600
	Beklenen Sıklık	122,0	109,0	170,0	199,0	600,0
	%	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

$$(X^2 = 34,757, df=12, p=0,001)$$

5. Sınıf, 6. Sınıf, 7. Sınıf ve 8. Sınıf çocuklarının anketin 52. Sorusu olan “Ailenizin yaklaşık aylık ortalama geliri ne kadardır?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine sınıfların dağılımları Tablo 108’de yer almaktadır.

Tablo 109. Okudukları sınıf ile başkasının işinde çalışmaktan sıkılma arasındaki ilişki

		3. Sınıf				Toplam
		5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	
Evet	Sıklık	48	46	94	131	319
	Beklenen Sıklık	64,9	58,0	90,4	105,8	319,0
	%	39,3%	42,2%	55,3%	65,8%	53,2%
Hayır	Sıklık	74	63	76	68	281
	Beklenen Sıklık	57,1	51,0	79,6	93,2	281,0
	%	60,7%	57,8%	44,7%	34,2%	46,8%
Toplam	Sıklık	122	109	170	199	600
	Beklenen Sıklık	122,0	109,0	170,0	199,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 27,748, df=3, p=0,000)$$

5. Sınıf, 6. Sınıf, 7. Sınıf ve 8. Sınıf çocuklarının anketin 55. Sorusu olan “Başkasının işinde çalışmaktan sıkılıyorum?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine sınıfların dağılımları Tablo 109’da yer almaktadır.

Tablo 110. Okudukları sınıf ile çalışmanın olgunlaştırdığını düşünme arasındaki ilişki

		3. Sınıf				Toplam
		5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	
Evet	Sıklık	77	72	129	150	428
	Beklenen Sıklık	87,0	77,8	121,3	142,0	428,0
	%	63,1%	66,1%	75,9%	75,4%	71,3%
Hayır	Sıklık	45	37	41	49	172
	Beklenen Sıklık	35,0	31,2	48,7	57,0	172,0
	%	36,9%	33,9%	24,1%	24,6%	28,7%
Toplam	Sıklık	122	109	170	199	600
	Beklenen Sıklık	122,0	109,0	170,0	199,0	600,0
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$(X^2 = 8,826, df=3, p=0,032)$$

5. Sınıf, 6. Sınıf, 7. Sınıf ve 8. Sınıf çocuklarının anketin 57. Sorusu olan “Çalışmanın beni olgunlaştırdığını düşünüyorum?” sorusuna ilişkin cevapları anlamlı farklılık göstermiştir. İlgili sorunun cevap seçeneklerine sınıfların dağılımları Tablo 110’da yer almaktadır.

4.3. Öğretmenlerin Mevsimlik Tarım İşçiliğinde Çalışmanın Öğrencilerin Eğitimine Etkilerine Yönelik Değerlendirmeleri

Bu araştırmanın ikinci veri seti, örneklemimiz olan Adıyaman Merkez Osman Gazi Ortaokulu, Orhan Gazi Ortaokulu, Zeynep Turgut Ortaokulu, 23 Nisan Ortaokulu, Malazgirt Ortaokulu ve Mimar Sinan Ortaokulu'nda öğretmen olarak çalışan 60 katılımcının, mevsimlik tarım işçiliğinde çalışmanın, öğrencilerin eğitimine etkilerine yönelik değerlendirmelerini içermektedir. Bu sorular özel olarak mevsimlik tarım işçiliğinde çalışan öğrencilerin değerlendirilmesine yöneliktir. 5'li Likert tekniğine göre hazırlanan değerlendirme ölçeği sonuçları yorumlanırken hiç seçeneği “çok düşük”, nadiren seçeneği “düşük”, bazen seçeneği “orta”, sık sık seçeneği “yüksek” ve her zaman seçeneği “çok yüksek” düzeyi ifade etmek için kullanılmıştır. Bu değerlendirme sonuçları Tablo 60'da yer almaktadır.

Ayrıca, anketin 21. Maddesi, “mevsimlik tarım işçiliğinde çalışan çocuklar ve gelecekleri ile ilgili öğretmenlerin düşüncelerine” yönelik açık uçlu bir soru olduğundan tabloda yer almamaktadır. Bu soruya verilen yanıtlar ayrıca değerlendirilmiştir.

Tablo 111'den izlenebileceği gibi, öğretmenlerin 20 maddeden 10 tanesinde (1.-3., 5.-7. ve 14.-17. Maddeler), “Her zaman” seçeneğine yönelik tepkileri en yüksek oranları oluşturmuştur. Bu oranlar %33,3-%75,0 arasında değişmektedir. Öğretmenlerin, 4 maddede (3., 4., 11. ve 18. Maddeler), “Sık sık” seçeneğine yönelik tepkileri en yüksek oranları oluşturmuştur. Bu oranlar sırasıyla %36,7 ve %40 olarak elde edilmiştir. Öğretmenlerin, 4 maddede (10., 13., 18. ve 20. Maddeler), “Bazen” seçeneğine yönelik tepkileri en yüksek oranları oluşturmuştur. Bu oranlar sırasıyla %30,0-%50,0 arasında değişmektedir. Öğretmenlerin, 3 maddede (8., 9. ve 12. Madde) “nadiren” seçeneğine yönelik tepkileri en yüksek oranı (%33,3-%46,7) oluşturmuştur.

Araştırmanın bu bölümünde öğretmenlere göre mevsimlik tarım işçiliğinin öğrencilerin eğitim başarılarını ve okul hayatlarını, psiko-sosyal durumlarını ve

geleceklerini nasıl etkilediğine dair düşünceleri değerlendirilmiştir. Buna göre öğretmenlerin;

- % 75'i çok yüksek oranda mevsimlik tarım işlerinde çalışmanın öğrencilerin okul başarısını olumsuz etkilediğini, %55'i çok yüksek oranda öğrencilerin mevsimlik işlere gittikleri için derslerinde başarılı olmakta zorlandıklarını ve %51'i çok yüksek düzeyde bu çocukların okula geç başladıkları için dersleri yakalamakta güçlük çektiklerini ifade etmişlerdir.
- % 36'sı yüksek düzeyde bu öğrencilerin okula geç başlamaları ve bazen okullar kapanmadan okuldan ayrılmaları dolayısıyla onlarla iletişim sorunu yaşadıklarını ifade etmişlerdir.
- % 48'i çok yüksek düzeyde bu öğrencilerin tatillerde kitap okuyamadıkları için okuma becerilerinin zayıf olduğunu belirtmişlerdir.
- % 36'sı çok yüksek oranda öğrencilerin tatil boyunca mevsimlik işlerde çalışmalarından dolayı okula yorgun başladıklarını belirtmişlerdir.
- % 40'ı çok yüksek oranda tarlalarda çalışmanın öğrencilerin sağlığını olumsuz etkilediğini düşünmüştür.
- % 36'sı düşük düzeyde bu öğrencilerin genellikle sene başında okula geç başlamalarından dolayı genellikle arkadaşlarıyla iletişimlerinin zayıf olduğunu belirtmiştir.
- % 33'ü düşük düzeyde bu öğrencilerin yaz tatillerinde arkadaşlarıyla görüşmedikleri için ilişkilerinin bozulabildiğini düşünmektedir.
- % 35'i orta düzeyde bu öğrencilerin gelecekte okul sayesinde bir meslek sahibi olabileceklerine inanmaktadır.

- % 41'i yüksek düzeyde bu öğrencilerin mevsimlik işlerde çalışmaları çok daha başarılı olabileceklerine inanmaktadır.
- % 46'sı düşük düzeyde bu öğrencilerin mevsimlik işlere gitmeyen arkadaşları tarafından dışlandıklarını ifade etmiştir.
- % 50'si orta düzeyde bu öğrencilerin mevsimlik işlere gitmekten dolayı sınıfta kalabildiklerini belirtmiştir.
- % 33'ü çok yüksek düzeyde bu öğrencilerin genellikle ilk ve son yazılılara katılmadıkları için okul başarılarının düşük olduğunu ifade etmişlerdir.
- % 38'i çok yüksek düzeyde bu öğrencilerin yetersiz beslendikleri için bu öğrencilerin bünyelerinin kuvvetli olmadığını düşünmektedir.
- % 48'i çok yüksek düzeyde derslerinden geri kaldıkları için liselere giriş sınavında başarılı olamayacaklarını düşünmektedir.
- % 48'i çok yüksek düzeyde bu öğrencilerin iş ortamındaki kaba ve küfürlü konuşmalardan olumsuz etkilendiğini belirtmiştir.
- % 30'u orta düzeyde bu öğrencilerin mevsimlik tarım işçisi oldukları için mutsuz olduklarını düşünmektedir.
- % 40'ı yüksek düzeyde bu çocukların gelecekte mevsimlik tarım işçisi olmak istemediklerini ifade etmiştir.
- % 43'ü orta düzeyde bu öğrencilerin okullar açıkken tarlada çalıştıkları için üzüldüklerine inanmaktadır.

Tablo 111. Mevsimlik tarım işçiliğinde çalışmanın, öğrencilerin eğitimine etkilerine yönelik öğretmen değerlendirmeleri (sıklık ve yüzdeler oranları)

	Hiç	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her zaman	Toplam (%)
1. Mevsimlik tarım işlerinde çalışmanın okul hayatlarını olumsuz etkilediğini düşünüyorum.		1 (%1,7)	4 (%6,7)	10 (%16,7)	45 (%75,0)	60 (100)
2. Mevsimlik işlere gittikleri için derslerinde başarılı olmakta zorlanırlar.		2 (%3,3)	5 (%8,3)	20 (%33,3)	33 (%55,0)	60 (100)
3. Okula geç başladıkları için dersleri yakalamakta zorlanıyorlar.	1 (%1,7)		4 (%6,7)	24 (%40,0)	31 (%51,7)	60 (100)
4. Okula geç başladıkları ve bazen okullar kapanmadan okuldan ayrıldıkları için bu öğrencilerimizle iletişim sorunları yaşıyoruz.	3 (%5,0)	7 (%11,7)	17 (%28,3)	22 (%36,7)	11 (%18,3)	60 (100)
5. Tatillerde kitap okuyamadıkları için okuma becerileri zayıftır.		2 (%3,3)	6 (%10,0)	23 (%38,3)	29 (%48,3)	60 (100)
6. Tatil boyunca mevsimlik işlerde çalıştıkları için okula yorgun başlıyorlar.	1 (%1,7)	3 (%5,0)	16 (%26,7)	18 (%30,0)	22 (%36,7)	60 (100)
7. Tarlalarda çalışmanın onların sağlığını olumsuz etkilediğini düşünüyorum.	4 (%6,7)	10 (%16,7)	10 (%16,7)	12 (%20,0)	24 (%40,0)	60 (100)
8. Okula sene başında genellikle geç başladıkları için arkadaşlarıyla iletişimleri zayıftır.	4 (%6,7)	22 (%36,7)	19 (%31,7)	7 (%11,7)	8 (%13,3)	60 (100)
9. Yaz tatilinde okul arkadaşlarıyla görüşemedikleri için onlarla ilişkileri bozuluyor.	11 (%18,3)	20 (%33,3)	19 (%31,7)	8 (%13,3)	2 (%3,3)	60 (100)
10. Gelecekte okul sayesinde bir meslek sahibi olabileceklerine inanıyorum.	8 (%13,3)	16 (%26,7)	21 (%35,0)	8 (%13,3)	7 (%11,7)	60 (100)
11. Mevsimlik işlerde çalışmaları çok daha başarılı olabileceklerine inanıyorum.	2 (%3,3)	7 (%11,7)	14 (%23,3)	25 (%41,7)	12 (%20,0)	60 (100)
12. Mevsimlik işlere gitmeyen arkadaşları tarafından dışlanmaktadır.	19 (%31,7)	28 (%46,7)	12 (%20,0)		1 (%1,7)	60 (100)
13. Mevsimlik işlere gittikleri için sınıfta kalabilmektedirler.	14 (%23,3)	10 (%16,7)	30 (%50,0)	3 (%5,0)	3 (%5,0)	60 (100)
14. Genellikle ilk ve son yazılılara katılmadıkları için okul başarıları düşük oluyor.	1 (%1,7)	5 (%8,3)	18 (%30,0)	16 (%26,7)	20 (%33,3)	60 (100)
15. Yetersiz beslendikleri için bünyeleri kuvvetli değil.	4 (%6,7)	8 (%13,3)	14 (%23,3)	11 (%18,3)	23 (%38,3)	60 (100)
16. Derslerinden geri kaldıkları için liseye giriş sınavlarında başarılı olamayacaklarını düşünüyorum.		3 (%5,0)	5 (%8,3)	23 (%38,3)	29 (%48,3)	60 (100)
17. İş ortamındaki kaba ve küfürlü konuşmalardan olumsuz etkilenmektedirler.	1 (%1,7)	5 (%8,3)	11 (%18,3)	14 (%23,3)	29 (%48,3)	60 (100)
18. Mevsimlik tarım işçisi oldukları için mutsuz olduklarını düşünüyorum.	2 (%3,3)	11 (%18,3)	18 (%30,0)	14 (%23,3)	15 (%25,0)	60 (100)
19. Bu çocukların gelecekte mevsimlik tarım işçisi olmak istemediklerini düşünüyorum.	2 (%3,3)	3 (%5,0)	6 (%10,0)	25 (%41,7)	24 (%40,0)	60 (100)
20. Okullar açıkken tarlada çalıştıkları için üzülüklerini düşünüyorum.		6 (%10,0)	26 (%43,3)	9 (%15,0)	19 (%31,7)	60 (100)

Tablo 112. Mevsimlik tarım işçiliğinde çalışmanın, öğrencilerin eğitimine etkilerine yönelik öğretmen değerlendirmeleri (Aritmetik ortalama ve standart sapması)

	\bar{X}	Ss.	Min.	Mak.
1. Mevsimlik tarım işlerinde çalışmanın okul hayatlarını olumsuz etkilediğini düşünüyorum.	4,65	0,69	2	5
2. Mevsimlik işlere gittikleri için derslerinde başarılı olmakta zorlanırlar.	4,40	0,79	2	5
3. Okula geç başladıkları için dersleri yakalamakta zorlanıyorlar.	4,40	0,76	1	5
4. Okula geç başladıkları ve bazen okullar kapanmadan okuldan ayrıldıkları için bu öğrencilerimizle iletişim sorunları yaşıyoruz.	3,52	1,08	1	5
5. Tatillerde kitap okuyamadıkları için okuma becerileri zayıftır.	4,32	0,79	2	5
6. Tatil boyunca mevsimlik işlerde çalıştıkları için okula yorgun başlıyorlar.	3,95	1,00	1	5
7. Tarlalarda çalışmanın onların sağlığını olumsuz etkilediğini düşünüyorum.	3,70	1,33	1	5
8. Okula sene başında genellikle geç başladıkları için arkadaşlarıyla iletişimleri zayıftır.	2,88	1,14	1	5
9. Yaz tatilinde okul arkadaşlarıyla görüşemedikleri için onlarla ilişkileri bozuluyor.	2,50	1,05	1	5
10. Gelecekte okul sayesinde bir meslek sahibi olabileceklerine inanıyorum.	2,83	1,18	1	5
11. Mevsimlik işlerde çalışmasalar çok daha başarılı olabileceklerine inanıyorum.	3,63	1,04	1	5
12. Mevsimlik işlere gitmeyen arkadaşları tarafından dışlanmaktadırlar.	1,93	0,82	1	5
13. Mevsimlik işlere gittikleri için sınıfta kalabilmektedirler.	2,52	1,07	1	5
14. Genellikle ilk ve son yazılılara katılmadıkları için okul başarıları düşük oluyor.	3,82	1,05	1	5
15. Yetersiz beslendikleri için bünyeleri kuvvetli değil.	3,68	1,30	1	5
16. Derslerinden geri kaldıkları için liselere giriş sınavlarında başarılı olamayacaklarını düşünüyorum.	4,30	0,83	2	5
17. İş ortamındaki kaba ve küfürlü konuşmalardan olumsuz etkilenmektedirler.	4,08	1,08	1	5
18. Mevsimlik tarım işçisi oldukları için mutsuz olduklarını düşünüyorum.	3,48	1,16	1	5
19. Bu çocukların gelecekte mevsimlik tarım işçisi olmak istemediklerini düşünüyorum.	4,10	1,00	1	5
20. Okullar açıkken tarlada çalıştıkları için üzüldüklerini düşünüyorum.	3,68	1,03	2	5

Öğretmen Değerlendirmeleri: Hiç (1), Nadiren (2), Bazen (3), Sık sık (4), Her zaman (5) arasında değişmektedir.

21. Mevsimlik tarım işçiliğinde çalışan çocuklar ve gelecekleri ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?

Mevsimlik tarım işçiliğinin ortaokul çağındaki çocukların eğitimine etkisi ile ilgili olarak 60 öğretmene değerlendirme ölçeği uygulanmıştır. Bu öğretmenlerimizden 21'i mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan bu çocukların gelecekleri ile ilgili düşüncelerinin sorulduğu açık uçlu soruya cevap vermiştir.

Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocukların öğretmenlerine göre bu çocuklar eğitim hayatları olumsuz olarak etkilenmektedir. Bu öğretmenlerimize göre çocukların eğitim başarıları ilerleyen dönemlerde daha da azalacaktır.

A Öğretmeni: “Mevsimlik çalışmalarının eğitim geleceklerine olumsuz etki edeceğini düşünüyorum. Ancak çok azimli olanlar sınavlarda başarılı olabilirler.”

B Öğretmeni: “Mevsimlik tarım işçiliğinde çocukların çalışmaması gerektiği düşüncesindeyim. İleride tarım işçiliği yapan çocukların başarıları kesinlikle düşecektir.”

C Öğretmeni: “Bu yaştaki hiçbir çocuk çalışmayı hak etmiyor. Zaten belli bir yaşa geldikten sonra hayatın zorlukları ile karşılaşacaklardır. Çocuklar derslerden geri kalıyor, adaptasyon sorunu yaşıyorlar ve arkadaşlarına ve öğretmenlerine nasıl davranması gerektiğini bilmiyorlar. Gelecekte umarım iyi yerlerde olurlar ama zor gibi görünüyor, tabii ki hepsi değil.”

I Öğretmeni: “Bu çocukların eğitimden uzaklaştırılmasını doğru bulmuyorum.”

J Öğretmeni: Derslerinden uzunca bir süre geri kalıyorlar ve arkadaşlarına yetişmekte zorlanıyorlar. Ancak başarılı öğrencilerin velileri genelde bilinçli oldukları için başarılı öğrenciler çoğunlukla mevsimlik çalışmaya katılmıyor.”

K Öğretmeni: “Okul bazında bir geleceklerinin olacağını düşünmüyorum. Yanlış eğitim politikaları okula devam eden öğrencileri olumsuz yönde etkilerken mevsimlik işçi çocuklarına bir şey yapamayacaklardır ve diyecekler ki Allah kısmetini verir. Eğitime bakış açısı maalesef bu.”

N Öğretmeni: “Bu çocukların çalıştırılmaları eğitim hayatları üzerinde son derece olumsuz etkiler yaratmakta ve geleceklerine dair bende endişeler uyandırmaktadır.”

O Öğretmeni: “Bu çocukların oyun oynamaları ve ders çalışmaları dışında işlerle uğraşmak, doğrudan para kazanmak gibi işlere girmeleri onlar için doğru olmamaktadır.”

Ö Öğretmeni: “Bu çocukların daha sağlıklı bir şekilde yetişebilmeleri için mutlaka sosyal devletin takibi gerekli.”

R Öğretmeni: “Bu çocukların eğitim öğretim ortamına uyum sağlamada çoğu kez zorlandıklarını düşünüyorum. Öğrenilmiş bir çaresizlik söz konusu.”

Ş Öğretmeni: “Bu çocukların aileleri genellikle eğitime ilgisiz oldukları için çocuklarının başarılarını önemsememektedir. Bu sebeple çocukları kendileriyle işlere götürmektedirler.”

Öğretmenlerimizden 5’i mevsimlik tarım işçiliğinde çalışan çocukların geleceklerini kurarken sorun yaşayacaklarını belirtmişlerdir. Çünkü bu öğretmenler, mevsimlik tarım işçiliğinin çocukların karakterleri üzerinde olumsuz etkileri olduğunu düşünmektedirler.

D Öğretmeni: “Tarım işçiliğinde çalışan çocukların gelecekleri ile ilgili düzenliliği ve sürekliliği olan bir planlama yapamayacaklarını düşünüyorum. Devamlılığı olan bir komşuluk, arkadaşlık, iş hayatı, okul hayatı olmayacaktır. Kendilerini ikinci sınıf insan olarak görecektirler. Bundan dolayı eksik olan

özgüvenleri daha da azalacak ve kendi içlerine kapanık aileler, bireyler olarak toplumda yaşayacaklardır.”

İ Öğretmeni: “Geleceklerinden umutlu değilim. Eğitim onlar için ön planda olursa daha iyi olur.”

L Öğretmeni: “Çocukların geleceklerini düşünmelerine fırsat verilmemektedir ve hayata olumsuz başlamaktadırlar. Geleceği için verilen fırsatlardan yararlanamaz ve kullanamazlar. Eğitim durumları en alt seviyede kalır. Oyun çağındaki çocukların çalıştırılması gelecekte mutsuz olmalarına zemin hazırlar.”

P Öğretmeni: “Ağır işlerde çalışmak bu çocukların fiziksel ve sosyal gelişimlerine uygun değildir.”

S Öğretmeni: “İlköğretim çağındaki çocukların evin geçimine katkıda bulunmak için böyle ağır işlerde çalıştırılmaları onların ruhsal sağlığı açısından doğru bulmuyorum. Bu durumun okul başarısına etkisi ortada.”

Öğretmenlerimizden 4’ü ise mevsimlik tarım işçiliğinde çalışan çocukların birçok sorun yaşadıklarını, çocukların mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştıkları için mutsuz ve üzgün olduklarını ifade etmişleridir. Ancak, yaşadıkları bu sorunlara rağmen, bunların üstesinden gelebilecek bazı öğrencilerinin de olduklarını eklemiştir.

E Öğretmeni: “Mevsimlik tarım işçiliğinde çalışarak yaşadıkları sıkıntıları göz önünde bulundurup, gelecekte daha iyi bir yaşam sürebilmek adına büyük hedefleri olan ve bu hedefleri gerçekleştirmek için ise çabalayan öğrencilerimiz de olmaktadır.”

F Öğretmeni: “Bir insanın başarıma isteği karşısında hiçbir engel direnemez. Yeter ki o öğrencide okuma ve başarıma isteği olsun. Bu okuma ve başarıma isteği sonunda onu istediği, hayal ettiği yere getirecektir. Bence öğrencideki başarı ne

okulla ne de öğrenciyle ilgilidir. Tamamen kişilik yapısıyla ilgilidir. Öğretmen, okul ne kadar iyi olursa olsun o çocukta okuma ve başarıma isteği olmadığından hiçbir şey yapılamaz. Tam tersi de düşünülebilir. Denildiği üzere “Altın yere düşmekle pul olmaz” sözünden hareketle bir insanda, öğrencide cevher varsa er geç ortaya çıkacaktır.

H Öğretmeni: “ Bu çocuklar kendilerini çocuk gibi değil işçi gibi görüyor ve erken büyüyorlar. Hayat onlara çok zor geliyor.”

M Öğretmeni: “ Diğer çalışmayan öğrencilere göre daha fazla ilgi gösterilirse ararındaki farkın kalkacağına inanıyorum. Hem hayatın zorluklarını görme konusunda yararlı olduğunu da düşünüyorum.”

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. Sonuç ve Öneriler

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, mevsimlik tarım işçiliğinin ortaokul çağındaki çocukların eğitimleri üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Araştırma sonucunda mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmanın bu çocukların eğitim başarıları başta olmak üzere fiziksel, ruhsal ve sosyal açılardan gelişimlerini olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Çalışmamızın uygulama bölümünde mevsimlik tarım işçisi ortaokul öğrencilerinin kendileri ve aileleri ile ilgili bilgiler, bu çocukların mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili deneyim ve düşünceleri ile öğretmenlerinin onlarla ilgili değerlendirmeleri ele alınmıştır.

Araştırmamız mevsimlik tarım işçiliğinde çalışmanın ortaokul çağındaki çocukların okul başarısını olumsuz etkilediğine dair hipotezimizi doğrular niteliktedir. Mevsimlik tarım işçisi öğrencilerin öğretmenleri mevsimlik tarım işlerinde çalışmanın öğrencilerin okul hayatlarını olumsuz etkilediğini ve mevsimlik işlere gittikleri için derslerinde başarılı olmakta zorlandıklarını yüksek oranda ifade etmişlerdir. Kahraman (2013) tarafından yapılan çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştırılan çocukların eğitim hakkına erişim durumları ile ilgili öğretmen görüşleri incelediğinde bu çocukların eğitim hayatlarının çok olumsuz şekilde etkilendiği tespit edilmiştir.

Çalışmamızın bir diğer hipotezi olan mevsimlik tarım işçisi ailelerin kalabalık ve çok çocuklu olduğu araştırma sonucuyla da doğrulanmıştır. Bu ailelerin büyük çoğunluğunun 6-8 kişiden oluştuğu belirlenmiştir. Duruiz (2011) mevsimlik tarım işçiliği yapan ailelerin eğitim seviyelerinin ve becerilerinin düşük olduğunu ve bu ailelerin çok çocuklu olduklarını tespit etmiştir.

Öğretmenlerden edinilen bulgular doğrultusunda iş ortamındaki kaba ve küfürlü konuşmaların çocukları olumsuz etkilediğinin ortaya çıkmış olması

mevsimlik tarım işçiliğinde çalışmanın çocukların davranışlarını bozduğuna dair hipotezimizi doğrular niteliktedir. Çalışma ortamında sözel şiddete ve kötü davranışlara maruz kalan çocukların okulda olumsuz davranışlar sergiledikleri öğretmenleri tarafından gözlenmiştir.

Mevsimlik tarım işçisi ailelerin ekonomik durumlarını ortaya koymak amacıyla öğrencilere yöneltilen ailenin aylık net gelirine ilişkin sorunun sonuçları incelendiğinde bu ailelerin aylık gelirlerinin büyük ölçüde 250-750 TL arasında değiştiği görülmektedir. Bu sonuç bu ailelerin ekonomik açıdan çok zayıf olduklarını göstermektedir. Hipotezlerimizden birinde de ifade edildiği gibi bu aileler kısa vadede nakit para elde edebilmek amacıyla bu işçiliği tercih etmektedir. Çocuklara yöneltilen bir başka soruda ailelerinin maddi durumlarını değerlendirmeleri istenmiştir. Çocukların çoğunluğu ailelerinin ekonomik durumunu orta düzeyde olduğunu ifade etmiştir. Buna göre bu çocukların ailelerinin ekonomik durumlarını doğru değerlendiremedikleri ortaya çıkmıştır.

Araştırmamızın sonuçlarına göre çocukların nerdeyse tamamı annelerinin ev hanımı olduğunu ifade etmiştir. Çocuklar büyük oranda sadece babalarının eve para getirdiğini ifade etmişlerdir. Bunun yanında anne ve babalarının işsiz olduğunu belirtenlerin oranının da orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Mevsimlik tarım işçiliği dışında ailelerinin hiç kazancı olmadığını belirtenlerin oranı da orta düzeyde çıkmıştır. Bu sonuçlar mevsimlik tarım işçiliğinin bu aileler için temel geçim kaynaklarından biri olduğunu göstermektedir.

Araştırmamızın önemli sonuçlarından birisi de mevsimlik tarım işçisi öğrencilerin anne ve babalarının eğitim durumları ile ilgilidir. Sonuçlara göre bu öğrencilerin çok büyük bir kısmı anne ve babalarının ilkökul mezunu olduklarını ya da okula hiç gitmediklerini ifade etmişlerdir. Bu sonuç mevsimlik tarım işçisi ailelerin eğitim durumlarının düşük olduğu ve bu durumun çocukların eğitim başarılarını olumsuz etkilediğine dair hipotezimizi doğrulamaktadır.

Çalışmamızın bir diğer hipotezine göre de mevsimlik tarım işçisi çocuklar başta aileleri olmak üzere işverenler tarafından da sömürülmektedir. Ailede kimlerin mevsimlik tarım işçiliğinde çalıştıkları ile ilgili sorunun sonuçlarına göre büyük oranda ailenin tamamının çalıştığı sonucu ortaya çıkmıştır. Yani çocuklar da aktif olarak anne babalarıyla birlikte tarlalarda çalışmaktadır. Ayrıca öğrencilere mevsimlik işlerde kazandıkları parayı ne yaptıkları da sorulmuştur. Edinilen bulgulara göre kazanılan para büyük ölçüde ailenin ihtiyaçları ve borçları için kullanılmaktadır. Kendi kazançlarının eğitimleri için kullanıldığını ifade eden öğrencilerin oranı düşüktür. Mevsimlik tarım işçisi öğrencilerin tarlada çalışmak dışında yoğun olarak su taşıma ya da kardeşlerine bakma işlerini de yaptıkları araştırma sonuçları arasındadır. Bütün bu sonuçlar da hipotezimizi desteklemektedir. Geçgin (2009) ve Duruiz (2011) tarafından yapılan araştırmaların sonucu da mevsimlik tarım işçiliğinde en çok ezilen ve emeği sömürülenlerin çocuklar ve kadınlar olduğunu, çadır içinde bulunan hanelerde çocuklar ve kadınlar üzerinden bir sömürü mekanizmasının geliştiğini ortaya koymuştur.

Öğretmenler yüksek oranda tarlalarda çalışmanın çocukların sağlığını olumsuz etkilediğini ve yetersiz beslendikleri için bünyelerinin kuvvetli olmadığını ifade etmişlerdir. Öğrencilerden elde ettiğimiz verilere göre çocuklar çoğunlukla çalışma süresince çadırlarda kalmakta ve bu çadırlar tarla kenarlarında kurulmaktadır. Her çadırda ortalama olarak 5-6 kişinin kaldığı ifade edilmiştir. Çocukların günde büyük ölçüde 8-9 ya da 10-11 saat çalıştıkları tespit edilmiştir. Çocukların büyük bir kısmı mevsimlik işteyken sivrisinek, böcek, arı sokması gibi bir sorunla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Bu olumsuz koşullar çocukların fiziksel gelişimini olumsuz etkilemekte ve onların sağlığını olumsuz etkilediği yönündeki hipotezimizi desteklemektedir.

Araştırma sonuçlarına göre mevsimlik tarım işlerinde çalışan anne, baba ve çocuklarda ortalama olarak % 20 oranında görülen kalıcı hastalıklara rağmen bu zorlu çalışma biçimini geçim kaynağı olarak tercih etmeleri bu insanların çaresizliğini ortaya koymaktadır.

Özbek (2007)'in çalışmasından çıkan sonuçlar da mevsimlik tarım işçiliğinin sağlıklı çevre ve yaşam koşullarının, ağır çalışma şartlarının ve yetersiz beslenmenin çocuklarda birçok rahatsızlığa sebep olarak çocukların hastalanmalarına yol açtığını ortaya çıkarmıştır. Şimşek (2012) de mevsimlik tarım işçiliğinde çalışan ailelerin yoksulluğun en fazla görüldüğü gruplardan biri olduğu ve yarısından çoğunun yoksulluk sınırı altında yaşadığını tespit etmiştir. Bu sebeple, çocukların sağlık düzeylerinin yükseltilmesi için güvenli çevre oluşturulması, beslenmenin iyileştirilmesi, sağlık eğitimi ve bulaşıcı hastalıkların kontrolü başta olmak üzere temel sağlık hizmetlerinin toplumun tümüne ulaştırılması, anne ve çocukların sağlığı için etkileşimin daha güçlü hale getirilmesi gerektiğini belirlemiştir.

Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin neredeyse tamamı mevsimlik işlerde çalışarak ailelerinin ekonomisine katkıda bulunmaktan ve aileleri ile birlikte çalışmaktan memnun olduklarını, büyük bir kısmı da bu işlerde çalışmanın kendilerini olgunlaştırdığını belirtmişlerdir. Bu sonuç, öğrencilerin mevsimlik tarım işlerinde çalışmaktan hoşnut olmadıkları yönündeki hipotezimizi desteklememektedir. Ancak elde edilen başka bir veriye göre öğrencilerin büyük bir kısmı başkasının işinde çalışmaktan sıkıldığını belirtmiştir. Öğretmenleri de bu çocukların mevsimlik tarım işçisi olmaktan dolayı mutsuz oldukları düşüncesine yüksek oranda orta düzeyde katılmışlardır. Bu durum söz konusu hipotezi kısmen desteklemektedir.

Elde ettiğimiz bulgulara göre öğrencilerin büyük bir kısmı yılda bir kez mevsimlik tarım işçiliği yapmakta ve en çok çalışılan tarım ürünü olarak da kayısı seçeneğini belirtmişlerdir. Yine araştırma sonuçlarına göre büyük çoğunluk yılda 20-45 gün arasında çalışmaktadır. Bu sonuçlar öğrencilerin yaz tatillerinin önemli bir bölümünü mevsimlik tarım işçiliği yaparak geçirdiklerini ortaya koymaktadır.

İşçilerin mevsimlik tarım işlerini kim aracılığıyla bulduğuna dair sonuçlara bakıldığında bu işlerin elçiler aracılığıyla sağlandığı seçeneğinin en yüksek oranda seçildiği görülmektedir. İşveren ile işçiler arasında aracılık eden bu kişilerin devletin

hiçbir denetimine tabi olmamaları bu işçilik biçimi ile ilgili kayıt dışılığın artmasına ve işçilerin emek sömürüsüne maruz kalmalarına neden olmaktadır.

Araştırmamızın dikkat çeken sonuçlarından birisi de işçilerin çalışma bölgelerine ulaşmaları ile ilgilidir. Öğrencilerin dörtte üçü gibi yüksek bir oranı minibüslerle çalışma yerlerine gittiklerini ifade etmişlerdir. Minibüslere kapasitesinin üzerinde yolcu alınması sorunu bir tarafa işçilerin genellikle aynı araçlarla ağır eşyalarının da taşınması yolcuların can güvenliğini tehlikeye atmaktadır.

5.2. Öneriler

Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ortaokul çağındaki çocuklar bu çalışma biçiminden fiziksel, sosyal ve ruhsal açıdan olumsuz yönde etkilendiklerinden bu durum onların eğitim hayatlarını da olumsuz olarak etkilemektedir. Bu olumsuzluklar tamamen ortadan kaldırılamasa bile bunları azaltabilecek çeşitli önlemler alınabilir. Bu konuda yaptığımız araştırma sonuçlarından yola çıkarak bazı önerilerde bulunabiliriz.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından koordine edilen en kötü biçimlerde çocuk işçiliğinin sona erdirilmesine yönelik Zamana Bağlı Politika ve Program Çerçevesi (2005-2015) doğrultusunda, proje süresince, yerel ve ulusal kapasitenin geliştirilmesi, doğrudan destek ve farkındalık yaratma bileşenlerini içeren bir stratejik müdahale modeli geliştirilmiştir. Projenin uzatma döneminde, oluşturulan stratejik müdahale modelinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına ve mevsimlik tarımda çocuk işçiliğini izleme modeli geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılması öngörülmektedir (ILO, 2015). Buna göre, çocukların mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmalarının devlet tarafından engellenmesi gerekir.

Anne ve babaları okul döneminde mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocuklara, eğitim hayatlarının aksamaması için, devlet tarafından aileleri dönene kadar barınabilecekleri yurtlar sağlanmalıdır. Aileler çocukların bu işlerde

çalıştırılmamaları konusunda ikna edilmeli, gerekirse çocukların bu işlerde kazanabilecekleri paralar ailelere ödenmelidir.

Bu çocukların mevsimlik tarım işlerinde çalıştırılmalarının engellenememesi durumunda, eğitim hayatlarına devam edebilmeleri ve okulda başarı sağlayabilmeleri için çalışma dönemlerinde çalıştıkları yerlerde desteklenmesi gerekir. Mevsimlik tarım işçiliğinin yapıldığı yörelerde Yatılı Bölge Okulları mevcutsa bu çocuklar, en azından günün belli saatlerinde bu okullarda görevlendirilecek öğretmenler rehberliğinde çeşitli sosyal ve eğitsel etkinlikler ile desteklenebilir. Çalışma bölgelerinde bu tür okullar yoksa Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bu çocukların çeşitli eğitici kurslara ve etkinliklere katılımı sağlanabilir.

Mevsimlik tarım işçiliği nedeniyle okula geç başlayan ya da okuldan erken ayrılmak zorunda kalan öğrenciler için ek kurslar düzenlenebilir. Bu kursları veren öğretmenler ve rehber öğretmenler bu çocukları derslerinde başarılı olabilmeleri için cesaretlendirmeli ve çocukların kendilerine güvenmelerini sağlamalıdır. Okula uyumlarını sağlamak için gerekiyorsa okul rehberlik servisleri tarafından bu çocuklarla görüşmeler yapılabilir. Bu çocukların okul ortamına kısa bir sürede adapte olmaları ve okula daha fazla sempati beslemeleri için onların psiko-sosyal gelişimlerine uygun olan oyun ve sosyal etkinliklere katılımları desteklenmelidir.

Bu çocukların fiziksel ve ruhsal özellikleri ve ihtiyaçları, eğitim hayatlarında başarılı olmaları gerektiği hakkında okul idareleri ve rehberlik servisleri işbirliği ile velilere yönelik bilgilendirme seminerleri düzenlenmelidir. Bu seminerlerde veliler çocukların gelişim dönemi özellikleri hakkında bilgilendirilmelidir. Velilere çocuklarının ergenlik dönemine girdikleri hakkında bilgiler verilerek bu dönemde yaşayacakları olumsuzlukların kişiliklerine zarar verebileceği anlatılmalıdır. Dolayısıyla çalışma ortamında çocukların sözel ve fiziksel şiddete maruz kalmamaları ve onların yetişkinler gibi ağır koşullarda çalıştırılmaması gerektiği açıklanmalıdır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı işbirliği ile bu çocukların çalışmak zorunda kalmamaları için baba ve annelerine mümkün olduğunca yaşadıkları yerlerde iş olanakları sağlanmalıdır.

Mevsimlik tarım işçisi ailelerin barınak olarak kullandıkları çadırlar ya da kimi yerlerde işverenin gösterdiği yerler sağlık koşullarına uygun olmadığından devlet bu işçiler için sağlıklı barınaklar inşa etmelidir. Bu barınaklarda banyo, tuvalet ve mutfaklara yer verilmelidir.

Mevsimlik tarım işçiliğinde kayıt dışı ekonominin önüne geçilmesi ve çocuk işçiliğinin denetlenerek emek sömürsünün engellenebilmesi için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı ortaklaşa hareket ederek gerekli önlemleri almalıdır.

Çalışma yerlerinde yaşanabilecek çeşitli iş kazaları, haşere sokması vb. olaylara karşı işçilerin gerekli sağlık hizmetlerine hemen ulaşmaları sağlanmalıdır. İşçiler çevredeki en yakın sağlık kuruluşlarına nasıl ulaşabilecekleri konusunda yetkililerce bilgilendirilmelidir.

İşçilerin çalışma bölgelerine nakillerini sağlayan ulaşım araçlarının can güvenliklerini tehlikeye atmayacak nitelikte olmasına özen gösterilmelidir. Bu konuda il ve bölge trafik müdürlükleri denetimlerini arttırmalıdır.

Kaynakça

- Ağcabay, M. (2012). “Türkiye’de Çocuk İşçiliği”. *Eğitim Dergisi*, 33. Erişim tarihi: 06.11.2013, <http://www.egitim.gen.tr/site/arsiv/73-33.html>, 6762.
- Akçay, A. (1999). “*Toprak Ağalığından Kapitalist İşletmeciliğe Türkiye Tarımında Büyük Topraklı İşletmeler*” Baydar, Oya (Ed.), *75 Yılda Köyden Şehirlere*, (ss.115-131). Ankara: Tarih Vakfı Yayınları.
- Akpınar, A.T. (2009). “Türkiye’de Ekonomik Krizler - 1929 Krizi”. *Sinestezi E Dergisi*, Ocak. Erişim tarihi: 24.11.2013, <http://sinestezi.wordpress.com/>.
- Aksoy, S. (1965). *Tarımda Kiracılık ve Ortakçılık*. Ankara: TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yayınları.
- Alptekin, C. (2009). *Geçmişte Yapılmasına Engel Olunan Devrimler Işığında Günümüz Türkiyesi Yazı Dizisi: Toprak Reformu*. Erişim Tarihi: 01.12.2013, <http://cahitalptekin.wordpress.com/2009/12/>.
- Altan, Ö. Z. (2000). *Sosyal Politika*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Ders Kitapları No:8.
- Anayasa. (1982). *T.C. Resmi Gazete*. 2709, 7 Kasım 1982.
- Ankara Ticaret Borsası.(2013). *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Tarım*. Ankara.
- Avcıoğlu, D. (1969). *Türkiye'nin Düzeni (Dün, Bugün, Yarın)*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Avşar, Z. ve Öğütoğulları, E. (2012). “Çocuk İşçiliği ve Çocuk İşçiliği ile Mücadele Stratejileri”. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 1, 9-40.

- Ayyıldız, O. (2004). *Ergenlik Dönemi*. Erişim tarihi: 27 Mart 2014, Bursa Sağlık Müdürlüğü Ağ Sitesi: <http://www.bsm.gov.tr/ruhsagligi/docs/ergenlik.pps>.
- Babuş, F.(Ocak 2007). “Türkiye’de Toprak Sorunu”. *Süvari*. Erişim tarihi: 1.12.2013, <http://www.suvaridergi.org/content/view/625/77/>.
- Bakır, Y.E. (2008). *Türkiye’de Çocuk İşçiliği Sorununda Toplumsal Bilinç Düzeyinin Ölçülmesi* (Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi). Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bakırcı, K. (2004). *Çocuk ve Genç İşçilerin Haklarının Korunması*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Bakırcı, N. (Ocak, Şubat, Mart 2011). “Tarımda Çalışanların Sağlığı ve Güvenliği”. *Türk Tabipler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 39, 7-14.
- Balcı, A. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Baskıcı, M.M. (2009). “Osmanlı Tarımında Makine Kullanımı”. *Mülkiye Dergisi*, 33 (262), 77-89.
- Başaymaz, T. (1998). “Günümüzde Geleceğimizi Karartan Bir Problem: Çalışan Çocuklar”. *MESS Mercek Dergisi*, 12, 60-66.
- Bekdaş, N. (2009). *Türkiye’de Çocuk İşçiliği, Örgün Eğitim ve Çalışma Hayatı: Hekimbaşı Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bağımsız İletişim Ağı. (18 Nisan 2013). “Çocuk İşçiliğine Karşı Kanun Teklifi”. Erişim tarihi: 09 Kasım 2013, <http://bianet.org/bianet/cocuk/145955-cocuk-isciligine-karsi-kanun-teklifi>.
-

Bağımsız İletişim Ağı. (18 Eylül 2013). “Mevsimlik Tarım İşçisi Çocuklar Eğitim Yılıının Üçte Birini Kaçırıyor”. Erişim tarihi: 10 Kasım 2013, <http://www.bianet.org/bianet/insan-haklari/150001-mevsimlik-tarim-iscisi-cocuklar-egitim-yilinin-ucte-birini-kaciriyor>.

Bilkent. (2013). *Child Labor in Turkey: An Embarrassing Fact*. Ankara: Bilkent.

Borçlar Kanunu. (1926). *T.C. Resmi Gazete*. 818, 29 Nisan 1926.

Budak, U. (12 Haziran 2013). “Göç Çocuk İşçiliğini Arttırdı”. *Urfa Star Bağımsız Günlük Gazetesi*, <http://www.urfastar.com/guncel/goc-cocuk-isciligini-arttirdi-video-h3910.html>.

Bulut, I.(1996). “Çocuk Çalıştırmasının Psiko-Sosyal Boyutları ve Sonuçları”. Ertan Kahramanoğlu (Ed.). *Türkiye’de Çalışan Çocuklar Sorunu ve Çözüm Yolları* (ss.137-145). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu ve Friedrich- Naumann Vakfı Ortak Yayını.

Bursa Tabipler Odası. (2013). *Bursa’da Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Olmak*. Bursa: Bursa Tabip Odası.

Canıvar, Ç. (2013). *Kapitalizmin Topraktaki Vahşi Yüzü Mevsimlik Tarım İşçiliği*. Erişim tarihi: 14.12.2013, <http://www.sendika.org/2013/09/kapitalizmin-topraktaki-vahsi-yuzu-mevsimlik-tarim-isciligi-coskun-canivar/>.

Cüceloğlu , D. (1992). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çağlar, Ş. (2009). *Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Türkiye Deneyimine Kapsamlı Bir Bakış*. Ankara: Uluslar arası Çalışma Ofisi.

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.(2004). *ILO Çocuk İşçiliği Projesi*. Erişim tarihi: 21 Aralık 2013, <http://www.csgeb.gov.tr/csgebPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/itkb/dosyalar/faaliyetler/denetimdisi/ilococuk>.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.(2005). *Çalışan Çocukların Eğitime Yönlendirilmesi İzmir Projesi Raporu*. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.(2006). *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2006 Çocuk İşgücü Anketi*. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.(2006). *Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi İçin Zamana Bağlı Politika ve Program Çerçevesi*. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2. Baskı.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.(2006). *ÇSGB Çalışan Çocuklar Bölümü Türkiye’de Çocuk İşçiliği Sorunu Bizim*. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.(2007). *ÇSGB Çalışma Genel Müdürlüğü Çalışan Çocuklar Bölümü: Türkiye’de Çocuk İşçiliği İle Mücadele*. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.(2010). *Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Stratejisi ve Eylem Planı*. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- Çamurcuoğlu, G.(2009). “Türkiye Cumhuriyeti’nin Toprak Reformu ve Milli Burjuvazi Yaratma Çabası”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13 (161-178).

- Çelik, Z.(2005). “Planlı Dönemde Türkiye’deki Kırsal Kalkınma Politika ve Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Planlama Dergisi*, 2, 61-71.
- Çınar, S. ve Lordoğlu, K. (2010). “*Mevsimlik Tarım işçileri: Marabadan Ücretli Fındık İşçiliğine*” [Bildiri]. *Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu*, (ss. 419-448).
- Çınar S. ve K. Lordoğlu (2011). “Mevsimlik Tarım İşçiliğinde Tekil Bir Analiz: Karasu Fındık Toplama İşçileri”, *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 38, 23-33.
- Çokgezen, M., Genç, H. ve Koraltürk, M. (2004). “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında İş Dünyasının Profili”, *İktisat/ İşletme ve Finans Dergisi*, 216, 62-75.
- Donohoe, M. ve Hansen, E. (2003). “Health Issues of Migrant and Seasonal Farmworkers” (155–160). *Journal of Health Care for the Poor and Underserved*, 14 (2), 155-160.
- Dernek, Z. (2006). “Cumhuriyet’in Kuruluşundan Günümüze Tarımsal Gelişmeler”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 1-12.
- Devlet İstatistik Enstitüsü. (1973). Türkiye’de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı, Ankara.
- Devlet İstatistik Kurumu. (1985). Ankara.
- TÜİK (2013) Çalışan Çocuklar 2012, Türkiye İstatistik Kurumu, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara: TÜİK, 2013.
- Duruiz, D. (2011). *Seasonal Agricultural Workers in Manisa: Materialization of Labor, Bodies and Places Through Everyday Encounters*. Istanbul: Boğaziçi University Social Sciences.

- Dortluoğlu, .A. (2014). Ergenlik Döneminde Duygusal Değişim. Erişim tarihi: 04 Mayıs 2014, <http://www.caglatugba.com/ergenlik-doneminde-duygusal-degisim/>
- “Dünden Bugüne Tarımda Makineleşme”. (Haziran 2011). *Dünya Gıda Dergisi*, Erişimtarihi:1.12.2013, <http://www.dunyagida.com.tr/haber.php?nid=2595>.
- Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası. (2007). *Mevsimlik Tarım İşçiliği Nedeni ile Eğitimine Ara Veren İlkogretim ogrencileri Araştirması*. Ankara: Eğitim sen.
- Ekonominin Sektörel Analizi, Cumhuriyet Dönemi Tarım (t.y.). Erişim tarihi: 23.11.2013, <http://www.ekodialog.com/makale.indeks.html>
- Eşiyok, A. B. (2004). “ Kalkınma Sürecinde Tarım Sektoru: Gelişmeler, Sorunlar, Tespitler ve Tarımsal Politika önerileri”, Türkiye Kalkınma Bankası A.ř Genel Araştırmalar, Cilt II, Araştırma Mudurluğu, Ankara, 6.
- Eşsiz, E. (2013). *Ergenlik Dönemi ve özellikleri*. Erişim tarihi: 04 Mayıs 2014, Eğitim Kuşağı Ağ Sitesi: <http://egitimkusagi.com/ergenlik-donemi-ve-ozellikleri-2.html>.
- Etiler, N. (2011). “Tarımda Kadın Emeğine Kısa Bir Bakış”. *Türk Tabipler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 39, 27-31.
- Friedrich Ebert Stiftung Vakfı. (2012). *Mevsimlik İşçi Gocu İletifim Ağı (MİGA) Tarımda Mevsimlik İşçi Gocu Türkiye Durum özeti*. İstanbul.
- Geçgin, E.(2009). *Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Sosyolojik Analizi: Ankara Polatlı rneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitusu.

- Gold, E.B., Mobed, K. ve Schenker, M.B. (1992). "Occupational Health Problems Among Migrant and Seasonal Farm Workers". *Western Journal of Medicine*, 157 (3), 367- 373.
- Gökdemir, L. (t.y). *Türkiye Ekonomisi Ders Notları*. Erişim Tarihi: 25.11.2013, <http://iys.inonu.edu.tr/webpanel/dosyalar/1232/file/mikroiktisat.pdf>.
- Gülçubuk, B. (2012). " Tarımda Çocuk Emegi Sömürüsü ve Toplumsal Duyarlılık". *Çalışma ve Toplum*, 2, 75-94.
- Gün, S. (2003). "Türkiye'de Toprak Reformu", *Ekin Dergisi*, 25, 2-7.
- Günaydın, G. (2001). "Türkiye Tarımının Kadınsallaşması", *Tarım ve Yaşam*, 17, 23-28.
- Gürçay, C. ve Kumaş, H. (2002). "Dünyada ve Türkiye'de Çalış(tırıl)an Çocukların Profili". *Türkiye' de Çalışan Çocuklar Semineri*, 29-31 Mayıs 2001, (ss. 35), Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Hoşgör, A.G. (2010). "Mevsimlik Tarım Göçündeki Çocukların Eğitim(sizlik) Görüntüsü". *Perspectives*, 6, 38-42.
- International Labour Organization. (2010). *Çocuk İşçiliği Uluslar arası Çalışma Örgütü Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslar arası Programı (IPEC)*. Ankara: ILO.
- International Labour Organization. (2012). *Hollanda ve ILO Tarım Sektöründe Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi İçin İşbirliği Yapıyor*. Ankara: ILO.
- International Labour Organization. (2006). *Repor I.*. Ankara: ILO Yayınları.

- İlik, B. ve Türkmen, Z.(1994). *Çocuk İşçiliğinin Temel Nedenlerinden Birisi Olan İç Göç Araştırma Projesi Dokümanı*. Ankara: ILO Yayınları.
- İlköğretim ve Eğitim Kanunu. (2008). *Milli Eğitim Bakanlığı Mevzuat*, 23 Ocak 2008.
- İnan, S. (2005). “Toprak Reformunun En Çok Tartışılan Maddesi: 17. Madde. *Journal of Historical Studies*, 3, 46-47.
- İnci, İ. (2010). “Atatürk Dönemi Türkiye’inde Toprak Mülkiyet Dağılımı ile İlgili Bazı Düzenlemeler”. *Anadolu Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 44, 345-359.
- İpekçioğlu, Ş., Büyükhatipoğlu, Ş., Monis, T., Özel, R. ve Bayraktar, M. (2012). “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Ekonomik- Sosyal Sorunları ve Çözüm Önerileri” [Bildiri]. *Türkiye 10. Tarım Ekonomisi Kongresi*, 1 (ss. 214-217), Konya: Selçuk Üniversitesi.
- İş Kanunu. (2003). *T.C. Resmi Gazete*. 25134, 22 Mayıs 2003.
- Kahraman, Z. (2013). *Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Eğitim Hakkına Erişim Durumları ve Sosyal Beceri Yeterliliklerinin Öğretmen Görüşlerine Göre Belirlenmesi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kar, B. (2006), “Mevsimlik İş”. *Sicil İş Hukuku Dergisi*, Aralık, 4, 69-86.
- Karabeyoğlu, Y. A. (2004). “Eğitim Psikolojisi-Gelişim”. Şule Erçetin (Ed.). *Kamu Personeli Seçme Sınavı Eğitim Bilimleri* (ss.16-36). Ankara: Asil Yayınları.
- Kayhan, N. (2012). “Çocuk İşçiliği, IPEC Deneyimi Işığında Sanayide Çalışan Çocukların Sorunları”. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4, (1), 187-200.

Kepenek, E. (2013). *Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Durumu Kaygı Verici*. Erişim tarihi: 01 Kasım 2013, Bianet Haber Merkezi Ağ Sitesi: <http://bianet.org/biamag/emek/149913-mevsimlik-tarim-iscisi-cocuklarin-durumu-kaygi-verici>.

Kılıç, M. (2006), “4857 Sayılı İş Kanunu Kapsamında Tarım İşçilerinin Hukuki Durumu” *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 12 (2), 39-41.

Koçtürk, O.M. (2008). “ Cumhuriyet Döneminde Hükümetlerin ve Siyasi Partilerin Tarım ve Çiftçi Örgütlenmesine Yaklaşımları. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 15 (2), 45-54.

Kök, T. (2013). *Ergenlik Dönemi Ruhsal Özellikleri*. Erişim tarihi: 04 Mayıs 2014, <http://www.tulaykok.com/ergenlik-donemi-ruhsal-ozellikleri/>

Kupersmidt, J.B. ve Martin, S.L. (1997). “Mental Health Problems of Children of Migrant and Seasonal Farm Workers: A Pilot Study”. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, (36), 2, 213-225).

Kürkçü, E. (2013). “Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı’na Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı’na; Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği Yapan Çocuklar Hakkında”.(Soru) 18 Eylül 2013, Erişim tarihi: 20 Aralık 2012, <http://www.halklarindemokratikkongresi.net/ertugrul-kurkcu/soru-onergeleri/calisma-ve-sosyal-guvenlik-bakanina-mevsimlik-gezici-tarim-isciligi-mgti-yapan-cocuklar-hakkinda/477>.

Mesleki Eğitim Kanunu. (2001). *Milli Eğitim Bakanlığı Mevzuat*. 19139, 19 Haziran 1986.

- Mesleki Sağlık ve Güvenlik Yayın Kurulu. (Ekim, Kasım, Aralık 2010). “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yasal Durumu”. *Türk Tabipler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 38, 2-4.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2000). *Ergenlik Döneminde Değişim*. (Öğrenci Kitabı). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2012). *12 Yıllık Zorunlu Eğitime Yönelik Uygulamalar* (Genelge). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Prodüktivite Merkezi.(1982). *Tarım ve Orman İşçilerinin Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri Semineri*. Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları.
- Olhan, E. (2011). “ Türkiye’de Kırsal İstihdamın Yapısı”, Birleşmiş Milletler Ortak Programı, Herkes İçin İnsana Yakışır İş: Ulusal Gençlik İstihdam Programı ve Antalya Pilot Bölge Uygulaması, 11-12.
- Oyan, O. (2009). “ IMF ve Dünya Bankası’nın Tarım Reformu Uygulama Projesi’nin Bilançosu”. *Mülkiye Dergisi*, 33 (262), 237-255.
- Öz, C. S. ve Bulut, E. (2013). “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Türk Hukuk Sistemi İçindeki Yeri”. *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Dünyası Dergisi*, 1 (1), 94-111.
- Özbek, A.(2007). *New Actors of New Poverty: The “Other” Children of Çukurova*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özbekmezci, Ş. ve Sahil, S. (2004). “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal, Ekonomik ve Barınma Sorunlarının Analizi”. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 19 (3), 261-274.

- Özeren, E. (2004). “İş Hukukunda Çalışan Çocuk”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 52, 162-171.
- Pamuk, Ş. (2009). “Türkiye’de Tarım ve İktisadi Gelişme”. *Mülkiye Dergisi*, 33 (262), 63-77.
- Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu. (2002). T.C. Resmi Gazete. 2751, 3 Ağustos 2002.
- Politeknik.(2013). “Mevsimlik Tarım İşçileri Kurultayı Sonuç Bildirgesi”. [Bildiri]. 10 Nisan 2013. Politeknik Halkın Mühendisleri Mimarları Şehir Plancıları,
<http://politeknik.org.tr/mevsimlik-tarim-iscileri-kurultayi-sonuc-bildirgesi/>.
Erişim Tarihi: 30.04.2014.
- Sencer, M. (1989). *Toplumbilimlerinde Yöntem*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Sendikalar Kanunu. (1983). *T.C. Resmi Gazete*. 18040, 7 Mayıs 1983.
- Sosyal Sigortalar Kanunu. (1964). *T.C. Resmi Gazete*. 11766-11769, 31 Temmuz 1964.
- Şahin, B. (2009). *Çocuk İşçilerin Korunması*.(Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahinli, M.A. ve Şahbaz, N. (2013). “Çocuk İşgücü Potansiyeli: Türkiye, Kent, Kır”. *İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 15, (3), 29-45.
- Şener, S. (2004). “İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye’de Tarım Politikası Arayışları”. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), 73-92.

- Şimşek, Z. (2012). *Mevsimlik Tarım İşçilerinin ve Ailelerinin İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırması*. Ankara: Harran Üniversitesi Tıp Sağlığı Anabilim Dalı ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu.
- Şimşek, Z. ve Koruk, İ.(2008). “Şanlıurfa İl Merkezinde Gezici Mevsimlik Tarım İşçiliği Durumu ve Sağlık Hizmetine Erişim”, *XII.Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, 21-25 Ekim 2008, (ss.499)*, Ankara: Halk Sağlığı Uzmanlığı Derneği, Ankara Üniversitesi, Başkent Üniversitesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı.
- Şişman, Y.(2003). “Sosyal Politika Açısından Türkiye’de Çocuk ve Genç İşgücü”. *Kamu- İş: İş Hukuku Dergisi, 7,4*.
- Taş Karaduman, A.ve ve Karakaya, Z. (1994). “Çocuk İşgücünde Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık: Türkiye İçin Nicel Bir Yaklaşım, 1994” [Bildiri]. *III. Kadın Çalışmaları Toplantısı Yayınlanmamış Bildirisi, 1997, (s.1)*, Adana.
- Tek Gıda İş Sendikası.(2013). *Savaş gibi: Bir Ayda 145 Kişi Öldü*. İstanbul: Tek Gıda İş Sendikası.
- Tekeli, İ. ve Erder, L. (1978). *Yerleşme Yapısının Uyum Süreci Olarak İç Göçler*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- The Center for Early Adolescence. (1991). *The Seven Development Needs of Young Adolescents*. North Caroline: National Association of Extension.
- Parlaz, A.,Tekgül, N.,Karademirci, E. ve Öngel, K. (2008). “Ergenlik Dönemi: Fiziksel Büyüme, Psikolojik ve Sosyal Gelişim Süreci”. *Turkish Family Physician, 3 (4)*, 10-16.
- Tezel,Y.S.(1994). *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi: 1923-1950*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TİSK ve Türk-İş Çalışan Çocuklar Destek Merkezi.(2007). *Dünyada ve Türkiye’de Çalışan Çocuklar*. Ankara: TİSK.

Tol, N.Ü. (2012). *1929 Dünya Ekonomik Krizi ve Krizin Türkiye Ekonomisine Etkileri*. Erişim tarihi: 24.11.2013, insanokur.org, <http://www.insanokur.org/?p=40099>.

Topuz, H. (2007). “Cumhuriyet Dönemi Ekonomisinde Tarımsal Yapının İncelenmesi (1923-1950)”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12 (3), 367-380.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013). *Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları 2012*. Ankara: TÜİK.

Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük (11.bs.)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2003).

www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/cocukparlamentosu2003.htm

Erişim tarihi: (09.11.2013).

Türkiye İstatistik Kurumu. (2011). *Hanehalkı İşgücü İstatistikleri*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2012). *Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları, 2012*. Ankara: Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

Türk-İş. (2008). *Medya Örgütlenmesi Yoluyla Çocuk İşçiliğine Karşı Farkındalık Geliştirme Projesi*. Ankara: Türk-İş.

Ulusoy, S. (2003). “AB’ne Adaylık Sürecinde Ab Ve Türkiye Tarım Politikaları: Öncelikler Farklılıklar-Çeliskiler” [Bildiri]. *AB Genisleme Sürecinde*

Türkiye “Tarımsal ve Kırsal Politikalar” Sempozyumu, Türkiye Mühendisler Mimarlar Odası Birliği, Ankara: Ziraat Mühendisleri Odası Yayını, (ss.8).

Umumi Hıfzıssıhha Kanunu. (1930). *T.C. Resmi Gazete*. 1409, 6 Mayıs 1930.

UNICEF (2006). *Üç Aylık UNICEF Türkiye Bülteni*. 10 Aralık 2011,Bülteni <http://www.unicef.org.tr/tr/knowledge/detail/179/evet-deyin-ilkbahar>.

UNICEF. (2013). *Çocukların Durumu*. Ankara: Unicef.

Vardar, N. (2013). *Mevsimlik Tarım İşçiliği Çocuk Oyuncakı Değil*. Erişim tarihi: 10 Kasım 2011, Bağımsız İletişim Ağı: <http://bianet.org/bianet/toplum/149138-mevsimlik-tarim-isciligi-cocuk-oyuncagi-degil>.

World Health Organization/Unicef. (2010). *Progress on Sanitation and Drinking Water, Joint Monitoring report*. 29.04.2014, http://www.who.int/water_sanitation_health/monitoring/fast_facts/en/index.html

Yalçınkaya, N., Yalçınkaya, M.H. ve Çılbant, C. (2006). “Avrupa Birliğine Yönelik Düzenlemeler Çerçevesinde Türk Tarım Politikaları ve Sektörün Geleceği Üzerine Etkisi”. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 13 (2), 98-118.

Yavuz, F. (2005). “Cumhuriyet Döneminin İlk Kırk Yılı”. Fahri Yavuz (Ed.). *Türkiye’de Tarım* (ss. 46). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi.

Yıldırak, N., Gülçubuk, B., Gün, S., Olhan, E. ve Kılıç, M.,(2002). “Türkiye’de Gezici ve Geçici Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları ve Sorunları”, Uluslar arası Çalışma Örgütü, Türkiye Temsilciliği, 1-57.

EKLER

MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLİĞİ ANKETİ

Yüksek lisans çalışmasında kullanılmak üzere hazırlanmış olan anket formu şahsi kimliğinizi belirleyecek soruları içermemektedir. Bu nedenle **isminizi belirtmenize gerek yoktur. Cevaplarınız sadece bu bilimsel çalışma için kullanılacak, başka bir kişi ya da kurumla paylaşılmayacaktır.** Vereceğiniz **gerçeğe uygun** cevaplar araştırmanın doğruluğu için önemlidir. Lütfen her maddede size **en uygun ve en yakın** gelen seçeneği cevaplayınız. Anketin cevaplanma süresi 30 dakikadır.

İlginize teşekkür ederim.



Gönül TABCU

Adıyaman Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Bölümü
Yüksek Lisans Öğrencisi

ÖĞRENCİNİN KENDİSİ VE AİLESİ İLE İLGİLİ SORULAR

1. Cinsiyetiniz?
 - a. Kız ()
 - b. Erkek ()
2. Kaç yaşındasınız?
 - a. 10-11 ()
 - b. 12-13 ()
 - c. 14-15 ()
3. Kaçınıcı sınıfta okuyorsunuz?
 - a. 5. ()
 - b. 6. ()
 - c. 7. ()
 - d. 8. ()
4. Sizinle birlikte aileniz kaç kişiden oluşmaktadır?
 - a. 3-5 ()
 - b. 6-8 ()
 - c. 9-11 ()
 - d. 12-14 ()
5. Sizinle birlikte kaç kardeşiniz öğrencidir?
 - a. 1-2 ()
 - b. 3-4 ()
 - c. 5-6 ()
 - d. Diğer ()
6. Kaç kardeşiniz ilkokul öğrencisidir?
 - a. 0 ()
 - b. 1-2 ()
 - c. 3-4 ()
 - d. Diğer ()

7. Kaç kardeşiniz ortaokul öğrencisidir?
 a. 0 () b. 1-2 () c. 3-4 () d. Diğer ()
8. Anneniz sağ mı? a. Evet () b. Hayır ()
9. Babanız sağ mı? a. Evet () b. Hayır ()
10. Anne ve babanız birlikte mi? a. Evet () b. Hayır ()
11. Annenizin eğitim durumu nedir?
 a. Okula gitmemiş. () b. İlkokul () c. Ortaokul () d. Lise ()
12. Babanızın eğitim durumu nedir?
 a. Okula gitmemiş. () b. İlkokul () c. Ortaokul () d. Lise ()
13. Anne, baba ve kardeşleriniz dışında evinizde sizinle yaşayan başka kimse var mı?
 a. Evet () b. Hayır ()
14. Eviniz size mi ait?
 a. Bize ait. () b. Kiracıyız. () c. Akrabamızın evi (Dede, amca vs.) ()
15. Ailenizin düzenli bir aylık geliri var mı? a. Evet () b. Hayır ()
16. Maddi durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?
 a. Çok kötü () b. Kötü () c. Orta () d. İyi ()
17. Annenizin mesleği nedir?
 a. Ev Hanımı () b. Sigortasız bir işte çalışıyor. () c. Sigortalı bir işte çalışıyor. ()
18. Babanızın mesleği nedir?
 a. İşsiz () b. Sigortasız bir işte çalışıyor. () c. Sigortalı bir işte çalışıyor. ()
19. Mevsimlik işçiliğe gidilmeyen dönemlerde ailenizde eve para getiren bir iş yapan kimse var mı?
 a. Yok. () b. Evet, babam. () c. Evet, annem. () d. Evet, abim. ()
 e. Evet, ablam. ()
20. Sizin kalıcı bir hastalığınız/rahatsızlığınız var mı? a. Evet () b. Hayır ()
21. Babanızın kalıcı bir hastalığı/rahatsızlığı var mı? a. Evet () b. Hayır ()
22. Annenizin kalıcı bir hastalığı/rahatsızlığı var mı? a. Evet () b. Hayır ()

23. Kardeşlerinizden birinin ya da birkaçının kalıcı bir hastalığı/rahatsızlığı var mı?
a. Evet () b. Hayır ()
24. Engelli ya da kalıcı rahatsızlığı olan kardeşiniz de sizinle mevsimlik tarım işçiliğine geliyor mu?
a. Evet () b. Hayır ()
25. Ailenizde kim söz sahibidir?
a. Baba () b. Anne () c. Baba ve anne () d. Baba, Anne ve Çocuklar ()
26. Ailenizde mevsimlik tarım işçiliğine gidilmesiyle ilgili kararları kim verir?
a. Baba () b. Anne () c. Baba ve anne () d. Baba, Anne ve Çocuklar ()
27. Ailenizde mevsimlik tarım işçiliğine kimler gider?
a. Ailenin tamamı () b. Anne ve çocuklar () c. Baba ve çocuklar ()
d. Sadece çocuklar ()
28. Ailenizde kimler mevsimlik tarım işçiliğinde çalışıyor?
a.Kız çocuklar b.Erkek çocuklar c.Kız ve Erkek çocuklar d. Anne-baba ve çocuklar

MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLİĞİ İLE İLGİLİ SORULAR

29. Yılda kaç kez mevsimlik tarım işçiliğine gidiyorsunuz?
a. 1 () b. 2 () c. 3 () d. 4 () e. Daha fazla ()
30. Yıl içinde hangi tarım ürünlerinde çalıştığınızı işaretleyiniz. Başka varsa f maddesine ekleyiniz.
a. Kayısı () b. Pamuk () c. Fındık () d. Patates () e. Üzüm ()
f.
31. Mevsimlik tarım işlerini kim aracılığıyla buluyorsunuz?
a. Elçiler () b. Akrabalar () c. Ailenin tanıdıkları () d. Diğer ()
32. Mevsimlik işlerin yapıldığı yerlere nasıl gidersiniz?
a. Minibüsle () b. Şehirlerarası otobüsle () c. Kamyonetle / Kamyonla ()
d. Diğer ()

33. Mevsimlik işte çalıştığınız bölgede ortalama olarak ne kadar kalırsınız?
 a. 10-20 Gün () b. 20-30 Gün () c. 30-45 Gün () d. 45-60 Gün ()
34. İl içinde (Adıyaman) mevsimlik tarım işlerine gider misiniz?
 a. Evet () b. Hayır ()
35. Çalıştığınız yerde nerede barınırsınız?
 a. Çadırda. () b. İşverenin gösterdiği evlerde. () c. Devletin sağladığı barınaklarda. () d. Diğer ()
36. Çadırda kaç kişi kalırsınız?
 a. 3-4 () b. 5-6 () c. 7-8 () d. Diğer ()
37. Çadırlar nerede kurulur?
 a. Tarlanın kenarında. () b. İşverenin evinin yanında. () c. Köy gibi yerleşim yerlerinde. () d. Diğer ()
38. Yemek ihtiyacınızı nasıl karşılıyorsunuz?
 a. İşveren tarafından verilir. () b. Çadırlarda kendimiz yaparız. ()
 c. Elçinin görevlendirdiği biri hazırlar. () d. Diğer ()
39. Banyo ihtiyacınızı nerede karşılıyorsunuz?
 a. Banyo için yapılmış çadırlarda. () b. Kaldığımız çadırda. () c. İşverenin gösterdiği yerlerde. () d. Diğer ()
40. Mevsimlik işte çalışırken hastalandığınızda ne yaparsınız?
 a. Doktora gideriz. () b. Yanımızda götürdüğümüz ilaçlarımızı kullanırız. ()
 c. Dinlenerek hastalığın geçmesini bekleriz. () d. Diğer ()
41. Şimdiye kadar mevsimlik bir işteyken sivrisinek, böcek, arı sokması gibi bir sorunla karşılaştınız mı?
 a. Evet () b. Hayır ()

42.Şimdiye kadar mevsimlik bir işteyken akrep, yılan sokması gibi bir sorunla karşılaştınız mı?

- a. Evet () b. Hayır ()

43.Mevsimlik işte çalışırken sabahları kaçta uyanırsınız?

- a. 5'te () b. 6'da () c. 7'de () d. 8'de ()

44.Mevsimlik işte çalışırken işe gitmeden önce kahvaltı yapar mısınız?

- a. Evet () b. Hayır ()

45.Günde kaç saat çalışırsınız?

- a. 8-9 () b. 10-11 () c. 12-13 () d. 14-15 ()

46.Mevsimlik işte çalışırken günde kaç saat uyursunuz?

- a. 5-6 () b. 7-8 () c. 9-10 () d. Diğer ()

47.Öğle molası süresi ne kadardır?

- a. Yarım saat () b. 1 saat () c. 2 saat ()

48.Barınaklarınızda gece için aydınlatma var mıdır?

- a. Evet () b. Hayır ()

49.Sizce mevsimlik tarım işçiliğinde en çok kim yorulmaktadır?

- a. Erkekler () b. Kadınlar () c. Çocuklar ()

50.Öğle molalarında ya da akşamları yemek saati dışında siz çocuklar genelde ne yaparsınız?

- a. Dinlenirim. () b. Arkadaşlarımla oynarım. () c. Uyurum. ()
d. Anne-babamın istediği işleri yaparım. ()

51. Mevsimlik işlerden kazandığınız parayı ne yaparsınız?

- a. İstedğim gibi harcarım. () b. Bütün para ailemin ihtiyaçları ve borçları için kullanılır. ()
c. Benim kazancım eğitimim için kullanılır. () d. Parayı babam kullanır. ()

52. Ailenizin yaklaşık aylık ortalama geliri ne kadardır?

- b. 250-500 TL () b. 500-750 TL () c. 750-1000 TL () d. 1000-1500 TL ()
e. 1500 TL ve üzeri ()

53. Siz tarlada çalışırken işveren ya da adamları sizi ne kadar sıklıkla kontrol eder?

- a. Günde birkaç kez () b. Günde bir kez () c. Haftada birkaç kez ()
d. Bizi kontrol etmezler. ()

54. Tarlada çalışmak dışında yaptığınız işler var mıdır?

- a. Kardeşlerime bakarım. () b. Temizlik işlerine yardım ederim. ()
c. Yemeğin hazırlanmasına yardım ederim. () d. Su taşıyorum. ()

55. Başkasının işinde çalışmaktan sıkılıyorum.

- a. Evet () b. Hayır ()

56. Ailemin ekonomisine katkıda bulunduğum için mutluyum.

- a. Evet () b. Hayır ()

57. Çalışmanın beni olgunlaştırdığını düşünüyorum.

- a. Evet () b. Hayır ()

58. Kazandığım parayla eğitim masraflarım karşılanıyor.

- a. Evet () b. Hayır ()

59. Ailemle birlikte çalışmaktan mutluluk duyuyorum.

- a. Evet () b. Hayır ()

60. Mevsimlik tarım işçiliği sırasında özel bir olay ya da sorun yaşadınız mı?

Yaşadıysanız birkaç cümleyle ifade edebilir misiniz?

MEVSİMLİK İŞÇİLİĞİN ÖĞRENCİNİN EĞİTİMİNE ETKİSİ İLE İLGİLİ SORULAR (ÖĞRETMENLERE YÖNELTİLECEK SORULAR)

		Hiç	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her zaman
1.	Mevsimlik tarım işlerinde çalışmanın okul hayatlarını olumsuz etkilediğini düşünüyorum.					
2.	Mevsimlik işlere gittikleri için derslerinde başarılı olmakta zorlanırlar.					
3.	Okula geç başladıkları için dersleri yakalamakta zorlanıyorlar.					
4.	Okula geç başladıkları ve bazen okullar kapanmadan okuldan ayrıldıkları için bu öğrencilerimizle iletişim sorunları yaşıyoruz.					
5.	Tatillerde kitap okuyamadıkları için okuma becerileri zayıftır.					
6.	Tatil boyunca mevsimlik işlerde çalıştıkları için okula yorgun başlıyorlar.					
7.	Tarlalarda çalışmanın onların sağlığını olumsuz etkilediğini düşünüyorum.					
8.	Okula sene başında genellikle geç başladıkları için arkadaşlarıyla iletişimleri zayıftır.					
9.	Yaz tatilinde okul arkadaşlarıyla görüşemedikleri için onlarla ilişkileri bozuluyor.					
10.	Gelecekte okul sayesinde bir meslek sahibi olabileceklerine inanıyorum.					
11.	Mevsimlik işlerde çalışmasalar çok daha başarılı olabileceklerine inanıyorum.					
12.	Mevsimlik işlere gitmeyen arkadaşları tarafından dışlanmaktadırlar.					
13.	Mevsimlik işlere gittikleri için sınıfta kalabilmektedirler.					
14.	Genellikle ilk ve son yazılılara katılamadıkları için okul başarıları düşük oluyor.					
15.	Yetersiz beslendikleri için bünyeleri kuvvetli değil.					
16.	Derslerinden geri kaldıkları için liselere giriş sınavlarında başarılı olamayacaklarını düşünüyorum.					

17.	İş ortamındaki kaba ve küfürlü konuşmalardan olumsuz etkilenmektedirler.					
18.	Mevsimlik tarım işçisi oldukları için mutsuz olduklarını düşünüyorum.					
19.	Bu çocukların gelecekte mevsimlik tarım işçisi olmak istemediklerini düşünüyorum.					
20.	Okullar açıkken tarlada çalıştıkları için üzüldüklerini düşünüyorum.					

21. Mevsimlik tarım işçiliğinde çalışan çocuklar ve gelecekleri ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Gönül TABCU

Doğum Yeri ve Tarihi : Kahta – 17/05/1985

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : ODTÜ / İngilizce Öğretmenliği

Y. Lisans Öğrenimi : Adıyaman Üniversitesi / Sosyoloji Anabilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : 2008 - 2010 Malatya Yeşilyurt Cumhuriyet İ.Ö.O.
2010 - 2013 Adıyaman Fatih İ.Ö.O.
2013 - Adıyaman 75. Yıl TOBB İmam Hatip Ortaokulu

İletişim

E-Posta Adresi : gonul_ozkara@yahoo.com

Tarih : 19/02/2015